

Slovenski
SVETOVÝ KALENDÁR

Slovenskij

SVETOVÝ KALENDÁR

na obyčajný rok

2021

ročník 5

**Slovenský svetový kalendár vychádza pod záštitou
Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí**

**Zakladateľ a šéfredaktor
VLADIMÍR VALENTÍK**

**Zástupkyňa šéfredaktora
KATARÍNA MOSNÁKOVÁ-BAGĽAŠOVÁ**

Redakční spolupracovníci

ANDRES KOLEC – **Argentína**, ADRIANA PAULOVCINOVÁ, KATARÍNA MOSNÁKOVÁ-BAGĽAŠOVÁ – **Austrália**, TOMÁŠ TOPOĽSKÝ (+) – **Bulharsko**, MARTIN MATEJKA, VIERA KUČEROVÁ – **Česko**, ANTON ODOBIBŇÁK – **Ekvádor**, ALŽBETA de la BOUVRIE, ZUZANA COLINET FODOROVÁ, PAVEL KOVÁČ-VARGA (+), VIERA PRIDALOVÁ D'AGOSTINI – **Francúzsko**, SANDRA KRÁĽOVÁ-VUKŠIČOVÁ, MILOSLAV STREHÁRSKY, VJERA BAKSOVÁ, IVAN VEREŠ (+), VLATKO MIKSÁD – **Chorvátsko**, JARMILA BUCHOVÁ – **Írsko**, JOZEF STAROSTA, PAUL STACHO, ZUZANA CHLEPKOVÁ, ZUZANA KRÍŽKOVÁ, MARIKA KUBÍNYI, DUŠAN TÓTH – **Kanada**, JARMILA BUCHOVÁ – **Luxembursko**, TÜNDE TUŠKOVÁ, HAJNALKA KRAJČOVIČOVÁ, DANIELA ONODIOVÁ – **Maďarsko**, JARMILA BUCHOVÁ – **Nemecko**, MILICA MAJERIKOVÁ-MOLITORIS – **Poľsko**, MIRIAM SPRING, MARTA TARHANIČOVÁ – **Rakúsko**, ALEX MLINARČÍK, PAVEL HLÁSNÍK – **Rumunsko**, KATARÍNA MOSNÁKOVÁ-BAGĽAŠOVÁ – **Slovinsko**, JÁN CHRŤAN – **Srbsko**, RENÁTA KREMPASKÁ – **Švajčiarsko**, LUCIA KUBICOVÁ, ELENA CENGELOVÁ CARINA, MAJA STRAKOVÁ – **Taliansko**, JANA DUDÁŠOVÁ – **Ukrajina**, JULIANA SERSENOVÁ, EVA DANKOVÁ, KARIN KOŠTIALOVÁ – **Veľká Británia**

Redakční spolupracovníci zo Slovenska

MILINA SKLABINSKÁ (USA), ĽUDOVÍT POMICHAL (Švajčiarsko, Ukrajina), JÁN BOTÍK (Argentína, Bulharsko), JÁN JANČOVIC (Kanada), ZUZANA PAVELCOVÁ, MÁRIA KATARÍNA HRKĽOVÁ

S finančnou podporou

ÚRADU
PRE SLOVÁKOV
ŽIJÚCICH
V ZAHRAŇIČÍ

**Republiky Srbsko, Autonómnej pokrajiny Vojvodiny,
Pokrajinského sekretariátu pre vzdelávanie, predpisy,
správu a národnostné menšiny – národnostné spoločenstvá**

K piatemu ročníku Slovenského svetového kalendára

Príprava piateho ročníka Slovenského svetového kalendára nebola všedná, hoci naši spolupracovníci z celého sveta boli ochotní, ako aj vždy doteraz, poradiť a prispieť. Koronavírus teda poznačil život našich krajských komunít v celom svete – od Austrálie po Ekvádor. Práve preto sme si na záver tohto ročníka Slovenského svetového kalendára do rubriky Krajanská téma vybrali vyčítanie tejto nákazy, ktorá nám poznačila a podstatne zmenila tak každodenný život, ako aj život našich krajských komunít.

Piaty ročník našej krajskej ročenky je aj napriek všetkému bohatý a rôznorodý. Prináša nám informácie zo života krajských komunít a jednotlivcov z vyše dvadsiatich krajín sveta a zo štyroch kontinentov. Texty sú žánrove skutočne rôznorodé, ale rôznorodý je i obsah, ktorý ponúkajú. Naši krajanovia nám píše o aktuálnom živote zo svojich nových domovov, ale v niektorých krajinách sa nám podarilo nazrieť aj do minulosti. Po prvýkrát na stranách Slovenského svetového kalendára uverejňujeme texty z prvej polovice 20. storočia, ktoré boli zabudnuté v našich starých ročenkách, akou je napríklad Národný kalendár v Srbsku, ktorý vychádza takmer nepretržite už sto rokov. Prvýkrát píšeme aj o osudoch slovenskej enklávy v Bulharsku, ale aj o súčasnom organizovaní sa slovenskej komunity v Slovinsku. Medzi článkami zo západných krajín dominujú informácie zo slovenských vzdelávacích centier a najmä sme si všimli bohatú aktivitu Medzinárodného inštitútu a asociácie slovenských vzdelávacích centier (ISEIA). Je to mimoriadne dôležitá práca s najmladšími krajanmi, ktorá má za úlohu našim krajským komunitám zabezpečiť budúcnosť. Minulosť a jej poznanie je pre budúcnosť nevyhnutná. Práve preto sa sústavne z druhej strany snažíme zaznamenať tak individuálne, ako aj kolektívne vystahovalecké príbehy. Aj v piatom ročníku Slovenského svetového kalendára sa nám to rovnako darilo.

Čoraz viac sa usilujeme venovať aj výsledkom umeleckej tvorby a kultúrnym dosahom našich krajanov vo svete. V tomto ročníku sme sa pokúsili vo väčšej miere venovať sa slovenskému divadlu v početných krajinách, lebo práve divadlo v 19. storočí bolo jedným z najvýznamnejších pilierov národno-emancipačných snáh slovenského národa.

Prajeme vám pevné zdravie a dobrý pocit pri čítaní najnovšieho ročníka Slovenského svetového kalendára.

**Vladimír Valentík,
Katarína Mosnáková-Baglašová**

Január

1	P	Nový rok
<i>Deň vzniku Slovenskej republiky</i>
2	S	Alexandra, Karina
3	N	Daniela
4	P	Drahoslav
5	U	Andrea
6	S	Antónia
<i>Zjavenie Krista Pána,
Traja králi</i>
7	Š	Bohuslava
8	P	Severín
9	S	Alex, Alexej
10	N	Dáša
11	P	Malvína
12	U	Ernest
13	S	Rastislav
14	Š	Radovan
15	P	Dobroslav
16	S	Kristína
17	N	Nataša
18	P	Bohdana
19	U	Drahomíra, Mário, Sár
20	S	Dalibor
21	Š	Vincent
22	P	Zora
23	S	Miloš
24	N	Timotej
25	P	Gejza
26	U	Tamara
27	S	Bohuš
28	Š	Alfonz
29	P	Gašpar
30	S	Ema, Emma
31	N	Emil

Poznámky

[illegible]

Slovenské divadlo Vertigo, Budapešť. Maďarsko
Arnošt Goldflam: *Dámska šatňa*, 2018

Február

1	P	Tatiana
2	U	Erik, Erika
<i>Hromnice</i>
3	S	Blažej
4	Š	Veronika
5	P	Agáta
6	S	Dorota
7	N	Vanda, Dária
8	P	Zoja
9	U	Zdenko
10	S	Gabriela
11	Š	Dezider
12	P	Perla
13	S	Arpád
14	N	Valentín
<i>Deň zaľúbených</i>
15	P	Pravoslav
16	U	Ida, Liana
17	S	Miloslava
18	Š	Jaromír
19	P	Vlasta
20	S	Lívia
21	N	Eleonóra
22	P	Etela
23	U	Roman, Romana
24	S	Matej
25	Š	Frederik, Frederika
26	P	Viktor
27	S	Alexander
28	N	Zlatica

Poznámky

[illegible]

Slovenské vojvodinské divadlo, Báčsky Petrovec, Srbsko
Miroslav Benka: *Chlieb a hry*, 2004

Marec

1	P	Albín
2	U	Anežka
3	S	Bohumil, Bohumila
4	Š	Kazimír
5	P	Fridrich
6	S	Radoslav, Radoslava
7	N	Tomáš
8	P	Alan, Alana
<i>Medzinárodný deň žien</i>
9	U	Františka
10	S	Branislav, Bruno
11	Š	Angela, Angelika
12	P	Gregor
13	S	Vlastimil
14	N	Matilda
15	P	Svetlana
16	U	Boleslav
17	S	Ľubica
18	Š	Eduard
19	P	Jozef
20	S	Vítazoslav, Klaudius
21	N	Blahoslav
22	P	Beňadik
23	U	Adrián
24	S	Gabriel
25	Š	Marián
26	P	Emanuel
27	S	Alena
28	N	Soňa
<i>Kvetná nedeľa</i>
29	P	Miroslav
30	U	Vieroslava
31	S	Benjamín

Poznámky

[illegible]

Torontské slovenské divadlo, Toronto, Kanada
Jozef Hollý: *Kubo*

Avril

1	Š	Hugo
<i>Zelený štvrtok</i>
2	P	Zita
<i>Veľký piatok</i>
3	S	Richard
<i>Biela sobota</i>
4	N	Izidor
<i>Veľkonočná nedeľa</i>
5	P	Miroslava
<i>Veľkonočný pondelok</i>
6	U	Irena
7	S	Zoltán
8	Š	Albert
9	P	Milena
10	S	Igor
11	N	Július
12	P	Estera
13	U	Aleš
14	S	Justína
15	Š	Fedor
16	P	Dana, Danica
17	S	Rudolf
18	N	Valér
19	P	Jela
20	U	Marcel
21	S	Ervín
22	Š	Slavomír
23	P	Vojtech
24	S	Juraj
25	N	Marek
26	P	Jaroslava
27	U	Jaroslav
28	S	Jarmila
29	Š	Lea
30	P	Anastázia

Poznámky

[illegible]

Slovenské divadlo v Londýne, Londýn, Veľká Británia
Juliana Sersenová: Šabat, aký sme nečakali, 2011

Máj

1	S	<i>Sviatok práce</i>
2	N	Žigmund
3	P	Galina
4	U	Florián
5	S	Lesana, Lesia
6	Š	Hermína
7	P	Monika
8	S	Ingrida, Milutín
<i>Deň víťazstva
nad fašizmom</i>
9	N	Roland
<i>Deň Európskej únie</i>
10	P	Viktória
11	U	Blažena
12	S	Pankrác
13	Š	Servác
<i>Nanebovstúpenie
Krista Pána</i>
14	P	Bonifác
15	S	Žofia, Sofia
16	N	Svetozár
17	P	Gizela, Aneta
18	U	Viola
19	S	Gertrúda
20	Š	Bernard
21	P	Zina
22	S	Júlia, Juliana
23	N	Želmíra
<i>Svätodušná nedeľa</i>
24	P	Ela
<i>Svätodušný pondelok</i>
25	U	Urban, Vivien
26	S	Dušan
27	Š	Iveta
28	P	Viliam
29	S	Vilma
30	N	Ferdinand
<i>Svätá Trojica</i>
31	P	Petronela, Petrona

Poznámky

[illegible]

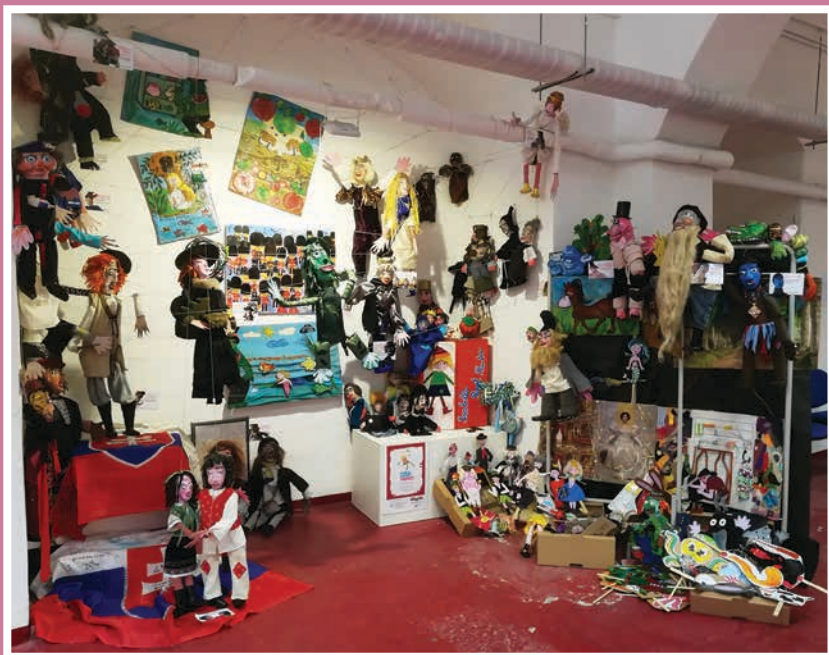
Slovenský Internát v Sans Peña, Sans Peña, Argentína
Fero Urbánek: *Slovenská sirota*, 1966

Jún

1	U	Žaneta
<i>Medzinárodný deň detí</i>
2	S	Xénia, Oxana
3	Š	Karolína
4	P	Lenka
5	S	Laura
6	N	Norbert
7	P	Róbert, Róberta
8	U	Medard
9	S	Stanislava
10	Š	Margaréta
11	P	Dobroslava
12	S	Zlatko
13	N	Anton
14	P	Vasil
15	U	Vít
16	S	Blanka, Bianka
17	Š	Adolf
18	P	Vratislav
19	S	Alfréd
20	N	Valéria
21	P	Alojz
22	U	Paulína
23	S	Sidónia
24	Š	Ján
25	P	Tadeáš, Olívia
26	S	Adriána
27	N	Ladislav, Ladislava
28	P	Beáta
29	U	Peter, Pavol, Petra
30	S	Melánia

Poznámky

[illegible]

**Slovenské bábkové divadlo Isabella, Turín, Taliansko
Slovenská expozícia bábok, 2019**

Júe

1	Š	Diana
2	P	Berta
3	S	Miloslav
4	N	Prokop
5	P	Cyril a Metod
<i>Sviatok sv. Cyrila
a sv. Metoda
Deň zahraničných
Slovákov</i>
6	U	Patrik, Patrícia
7	S	Oliver
8	Š	Ivan
9	P	Lujza
10	S	Amália
11	N	Milota
12	P	Nina
13	U	Margita
14	S	Kamil
15	Š	Henrich
16	P	Drahomír
17	S	Bohuslav
18	N	Kamila
19	P	Dušana
20	U	Iľja, Eliáš
21	S	Daniel
22	Š	Magdaléna, Magda
23	P	Oľga
24	S	Vladimír
25	N	Jakub
26	P	Anna, Hana, Anita
27	U	Božena
28	S	Krištof
29	Š	Marta
30	P	Libuša
31	S	Ignác

Poznámky

[illegible]

Divadlo Ondrejko, Podvlnk, Poľsko
Molier: *Oklamaný manžel*, osemdesiate roky 20. st.

Poznámky

Divadelná skupina X, Nadlak, Rumunsko
Francúzska posteľ, 2012

September

1	S	Drahoslava
<i>Deň Ústavy
Slovenskej republiky</i>
2	Š	Linda, Rebeka
3	P	Belo
4	S	Rozália
5	N	Regina
6	P	Alica
7	U	Marianna
8	S	Miriama
9	Š	Martina
10	P	Oleg
11	S	Bystrík
12	N	Mária
13	P	Ctibor
14	U	Ľudomil
15	S	Jolana
<i>Sedembolestná
Panna Mária</i>
16	Š	Ľudmila
17	P	Olympia
18	S	Eugénia
19	N	Konštantín
20	P	Ľuboslav, Ľuboslava
21	U	Matúš
22	S	Móric
23	Š	Zdenka
24	P	Ľuboš, Ľubor
25	S	Vladislav, Vladislava
26	N	Edita
27	P	Cyprián
28	U	Václav
29	S	Michal, Michaela
30	Š	Jarolím

Poznámky

[illegible]

**Slovenské ochotnícke divadlo, Ilok, Chorvátsko
Prví herci z predstavení *Strašidlo* a *Slavianske priadky*, 1914**

Poznámky

Divadlo v Dlouhé, Praha, Česko

November

1	P	Denis, Denisa
<i>Sviatok Všetkých
svätých</i>
2	U	<i>Pamiatka zosnulých</i>
3	S	Hubert
4	Š	Karol
5	P	Imrich
6	S	Renáta
7	N	René
8	P	Bohumír
9	U	Teodor, Teo
10	S	Tibor
11	Š	Martin, Maroš
12	P	Svätopluk
13	S	Stanislav
14	N	Irma
15	P	Leopold
16	U	Agnesa
17	S	Klaudia
<i>Deň boja za
slobodu a demokraciu</i>
18	Š	Eugen
19	P	Alžbeta
20	S	Félix
21	N	Elvira
22	P	Cecília
23	U	Klement
24	S	Emília
25	Š	Katarína
26	P	Kornel, Artúr
27	S	Milan
28	N	Henrieta
29	P	Vratko
30	U	Ondrej, Andrej

Poznámky

[illegible]

Slovenské divadlo v Londýne, Londýn, Veľká Británia
J. Sersenová – J. Klimová: *Mami, čo si chcela*, 2020

December

1	S	Edmund
2	Š	Bibiána
3	P	Oldrich
4	S	Barbora, Barbara
5	N	Oto
6	P	Mikuláš
7	U	Ambróz
8	S	Marína
9	Š	Izabela
10	P	Radúz
11	S	Hilda
12	N	Otília
13	P	Lucia
14	U	Branislava, Bronislava
15	S	Ivica
16	Š	Albína
17	P	Kornélia
18	S	Sláva, Slávka
19	N	Judita
20	P	Dagmara
21	U	Bohdan
22	S	Adela
23	Š	Nadežda
24	P	Adam, Eva
Štedrý deň		
25	S	Prvý sviatok vianočný
26	N	Štefan
Druhý sviatok vianočný		
27	P	Filoména
28	U	Ivana, Ivona
29	S	Milada
30	Š	Dávid
31	P	Silvester

Poznámky

[illegible]

Divadielko pod Oravským zámkom, New Westminster, Kanada
Scéna z Vianočného príbehu

Záber z inscenácie
Chlieb a hry Miroslava Benku,
Slovenské vojvodinské divadlo,
Báčsky Petrovec, Srbsko, 2004

Kalendár na rok 2021

január

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

február

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28						

marec

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

apríl

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

máj

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

jún

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
		1	2	3	4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

júl

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

august

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

september

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

október

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

november

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

december

Ne	Po	Ut	St	Št	Pi	So
				1	2	3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

Alexander Kormoš (1941 – 2020)

Maďarsko

Jazyk

Sotva som otvoril na nebo oči,
už som mal v ústach slovenský jazyk.
Keď som sa začal po Zemi plaziť,
ešte som nevedel, prečo sa točí.

Poznal som dvor a poznal som pažiť,
od nových vecí som nedostal z očí;
poznal som tajomstvá dedinských nocí,
začal som prísne po kráse bažiť.

Po kráse pravdy, po pravde krásy,
smrť sa mi hrozí od mala za to,
zo žil mi stáča, vymáha zlato.

Navzdory strastne obchádzam frázy,
poslúcham pravdu slovenskej reči,
ktorá ma chráni, živí a lieči.

Slováci vo svete

Slováci v Argentíne

Ján Botík

Patagónsky experiment Martina Kukučina

V kalendári celosvetových kultúrnych výročí UNESCO bolo v roku 2010 zapísané aj 150. výročie narodenia spisovateľa Martina Kukučina (1860 – 1928). Narodil sa v oravskej dedine Jasenová (Slovensko) s občianskym menom Matej Bencúr. Po ukončení štúdia medicíny v Prahe (1893) pôsobil ako praktický lekár na ostrove Brač v Dalmácii (1894 – 1907), neskôr v čílskom meste Punta Arenas (1908 – 1922). Po návrate z Južnej Ameriky v roku 1922 striedavo žil na Slovensku a v Chorvátsku. V roku 1928 zomrel v chorvátskom mestečku Pakrac.

V živote a v literárnom diele Martina Kukučina významnú úlohu zohrala Patagónia na juhu Argentíny. Jednak preto, že ho inšpirovala k napísaniu rozsiahleho cestopisu *Prechádzka po Patagónii*. A potom aj preto, lebo sa s ňou spája doposiaľ len málo známy podnikateľský experiment, o ktorom sa Martin Kukučín zmieňoval len akosi mimovoľne a nanajvýš stroho.

Unikátne doklady v Buenos Aires

Na nitku k prekvapujúcim zisteniam o podnikateľských aktivitách Martina Kukučina som natrafil počas študijného pobytu v Argentíne (1991). Pri návšteve Slovenského kultúrneho spolku v Buenos Aires som zistil, že tam opatrujú dokumentáciu, ktorú spolku daroval náš povojnový emigrant Koloman Geraldini. Podnetom k jej zhromaždeniu bola informácia jeho syna, ktorú získal v Patagónii pri geologickom výskume v sedemdesiatych rokoch uplynulého storočia. Vtedy sa tam zoznámil s farmárom Nicolasom Sesničom. Z rozhovorov s ním vysvitlo, že hospodáril na farme, ktorú v roku 1926

*Dr. Matej Bencúr v rovnošate
Medzinárodného Červeného kríža*

odkúpil od doktora Mateja Bencúra. Táto informácia sa pre Kolomana Geraldiniho stala výzvou k viacnásobnému vycestovaniu do Patagónie. Vďačíme mu za dokumenty a informácie o dovtedy málo známych hospodárskych počinoch Martina Kukučina.

Z Dalmácie do Južnej Ameriky

Martin Kukučín prežil viac ako desaťročie (1894 – 1907) na dalmátskom ostrove Brač, kde si našiel miesto obecného lekára v Selci. Tam sa aj oženil s mladučkou Chorvátkou Pericou Didoličovou. V roku 1907 sa Bencúrovci, spolu s ďalšími Dalmáťcami, vysťahovali do Južnej Ameriky. Po ročnom pobyte v Santiago de Chile, ktorý si vyžiadala nostrifikácia lekárskeho diplomu, usadili sa medzi chorváckymi pri-

sťahovalcami v Punta Arenas. Kukučín tam pôsobil štrnásť rokov ako mestský lekár. Lenže jeho ordinácia nebola bohvieako výnosná, pretože pán doktor Bencúr sa správal ako filantrop. Lekársku službu vykonával bez ohľadu na osobný prospech. Často sa stávalo, že za ošetrovanie chorých, ktorí boli v núdzi, nielenže nežiadal peniaze, nezriedka im lieky podaroval a neraz ich aj finančne podporil. To priviedlo rodinných priateľov Martina Kukučina k tomu, že ho nabádali, aby si hľadal aj nejaké doplňujúce zdroje živobytia.

Príťažlivá Patagónia

Východiskom z ťaživej existenčnej situácie Martina Kukučina sa mala stať pre neho dovtedy neznáma Patagónia. Na viacerých miestach navodzoval predstavu, ako keby hlavným motívom jeho opakovaných ciest do

Transport poľnohospodárskych produktov v Patagónii (foto: M. Bencúr)

Patagónie mali byť cestovateľské pohnútky. Ukázalo sa však, že na prvú cestu do týchto končín 20. decembra 1913 sa Kukučín nevybral z vlastného rozhodnutia, ale z podnetu jeho chorvátskeho priateľa Jerka Stipičiča. Od pozvania Kukučina s manželkou na rodinnú farmu pri jazere Argentino si sľuboval, že ich presvedčí o potrebe pustiť sa do hospodárskeho podnikania. Tento zámer sa Stipičičovcom podarilo docieľiť, pretože Martin Kukučín začiatkom roka 1914 prijal ponuku, aby sa stal spoluvlastníkom na ich 17 tisíc hektárovej estancii Quien sabe v obci Calafate poblíž jazera Argentino.

Estancia Quien sabe

Pojmom estancia sa v Argentíne označujú farmy vyššej kategórie, ktorých rozloha sa rádovo pohybuje v tisíckach až desaťtisíckach hektárov. Estancia, na ktorej sa Martin Kukučín stal podielnikom, sa špecializovala na chov oviec. Mala mu dopomôcť aj keď nie k blahobytnej, tak aspoň jeho spoločenskému postaveniu zodpovedajúcejšej existencii. V komplexe jej obytných a hospodárskych budov dominovala jednak rezidencia estancionéra, čiže sídlo majiteľa, v hospodárskom trakte zasa stavby na strihanie oviec a skladovanie vlny. Povedľa nich stáli maštale pre kone a kravy, voziarne a šopy na uloženie hospodárskeho náradia. Osobitne, bokom od obydlia majiteľov estancie, podľa zásad hierarchicky usporiadanej argentínskej spoločnosti, sa nachádzali skromné príbytky celoročných a sezónnych za-

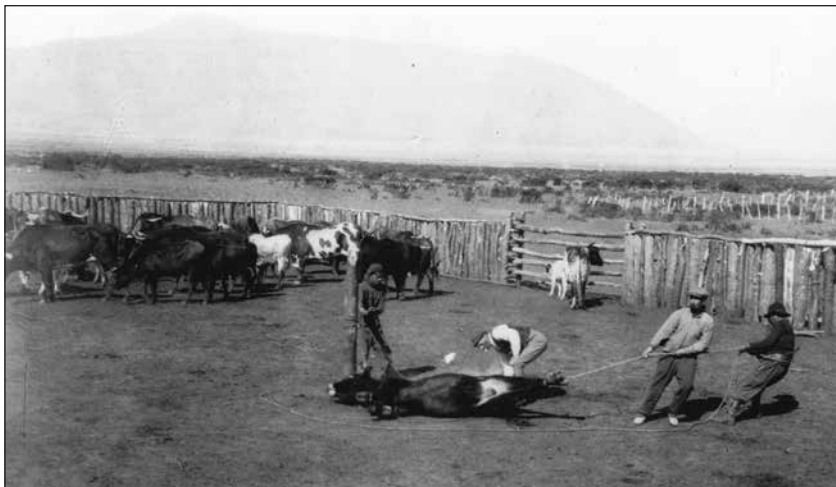

*Hospodárska časť estancie Quien sabe, ležiacej pri jazere Argentino.
Kukučín sa stal jej spolumajiteľom v roku 1914. (foto: M. Bencúr)*

mestnancov, hlavne pre pastierov a strihačov oviec. Prístupovú cestu do estancie lemovala topoľová alej. Na brehu jazera Argentino bol pre potreby spolumajiteľa estancie Quien sabe vyčlenený osobitný prístav, čo zvýrazňoval do kameňa vykresaný nápis Puerto Bencur.

Cesty z Punta Arenas do Patagónie

Prvú a najdlhšiu cestu do Patagónie vykonal M. Kukučín na rozhraní rokov 1913/1914. Keďže v tomto čase sa stal spolumajiteľom estancie Quien sabe, každoročne tam trávil svoje dovolenky až do roku 1922. Obyčajne v letných mesiacoch, keď bol čas strihania oviec. Pobyť na farme využíval aj na zotavenie a turistiku. Oblúbeným miestom jeho vychádzok bolo neďaleké horstvo Kordilier s majestátnym končiarom Fitz Roy (3400 m). Hlavne však jazero Argentino s neustále rachotiacimi ľadovcami, ktoré v rozbúrenej a kryštáľovo čistej vode menili zafarbenie od smaragdov ku zaфіrom a ďalším farebným tónom. Nemenej príťažlivé boli pre neho pochôdzky po farmách blízkych i vzdialenejších susedov. Postrehy a dojmy z týchto ciest neskôr zužitkoval pri literárnom zobrazení zvláštností krajiny a života v patagónskej pampe. Ak zoberieme do úvahy, že estancia Quien sabe bola od trvalého bydliska M. Kukučina vzdialená 600 km, a že koňmo cesta z Punta Arenas k jazeru Argentino trvala 8 – 10 dní, jej každoročné absolvovanie si vyžadovalo výnimočnú motiváciu a cestovateľskú zdatnosť. V prípade M. Kukučina sa k tomu pridružovalo ešte čosi navyše, tvorivý nepokoj.

Gaučovia pri značkovaní dobytká (foto: M. Bencúr)

Nové literárne témy

Martin Kukučín ani počas pobytu v Južnej Amerike (1907 – 1922) neprestal literárne tvoriť. Na dlhší čas sa síce akoby vytratil zo slovenského literárneho obzoru, začal však zhromažďovať materiál k novým, pre neho ťažiskovým témam z juhoamerického prostredia. Jedna z nich dostala literárnu podobu cestopisu s názvom *Prechádzka po Patagónii* (1922). Druhú spracoval vo forme románovej kroniky *Mať volá* (1926). Zobrazil v nej osudy chorvátskych vysťahovalcov s dôrazom na ich vykorenenosť z rodných dalmatínskych krajov a na zložitú začleňovanie sa do novej čílskej domoviny. Do tohto románu zakódoval Kukučín aj symboliku vlastného pútnického osudu. Lenže tvorivý sebaobraz nedosiahol v románe *Mať volá* ani zďaleka takú priehľadnosť ako v cestopise o patagónskych prechádzkach.

Osudovosť pútnika

V životnej púti Martina Kukučina je juhoamerický pobyt akoby medzipristátím na trase Orava – Praha – Brač – Punta Arenas – Patagónia. V jednom z listov Jozefovi Škultétymu z Matice slovenskej napísal: „Ja si skok z Európy

M. Bencúr na svojej estancii choval 10 tisíc oviec (foto: M. Bencúr)

do Južnej Ameriky vysvetľujem inštinktom túlania, ktorým ma obdaril otec nebeský ako pravého potomka drotárov a iných tulákov.“ Preto neprekvapuje, že do cestopisu *Prechádzka po Patagónii* vložil motto z ľudovej piesne: „Drotári, drotári, jako dzivé husi po tom širom svece potúkac sa musí...“ Pri čítaní tohto cestopisu sa nedá prehliadnuť, že hoci Kukučín prežil väčšinu života za hranicami Slovenska, pri opisoch bezprostredne zažívaných patagónskych skutočností často prechádza k paralelám a prirovnaniam s dávno zažitými reáliami, ktoré si uchovával vo svojej pamäti ako rozpomienky na rodné kraje. Jazero Argentino je pre neho pleso. Dvojkoľosový vozík, ktorý v Južnej Amerike nazývajú sulka, častejšie označuje názvom taliga. Ulice v Punta Arenas sa mu vidia byť vyložené zvriakmi, ktoré si pamätá zo slovenských mestečiek. O rozsiahlych trávnatých priestranstvách (kampo) hovorí, že „my Oravci nazývame hole“. Pri nepraktickom brode cez rieku Santa Cruz zauvažuje, že radšej „mohli by sme sa previezť na kompe, ako pri Púchove napríklad“. O hlbokej rokline, ktorou preteká nepatrný potôčik, znamená, že by sa do nej mohlo „zmestiť dvadsať Váhov“. Takéto reminiscencie či rozpomienky na Slovensko sa v cestopise o Patagónii vyskytujú

neúrekom. Nielen v podobe prirovnání, ale aj v ucelených obrazoch a obsiahlejších úvahách. O tvorivom využívaní vnútorného súzvuku prechodného domova s materskou domovinou poznamenal: „Ja na všetko prikladám len staré mertuky, ktoré som zabudol nechať kdesi doma a zadovážiť si nové.“ V týchto súvislostiach pani Perica Bencúrová v spomienkach na svojho muža uviedla, že motiváciou, prečo sa rozhodol farmáriť v Patagónii, bolo nielen „pokochať sa troška v prírode pri jazere Argentino...“, hlavným dôvodom bolo pravidelne pobudnúť medzi krotkými ovcami, ktoré mu pripomínali slovenské salaše a bačov tam na milovanom Choči nad Jasenovou“.

*Socha M. Kukučina od I. Meštrovića
v bratislavskej Medicekej záhrade
(foto: J. Botík)*

Mnohorozmernosť cestopisu

To, že z cestopisu o Patagónii prebleskuje Kukučinova nostalgia za rodným Slovenskom, neznamená, že by autor nezohľadnil aj ďalšie zretele. Literárni vedci sa zhodujú v tom, že M. Kukučín sprostredkoval v tomto cestopise mnohovrstevný a širokospektrálny obraz Patagónie, ktorý vypovedá o jej prírodných, hospodárskych, historických, sociálnych, antropologických a politických pozoruhodnostiach. *Prechádzka po Patagónii* je dielo, aké nemá zastúpenie v argentínskej ani v čílskej literatúre. Kniha o Patagónii nie je náučná, ani reportážna, ale umelecká publikácia. Neponúka nám prehľad o prírodných danostiach, o zemepise, rastlinstve a živočíšstve Patagónie, ale esejisticky ozvláštnený pohľad na jej krajinný obraz a krajinný ráz. Prechádzajúc pampou Kukučín so záujmom pozoruje aj lamy, pštrosy, labute, flamengy, tukanov, kondorov, alebo aj ovce, kone, junce či psy. Nezaujímajú ho však ich zoologické a plemenné znaky, ale ich bytostné a povahové vlastnosti. Z takýchto, ponajviac zľudšťujúcich prístupov, približuje nám napr. správanie „pani pštrosovej“ alebo „odrodilca barana“.

Pri pochôdzkach Patagóniou sa Kukučín stretával aj s potomkami pôvodných obyvateľov Ameriky, s indiánskymi domorodcami. Ani v takýchto situáciách sa neprejavoval ako odborne antropologizujúci cestovateľ. Nezaprel v sebe humanistu, pretože vo svojich úvahách poukazuje hlavne na tragický a nezvratiteľný osud Indiánov: „Dojem ťažký, hynutia a smrti, nie jednotlivca, ale celého národa... jeho tŕňa neleží iba na Patagónii, pokrýva hustou tmou veľký kus okrsleka zeme.“

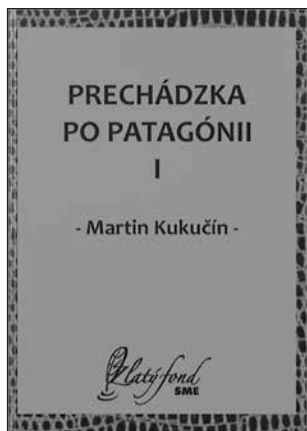
Spôsob života Patagóncov

Prírodné a civilizačno-kultúrne danosti Patagónie, prevrstvenie viacerých perspektív autorovho pohľadu na ne, ako aj zohľadnenie rôznych kontextov patagónskej skutočnosti, stmelil Kukučín do uceleného útvaru ústrednou ideovou nitkou cestopisu, ktorou sa stali v Patagónii usídlení ľudia a ich spôsob života. Preto sa autor v cestopise pristavuje hlavne pri hospodárstvach a usadlostiach farmárov, pri gaučoch dohliadajúcich na dobytok, všima si ich odev, jazdecký výstroj, popíjanie čaju yerba mate, fascinujú ho nedozerné pastviská patagónskej pampy, desaťtisícové krdle oviec, na pravý spôsob skonštruované ohrady a napájadlá pre dobytok, ako aj prístrešia a ohniská pre pastierov. Neprehliadne ani zručnosť gaučov s lasom pri značkovaní alebo kastrovaní dobytká, ani clivú atmosféru osamelých patagónskych hostincov.

Zaujatie vidiekom a sedliackosťou

Doklady a informácie o podnikateľských aktivitách Martina Kukučina v Patagónii vniesli do doterajších poznatkov o jeho živote a diele viaceré spresnenia. Investovať do estancie Quien sabe sa Kukučín podujal v nádeji, že získa nový zdroj príjmov a zlepši existenčné zabezpečenie svojej domácnosti. V cestopise o Patagónii a v osobnej korešpondencii sa o týchto hospodárskych záujmoch zmieňuje len okrajovo a dosť matne. Vysvetľuje sa to tým, že o svojej literárnej práci a o svojom živote sa nerád zdôveroval. Ukázalo sa, že z patagónskeho veľkostatku s desaťtisícovým stádom oviec mal viacero starostí ako úžitku. Akosi menej sa však zobralo na vedomie, že hospodárske podnikanie v Patagónii spôsobilo výrazný pohyb v jeho svetonázoro-

vých koncepciách, čo sa prejavilo v priam manifestáčnom zaujatí vidiekom a sedliackosťou. Kukučín k tomu poznamenal, že sú to „náklonnosti zakorenené od detinstva“. A dodajme, že opäť oživené hospodárením na patagónskej farme. V cestopise *Prechádzka po Patagónii* sa celkom spontánne zaradil do sedliackeho stavu: „Vychodí akosi, že tieto zápisky a rozprávky najviac sa zapodieľajú statkom ... Bolo azda lepšie dať sa doprosta na spísanie prírodopisu, nepredkladať príhody pozbierané za ovcami a kravami čitateľovi. Výčitka by to bola rozumná, ale tiež len čiastočne. Vy, obyvatelia miest, máte málo do činenia so statkom, ale my, dedinčania, hľadáme na túto otázku inakšie: my sme vyrástli pri statku, nieto sa čo diviť, že nás veľmi zaujíma, a že nám nesmrdí...“ Takýto názor by sme v cestopise sotva našli, keby Kukučínove prechádzky po Patagónii nesúviseli aj s jeho tamojším farmárčením.

Kniha
Prechádzka po Patagónii I.
Martina Kukučina

Návrat do Európy

Keď začiatkom dvadsiatych rokov hospodárska kríza doľahla aj na juhoamerické krajiny, Kukučín sa v roku 1922 rozhodol k návratu do Európy. O jeho biednom existenčnom zabezpečení azda najhodnovernejším svedectvom je list správcovi Matice slovenskej Jozefovi Škultétymu, v ktorom sa prezvedá, či by na Slovensku mohol vyžiť z lekárskej praxe a z honorárov za literárnu činnosť. Keďže v tom čase neprospievala ani jeho estancia Quien sabe, rozhodol sa ju predať. S tým cieľom v novembri 1925 odcestoval, spolu s manželkou, do Južnej Ameriky. Lenže náhle a ťažké psychické ochorenie manželky Perice mu neumožňovalo odcestovať z Buenos Aires do Chile, takže organizovanie predaja estancie na diaľku sa pretiahlo až do jari 1926. Napokon ju za vysoko podhodnotenú cenu predal svojmu zamestnancovi a správcovi Nicolasovi Sesničovi. Predajom tohto svojho majetku sa zavŕšila osemročná podnikateľská činnosť Martina Kukučina. Výstižnejšia by však pre ňu bola charakteristika – patagónsky experiment doktora Mateja Bencúra.

Slováci v Austrálii

Adriana Paulovčinová

Deň krajanov na veľvyslanectve v Canberre

Tohtoročný Deň krajanov v záhrade Veľvyslanectva SR v Canberre, Austrálii, sa niesol v znení slovenskej ľudovej pesničky:

*Keď chlapi hrajú, tak sólo majú, už spievajú,
zábava začína, víno sa nalieva do prázdneho pohára.
Počkaj, Anička moja maličká, ja ti niečo dám,
keď ti tá pesnička rozčervení líčka, pod oknom ti zaspievam.
Keď hudba hraje, všetko tancuje, veselý sál,
ručičky nám hrajú, nožičky tancujú a dievčence spievajú.*

*Veľvyslanec Slovenskej republiky
Tomáš Ferko otvára stretnutie*

Veľvyslanec Slovenskej republiky Tomáš Ferko otvoril stretnutie slovenskou hymnou a príhovorom, do tanca hrali fantastické folklórne súbory FS Kukabura zo Sydney, FS Liptár pri Slovenskom spolku Ľ. Štúr z Melbourne a návštevníci z veľkej diaľky – slovenské duo Folkduoplus.

Tohtoročné podujatie bolo okrem ľudovej hudby a spevu obohatené o výstavu fotografií – Krojované bábätká autorky Moniky Klučiarovej a výstavu vzácneho ženského piešťanského kroja, ktorý Veľvyslanectvu SR veľkodušne zapožičala pani Dina Váňová z Melbourne na reprezentatívne účely s úmyslom šírenia a zviditeľnenia kultúrneho dedičstva Slovenska v Austrálii.

Dobrá zábava trvala až do večera

Domácia kapustnica a slovenské čapované pivo Zlatý Bažant ulahodili azda všetkým a dobrá zábava trvala až do večera za tónov huslí, akordeónu a ľudových pesničiek.

Veľmi si vážime, že sa krajanovia zúčastnili stretnutia v hojnom počte a chceli by sme sa im poďakovať, že do Canberry merali ďalekú cestu z rôznych kútov Austrálie. Špeciálna vďaka patrí aj tým, ktorí priniesli domáce koláčiky. Nezostala ani omrvinka!

*Tanečníci FS Liptár
z Melbourne*

Katarína Mosnáková-Bagľašová

Sandridge Bridge ako dôkaz, že aj Slováci prispeli k vytvoreniu modernej spoločnosti Austrálie

Mesto Melbourne, ako aj celá Austrália sú nesmierne hrdí na svoju multietnickosť a multikultúrnosť. Dôkazom toho je aj most Sandridge Bridge, ktorý originálnym spôsobom podáva popis národov z rôznych krajín sveta, ktoré sa tu osídlili a vytvorili modernú spoločnosť, vyspelých šesť štátov najmladšieho kontinentu. Medzi nimi si svoje miesto našli aj Slováci.

Sandridge Bridge je most v Melbourne nad riekou Yarra. Vystavaný bol v roku 1853 pôvodne pre mestskú dopravu a od roku 2006 je určený pre chodcov a cyklistov. Ide o umelecké stavebné dielo, ktoré je zapísané do zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva štátu Victoria. Dlhý je 178.4 m, široký 17 a vysoký 2.74 m. Z jednej strany pozerá na mesto a pešiu zónu pri rieke Yarra a z druhej strany ho kráši desať nádherných železných skulptúr umelca Nadima Krama. Jedna skulptúra symbolizuje autochtónnych obyvateľov Austrálie – Aboriginov a ďalších deväť znázorňuje prisťahovalcov.

Skulptúry sa každých 15 minút posúvajú dopredu a z tohto dôvodu je tento umelecký komplex pomenovaný The Travellers – cestujúci.

Okrem toho je tu aj 128 sklenených panelov, na ktorých si okoloidúci môžu prečítať, z ktorých krajín sveta má štát Victoria prisťahovalcov, z ktorých miest najviac prichádzali, ktoré jazyky ovládali, v ktorom období boli najväčšie migrácie a aký bol dôvod ich príchodu.

Na paneli venovanom Slovensku sa píše, že Slováci do Austrálie prichádzali najviac z Bratislavy, Košíc, Martina, Banskej Bystrice, Prešova, ale aj z Českej republiky a z Vojvodiny. A to v rokoch:

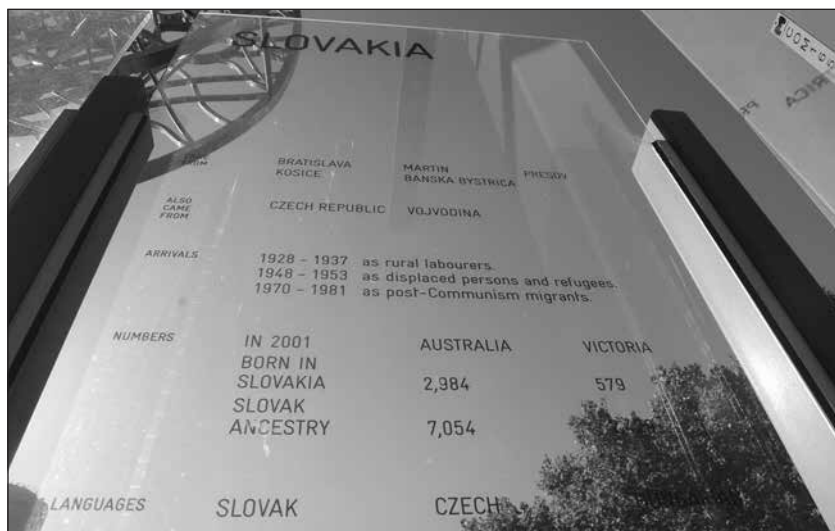
1928 – 1937 ako poľnohospodári

1948 – 1953 ako vysťahovalci a utečenci

1970 – 1981 ako postkomunistickí emigranti

Podľa sčítania z roku 2001 v Austrálii žilo úhrnne 7054 Slovákov, z toho 2429 v štáte Victoria. Podľa vlastnej evidencie Slovenského domu v Melbourne Slovákov je omnoho viac. Totiž pri sčítaní obyvateľstva Australčania uvádzajú iba krajinu pôvodu, nie národnosť, a z toho dôvodu sa veľká komunita Slovákov zo štátov bývalej Juhoslávie do tohto zoznamu nezaradila.

Z panelov na moste Sandridge Bridge sme sa teda nedočkali o presnom počte Slovákov žijúcich v štáte Victoria, ale každopádne vieme, že im Austrália aj výstavbou takéhoto mostu uznala, že prispeli k vytvoreniu modernej spoločnosti krajiny protinožcov a že dotvorili multikultúrnú mozaiku Austrálie.

Katarína Mosnáková-Bagľašová

Prvé randevú s oceánom Alebo ako naši krajanovia v Austrálii lovia žraloky

Bol pekelné teplý januárový deň.

Teplý, a v januári?! – Áno. V Austrálii.

Môj hostiteľ Jaroslav Žiak mi prezradil, že ideme na oceán loviť ryby. Ťažko žabu do vody a mňa do nových dobrodružstiev, nuž bez rozmýšľania som na cestu bola pripravená. S mojimi príbuznými som na tomto konci sveta veru zažila veľa toho, precestovala kadekde, ochutnala kadečo, no na oceáne som ryby ešte nelovila.

Dozrela aj tá chvíľa. Pred cestou som dostala krátky rybársky kurz: krém si budeš na seba natierať každú polhodinku, oblečieš si nohavice a tričko s dlhými rukávami, na hlavu klobúk, budeš piť veľa vody... – prikyvujem hlavou a dávam na vedomie, že tieto veci už ovládam. Veď som sa len prednedávnom na austrálskom slnku vypražila ako tá naša slovenská škvarka, nuž kto by sa po takej skúsenosti tieto veci nenaučil... – Ak sa nám podarí dačo uloviť, ty sa iba vzdiaľ a prípadne fot. My štyria budeme úlovok vyťahovať z vody, – pokračuje môj ujo Jaro.

– Akí ste vy to rybári, keď štyria vyberáte jednu rybu z vody? – pýtam sa s dávkou irónie.

– Noó... lovíme žraloky, – skromne odpovedá Jaro.

Po krátkej prestávke zo mňa vybuchne: – Žraloky?! My-, my-, myslíš opravdivé morské predátory? – a strach sa mi z očí valí.

– Áno, žraloky, – usmieva sa. – Ak budeme mať šťastie, tak večer skúsiš aj takéto mäsko. Čerstvé, aké si len v máloktorej reštaurácii budeš môcť objednať.

Na seba nahodí tričko s nápisom „narodený pre rybolov, prinútený pracovať“, do auta zbalí prúty, aké nemožno len tak ľahko dostať, a zacieli na pobrežie Viktórie, tam, kde tento štát od Tasmánie oddeľuje Bassov prieliv a Austrália nakúka na Tichý oceán.

Ej veru, našincom by sa tento oceánsky obraz veľmi páčil. Ak nie kvôli čistému vzduchu a svojskému živočíšnemu a rastlinnému svetu, tak aspoň kvôli tej modrej modručkej farbe, ktorá nemá konca-kraja.

Nachvíľku som sa cítila ako doma. Na rozum mi prišli modré domy v Ky-sáči, plátno insitného maliara Pavla Cicku, či slová pána farára Vladimíra

Grňu, ktorý tak nevšedne opísal rovinu v petrovskom predstavení. Veru, aj toto je rovina. Ako ušitá z modrotlače. Ibaže od tej našej vojvodinskej, túto oceánsku odlišuje to, že nemá tu rozdeľovaciu čiaru medzi nebom a zemou. Takmer nevidno, kde končí voda a kde začína nebo. Všetko je tak modro-nekonečné alebo aj nekonečno-modré, na ktoré keď sa človek zahľadí, si vlastne uvedomí, aký je maličký. To uvedomenie sa práve tu začína. A trvá. Podobne, ako trvá aj spomienka na prvé randevú s oceánom.

Úvahu preruší prvý posun udice. Ktovie, kam by sa človek myšlienkami dostal, pokým čaká na žraloka?

Adrenalín stúpa. Tím pripravený. Jaro sústredí všetku svoju silu, cez plece prehodí prút a ťahá. Jeho kamaráti Samko, Todor a Pol s ďalším rybárskym náčiním (ktoré ani neviem pomenovať) čakajú okamih, kedy sa do akcie zapoja. Podľa sily odhadujú, že žralok má dva metre.

– Prošíím?! Dvojmetrový žralok sa valí na nás? – strach sa mi vryje do kostí. Zabudnem na fotoaparát, na kameru a vari sa mi ani oceán už nezdá byť taký nádherný. V ušiach mi iba odzváňa: dva metre, dva metre, dva metre... Vtom Jaro uvoľní udicu a so smútkom konštatuje, že to bola iba nádejná šanca. V duchu som bola šťastná, že je tomu tak. Nevieť, ako by som prežila stáť nablízko dvojmetrového žraloka a ešte k tomu sa aj viezť s ním naspäť do Melbourne! Veď aj o chvíľu, keď ulovili polmetrového, som sa ho stránila, ale len tak potajomky, aby moji kamaráti nezbadali, že mám strach. Či videli alebo nie, to som dodnes nezistila, ale jedno odvtedy určite viem – títo páni sú pre mňa PÁNI rybári. Rybári, ktorých tá čarokrásna a nepredvídaná príroda učí byť stále šľachetnejšími a pokornejšími ľuďmi.

V ten večer sme teda žraločie hody nemali. Uloveného malého žraloka sme museli vrátiť do vody. Aby som predsa len naživo videla tohto morského

*Jaroslav Žiak
so žralokom*

V Melbournskom akváriu so Žiakovcami

predátora, Žiakovci ma nasledujúci deň odviedli do Melbourne aquaria. Tu som zažila moje druhé, trošku intímnejšie randevú s oceánom. A vtedy som sa doňho úplne zamilovala.

Katarína Mosnáková-Bagľašová

Ako chutí Austrália a ako Slovensko chutí Austrálčanom

Keď som v roku 2011, a potom aj v roku 2013, navštívila Austráliu, mojím primárnym cieľom bolo vychutnať si túto krajinu všetkými zmyslami. Precesovať, vidieť, zažiť, ohmatať, načúvať a, samozrejme, okúsiť. Veď pre Austrálčanov je veľmi dôležité dobre sa najesť. A podľa možnosti v dobrej spoločnosti. Tak to bolo aj so mnou. Mala som šťastie, lebo môj ujo Jaroslav Žiak, žijúci už 25 rokov v Melbourne, je veľký gurmán. Rád si pochutná na kvalitnom jedle, rád si vypije, no vari ešte radšej vo svojom dome privíta hostí a sám navarí špeciality od výmyslu sveta. Pre svojich austrálskych kamarátov občasne chystá jedlá, ktoré sa naučil variť vo svojom rodisku – v Jánošíku, vo vtedajšej Juhoslávii, no pre nás cezpoľných najradšej pripraví a predstaví austrálsku kuchyňu.

Kraby

Austrálske morské dobroty

Z množstva jedál, ktoré som mala možnosť ochutnať, v pamäti mi ostáva najmä jeden večer na ich terase, keď pripravil vynikajúcu rybaciú polievku. Ryby boli, pravdaže, čerstvo ulovené, čo pre Austrálčanov nie je nič zvláštne, no ja som mala pocit, že som iba vtedy objavila, ako skutočne chutia morské

A pre Austrálčanov sme navarili bryndzové halušky

Na ochutnávke svetoznámej tasmanijskej whisky v Burnie

plody. Iným hosťom bol zasa zvláštny hrniec, v ktorom tú polievku Jaro varil. Liatinový kotlík, ktorý pricestoval loďou priamo zo Srbska. Vytúžený Jarov darček, ktorý si vraj v Austrálii za všetky tie roky nevedel zadovážiť. K vynikajúcej polievke však nesmeli chýbať ani krevety, ustrice, či homár, ktorého živého ponáral do vriacej vody, lebo je tak vraj mäsko najlepšie. A skutočne je. Keď to ochutnáte, vari aj zabudnete, že ste pred chvíľkou ukrutne zabili jednu morskú príšeru.

Podme si teda povedať, ako sa začína denné menu v Austrálii. Alebo presnejšie, ako sa začínal môj jedálny lístok. Na raňajky – toast. Moja ujčiná Susy si ho dáva so syrom, ktorý sa na tom horúcom toaste pekne stečie. Ja som si to ešte vylepšila avokádom. Lebo byť v Austrálii a nezjesť minimálne 5 kg avokáda je hriech. Teda v mojom ponímaní. Avšak typická austrálska nátierka na toast je vegemite. Vegemite je tmavá, slaná a konzistenciou lepkavá nátierka, ktorá obsahuje kvasnicový extrakt. Je to vlastne obdoba maramite, ktorá je obľúbená vo Veľkej Británii a ktorú si Austrálčania vyrobili počas prvej svetovej vojny, keď bol narušený dovoz nátierky maramite. Podobne si Austrálčania od Britov prebrali aj tzv. meat pie, alebo mäsové

koláč, ktorý sa tu môže jesť buď na raňajky, alebo potom so zeleninovou prílohou a hranolkami na obed. Mäsová náplň v pie sa pripravuje z hovädzieho, bravčového, kuracieho alebo klokanieho mäsa a v súlade so svojou multikultúrnosťou austrálski kuchári k tomu pridávajú rôzne koreniny, napr. karí korenie, alebo omáčky; obľúbená je austrálska bbc omáčka.

K raňajkám, chvalabohu, nesmie chýbať káva. V reštauráciách je skutočne veľký výber káv a aj vďaka tomu bolo každé moje austrálske ráno nádherné.

Druhým hriechom je byť v Austrálii a neochutnať klokanie, čiže kengurie mäso. Je červené, chudé a chuťou dosť výrazné, chutí ako divina. Ja som ho jedla v podobe grilovaných steakov, no pripravujú z neho aj burgre, či guláš. K nemu sa výborne hodí austrálske červené víno, a aj to lacnejšie je v Austrálii skutočne kvalitné.

Z takých exotických obedových menu by som si spomenula ešte na krokodílie mäso, ktoré som ochutnala v jednej reštaurácii v Adelaide, alebo vyikajúce žraločie mäso, ktoré podávali na lodi, keď sme sa plavili do Tasmánie. V tasmánskom Burnie som mala možnosť navštíviť aj podnik svetoznámej whisky Hellyers road, sledovať proces výroby a ochutnať jej rôzne druhy.

Z dezertov Austrálčania najviac obľubujú Pavelovu tortu, známu aj v Európe. Je to pečený krém z vyšľahaných vajíčok, zdobený čerstvým ovocím. Údajne táto torta vznikla v Austrálii a meno dostala podľa známej ruskej baleríny Anny Pavelovej, ktorá v rokoch 1926 a 1929 navštívila Austráliu a Nový Zéland.

Ako predjedlo Austrálčania si radi dajú nejaké morské plody. Mne najviac chutili ustrice, či už s bbc omáčkou, slaninkou, alebo aj také živé, iba jemne pokvapkané citrónom alebo limetkou. Musím sa ale priznať, že som dlho bojovala a vyrovnávala sa s myšlienkou, že zjem živú ustricu, no môj ujo ma presvedčil, že tieto morské mäkkýše nemajú nervovú sústavu, a preto ani necítia bolesť. Dodnes som si to negooglila a ani nebudem, aby som mala svedomie čisté. Moje zmysly však asi neboli nikdy čistejšie ako po tej skúsenosti, lebo práve v živej ustrici najviac cítiť chuť mora.

K najznámejšej streed food, ktorú si v Austrálii dáte v ktorejkoľvek časti dňa, patrí tzv. Fisch and chips – ryba a hranolky. Ryba je vždy čerstvá a hoci je aj vyprážaná, môžeme toto jedlo zaradiť medzi zdravšie varianty streed food. Neviem len, prečo je vraj dôležité jesť ho veľmi, ale veľmi horúce. Až také, že keď vám to obarí jazyk, ani vlastne necítite, čo jete.

Nevšedný zážitok pre všetky moje zmysly bolo aj lovenie kalamárov na otvorenom mori. Priznám sa, že ich čierna farba, ktorú striekajú po tom, ako ich ulovíte, ale aj samotné čistenie kalamárov, nie je nič pekné a príjemné,

no tá chuť vyprážaných čerstvých kalamárov je nezabudnuteľná a neporovnateľná s tým, čo nám v obchodoch ako morské plody ponúkajú.

Ako vidno, najsilnejší chuťový zážitok na mňa nechali práve morské plody. No Austrália je známa najmä podľa toho, že si každý národ, ktorý sa sem prisťahoval, priniesol aj kus svojej gastronómie. A tak v mojom jedálnom lístku nechýbala ani talianska pizza, špagety, nemecké údené kolienko, rôzne indické a čínske pochúťky a kopa ovocia, ako je mango, passion fruit, marakuja, liči, z ktorého inak pripravujú aj vynikajúci likér.

Avšak v bohatej ponuke som, predstavte si, nenašla bryndzové halušky. Nuž musela som ich pre mojich príbuzných sama pripraviť. Lebo to by bol pre mňa tretí hriech – spoznávať a nedávať, čiže nepredstaviť Austrálčanom aj vlastnú tradičnú kuchyňu. Originálnu bryndzu sme síce nenašli, ale kúpili sme niečo k tomu najpodobnejšie. Haluškář sme tiež nemali, no čo gazdinka neurobí pre spokojnosť v dome – keď treba, tak aj vlastnoručne vyrobí haluškář. A tak môžeme povedať, že v Austrálii boli aj halušky. Síce nie nadiľho, lebo všetkým veľmi chutili.

Príspevok ilustrujeme fotografiami mojej sesternice Belindy Kotvášovej, ktorá na našich potulkách po Sydney, Camberre, Melbourne a na plavbe riekou Yarra urobila niekoľko krásnych a chutných záberov.

Nazdravie prajú Kotvášovci a autorka textu

Katarína Mosnáková-Bagľašová

Vôňa rodiska

Omrvinky z rozhovoru so sestrami Zuzanou Šuľovou a Annou Marekovou z Melbourne

Bol chladný novembrový deň. Kufre zbalené. Šaty, periny, riady... všetko, čo sa len dalo zobrať, bolo tu. Chýbali iba dve deti, tri najmladšie si zobrali so sebou. A vybrali sa do neznáma. Ďaleko od rodnej zeme *hnaní žitia nevôľou*.

Plavba loďou sa začala v Taliansku. Mladí, starí, bohatí, chudobní, známi, neznámi... zacielili do krajiny, o ktorej len málo vedeli. Veď im všetkým sľúbili čerstvý chlieb. Možno nie až taký chutný, aký bol doma, ale aspoň taký, ktorý im na stole nikdy nebude chýbať. Bolo to rozhodnutie veľké. Omnoho väčšie ako tá loď, ktorá rodinu Kolárikovú v dávnom roku 1969 zaviedla do Austrálie.

– Najprv sme pristáli v Port Melbourne, potom sme išli vlakom do mesta Bonegilla, kde sme strávili jeden mesiac. Spávali sme v chatrčiach, učili sme sa cudzí jazyk, spoznávali nový svet. Potom sa náš *apo* rozhodli, že pôjdeme do Melbourne a nás deti zapísali do škôl, – spomína si naša spolubesedníčka Zuzana Šuľová, rodená Koláriková. – Ťažko bolo spočiatku. V Melbourne všetci emigranti bývali spolu v jednej ubytovni. Boli sme medzi prvými, ktorí z Jánošíka, z vtedajšej Juhoslávie, pricestovali do Austrálie. Preto sme tam takmer nikoho nepoznali. Ale zoznámili sme sa s našimi ľuďmi z Hajdušice, Vojlovice, Boľoviec... a pomáhali sme si jedni druhým. Narýchlo sme potom kúpili aj domček a o dva roky nám prišla aj ďalšia sestra Anna spolu s manželom Michalom Marekom.

– My sme už cestovali lietadlom! – pridáva sa nám Anna Mareková. A rozhovor plynie tak poľahučky a s dávkou nostalgie, podobne ako uplynulo aj tých 45 rokov, ktoré tu v Austrálii pobudli.

Smiech sa roztočí, keď si spomenú, ako si v obchode nevedeli po anglicky vypýtať vajčička, alebo ako pred predavčmi napodobňovali zvieratá, keď si chceli kúpiť mäso. Vráti sa na chvíľku aj do detstva, rozprávajú. ako sa v Jánošíku *hubabali* a hrávali o detskú svadbu, s kým sa kamarátili a rady trávili čas. A majú radosť z toho, že sa môžu s niekým porozprávať, kto tomu bude

Anna Mareková a Zuzana Šulová

(alebo sa aspoň snaží) rozumieť. Že niekomu odovzdajú čaro toho detského obdobia stráveného v prachu a blate, ktoré bolo, zdá sa, to najčistejšie.

– Vieš, keď sme sem prišli, všetci sme sa kamarátili, – hovorí teta Šulová. Robili sme si aj priadky, piekli sme si naše domáce koláče, pomáhali sme si. Začali sme aj tancovať *besedu*. Vtedy ešte nebol Slovenský dom, tak sme sa schádzali jedni u druhých, aj u nás doma bývali nácviky. Dobre sme sa mali, Slováci tu v Melbourne žili svorne.

– Zmenilo sa niečo? – pýtam sa. A zrazu nastalo ticho. Uvažujem, či som položila správnu otázku? Veď žijú svorne aj v týchto časoch, len sa tolko nestretávajú, lebo nemajú čas. Nekamarátia sa tak často, lebo sa každý náhli za svojou prácou. Aspoň mi tak iní vysvetľovali... Ale moja spolubesedníčka si tak nemyslí. – Keby sa chcelo, čas by sa našiel, – pokračuje v rozhovore. Ale tu je iná príčina, prečo sa tunajšia Slovač roztrusuje. *Bačkor sa opapučil*. Všetci zrazu zbohatli a medzi nami zavládla závišť. Tá nám je najväčší nepriateľ... – hovorí Zuzana.

Už ďalej túto tému nechcem rozoberať, lebo vidím, že sa slza v oku iskrí. Ale pýtam sa, či im niečo v tejto krajine chýba. Zuzka, tá odpovedá, že nič. Všetkého majú. Deti a vnúčatá sú zdravé. Tu sa cítia ako doma a za to môžu ďakovať iba ich otcovi, ktorí sa rozhodol sem presťahovať.

Sestra Anna tiež uvažuje nad položenou otázkou a uznáva, že jej trošku chýba sneh a Vianoce v zime. Tiež jej chýba Jánošík, ale ten taký, aký zažila v mladosti a aký jej vonia v skrini, v ktorej aj dodnes vyskladané stoja krásne vyšívane obrusy, šatky, vankúše, košele, *gecele*...

Tie časy sa už nevrátia..., uvedomujú si to moje spolubesedníčky a s nadšením ukazujú staré fotografie, ako doklad, že to, o čom rozprávajú, je čistá čistučká pravda. Dobre si pamätajú všetky roky, mená vyfotografovaných, historky, ktoré sa na tých ľudí viažu. Väčšina z nich už iba krásli hviezdnu oblohu, no v dnešný deň, 13. januára 2014, akoby boli tu s nami, na tejto horúcej austrálskej zemi.

– Eeej, keby ten môj bol živý, veď by ti narozprával... – hovorí Anna. – Nepamätal si, čo včera jedol, ale to z detstva, tie piesne, vinše, verše, čo ho kantor, tvoj prastarký Piktör, naučili, tie veru triasol ako z rukáva.

Aj mne sa v tom okamihu kútik na perách zatrasie a s radosťou darujem svatke Marekovej najnovšiu knihu Martina Listmajera *Prečo si sa mladá vydávala* a hovorím: – Aha, pozrite, tu sú tie vinše. Zapísala som ich, keď som vás minule navštívila.

Slováci v Bulharsku

Ján Botík

O našich v Bulharsku

Slováci v Bulharsku sú najjužnejšou vetvou slovenských vysťahovalcov, ktorí sa v priebehu 18. a 19. storočia usídlili na podunajsko-panónskej nížine. V Bulharsku zakotvili krátko po oslobodení tejto krajiny z područia Osman-skej ríše (1878). V rokoch 1884 – 1910 sa v okolí mesta Pleven usadilo 250 slovenských rodín, ktoré sa tu presídlili hlavne zo slovenských osád Padina a Kovačica v dnešnom Srbsku, ako aj z Nadlaku v dnešnom Rumunsku. V priebehu prvej polovice 20. storočia títo kolonisti, usídlení v obciach Po-dem, Gorna Mitropolija a Brašljanica, rozprúdili činnosť hospodársky aj kultúrny život, ktorým vtlačili do toho kraja výraznú pečať slovenskej inakos-ti. Avšak krátko po druhej svetovej vojne sa život našich v Bulharsku uzavrel,

*Učiteľský zbor slovenskej školy v Gornej Mitropolii (1932)
(Ján Michalko prvý zľava, Mária Topoľská druhá sprava)*

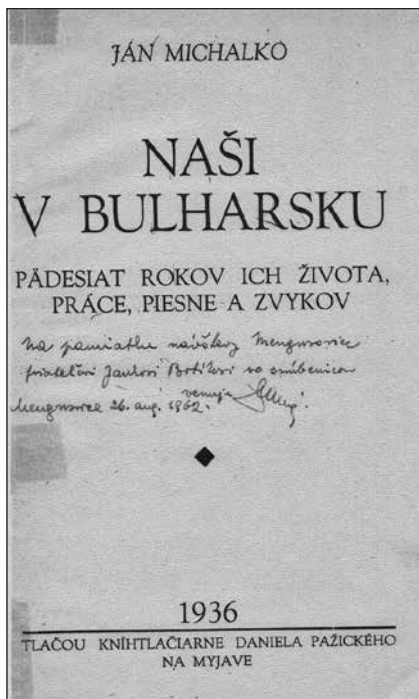
pretože takmer všetci hromadne reemigrovali do krajiny svojich predkov, do Československej republiky (1947 – 1951). V historickej pamäti, ako aj v rôzne zameraných publikáciách, sa zachovali obsažné svedectvá, z ktorých možno predstaviť stručnú a výpovednú mozaiku o vysťahovaleckom príbehu slovenskej enklávy v Bulharsku.

Vzácnu rozpomienku o príchode našich do balkánskych končín máme od Martina Ambruša, ktorú poskytol *Slovenskému denníku* (1929):

„Bola nedela po obede. Sedeli sme hĺbka mladých mužov na odare (priči) pred kaviarňou deda Gergu. Boli v obci i druhé kaviarne, lepšie a pohodlnejšie, ale Slováci chodili k dedovi Gergovi. Jeho kaviareň bola nízka, ešte z dôb tureckých a prispôsobená starým požiadavkám svojou pričou, na ktorej sedávali po svojom orientálnom spôsobe prv Turci a teraz starí Bulhari, vyprávajúc svoje masalie (príhody, vtipy). Mala však iné výhody. Mala dobrú povesť, mala deda Gerga. Veď v tejto kaviarni bol ubytovaný štáb ruskej armády okolo roku 1877 pri obliehaní Plevna, ktoré húževnate bránil Osman paša celých 5 mesiacov. A dedo Gerga, vtedy ešte mladý muž, obsluhoval a bol dôverníkom dôstojníkov slávneho cára Alexandra, osloboditeľa Bulharov. Dedo Gerga mal styky s povestným, a u Bulharov slávnym revolucionárom a básnikom Christom Botevom. Skrátka, táto kaviareň mala krásnu povesť, a dedo Gergo bol pokladaný za veľkého slavjanofila a požíval úcty ako nejaký starozákonný patriarcha.

Deda Gerga poznali a ctili malí i veľkí nielen v obci, ale i z ďalekého okolia. Poznali sme ho i my ako veľmi pohostinného, na svoje rozprávky bohatého 80-ročného starca. Nebolo takých, ktorí by neboli chovali veľkú úctu k dedovi Gergovi a chovali sme ju i my Slováci. Veď dedo Gergo išiel na 20 kilometrov postrtnúť pristáhalcov – Slovákov, keď počul, že idú. On bol prvý Bulhar z obce, ktorý sa naučil po slovensky. On to bol, čo v roku 1905 v kritickom momente zakročil, keď občania Bulhari nedovolili pásť dobytok na obecných pašienkoch nám Slovákom. Ak by nebolo jeho zakročenia, bolo by sa stalo to najhoršie. Stačilo jeho slovo na rozzúrených občanov – Hanbite sa! – aby nastal pokoj. A koľko bolo ďalších takýchto prípadov, keď by si boli Slováci vytrpeli, ak by nebolo deda Gergu. Bol priaznivcom a ochrancom Slovákov v ich ťažkých začiatkoch.“

Po niekoľkých rokoch sa spolunažívanie Bulharov so Slovákami upokojilo. S postupujúcim časom sa Bulhari so záujmom oboznamovali so zvláštnosťami spôsobu života Slovákov. Jazykovedec Anton Habovštiak pri výskume nárečia Slovákov v Bulharsku zaznamenal v roku 1959 obsah rozhovoru, ktorý mu poskytla Zuzana Omastová z Podemu:

Titulná strana monografie
Jána Michalka

„Keď Slováci došli medzi Bugárou, hneď bolo veselšie. Slováci si peknie chiže držali. Nemali veľkie chiže, ale slovenskie chiže boli ždi cistie. Keď išli sviatke, naša robota bola šecko vikaliť, vibieliť zvonka, ešte zme aj stienke vificruvali. A vizametali, popolievali zem, abi sa ňeprášilo. Spravili zme si hrnčok z dvoma dierkami a zme vodou takie cifri vipolievali. Bugárke tag ňecifruvali ako mi. A keď zme sa poobliekali do tich krojov, ako sa na nás tí Bugári pozerali. Gecele zme mali nakrochmálenie, len tag šuchotali. Chlapi nosili v ňedeľu čižmi, nohavice a košeľe višívania. Ale aj ženi mali višívania hábi. Aj na sobáš išli v bielom, višívania rukávi, blúske a samie stuhe. Mláďeňec mau na klobúku pierko, rozmarín a šecia družbovia mali kiťice a stuhle dlhie po zem. Tag išli na sobáš s tima paličkami pred muzikou. Tí Bugári sa na nás s údivom pozerali. Bugári si Slovákou uvažovali, hej, vážili si ich, uctili. Oňi o nás ždi pekne rosprá-

vali. Bugári ešte aj teras vravia, že Slováci krásili našu dedinu.“

Azda so žiadnou skupinou zahraničných Slovákov nebola tak často oceňovaná ich kultúrno-civilizačná misia, ako v prípade slovenských kolonistov v Bulharsku. Poukázali na to všetci slovenskí a českí publicisti, bádatelia či iní dejatelia, ktorí navštívili bulharských Slovákov. V týchto súvislostiach je dôležité uvedomiť si, že slovenskí kolonisti prichádzali do Bulharska z najvyspelejších poľnohospodárskych oblastí niekdajšieho Rakúsko-Uhorska. Je preto pochopiteľné, že vo svojich nových, Turkami spustošených sídlach na žirnej Podunajskej nížine, udomácnili agrárnu kultúru, ktorá spočiatku udivovala, no zároveň vzbudzovala aj rešpekt u starousadlého bulharského obyvateľstva. Najmä ak zoberieme do úvahy, že v tom čase v poľnohospodárstve Bulharov doznievali formy občinného, čiže kolektívneho vlastníctva pôdy, najmä pasienkov. Taktiež prielohový a úhorový spôsob využívania

pôdy, ktorá sa nechávala určitý čas oddýchnuť. Používali starobylý poľnohospodársky inventár s neefektívnym byvolským záprahom. Z čias tureckej nadvlády pretrvávalo uprednostňovanie extenzívneho pastierstva a chovu dobytky pred pestovaním plodín. Odlišnosti tradičnej agrárnej kultúry Slovákov a Bulharov neboli natoľko badateľné v tom, čo príslušníci týchto dvoch spoločne žijúcich etník pestovali, ale v tom, ako to pestovali a chovali. Poukazujú na to svedectvá obsiahnuté v rôznych bulharských prameňoch. „Prvopočiatčná nedôvera ku Slovákom,“ píše Atanas Stoilov v rukopisnej práci o histórii obce Podem, „pretrvávala ešte zo smutných čias tureckých. Postupne sa však rozplynula a Bulhari začali so Slovákami družne žiť a spolupracovať. Netreba si však myslieť, že takéto družné vzťahy boli plodom pohostinnosti Bulharov. Veľkú úlohu pri tomto zohrávala vyššia úroveň poľnohospodárstva u Slovákov.“ O progresívnejšej agrikultúre slovenských kolonistov, ktorú udomácnili v lokalitách Plevenska, nachádzame záznam aj v Letopisnej knihe chrámu Svätej Trojice v Gornej Mitropolii: „Slováci udomácnili v našej obci západnú kultúru a spôsob života. Počas svojho 50 – 60 ročného pobytu u nás v mnohom ovplyvnili našich sedliakov. Zaviedli obrábanie pôdy pomocou pluhu (namiesto radla používaného u Bulharov), ako aj moderné poľnohospodárske stroje, ako sejačky, kosačky, samoviazace, mlátačky atď.“ V takomto zmysle vyznieva aj svedectvo brašljanického rodáka a predstaviteľa tamorejšej obecnej samosprávy Nikolu Michajlova: „Na poľnohospodárske práce a furmanky používali len konský záprah. Doviedli sem veľa krásnych koní, najmä rakúskych plemien. V ich najväčších gazdovstvách začali používať najmodernejšie poľnohospodárske stroje, ako sú samohybné parné stroje, mlátačky s elevátormi a iné.“

Počnúc medzivojnovým obdobím sa na slovenských školách v Gornej Mitropolii, Podeme a Brašljanici vystriedali dve desiatky učiteľov. Popri pedagogickej činnosti sa venovali aj publicistike. Spomedzi nich zmienku si zaslúžia dve výnimočné osobnosti. Ján Michalko (v Bulharsku pôsobil v rokoch 1930 – 1940) a Mária Topoľská (1929 – 1940), ktorí popri svojom hlavnom poslaní urobili pre Slovákov v Bulharsku ešte čosi navyše. Napísali o nich nevšedné bádateľské a literárne svedectvo.

Ján Michalko už od svojho príchodu medzi bulharských Slovákov stal sa aj ich vnímavým pozorovateľom, nadšeným kronikárom aj rozhladeným bádateľom. V priebehu piatich rokov zhromaždil širokú škálu historických, demografických, národopisných, jazykových, sociografických, biografických a ďalších dokladov o pôvode, migračných pohyboch, ako aj o najpodstatnejších stránkach hospodárskeho, pospolitého, náboženského a národno-

kultúrneho života Slovákov v Bulharsku. Zhromaždené poznatky zhrnul do monografie s názvom *Naši v Bulharsku. Päťdesiat rokov ich života, práce, piesne a zvykov* (Myjava 1936). Aj zo súčasných odborných kritérií možno povedať, že táto komplexne a interdisciplinárne koncipovaná monografia sa zaradila medzi najvydarenejšie publikácie o slovenskom vystahovalectve, ako aj o zvláštnostiach národnokultúrneho vývinu zahraničných Slovákov.

Keď Ján Michalko zhromažďoval materiál pre svoju monografiu, do objemného zosíta s predtlačенou notovou osnovou si hneď na prvej strane napísal povznášajúce herderovské krédo: *„Duša každého národa letí, odráža a zračí sa v prirodzenom echu slastných národných piesní.“* Keď však zo zozbieraných piesní urobil výber a zaradil ho do svojej monografie o Slovákoch v Bulharsku, ako aj do samostatne vydanéj zbierky piesní bulharských Slovákov, v úvodnej stati namiesto citovaného romantického kréda napísal neobyčajne závažný poznatok svojho bádateľského úsilia: *„Kým do bežného hovoru bulharských Slovákov (dodajme, že aj do ich každodennej kultúry) dostalo sa mnoho cudzoty vlivom častej zmeny prostredia (maďarského, rumunského, srbského a bulharského), slovenská pieseň sa celkom bránila prijať do svojej štruktúry cudzie reálie, preto v nej ani v cudzine nenachádzame skoro nijakej nesúrodosti, ba ona je jedinou nositeľkou najrýdzejšej slovenskosti.“* Ján Michalko celkom jasnozrivo a v značnom predstihu dospel k poznatku, ktorý v mnohom korešponduje so závermi neskoršieho bádania o zahraničných Slovákoch.

Vďaka záujmu historikov, jazykovedcov, etnografov, folkloristov a publicistov máme už o Slovákoch v Bulharsku ucelenú a aj spoľahlivú predstavu o ich enklávnom jestvovaní. Lenže na umeleckú reflexiu ich vystahovaleckých osudov, spôsobu života a mentálneho ustrojenia týchto ľudí, ktorí si celé dve storočia v cudzom svete uchovávali slovenskú svojbytnosť, sa ako jediná podujala ich dlhoročná pani učiteľka Mária Topoľská. Kým na básnikom a beletristickom zobrazovaní vojvodinských, maďarských a rumunských Slovákov sa podieľali viaceré generácie spisovateľov, o Slovákoch v Bulharsku nám umelecky stvárnenú výpoveď sprostredkúva iba útlá zbierka noviel *V putách zeme* (Matica slovenská 1944). Možno konštatovať, že vo vtedajších literárnych kruhoch na Slovensku táto publikácia prekvapujúco priaznivo zarezoňovala. Už z prvých ohlasov sa dalo vyrozumiť, že sa zrodila nevšedná literárna reflexia, ktorá predstavila svet našich ľudí z ďalekých balkánskych končín. Napriek tomu, že išlo o prvotinu mladej a neznámej autorky, Jozef Felix privítal túto knižku ako *„debut umelecky neobyčajne vyspelý, takže ho možno priradiť k dielam vedúcich slovenských prozaikov“*. Ta-

kéhoto ocenenia sa dostalo Márii Topoľskej vďaka tomu, že vo svojich novelách nedávala priestor prejavom nejakého dolnozemského folklóru, koloritu obyčajových praktík, či vábivej balkánskej exotiky, ale že záujmom M. Topoľskej bol predovšetkým človek, človek univerzálny, v tomto prípade človek sedliacky, s celým jeho psychickým ustrojením a svojskou osudovosťou. V novelách M. Topoľskej Andrej Mráz (1944) rozpoznal, že jej „*sedliacke postavy žijú predovšetkým pudovou túžbou za majetkom. K motívom túžby za zemou pristupuje v týchto novelách rovnako silná druhá zložka, erotická. Ľudia M. Topoľskej si formujú životy podľa svojich dychtivých žiadostí mať majetky. A aj ich lúboštné vzťahy zauzľujú sa na tejto báze, s mnohými rozpormi a protirečeniami!*“ Postrehy dávnejších recenzentov publikácie Márie Topoľskej zaujali aj súčasného literárneho

vedca Michala Babiaka do takej miery, že sa ich podujal domýšľať ďalej. Ocenil, že A. Mráz veľmi presne vystihol jednu z najpríznačnejších dominant poetiky M. Topoľskej – tragický pocit života. Svojich hrdinov zobrazuje v momentoch životne pohnutých, osudovo rozhodujúcich, prelomových. Michal Babiak sa pokúsil rozlúsknuť, ako si M. Topoľská počínala s tým najelementárnejším a všetkým, pre Slovákov v zahraničí spoločným fenoménom, ktorým je akt migrácie, čiže „*to rozhodnutie odísť*“. Vyšlo mu z toho, že takéto prelomové životné situácie hrdinov noviel M. Topoľskej nie sú následkom vonkajších udalostí, ale najčastejšie následkom subjektívnych úvah o správnosti vlastného konania hrdinov M. Topoľskej noviel. Ako to vyrozumel Michal Babiak, „*rozhodnutie odísť nesie v sebe výnimočnú záťaž zodpovednosti za svoj osud. Táto zodpovednosť voľby, ktorú si človek uvedomuje cez pocit úzkosti, je jedným z východísk existencializmu. Takto, takmer už programovo v novele Za svojím chlebom sa hýbu s početnými zmiešanými pocitmi hrdinovia*

Obálka zbierky noviel Márie Topoľskej

Mária Topoľská na Stretnutí Spolku Slovákov z Bulharska, Bratislava 1989

za svojou projekciou sveta. Idú z vlastného rozhodnutia, prebrali za svoj osud zodpovednosť. Nie vonkajšie neistoty, lež ten vnútorný pocit zodpovednosti, keď som si zvolil sám a nemôžem sa na nič vyhovárať, keď budem tým, čo projektujem, aby som bol – toto je existencialistická téza v motíve odchodu, sťahovania, presídlenia, ale aj v motívoch hraničných, prelomových polôh človeka, ktoré Topoľská stvára

„je“ (BABIÁK 1994).

Napriek tomu, že Slováci v Bulharsku pretrvávajú v súčasnosti hlavne v historickej pamäti a vo svedectvách bádateľov a publicistov, ich odkaz doposiaľ nestratil na aktuálnosti. Sú neodmysliteľným kamienkom v obraze slovenského vystaňovalectva a v mozaike zahraničných Slovákov.

Tomáš Topol'ský

Slovenská vetev v Bulharsku

Nútení hľadať lepšiu budúcnosť svojim potomkom, vybrali sa slovenskí otcovia z Nad'ľaku, Komlóšu, Kovačice, Hajdušice, Starej Pazovy a Padinej do Bulharska. Boli sem pozvaní bulharskou vládou, aby zkultivovali divoké pláne a pasoviská na úrodné oráčiny a zaľudnili pusté kraje Dunajskej roviny. Presťahovanie sa dialo od r. 1890 – 1905. O veľkých útrapách, ťažkostiach, bolestiach, ktoré prví slovenskí prisťahovalci prežili, nemajú už dnešné, mladé, v Bulharsku vyrastené pokolenia ani potuchy. Len porekadlo starých: „Ľahko je vám zbierať klasy pod kopou“, pripomína mladým, aké ťažké boli začiatky...

Všeobecne je vysťahovalcom vytýkané, prečo sa neusadili v jednom mieste a neutvorili tak jednu slovenskú kolóniu, ktorá ako celok slovenský by v dnešných dobách mala veľký význam. Osud už tomu tak chcel, aby sa

1. Tomáš Topol'ský, učiteľ. 2. P. Nosál, predseda výboru čsl. školy.
3. Juraj Vago, predseda ev. a. v. cirkvi v Brašľanici. 4. M. Vrška. 5. O. Tisovský.
6. S. Petrák ml. 7. M. Ušák. 8. J. Vrška. 9. P. Haník. 10. Ján Vago. 11. P. Dudok. 12. P. Hekel.

Slováci usadili v troch rôznych, ale preca v blízkych miestach: Gorná Mitropolja, Mrtvica a Brašljanica. V každej z nich sú zastúpení Padinčania, Nadlačania, Pazovania atď. Pred rokmi tento pôvod hral veľkú úlohu, (napr. bolo veľkou starostou či kostolníkom bude Nadlačan či Padinčan, ba Pazovanov k takej funkcii ani nepripúšťali, pretože chodili v „pantuškách“ a nie v „lyskavých sárach“ — čižmách do kostola), ale v dnešných ťažkých životných starostiach a pôsobením čs. škôl hrdlo sa všetci priznávajú k svojmu slovenskému národu.

Najnovšou slovenskou kolóniou je Gorná Mitropolja. Po dobu vyše 20 rokov žili Mitropolčania ako všetci ostatní vystažovalci duševne roztratení, bez riadnej slovenskej školy. Len náboženstvo ich spojovalo. Ich spomienky sa silne viažu k prvým evanjelickým farárom, nebohému dôst. pánu Adamu Verešovi a Teodoru Bálentovi, terajšiemu voj. konsin. v Košiciach. Títo Slováci sdužili nábožensky a v ich dobe si Slováci vystavili kostolíky. Učili ich tiež slovenskej reči, ktorú si zachovali podnes. Všetky tri osady tvoria jednu evanjelickú cirkev a každá sa spravuje svojimi konventami a presbytermi. Dnes však táto jednota je rozrušená, jednak preto, že nemajú svojej cirkevnej ústavy, podľa ktorej by každý vedel o svojich povinnostiach a právach cirkevných, a potom sú sklamaní v posledných rokoch svojimi duchovnými vodcami; niet sa čomu diviť, keď pastier ovce nezháňa, že tieto idú každá po svojom... Následok toho je, že veľa našich rodín slovenských sa obracia v posledných rokoch v metodistov, sobotárov, nazarétov, pädesiatnikov atď. a riadnych evanjelikov ubúda. Je tu kus poľa neoraného a najvyšší čas je, aby každý činiteľ v cirkvi napravil svoje chyby a šiel v stopách pravdy Ježišovej. Bulharskí Slováci potrebujú Ježišovho oráča, aby pracoval medzi nimi na tvrdej roli...

Rok 1923 znamená priaznivý obrat v kultúrnom živote bulharských Slovákov. Vtedy sa založila slovenská škola. Pomocou ministerstva škôl z Prahy dostávajú v Gor. Mitropolji prvú slovenskú učiteľku p. M. Matějovskú z Bratislavy, ktorá v jeseň 1923 prvýkrát priniesla zprávy o slobodnej bývalej starej vlasti... Nadšenie Mitropolčanov „pre tú našu slovenčinu“ bolo neopísateľné! Narobili vyše stotisíc tehál zdarma, priviezli nesčíselný počet povozov stavebného materiálu pre svoju slovenskú školu. A keď rôzne korporácie a ministerstvo školstva v ČSR finančne pomohli, položili v roku 1926 prvé základy k stavbe. Slováci húževnate stáli pri škole i v ťažkých chvíľach a za rok sa už v škole čiastočne vyučovalo. Do r. 1929 mali riadnu školu ľudovú a do júna 1934 aj riadnu samostatnú školu meštiansku. Teraz však od septembra z finančných dôvodov sa českoslov. škola v Gor. Mitropolji mení v školu

SLOVÁCI V BULHARSKU
 1. obr. (vľavo) pohľad na Mrtvicu. 2. Členovia ochotníckeho div. krúžku „Slovák“ v Gor. Mitropolji. 3. Slov. žiaci a žiačky v G. Mitropolji. 4. Oslava 28. októbra 1933 v Brašljanici. 5. Českoslov. škola v Gor. Mitropolji.

1. obr. (vľavo) pohľad na Mrtvicu. 2. Členovia ochotníckeho div. krúžku „Slovák“ v Gor. Mitropolji. 3. Slov. žiaci a žiačky v G. Mitropolji. 4. Oslava 28. októbra 1933 v Brašljanici. 5. Českoslov. škola v Gor. Mitropolji.

doplňovaci a štyričlenný učiteľský zbor, ktorý tu pracoval v minulosti sa skrátil dnes na dvojčlenný, ačkoľvek počet slovenských školopovinných detí dosiahol tohoto roku čísla 170, čo ešte nikdy nebolo. Slováci sami si vydržiať učiteľov nemôžu.

Bulharskí Slováci sú sdružení v spolku Čsl. nár. dom „T. G. Masaryka“, Sofia, ktorý má odbočky v Gornej Mitropolji. Mrtvici, Brašljanici a v českej dedine Vojvodove. Spolok je tunajšou vládou priznaný, takže svoje kultúrne snahy slobodne rozvíja. Budovy čsl. škôl v Gornej Mitropolji, Mrtvici a Vojvodove sú majetkom jeho odbočiek. Preto sa Slováci kultúrne vzťahujú. V čsl. škole sa poriadajú vo význačné dni čsl. i bulharské slávnosti, ktoré sú navštevované hojným počtom slovenských osadníkov ako aj domácim obyvateľstvom bulharským. Mimo toho je v Gornej Mitropolji sriadený Ochotnícko-divadelný krúžok „Slovák“, ktorý 2-3 razy v roku sohráva slov. divadlá. Iniciátori osvetovej práce v kolóniách sú čsl. učitelia v miestnych školách pôsobiaci.

Kolónia v Mrtvici (asi 18 km. od G. Mitropolje vzdialená) si tohto roku dostavala svoj Národný dom, ktorý je strediskom kultúrneho života Slovákov. Je to vôbec najkrajšia a najmodernejšie sriadená budova zo všetkých odbočiek. Najväčšie zásluhy o jej postavenie má tamojší správca-učiteľ p. Václav Müller, ktorý tam účinkuje už 6 rokov. Školu navštevuje 80 slov. detí. Je to tiež škola doplňovacia, vystavaná z podpôr českosl. spolkov. Hneď pri škole je evanjelický a. v. slovenský kostol, jeden z najkrajších a najprostornejších aké si Slováci v Bulharsku postavili.

Azda najhoršie zo všetkých stojí slovenská kolónia v Brašljanici. Tu je Slovákov počtom najmenej a hospodársky a sociálne sú veľmi zle. Časté krupobitia, povodne a naposledy suchá, ktoré sa na nich v posledných 10 rokoch sniesly, privodily tu chudobu. Miestne čsl. doplňovacie vyučovanie navštevujú deti i v najväčších mrazoch slabo oblečené a bosé.

Ačkoľvek sú Brašljančania zorganizovaní v odbočke Nár. domu, nemajú vlastnej školskej budovy. Správca-odbor. učiteľ Ján Michalko vyučuje v zakúpenom dedinskom domku a miestnostiach, v ktorých o hygiene, modernom spôsobe a aspoň trochu pohodlnom vyučovaní nemôže byť ani reči. Miestny učiteľ musí zdolávať najväčšie prekážky vo všetkých smeroch. Aj Brašljančania si chceli postaviť vlastnú školu (budovu odbočky), lebo im bola sľúbená podpora; narobili asi 90 tisíc tehál, ale ich nádej zostala len snom, pretože sľúbenej podpory sa im nedostalo...

Úloha čsl. škôl na Plevensku a vôbec v Bulharsku je čiste kultúrna, jazyková. Bulharskí Slováci sú prostredníkmi sblížovania dvoch kultúr slovanských: československej s bulharskou. Slováci oceňujú vďačne dobroty vlády

bulharskej a zachovávajú jej oddanosť a lásku. Niejeden bulharský Slovák za svoju bulharskú vlasť položil kosti, niejeden invalid zostal živým výrazom oddanosti k Bulharsku. Žijú v dobrom pomere a bratmi Bulharmi a netrpia medzi sebou živly, ktoré by chcely tento bratský pomer skaziť. Jedinou necnosťou, charakteristickou u Slovákov gornomitropolských je nesvornosť v podnikaní a verejnom živote vôbec. Nevedia sa sraziť v jeden nerozborný celok a často pre osobné malichernosti škodia si vzájomne vo veciach verejných.

Nech Pán Boh dá, aby sa spamätali, sjednotili, a mali na mysli dobro a budúcnosť svojich detí! Nech vychovávajú vo svojich deťoch pevné charaktery a slovenskú dobrú dušu. Biblia nech všetkých osvieti, aby rozumne mohli hľadať pravú lásku a pravdu Ježiša Krista a životný príklad našich drahých bojovníkov pravdy Masaryka, Štefánika, Komenského a J. Husa nech prináša dobré ovocie a silu k ďalšiemu životnému boju našej slovenskej vetvy v Bulharsku!

*(Z Národného kalendára v Báčskom Petrovci
z roku 1935, s. 151 – 153)*

Slováci v Česku

Martin Matejka

Stretnúť správnych ľudí v správny čas a na správnom mieste

Jedna stará pranostika hovorí, že stretnúť tých správnych ľudí v správny čas a na správnom mieste je ten najväčší dar. A to platí mierou vrchovatou aj pre naše Divadlo v Dlouhé v Prahe. Ale od začiatku...

Keď som v roku 1991, krátko po Nežnej revolúcii, prišiel z malebného slovenského mesta Trenčianske Teplice študovať do Prahy, ani vo sne by mi nenapadlo, koľko zážitkov a zaujímavých ľudí na mňa čaká. Na Katedre alternatívneho a loutkového divadla Divadelní akademie múzických umění som sa stal členom úspešného a cenami ovenčeného ročníka. A tak sme so spolužiakmi založili Dejvické divadlo. To sa po štyroch rokoch stalo českým Divadlom roka a hneď potom (možno paradoxne) celý náš súbor odišiel do nového priestoru v centre Prahy. Tam sme v roku 1994 založili Divadlo v Dlouhé. To je začiatok 26-ročnej krásnej a úspešnej divadelnej tradície, z ktorej vyrástla aj jeho Slovenská sekcia.

Áno, mal som vždy šťastie na ľudí. Na kolegov, priateľov i divákov. Obsadiť z večera na večer 450 miest nie je žiadna hračka. Ale to veľké nadšenie a snáď i talent nám dali krídla. A o pár mesiacov sa Divadlo v Dlouhé začalo plniť publikom a uznanie odbornej kritiky na seba nenechalo tiež dlho čakať. V tejto dobe plnej tvorivej energie a plánov vznikol aj projekt *Krátká Dlouhá*. Projekt, ktorý nášmu publiku prinášal a prináša nové, zaujímavé, inšpiratívne divadelné texty a dramatizácie. A pretože sme boli tí správní ľudia v správny čas a na správnom mieste, zdvihli sme hodenú rukavicu a založili Slovenskú sekciu. Jej členmi sú slovenskí herci českého Divadla v Dlouhé: Magdaléna Zimová, Martin Veliký, Peter Varga a ja – Martin Matejka. Našou prvou premiérou bola adaptácia poviedky Františka Švantnera *Piargy*. Jeden z vrcholov slovenskej lyrizovanej prózy. Na pražské javisko sme priniesli kus Slovenska s jeho poetikou, čarom, tajomstvom aj divokosťou. Ohlas bol viac než priaznivý, a tak nás dramaturgia divadla oslovila, aby sme pre nadchádzajúcu sezónu vytvorili ďalšie predstavenie. A po ňom ďalšie a ďalšie... A vznikla krásna tradícia.

Už neuveriteľných 26 rokov prinášame českému publiku to najzaujímavejšie zo slovenskej prózy, dramatiky i tém, ktoré „hýbu svetom“. Pravidelne inscenujeme hry vynikajúceho slovenského dramatika Viliama Klimáčka (*Krajina s televízormi*, *Závisláci*, *Deň, keď zomrel Gagarin*, *Muži sa minuli*), Ivana Stodolu (*Jožko Púčík a jeho kariéra*), Laca Keratu (*Chrobáci v škatuli*), Antona Medowitsa (*Nad Tatrou sa blýska*), či Zuzany Ferencovej (*Problém*). Zaujímajú nás, samozrejme, aj adaptácie prozaických textov. V roku 2011 sme uviedli dramatizáciu krásneho románu Pavla Rankova *Stalo sa prvého septembra*, či komediálny hit od Ľuba Dobrovodu *Ja malkáč*.

A čo by sme to boli za Slovákov, keby sme sa nepopasovali aj s legendárnym zbojníkom Jánošíkom? Aký text ale použiť?! Akosi sa nám nič nepozdávalo. A tak som v roku 2015 zostavil vlastný scenár k rovnomennému predstaveniu. Koláž faktov, povier, legiend a rekonštrukcií zo života nášho národného hrdinu. Úloha to bola veru neľahká. O Jánošíkovi už toho bolo napísané veľmi veľa. Hier, dokumentov, mystifikácií... Pokúsil som sa teda ísť vlastnou cestou. Skúmal som osud mladého muža, skoro chlapca, plný paradoxov a veľkých rozhodnutí. Hľadal som za legendou osud človeka z „mäsa a kostí“, cestoval v čase, navštívil husté lesy a učupené lazy na strednom Slovensku, išiel na voze na súd do Liptovského Mikuláša a stál som pod šibe-

nicou s hákom, keď viedli Jánošíka na popravu. A popritom písal a písal, aby som mohol preniesť k nám, do 21. storočia, kus Jánošíkovskej atmosféry, kus skutočného života nášho národného hrdinu. Snáď sa to mne aj mojím kolegom podarilo. Ved' som bol na základe uvedenia tejto hry v divadle oslovený, aby som ju spracoval do rozhlasovej podoby. Tá bola s úspechom odvysielaná v Českom rozhlasu na Silvestra 2017.

Máme pred sebou rok 2021. Chceli sme v ňom inscenovať Klimáckových *Youtuberov*, ale... Človek mieni, príroda mení...

Možno to nebude rok ľahký. Ale verím, že všetko zvládneme. Ved' stačí tak málo, byť medzi správnymi ľuďmi, na správnom mieste a dejú sa aj zázraky. Tak vám takýto malý zázrak do nového roka prajem aj ja.

Slováci v Ekvádore

Anton Odrobiňák

Pozdrav z Ekvádora

Dlhšia odmlka skončila a ja sa opäť vraciam k písaniu. Samozrejme, všetkých pozdravujem z ďalekého Ekvádora v tomto čase, keď celý svet zasahuje pandemická choroba koronavírus. Mnohým naháňa strach aj tu v Ekvádore, hoci pôvod má ďaleko na východe. Modlí sa celý svet, aby sa táto „pliaga“ zastavila a skončila. To je naša najväčšia zbraň proti všetkému negatívne, čo ničí životy. Dôverná modlitba, že to raz skončí a my sa s Božou pomocou opäť oslobodíme tak, ako vyvolený židovský národ z otroctva, je nám nádejou.

Využívam čas pôstu na zamyslenie sa a hovorím si, aké pokánie si dám? Nezvyčajné, zmotívovať sa a napísať tento list! Tak to robím teraz a hneď na katechetickom kurze v Sucua, ktorého sa zúčastňujem s mojimi štyrmi katechétmi.

Bremeno, ktoré ma tlačilo, odľahlo a cítim potrebu ozvať sa starým známym, ktorí sa pýtajú: „Čo sa ten Tono neozýva, nedá o sebe vedieť, nepíše?!“ Dva a polročná námaha s výstavbou prvej časti pastoračného centra, kostola *Najsvätejšieho Srdca Ježišovho*, v mojej najväčšej osade farnosti Tuutin-Entsa, sa zavŕšila slávnostnou posviackou 14. septembra 2019 (Slávnosť Povýšenia sv. Kríža).

Chvála Bohu a vďaka Bohu! Tiež ľuďom a všetkým, ktorí pomohli, priložili ruku k dielu. Teraz slúži a ľudia sú spokojní. Je to Božie dielo, ktoré priťahuje ľudí, a my dôstojnejšie slávime naše náboženské slávnosti.

Saleziánsky svet žije v očakávaní nových výziev Generálnej Kapituly (GK), najvyššieho saleziánskeho výkonného orgánu, ktorá v týchto dňoch prebieha v Turíne. Kapitulárov koronavírus znepokojuje, zrýchlili tempo skôr skončiť, ako sa nakaziť. Nového šéfa už máme, je ním stále Angel. Už len odklepnúť jednotlivé body, a tak všetko dohodnúť. Don Bosco je s nami, vráťte sa nám zdraví!

Pätnasť rokov v službe šuarských misií v Ekvádore sa naplnia v tomto roku v septembri. Čo znamená byť skutočným misionárom, to som pochopil až tu. „Študium nestačí, život ťa naučí“, hovorí staré múdre porekadlo. Misie na 5 či viac rokov nie sú skutočné misie. Mal som to zmluvne podpísané, ale som sa kopol poriadne. Vyzrieť a očisťovať pohnútky – to je Ježišov program na celý život, a zvlášť v tomto pôstnom čase.

Cesty, návštevy, ľudia, osady, príroda, aktivity, Ježišove posolstvo, to všetko sa opakuje, ale úžasne obohacuje. Vždy niečo nové, čo nás prekvapí,

na čas zneistí, ale vždy dopredu posunie. To je sviežosť, radosť Evanjeliového Ducha, o ktorých hovorí sv. otec pápež František vo svojich príhovoroch, dokumentoch, encyklikách.

Amazonia, synoda, nové cesty Evanjelizácie pre domorodé obyvateľstvo, inkulturácia, ochrana životného prostredia, o týchto témach sa hovorí a my premýšľame ako pokračovať v našej apoštolskej práci. Témy sú to veľmi aktuálne a odznegli na vlašnej októbrovej celosvetovej synode biskupov o Amazonii, v Ríme. Týmto problémami sa zaoberáme na našich stretnutiach, konferenciách s biskupom, so saleziánmi, katechétmi, mladými, s ktorými pracujeme v Amazonii, s domorodým obyvateľstvom šuar a acuar.

Oratórium, mládež, dobrovoľníci, vysokoškoláci a duchovné povolania sú naše priority ako saleziánov, hoci sme farármi pre všetkých. Snažíme sa budovať a formovať kresťanské komunity, ktoré nie sú ešte stabilné, dostatočne formované, funkčné. Chýbajú katechéti, ministri, kňazi.

Vďaka za pomoc všetkým, ktorí nám pomáhajú, ktorí nás podporujú, motivujú. Mladí dobrovoľníci, domáci i zahraniční, sú veľkým prínosom pre naše diela, kde chýba personál. Cítim to aj ja vďaka saleziánom ekvádorským i slovenským. Dobrovoľníctvo je aktuálne a príťažlivé pre mladých. Prvá skúsenosť so slovenským dobrovoľníkom Petrom v roku 2018/2019 bola pre mňa veľkou posilou a odbremením.

Teraz som bez neho a cítim sa slabým. Hľadám, pýtam, prosím. Aj sa niekto objaví, ale zase sa rýchlo stratí. Nevydrží, tiež je slabý, krehký, nevyzretý. Tento rok o tom svedčí. Pán Boh to vidí a istotne mi v budúcnosti niekoho pošle.

Čo vysokoškoláci – šuari? Aj tých máme a ich počet porátame. Do desiatky sa ich nájde, dúfame, že vydržia až do finále. Sú ozdobou našej komunity, nádejou spoločnosti. Len ich správne motivovať, zorientovať a ich počet zduplikovať. Naším stálym úsilím je dvíhať šuarský národ, aby sa cítil silným, rovnocenným, zodpovedným s morálnymi, kresťanskými hodnotami.

Direktor, komunita, bratia, vzťahy sú veľmi dôležité pre náš život a apoštolskú prácu. Žijeme v komunitách a spoločne pracujeme ako zasvätené osoby pri šírení Božieho Kráľovstva. Každý má zodpovednosť za svoj úsek. Pracuje, ako sa hovorí, „na svojom piesočku“. Sme traja kňazi, od marca štyria. Vďaka za posilu, otec inšpektor! Najstarší, zoslabnutý, vyčerpaný, je 78-ročný Belgičan, otec Jose – direktor a farár dvoch farností, mestskej i vidieckej. Má kaplána, otca Franklina, ekvádorského diecézneho kňaza, ktorý mu pomáha v meste Taisha.

*Otec Anton, saleziánsky
misionár v Ekvádore*

„Moj šuarský piesoček“ je trochu ďaleko, a tak som často mimo komunity. Novotou je novokňaz, salezián z Vietnamu Wong Tran, pokrsťený Pedro, ale viac sa mu páči Wong, tak ho voláme Wong. Ten má pomáhať otcovi direktorovi, a ak si zvykne a vydrží, časom ho aj nahradí. Tak toto je náš pracovný tím a my spolu s ním.

Na záver pozdrav a požehnanie a všetko, čo si želáte, nech sa stane. Samozrejme, v zhode s Božou vôľou a tých, ktorí ju reprezentujú a modlitby dopĺňujú.

Sucua 13. 3. 2020 – 7. výročie zvolenia Sv. Otca Františka za pápeža

Slováci vo Francúzsku

Alžbeta de la Bouvrie,
riaditeľka PETIT SLAVIK

Vzdelávacie centrum Petit Slavik

Petit Slavik, vzdelávacie centrum pri SKM v Paríži, vzniklo ako prvé slovenské riadené centrum vo Francúzsku pred desiatimi rokmi. Našou neustáloou snahou je okrem výučby slovenského jazyka i približovanie slovenskej kultúry a tradícií a vytváranie pozitívneho vzťahu k Slovensku. Vzdelávacie aktivity sú určené pre deti od 3 do 15 rokov a pre dospelých. Deti sú rozdelené do skupín podľa veku a úrovne slovenského jazyka. Výučba sa uskutočňuje v dvojtyždňových intervaloch a je poprepletaná aj niekoľkými mimoškolskými podujatiami: oslava Mikuláša, Karneval a Burza kníh. Spolupracujeme s mnohými inštitúciami na Slovensku i v zahraničí. Petit Slavik má za sebou

i pred sebou niekoľko úspešných projektov, ktoré potvrdzujú jeho kvalitu, zanietenosť a obetavosť učiteliek a všetkých zainteresovaných.

Zuzana Colinet-Fodorová

Margarétka Paríž – Slovenská víkendová škola, škôlka a detský folklórny súbor

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz?fref=ts>

<https://www.instagram.com/slov.skolamargaretkapariz/?hl=fr>

V školskom roku 2019/2020 otvorila Margarétka svoje brány už po piaty raz. Ponúkame retrospektívu školského roka slovom aj obrazom.

Festival Nezabudnuté remeslá v Banskej Štiavnici

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/2360831717369177/>

Školský rok sme začali už v auguste, keď sa náš detský súbor zúčastnil folklórneho festivalu v nádhernom stredoslovenskom banskom meste Banskej Štiavnici. Na Trojičnom námestí sme sa prezentovali tancami: Radvanský jarmok a Na Jánošíka po boku ďalšieho krajaľského súboru zo Základnej

školy Mladých pokolení v Kovačici, v Srbsku. Ďakujeme za pozvanie mestu Banská Štiavnica a Metodickému centru Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici.

Letná školička tanca v Banskej Bystrici

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/375209479836665/>
<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/477371833088753/>

Naša slovenská tanečná odysea pokračovala, ako každoročne v auguste, v Banskej Bystrici na Letnej školičke tanca, ktorú pre margarétky a malých tanečníkov z ďalších krajín už piaty rok pripravuje Metodické centrum UMB v spolupráci so Stredoslovenským osvetovým strediskom. Teta Zuzka (PhDr. Zuzana Drugová) a Dominika mali pre nás opäť pripravený bohatý program. Cez rytmiku sme celý týždeň pracovali na dvanásťminútovej choreografii, kde boli zahrnuté hry a piesne pre najmenších a zložitejšie tanečné prvky pre tých väčších. S didaktikou maďarskej tanečnej školy nás prišiel oboznámiť Matúš. S tetou Magdou sme si v dielni vyrobili folklórne čelenky, náramky, motýliky a vyzdobili sme si šatky ľudovými motívami. Piatkové tanečné vystúpenie pre rodičov zožalo ako každoročne úspech. Už teraz sa tešíme na ďalší ročník.

Rozdielové skúšky zo slovenského jazyka

August je aj mesiac, keď žiaci z našej víkendovej školy skladajú rozdielové skúšky na Slovensku. Margarétky ich každý rok úspešne zvládnu. Srdečne gratulujeme Sofinke, ktorá skúšku absolvovala na základnej škole v Banskej Bystrici za 2. ročník z predmetu slovenský jazyk a literatúra, Mime za 3. ročník z predmetov slovenský jazyk a literatúra a vlastiveda na základnej škole v Bratislave, Julke za 3. ročník z predmetov slovenský jazyk a literatúra, matematika, vlastiveda a prírodoveda na základnej škole v Spišskej Novej Vsi, Julinke za 1. ročník z predmetu slovenský jazyk a literatúra na základnej škole v Banskej Bystrici, Oliverovi za 4. ročník z predmetu slovenský jazyk a literatúra v Bratislave.

Seminár pre slovenských učiteľov na Cypre

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/731534254011881/>

Nielen žiaci sa v Margarétke vzdelávajú. Do „školských lavíc“ pravidelne zasadaajú aj ich učitelia, aby sa v rámci metodických seminárov, organizovaných UMB Banská Bystrica, či Českou školou bez hraníc v spolupráci s Karlo-

vou univerzitou v Prahe, zdokonaľovali v didaktických metódach výučby. V októbri sa to ale udialo celkom inak. Pedagógovia z Margarétky dostali pozvanie od UMB prednášať na Cypre učiteľom zo slovenských vzdelávacích centier vo svete. Seminár organizovala PF UMB v Banskej Bystrici v spolupráci s Flamingos Slovak School in Cyprus a okrem vzdel. centier sa ho zúčastnili aj reprezentanti Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, Úradu Slovákov žijúcich v zahraničí a Rádia Slovakia International.

Vzdelávacie aktivity seminára boli realizované paralelne v dvoch skupinách pod vedením UMB a Margarétky Paríž.

1. skupina pod vedením UMB sa venovala „Tvorivému vyučovaniu – slovenského jazyka a reálií“, praktickým aktivitám zameraným na originálne postupy nadobúdania vedomostí a nácviku jazykových zručností.

2. skupina pod vedením pedagogičiek zo vzdelávacieho centra Margarétka z Paríža cestovala po Slovensku s Maťkom a Kubkom v rámci nového „margareťáckeho“ projektu pre škôľkarov a školákov *Dvaja valasi cestujú po Slovensku*. Tento projekt predstavuje deťom hravou formou cez legendy, pohybové, výtvarné, divadelné aktivity a hudbu osem krajov na Slovensku, počas deviatich vyučovacích hodín. Ide o rozvoj poznatkov z vlastivedy, histórie a folklóru prostredníctvom aktivít zážitkového učenia a tvorivej dramatiky. Účastníci seminára si na vlastnej koži vyskúšali neverbálne aj verbálne dramatické techniky, oboznámili sa s kinetickým učením, ktoré do procesu výučby, hlavne u menších detí, zapája celé telo. Margarétka ponúkla návod na to, ako pracovať s literárnym textom pomocou aktívnej formy posluchu vďaka rôznym naratívny a improvizáčnym dramatickým metódam, napr. vizuálna a zvuková pohľadnica, učiteľ v roli, sochy, horúce kreslo, či rola na stene. S Maťkom a Kubkom sme sa takto „prešli“ po Žilinskom a Trenčianskom kraji, zatancovali si s valaškou Jánošíka, vyzdobili goralské klobúčiky. V druhej časti Margarétka predstavila konkrétne časovo nenáročné gramatické hry slovenského jazyka pre 2. – 4. ročník, aby sa predišlo nude a stereotypom vo výučbe. Priestor dala aj problematike bilingvizmu, metóde OPOL a špecifickému kontextu slovenčiny L2 v inej majoritnej kultúre (t. j. výučba slovenčiny vo francúzskom, anglickom, či nemeckom prostredí) ako kontrast slovenčiny ako cudzieho jazyka, či slovenčiny ako cudzieho jazyka v slovenskej majoritnej kultúre (t. j. výučba slovenčiny detí cudzincov žijúcich na Slovensku). Pre druhý stupeň ZŠ mali pedagógovia z Margarétky pripravený trojhodinový literárny projekt *Adrian Mole*, ako ukážku verbálnych dramatických techník pri práci s literárnym textom pre tínedžerov.

Jesenná školička tanca

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/491595644802104/>

Na druhý ročník jesennej školičky tanca v novembri zavítali do Margarétky dve skúsené pedagogičky zo Základnej umeleckej školy Jána Cikkera z Banskej Bystrice: Mgr. art. Ivetka Rašková a Janka Lašutová, Dis.art.

Ich rukami prešli desiatky detí, ktoré sa uplatnili nielen na slovenskej, ale aj zahraničnej tanečnej scéne.

Margarétky prišli naučiť tanec „Húsky“, ktorý tancovali žiaci zo ZUŠ na záverečnom školskom koncerte v roku 2016. Tohtoročná školička bola súčasťou osláv 5. výročia Margarétky. Ďakujeme pani učiteľkám za príjemné tanečné doobedie a peknú choreografiu.

5. výročie Margarétky – gala

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/585269858914572/>

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/2400298900299894/>

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/568834730574823/>

„Kto z vás pozná margarétku? Určite všetci! Je to liečivý lúčny kvietok, ktorý nám prezradí, či nás niekto ľúbi, alebo neľúbi. Nájdeme ju rásť takmer v celej Európe, podobne ako aj slovenské deti.“

Oslava výročia Margarétky mala celodenný priebeh. Začala sa doobedňajšou folklórnou dielňou s pedagógmi zo ZUŠ z Ban. Bystrice. Vyvrcholila poobedňajším galaprogramom, ktorého súčasťou bolo polhodinové tanečné pásmo súboru Margarétka, krst knihy „Detský sprievodca Parížom“, zábavný program a spoločný bretónsky tanec so žiakmi Českej školy bez hraníc Paríž. Celým večerom nás sprevádzali milé moderátorky, Lili a Andrejka a celé podujatie sa nieslo v dvojazyčnom duchu. Žiaci predniesli básničky o svojich pani učiteľkách, ktoré vlepili do kvetu margarétky, prezentovali svoje výrobky z folklórnych dielničiek za celých päť rokov a soľou pokrstili novú knižku určenú na ich potulky Parížom. Atmosféru dotvárala aj nádherná torta v tvare margarétky s menami všetkých žiakov, ktorú nám upiekla Maxova mamička. V neposlednom rade to boli aj výročné kalendáre mapujúce našu päťročnú históriu. Celý večer zachytil kamerou šikovný otecko Peťo a hlavné fotografie sú z dielne Janky, Maxovej mamičky.

Gala programu sa zúčastnili pedagógovia a žiaci z Českej školy bez hraníc Paríž, pedagogičky zo Základnej umeleckej školy Jána Cikkera z Banskej Bystrice, francúzski hostia, predstavitelia mesta Vincennes, širšia slovenská komunita, rodinní príslušníci našich žiakov a reprezentanti Slovenskej ambasády a Kultúrneho inštitútu. Ďakujeme za gratulácie a darčeky od našich českých kamarátov, za nádhernú pamätnú tabuľku od tanečného odboru ZUŠ J. Cikkera v Banskej Bystrici a Úradu Slovákov žijúcich v zahraničí za financie na naše výročné kalendáre.

Mikulášske vystúpenie

Ako každý rok, prišli do Margarátky Mikulášovia, hneď dvaja. Ten prvý, náš, nám tohto roku doniesol krásne výročné kalendáre mapujúce našich päť rokov existencie.

A ten druhý, v Asociácii francúzsko-slovenského priateľstva, nám doniesol vzácnu návštevu. Naše mikulášske folklórne vystúpenie si prišiel pozrieť pán Varšo, predseda Úradu Slovákov žijúcich v zahraničí. A deti veru podali pekný tanečný výkon. Predstavili sme náš nový tanec, *Majstri zo Seliec*, ktorý sme „postavili“ na základe podkladov z etnografického výskumu pani Zuzky Drugovej v obci Selce pri B. Bystrici. Dúfame, že diváci mali príjemný umelecký zážitok. Potom sme sa už tešili z darčiekov, ktoré všetkým deťom priniesol Mikuláš s anjelom a čertom. Záver patril vystúpeniu klauna.

Česko-slovenské Vianoce

„Už zbývá málo, málo dní, nálada váno-vánoční“

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/1009192582783159/>

Tohtoročnú vianočnú atmosféru sme my margarátky prežili s našimi českými kamarátmi z Českej školy bez hraníc v jazzovom klube Českého

centra. Naši hostitelia sa nám postarali o pekný program. Spoločne nám zarécitovali a za sprievodu gitary zaspievali vianočnú pesničku „Už zbýva málo, málo dní, nálada váno-vánoční“, vyzdobili sme si medovníčky, vyrobili vianočné prania a navliekli korálky. Na oplátku sme im zatancovali náš tanec *Na Jánošíka* a dostali sladké vianočné prekvapenia. Naše spoločné stretnutia už trvajú niekoľko rokov a vďaka nim sa nám rozširuje aj naša česko-slovenská slovná zásoba.

Workshop: Mám bilingválne dieťa alebo prípad „Pelikán“

Slovenská škola a súbor Margarétka Paríž vo februári zorganizovala seminár pre rodičov o bilingválnej výchove.

Zúčastnili sa ho zaniietené slovenské aj české mamičky, ktorým leží na srdci dvoj- a viacjazyčnosť ich ratolestí. Ich bilingválne ciele sú vysoké, ako vyplynulo z dotazníka, ktorý vyplnili na úvod. Bilingvizmus videli ako schopnosť nielen komunikovať v cieľovom jazyku (slovenčina, čeština), ale aj byť súčasťou obidvoch kultúr (slovensko-francúzskej, česko-francúzskej). Za najväčší úspech považujú schopnosť ich detí (do 3 rokov) reagovať a rozumieť v cieľovom/minoritnom jazyku.

Počas workshopu sme sa oboznámili s typmi bilingválnych rodín/modelov a percentom úspešnosti „zvládnutia“ minoritného (slabšieho) jazyka

v danej rodine, poukázali sme na chyby v bilingválnej výchove a ich dôsledky, načrtli sme si „základnú rovnicu“ bilingvizmu a uviedli sme si pár tipov, ako má rodič reagovať, keď dieťa hovorí „nesprávnym“ jazykom. Pozreli sme sa aj na výsledky ankety „Ako si česko-nemeckí rodičia predstavujú úspešnú bilingválnu výchovu“ a ukázali sme si konkrétne každodenné aktivity v bilingválnej výchove pre deti do troch rokov, do šesť rokov (skupinu 6 – 12 a tínedžerov si odložíme nabudúce a na ďalšom stretnutí sa taktiež pozrieme na čítanie (ako alfu a omegu dvojjazyčnosti). Na záver sme si vysvetlili prípad „Pelikán“.

Ďumbierska alebo Smajlíkovia na ľade:

<https://www.facebook.com/slovenskaskolaparis/videos/2603304673259945/>

Margarétky každoročne úspešne skladajú rozdielové skúšky na Slovensku. Na ich slovenskom vysvedčení nefiguruje len predmet slovenský jazyk a literatúra, ale u niektorých aj matematika, vlastiveda, či prvouka. Úspešne zloženým skúškam predchádza nielen celoročná príprava v slovenskej víkendovej škole Margarétka Paríž, ale vždy aj niekoľkodňová návšteva škôl na Slovensku. Žiaci môžu týmto spôsobom zažiť iný školský systém a kultúru v praxi. V školskom roku 2019/2020 zavítali do škôl na Slovensku tri naše

žiačky. Sofinka a Julinka na Základnú školu na Ďumbierskej ulici v Banskej Bystrici a Julka v Spišskej Novej Vsi.

Druháci na Ďumbierskej absolvovali okrem vyučovania aj týždenný korčuľarský kurz, kde sa im venovali profesionálni tréneri. Deti sa učili korčuľovať vpred, vzad, okolo kužeľov, zbierať klobúčiky z ľadu, trénovali prenášanie a nadnášanie váhy počas jazdy, či hry vo dvojiciach.

1. Tri veci, ktoré sa mi okrem vyučovania v slovenskej triede najviac páčili:

Julinka, 2. D (Smajlíkovo): „Desiata, korčuľovanie, dobré kamarátky.“

Sofinka, 3. B: „Páčilo sa mi, že som mala veľa kamarátok, potom pani učiteľka, ktorá bola stále milá a usmievavá, a bolo vidno, že má svoju triedu veľmi rada. Tretia vec: výzdoba triedy.“

2. Predmet, ktorý sa mi najviac páčil a prečo?

Julinka, 2. D: „Páčila sa mi matematika, lebo sme riešili príklady spamäti a súťažili v dvoch družstvách.“

Sofinka, 3. B: „Najviac sa mi páčila prírodoveda, pretože som sa dozvedela veľa o zvieratách a mali sme úlohu urobiť si referát o zvieratách. Pri samostatnej práci doma som sa tiež veľa naučila o zvierati, o ktorom som si pripravila referát, a potom som ho prečítala pred triedou.“

3. Aké kamarátky som si našla?

Julinka, 2. D: „Livku, Stelku, Sárku, Sany a Kiku. Pamätala som si ich z 1. triedy, ale teraz som sa konečne naučila ich mená. Boli milé, vždy ma ráno čakali pri skrinke. Celá trieda bola na mňa milá, aj pani učiteľky a deti mali radosť z môjho darčeka-eiffeloviek-príveskov na kľúčik.“

Sofinka, 3. B: „Najlepšie kamarátky boli Miška, Sára, Evelyn, moja menovkyňa Sofia, Lucka. Boli ku mne veľmi milé a priateľské, vždy pripravené pomôcť mi. Bola tam aj Karolína, veľmi dobre som si s ňou rozumela, pretože bola veľmi pokojná a dalo sa s ňou veľmi dobre rozprávať o všetkom.“

4. Čím sa táto trieda líši od mojej francúzskej triedy?

Julinka, 2. D: „V bystrickej škole sa prezúvame, vo francúzskej nie, na Slovensku som každý deň mala na desiatu piškóty, vo francúzskej sú desiate zakázané, cez prestávku sa tam hráme na školskom dvore, v Bystrici ostávame cez prestávku vo vnútri. Na Ďumbierskej si deti pomáhajú, pracujú aj v skupinkách, ten, kto dobre vypočíta príklad, pomôže tomu, kto ho zle vypočítal. Počas hodiny môžeme ísť na WC, alebo si zobrať veci, vo Francúzsku nesmieme počas hodiny vstávať a nepomáhame si.“

Sofinka, 3. B: „1/ V škole na Slovensku sme robili referáty, čo sa v mojej francúzskej škole nerobí. 2/ Cez veľkú prestávku sme mohli voľne chodiť po triede alebo po chodbách. Nemuseli sme byť von. 3/ Cez vyučovanie v slovenskej škole pani učiteľka často použila pri vysvetľovaní nejakú hru. 4/ Kratšie vyučovanie v porovnaní s francúzskou školou. 5/ Mali sme karneval. Ten sme vo francúzskej škole nemali nikdy.“

Súťaže

Tento školský rok sa Margarétka opäť zapojila do niekoľkých súťaží:

- do celosvetovej literárnej súťaže pre deti zahraničných Slovákov *Slovenské rozprávky z celého sveta 2*, Reprezentujú nás: Julinka s príbehom *Zázračný kôň*, Mimi a príbeh *Dievčatá do toho* Julka – *Princezná utiekla* a Max – *O drakovi*;

- do prekladateľskej súťaže: *Cena Josefa Palivce*, organizovanej Českou školou bez hraníc Paríž. V súťaži máme tri žiačky, ktorých preklady ohodnotia odborníci na preklad;

- do súťaže s Mirom Jarošom a pesničkou *Zvládneme to*, organizovanou ISEIA – asociáciou slovenských vzdelávacích centier vo svete.

Divadlo do obývačky, alebo projekty online

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/1165757177106131/>

Počas korona karantény sme naplno rozbehli vyučovanie a projekty online. Jedným z nich je aj projekt *Divadlo do obývačky*. Išlo o sériu šiestich divadielok v podaní detí a rodičov.

Divadielka boli rôznorodé, každý žiak poňal predstavenie inak. Videli sme dve klasické bábkové hry, činohru, kombináciu činohry a bábkovej hry, „animovanú“ verziu s legovými rekvizitami. Išlo o rozprávky: *Doktor Jajbolí*, *Medovníkový domček*, *Červená čiapočka*, *Matilda*, *Pampúšik*, *Harry Potter*. Každé dieťa malo možnosť premeniť sa na malého herca a aktívne si vyskúšať svoju slovenčinu na „javisku“ pred očami svojich kamarátov. Cieľom bola domáca práca so slovenským textom, vytvorenie dialógov a ich memorovanie, rozvoj jemnej motoriky a tvorivosti pri výrobe kulís, kostýmov a rekvizít. Politikou našej výučby v Margarétke je vyhnúť sa čisto pasívnemu poslnuchu, a práve naopak, stať sa aktívnym poslucháčom či priamym účastníkom deja. Blahoželáme našim hercom.

Vyučovanie a súborové nácviky online alebo slovenčina trochu inak

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/1126602354361898/>

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/846236042540922/>

Ani v čase izolácie sme nezaháľali. Výučbe v škole, škôlke a aj v súbore sme sa počas tri a pol mesiaca venovali dištančne. Každá pani učiteľka pravidelne pracovala so svojím ročníkom cez rôzne internetové platformy: ZOOM, Whatsapp, či skype.

Hľadanie pokladu s Margarétkou – online projekt

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/255734075775082/>

Ďalším projektom na diaľku bolo Hľadanie pokladu, ktorý nám pripravila jedna naša šikovná mamička. V Margarétke sme ho pre veľký úspech realizovali dvakrát a pripravujeme tretiu reprízu počas koncoročnej besiedky. Projekt sme ponúkli aj slovenským vzdelávacím centráм vo svete. Poklad našli aj deti v Mníchove a môžete sa zapojiť aj vy. Tu sú inštrukcie. Nezabudnite nám poslať fotky alebo videá. ☺

Hrá sa online a potrebuješ na ňu 5 detí v rôznych domácnostiach. Učiteľ (organizátor) zašle rodičom inštrukcie na prípravu hry doma – schovanie indícií v bytoch detí.

Na našej webovej stránke nájdete :

1. pravidlá hry Hľadanie pokladu s Margarétkou
2. mail pre rodičov
3. balíčky hier pre 5 detí (spolu 8 príloh na stiahnutie)

Podklady sú na webovej stránke v sekcii: Mimoškolské aktivity, na konci strany (viď link)

<https://sites.google.com/.../slovenskask.../mimoskolske-aktivty>

Peknú zábavu žela Margarétka.

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/>

Margarétacké online výzvy

Naši žiaci sa radi zapájajú do projektov rôzneho druhu. Patria k nim aj online „výzvy“.

Výzva č. 1 – Knižná hitparáda

Deti si zostavili svoju vlastnú slovenskú knižnú hitparádu. Figurovali v nej rôzne žánre. Margarétky radi čítajú a k ich najobľúbenejším patrí dobrodružná literatúra, encyklopédie, príručky, rozprávky o zvieratkách a detských hrdinoch. K favoritom patrí: *Pipi Dlhá Pančucha*, *Matilda*, *Anča z pomaranča*, *Harry Potter*, či *Tigrí tím*.

Výzva č. 2 – Rýmy z domu

Druhou výzvou boli rýmy. A nie hocijaké, ale len tie, ktoré deti mohli nájsť doma, poskladané z predmetov v ich domácnosti.

Výzva č. 3 – Margarétka číta II

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapriz/videos/756309511243506/>

Rodičia nám poslali videá detí, ktoré čítali ukážky zo svojich obľúbených kníh. Margarétka číta I sme realizovali v r. 2018.

Výzva č. 4 – Knižné bingo

Deti pozorne preskúmali svoju domácu slovenskú knižnicu a vyplnili tabuľku knižného binga.

Publikácie Margarétky

Doposiaľ sme vydali tieto e-príručky: (Môžete si ich zdarma objednať na zfodorova@yahoo.com)

Mám bilingválne dieťa – prvá pomoc pri bilingvisme v rodinách

Dvaja valasi cestujú po Slovensku – metodická vlastivedno-dejepisno-folklor-na príručka, s prípravami na 9 vyučovacích hodín

Ukážka: *Mám bilingválne dieťa*

„Malá štvorročná Sárka žije vo Francúzsku s maminkou Slovenkou a ockom Francúzom. Maminka je zamestnaná, Sárka väčšinu dňa trávi vo francúzskej škôlke a dokonca aj v školskom klube, a to denne až do 18.00 h, okrem stredy, keď nie je vyučovanie a maminka je s ňou doma. Večer sa maminka so Sárkou rozpráva podľa nálady, raz slovensky, raz francúzsky. Sárka na slovenčinu reaguje, no maminke odpovedá výlučne po francúzsky. Sárka sa občas stretáva so slovensko-francúzskymi deťmi, ktoré svojej mame odpovedajú po slovensky. Maminka Sárky sa cíti frustrovaná a demotivovaná, nechápe, kde sa stala chyba a prečo v tých rodinách slovenčina funguje a v jej nie.“

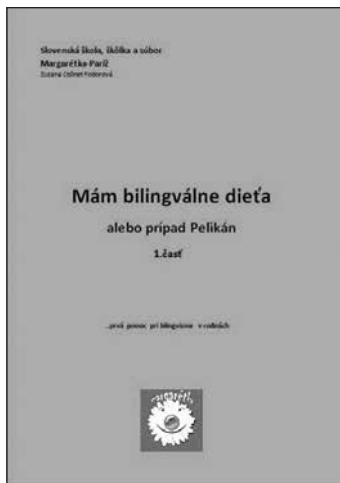
Chcete sa dozvedieť, ako to so Sárkou dopadlo a kde sa stala „chyba“ v jej bilingválnej výchove?

Prečítajte si e-príručku o bilingvizme, ktorú vydala Margarétka Paríž pre „svojich“ rodičov a ktorú si už objednali aj rodičia spoza hraníc Francúzska.

Ukážka: *Dvaja valasi cestujú po Slovensku*

<https://www.facebook.com/slovenskaskolapariz/videos/678773619194082/>

Matko s Kubkom dostali pohľadnicu! Odkiaľ a od koho bola? Predsa z Piešťan od ich kamarátky Červenej čiapočky. Pozvala valachov spolu s deťmi do Trnavského kraja. Najprv deti v skupinách vytvorili, napísali a poslali vlastné pohľadnice Červenej čiapočky. A potom sa už vybrali objaviť tento zaujímavý kraj. Prvá zastávka bola v Piešťanoch, kde sme spoznali barlolámača a natreli sme sa liečivým piešťanským bahnom. Ďalšou zastávkou bola Trnava. Ďalej sme sa zahráli na archeológov a vykopali sme si Moraviansku venušu. Ako námorníci sme cez ďalekohľad spozorovali Madagaskar, kde sme sa stretli s Móricom Beňovským, rodákom z Trnavského kraja, ktorý sa stal madagaskarským kráľom. Zázračné pero nám porozprávalo o skalickom trdelníku a na záver sme si celé naše putovanie prešli prstom po našej veľkej mape.

Pavel Kováč-Varga

Naši vo Francúzsku

Náš slovenský ľud je povestný svojimi cestami po svete. Azda nieto štátu na zemeguli, v ktorom by neboli aj slovenskí vystáhovalci. Je to známa „slovenská bieda“, ktorá ženie náš ľud do sveta. Pred svetovou vojnou to boli hlavne Spojené štáty severoamerické (U. S. A.), kam sa až húfne sťahovali. Po prevrate sú to hlavne: Kanada a Argentína; v Europe: Francúzsko a Anglicko.

Vo Francúzsku je hodne cudzincov, medzi nimi Slovákov asi 100.000.

Našich Slovákov z Juhoslávie je tam niekoľko rodín. Nachádzajú sa roztratení po viacerých departementoch (administratívnych okresoch).

Najviacej ich je v dedinke Chalette pri meste Montargis, departement Loiret. Tam sú rodiny: z Petrovca Juraj Struhár; z Hložian: Michal Páleš a Pavel Galamboš; z Kysáču: Ján Nátony, Andrej Šuľan a Michal Šuľan. (Na obrázku naši vystáhovalci v Chalette).

V Pont St. Maxence. dep. Oise sú zo Selenče Pavel Gajdoš a Ján Bocka.

V Lyone je z Petrovca Juraj Častven. Vo Francúzsku sa naši vystáhovalci našli v cudzom prostredí. Ačkoľvek niekoľkí boli už predtým v Nemecku a až za oceánom, preca tu boli celkom iné sociálne podmienky. Francúzska národná kultúra a mentalita sa delí od stredoeurópskych národov. Najhoršie, čo chýba Slovákom a ostatným slovanským národom viacej-menej, je schopnosť a účelnosť organizačná. V každej osade, kde bolo hodne Slovákov, utvoril sa nový osvetový spolok, ktorý nechcel nič vedieť o ostatných spolkoch v susedných osadách. Tak, že keď aj mali spolu s Čechmi svoj ústredný spolok, Československú kolóniu v Paríži, nevstupovali tieto spolky do nej ako odbočky.

Najväčšia osada našich vystáhovalcov je v Chalette. Tu sa naši a Slováci zo Slovenska združili v jeden spolok gen. M. R. Štefánika. Ako členovia spolku sa starali o zaopatrenie slovenských kníh a novín a riadili aj divadelné predstavenia, ktoré mali veľký úspech. Keď sa zase zakladala naša Matica slovenská v Juhoslávii, tak prispeli na ňu aj oni značnou peňažnou sumou.

Naši krajanovia hodne čerpali i z francúzskej kultúry a civilizácie. Mladí chodia aj do francúzskych škôl, takže francúzsky jazyk ovládajú nielen hovorom, ale i písmom. Iní zase vynikli v ostatných oboroch. Ako v športe (A. Struhár) alebo v magnetickom liečení (P. Benka) atď. Všeobecne sa môže povedať, že

kultúrne hodne vyspeli. Ale zase nie tak, aby to bolo na úkor ich slovenskému povedomiu. Všetko, čo čerpali z francúzskej kultúry bolo im potrebné len k ďalšiemu živobytíu. Keď sa vrátia späť, to všetko, čo sa tam naučili, doma im môže iba osožiť.

*(Z Národného kalendára v Báčskom Petrovci
roku 1935, s. 106)*

Slováci v Chorvátsku

Miloslav Strehársky

Matica slovenská v Rijeke oslávila 25 rokov svojej činnosti

Matica slovenská v Rijeke bola založená 3. decembra 1994. Okrem pestovania slovenskej kultúry, zachovania identity jazyka a zvykov iniciuje aj kultúrnu spoluprácu medzi Slovenskou a Chorvátskou republikou. MS v Rijeke organizuje odborné prednášky, videoprezentácie o Slovensku, promócie kníh, oslavuje slovenské štátne sviatky a pripomína si výročia slovenských veľikánov. Od roku 2000 je tradičným organizátorom *Dní slovenskej kultúry* s medzinárodnou účasťou, počas ktorých predstavuje obyvateľom mesta a jeho návštevníkom slovenskú kultúru a dedičstvo. MS Rijeka bola aj organizátorom zväzových prehliadok ako *Detská prehliadka slovenského folklóru v Chorvátsku*, *Prehliadka slovenského folklóru v Chorvátsku*, ako aj *Festival slovenskej piesne a hudby „Keď sa ruža rozvíjala“*. Folklórna a spevácka skupina „Slovenka“, ako aj detská folklórna skupina predstavujú Maticu slovenskú z Rijeky na podujatiach Zväzu Slovákov, ako aj mestských a krajských

Hostia na recepcii v sídle PGŽ

*Pracovníčky SKC v Našičiach, predsedníčka MS v Rijeke
a spevácka skupina Slovenka pri otvorení výstavy*

podujatiach. Svojím programom sa predstavili na festivaloch na Slovensku, ako aj v Srbsku, Taliansku, Francúzsku, v Českej republike a Maďarsku. Pri príležitosti 20. výročia MS Rijeka vydala monografiu *Slováci v Prímorsko-goranskom kraji*. Členovia MS v Rijeke si každoročne spustením venca do mora počas *Dní slovenskej kultúry* pripomínajú vystahovaných Slovákov, ktorí do sveta „vyplávali“ z rijeckého prístavu.

Slávnostná akadémia osláv 25. výročia založenia sa konala tiež 3. decembra v rovnakých priestoroch Talianskej komunity – Circolo, kde bolo aj zakladajúce zhromaždenie Matice.

Vážení hostia sa zhromažďovali v našej Matici už skoro popoludní. Potom spolu s predsedníčkou MS v Rijeke a predstaviteľkou slovenskej národnostnej menšiny (SNM) v Prímorsko-goranskej župe (PGŽ) Miroslavou Gržiničovou odišli o druhej hodine na recepciu do sídla PGŽ, kde ich privítal zástupca župana Petar Mamula so spolupracovníkmi, Brankom Škrobonjom a Goranom Petrcom. Po slovách Mamulu a Gržiničovej sa ujal slova aj podpredseda Matice slovenskej z Martina Marek Hanuška, ktorý odovzdal pre župana pamätný pohár Matice slovenskej pri príležitosti 100. výročia obnovenia jej činnosti. Milina Sklabinská z Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚŠZZ) informovala prítomných hostiteľov o poslaní ÚŠZZ SR pri podpore Slovákov žijúcich v zahraničí, pričom zdôraznila úspešnosť Zväzu Slovákov v Chorvátsku a činnosť 15 matíc slovenských zväzov – vrátane oslavujúcej MS v Rijeke,

na zachovaní a rozvíjaní slovenského jazyka, kultúrno-duchovných hodnôt a dedičstva predkov, ako aj na vytváraní priateľských kultúrno-spoločenských a ľudských vzťahov medzi Chorvátskom a Slovenskom.

V priestoroch MS bola o 15.30 h otvorená výstava keramiky a fotografií slovenských krojov. Vedúca keramickej dielne Vilinka Grlášová povedala, že práve skončil druhý cyklus prác a zdôraznila skutočnosť, že bolo v činnosti dielne okrem piatich dospelých matičiarov zapojených aj päť detí.

Všetci prítomní potom odišli do priestorov Ľudovej čítárne Mestskej knižnice Rijeka, kde o 17.00 bola vernisáž výstavy pod názvom *Rod Pejačevićovcov a kultúrno-historické vzťahy Chorvátov a Slovákov*. Výstavu realizovali Slovenské kultúrne centrum (SKC) v Našiciach a Vlastivedné múzeum v Našiciach. Na jej otvorení najprv spevácka skupina Slovenka MS Rijeka zapievala dve pesničky: *Slovensko moje, otčina moja* a *Keď hudba k tancu znie*. Dr. Sandra Kraljová-Vukšićová vo svojom prejave zdôraznila, že táto výstava bola prvýkrát predstavená na Slovensku a potom vo Viedni a v Šoproni (Maďarsko). Poďakovala MS v Rijeke za to, že si vybrala SKC na usporiadanie výstavy. O vzniku výstavy, ako aj o šľachtickom rode Pejačevićovcov, z ktorého pochádzali dvaja chorvátski báni, Ladislav (1880 – 1883) a Teodor (1903 – 1907), ako aj prvá chorvátska skladateľka Dora Pejačevićová, hovorila kustódka SKC v Našiciach Tatjana Seničaninová. Dodala, že výstava na 16 paneloch, so sprievodným textom v slovenskom, chorvátskom a nemeckom jazyku, vysvetľuje vysťahovanie Slovákov do našického kraja, kam sa Slováci prisťahovali pred 140 rokmi do Markovca Našického a pred 130 rokmi do

Hostia na otvorení slávnostnej akadémie

Vystúpenie detskej FS Slovenka MS Rijeka

Jelisavca. Výstava v Rijeke, ktorú podporili Ministerstvo kultúry Chorvátskej republiky, Rada pre národnostné menšiny Chorvátskej republiky, Zväz Slovákov v Chorvátsku, Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí (ÚŠŽZ), Osijecko-baranská župa, mesto Našice a HEP d.o.o., potrvá do 15. decembra.

Po prehliadke výstavy sa všetci prítomní presunuli do budovy Circola, kde sa o 18,30 začal program slávnostnej akadémie. Na začiatku spevácka skupina Slovenka, sprevádzaná tamburášmi zboru Zametski Koren, zaspievala hymny Chorvátska, Slovenska a PGŽ. Moderátori akadémie Margita Bachníková a Juraj Kulík privítali vzácných hostí: konzulku na Veľvyslanectve SR v Záhrebe Lindu Karašovú, Milinu Sklabinskú a Ľudovíta Pomichala z ÚŠŽZ SR, podpredsedu Matice slovenskej v SR Mareka Hanušku a jej pracovníka Teodora Sitarčika, riaditeľku SKC v Našiciach Dr. Sandru Kraljovú-Vukšičovú a kustódku Tatjanu Seničaninovú, predsedu Zhromaždenia PGŽ Erika Fabijaniča, vedúceho kancelárie župana PGŽ Branka Škrobonju, vedúcu mestského úradu Verenu Lelasovú-Turakovú, vyššiu spolupracovníčku pre styk s verejnosťou Tajanu Mavrinčevú, predsedníčku Mestského Červeného kríža

Kim Aničevú a riaditeľku Mariju Vičicovú, choreografov zo Slovenska Juraja Kulícha s manželkou Annou a Gustáva Socháňa, majsterku remesla Danu Smolkovú s manželom, dirigenta tamburášskeho zboru Zametski Koren Emila Mancea, ako aj predstaviteľov menšinových spolkov.

Potom dali slovo predsedníčke MS z Rijeky a predstaviteľke SNM v PGŽ Miroslave Gržiničovej, ktorá sa najprv poďakovala speváckam a tamburášom zboru Zametski Koren za krásnu intonáciu hymien, pri ktorých sa nám mnohým stislo srdiečko. Potom poprosila prítomných, aby si na úvod uctili minútou ticha všetkých našich členov, ktorí už nie sú medzi nami. Poslednou bola Mirjana Moleková, ktorá bola členkou od začiatku až do tohto roku. Vždy nám bola pri pomoci, aj keď nebola Slovenka.

Potom privítala prítomných slovami: *Vážené dámy, vážení páni, uvážení hostia, milí priatelia a členovia MS Rijeka, dovoľte mi srdečne vás privítať v tento pre nás vzácny deň, keď si pripomíname 25 rokov od založenia našej Matice. Práve pred 25 rokmi stretli sme sa tu, v tejto krásnej sále, kde sa do Matice zapísalo 60 členov. Na myšlienku založiť spolok Slovákov prišla rodáčka z východného Slovenska Eva Dobrotová, ktorá nás pozbierala po Rijeki, a v tom ju podporil jej manžel Mile. Predsedníčka na záver dodala: Vydržali sme štvrtstoročie, ale MS v Rijeki by nemohla pôsobiť bez finančnej podpory mesta Rijeka, PGŽ, Zväzu*

Detská veselohra Smartphones

Slovákov, Rady pre národnostné menšiny Chorvátskej republiky, ÚSZZ, MS SR, poslanca českej a slovenskej národnostnej menšiny v Chorvátskom parlamente Vladimíra Bíleka, ako aj ostatných sponzorov a bez podpory médií. Poukazujem tiež na to, že oni by nejestvovali bez nás.

Kultúrny program sa začal s výstupom najmladších členov FS Slovenka MS Rijeka krátkym pásmom tancov a slovenskými pesničkami, nacvičenými pod vedením Miroslavy Gržiničovej a Margity Bachníkovej. V pokračovaní Margita Rekičová-Grolmusová prečítala svoju báseň *Strieborná Matica* venovanú 25. výročiu. Tamburášsky zbor *Zametski Koren* odohral a zaspieval pesničku *Slovenské mamičky*.

Potom k mikrofónu pristúpili naši hostia, aby pozdravili našu MS. V mene Veľvyslanectva SR v Chorvátsku sa prihovorila konzulka Linda Karášová, poďakovala sa za pozvanie a peknými slovami pochválila prácu našej MS. Milina Sklabinská tiež vyjadrila v prívete potešenie, že slovenská komunita v Rijeke sa teší oblube nielen u mestských a župných orgánov, ale aj vďaka mnohým kultúrnym aktivitám požívajú Slováci v Rijeke patričnú úctu. Pozdravila prítomných oslávencov a hostí aj v mene predsedu ÚSZZ Jána Varša a odovzdala predsedníčke Miroslave Gržiničovej Pamätnú medailu ÚSZZ Za zásluhy o upevňovanie národného povedomia a kultúr, za 25-ročnú organizovanú spolkovú činnosť a angažovanosť v posilňovaní spolupatričnosti Slovákov v Chorvátsku, za obetavú prácu na prospech slovenskosti, zveľaďovanie vzdelanostného a kultúrno-duchovného života slovenskej národnostnej menšiny a rozvíjanie slovensko-chorvátskych vzťahov. Podpredseda MS SR

Vystúpenie FS Slovenka MS Rijeka s tancom Kurí krik

Marek Hanuška sa prihovoral slovami vďaky za to, že naša MS tak pekne zachováva slovenské národné zvyky, a odovzdal jej pamätný pohár Matice slovenskej pri príležitosti 100. výročia obnovenia jej činnosti. Predseda zhromaždenia PGŽ Erik Fabijanič odovzdal pozdravy župana PGŽ Zlatka Komadinu, blahoželal k striebornému jubileu MS a vyzdvihol jej úspešnú prácu. Povedal, že je jedným z najaktívnejších menšinových spolkov v PGŽ. Vedúca mestského úradu v Rijeke Verena Lelasová-Turaková odovzdala pozdravy primátora Vojka Obersnela, odovzdala darček a všetkým prítomným zaželala šťastné nadchádzajúce sviatky. Dr. Sandra Kraljová-Vukšićová sa tiež prihovorela peknými slovami a zdôraznila, že MS Rijeka aj keď je najvzdialenejšia a počtom malá, je pritom veľmi aktívna. V mene Zväzu Slovákov odovzdala Matici uznanie za aktívnu činnosť v kultúrnom a spoločenskom živote Slovákov v Chorvátsku a zahraničí.

Kultúrny program pokračoval výstupom detskej divadelnej skupiny, ktorá sa predstavila humornou scénkou *Smartphones* v réžii Jarmily Vukovićovej a v rámci ktorej hrala na gitare a spievala Marienka Šikićová, Juraj Kulíh zahral na tradičnom slovenskom hudobnom nástroji fujare, FS Slovenka MS z Rijeky, ktorá pracuje pod vedením Margity Rekićovej-Grolmusovej a Laury Mandekićovej, predviedla tance *Kurí krik* a *Šimy* – Šimy, speváčka skupina Slovenka, ktorú vedie Melita Bachníková, zaspievala pesničku

*Milina Sklabinská z ÚSŽZ SR odovzdáva pamätnú medailu
predsedníčke MS Rijeky*

Odmenení členovia MS Rijeka

O tebe spievam slovenská zem. Kultúrny program bol bohatý a pekný, o čom svedčili aj prítomní, ktorí po vystúpení každú skupinu odmenili búrlivým potleskom.

Po ukončení kultúrneho programu Miroslava Gržiničová poďakovala Jurajovi Kulíchovi a jeho manželke Anne za spoluprácu za posledné roky, a potom im a zaslúženým matičiarom odovzdala diplomy za všestrannú pomoc a spoluprácu pri príležitosti 25. výročia Matice. Potom sa Miroslave Gržiničovej v mene všetkých matičiarov prihovril člen Výkonného výboru Matice Miloslav Strehársky. Poďakoval sa jej za neúnavnú a všestrannú prácu a zdôraznil jej osobnú zásluhu za všetky úspechy, ktoré Matica dosiahla, a potom jej odovzdal diplom a kyticu kvetov.

Na konci tejto slávnostnej akadémie všetci spolu v sprievode tamburášskeho zboru *Zametski Koren* zaspievali pesničku *Anička dušička nekašli*. Po ukončení slávnostnej akadémie Miroslava Gržiničová sa všetkým prítomným poďakovala za príchod a účasť na tomto podujatí a pozvala ich, aby sa presunuli do ďalšej miestnosti, kde bola pripravená malá recepcia, na ktorej sa spolu spoločne družne zabávali.

Našu slávnostnú akadémiu podporili: Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Matica Slovenská SR, Prímorsko-goranská župa, Rada pre národnostné menšiny Chorvátskej republiky, mesto Rijeka a Zväz Slovákov v Chorvátsku. Podujatie mediálne podporili: HRT, Kanál R, Rádio Rijeka a Novi List.

Miloslav Strehársky

Matica Slovenská v Rijeke vystúpila na *Porto Etno* 2019 – festivale svetovej hudby a gastronómie

V Rijeke sa v dňoch 6., 7. a 8. septembra 2019 na troch rôznych miestach uskutočnil tretí *Porto Etno – festival svetovej hudby a gastronómie* v rámci projektu Rijeka 2020 – Európske hlavné mesto kultúry, ktorého nositeľom sú spoločenstvá rijeckých národnostných menšín, prisťahovalci do Rijeky a hudobní nomádi z celého sveta. Držiteľom titulu bola Mestská rada Rijeky a podporovateľmi Ministerstvo kultúry Republiky Chorvátsko (RCh), Ministerstvo cestovného ruchu RCh a Prímorsko-goranská župa (PGŽ). Viac ako sto interpretov, medzi ktorými boli Boban Marković Orchestra, Wicked Dub Di-

Pred stánkom Matice slovenskej v Rijeke

Detská folklórna skupina Bystričan z Považskej Bystrice

vision & North East Ska Jazz Orchestra, DJ Emir Fulurija, BaBa ZuLe, Acid Arab a Iva Bittova, 20 svetových kuchýň a veľa vzdelávacích programov urobilo z Porto Etno špecifický festival, ktorý najlepšie stelesňuje *Prístav rozmanitosti*, slogan, ktorým Rijeka v budúcom roku nesie prestížny titul Európske hlavné mesto kultúry.

Festival Porto Etno je súčasťou programu Kuchyňa rozmanitosti Rijeka 2020 – Európske hlavné mesto kultúry spolu s mestom Rijeka, spoločenstvami národnostných menšín v Rijeke a PGŽ, ako aj prisťahovalcami z celého sveta. Súčasťou festivalu boli hudobné, gastronomické, folklórne, cirkusové a detské programy pre všetkých obyvateľov Rijeke, ako aj pre dočasných spoluobčanov z Chorvátska, regiónu, Európy a sveta.

V rámci predprogramu Rijeka 2020 – Európske hlavné mesto kultúry a programového smeru Kuchyňa, festival hudby a gastronómie poskytol Porto Etno autentický multikultúrny zážitok. Stovky hudobníkov, okolo 20 svetových kuchýň a mnoho vzdelávacích programov robí tento festival špeciálnym a najlepším príkladom multikultúrnej koláže v Rijeke.

Gastronomický program propagoval kulinársku rozmanitosť Rijeke a okolia, ale aj zaujímavé exotické kuchyne s indickými, madagaskarskými, trinidatskými, tobagorskými, talianskymi a filipínskymi exotickými špecialitami. V gastroprograme malo podiel 14 národnostných menšinových spolkov, ktoré pôsobia v Rijeke, rátajúc aj Maticu slovenskú v Rijeke. Každý menšinový spolok ponúkal špeciality svojej kuchyne. Usilovné ruky členiek MS v Rijeke prichystali bryndzové halušky, kapustnicu, zemiakové placky, jablkový koláč

Detská folklórna skupina MS v Rijeke

a lekvárové parené buchty s makovou posýpkou. Stánok, kde ponúkali svoje špeciality, bol po celý čas hojne navštvivený. Súčasťou bohatého programu boli aj dielne pre deti, ktoré sa konali v priestoroch základnej školy Dolac.

V kultúrno-umeleckom programe sa zúčastnili: Spolok Rusínov a Ukrajincov „Rušnjak“ PGŽ, Bosnianske národné spoločenstvo Rijeka, Matica slovenská v Rijeke, Folklórny súbor Bystričan z Považskej Bystrice – SR, Spoločnosť Čiernohorcov Rijeka, Česká beseda Rijeka, Kultúrno-umelecký spolok

Folklórna skupina Slovenka MS v Rijeke

Spevacká skupina Slovenka MS v Rijeke

Sevdah Rijeka, Slovinský dom KPD Bazovica Rijeka a Macedónsky kultúrny spolok Ilinden v Rijeke. Rijecká matica sa zúčastnila s tromi skupinami. Spevacká skupina Slovenka zaspievala pesničky *Cukor jedla, kávu pila, Pod oblôčkom zahradečka* a *Horela lipka horela*, folklórna skupina sa prezentovala tancom *Kurí krik* a detská folklórna skupina krátkym pásmom tancov.

Festival navštívil veľký počet domácich ľudí, ako aj turistov, ktorí boli v ten deň v Rijeke, takže ponúknuté pochúťky boli pomerne rýchlo skonzuované. Stánok MS v Rijeke navštívili aj pani Viera Tapalagová zo Svetového združenia Slovákov v zahraničí, ktorá trávi svoju dovolenku v Crikvenici, a pán Juraj Lovásik z Úradu verejného zdravotníctva SR. Obaja potom prišli do priestorov našej matice, kde strávili čas v príjemnom rozhovore.

Nakoniec môžeme dospieť k záveru, že Porto Etno – festival pretvoril koncept *Prístavu rozmanitosti* na jedinečný zážitok. Rytmy, melódie, príchute a vône rôznych svetových kultúr počas prvého víkendu v septembri dali Rijeke punc centra svetovej kultúry.

Sandra Kraľová-Vukšićová,
riaditeľka
Slovenské kultúrne centrum Našice
Braće Radića 68, 31 500 Našice
e-mail: slovackicentar-ravnatelj@os.t-com.hr,
www.skc.hr

Desať rokov Slovenského kultúrneho centra Našice

V roku 2020 Slovenské kultúrne centrum Našice (SKC Našice) zaznamenalo desiate výročie od založenia. Keďže sú výročia príležitosťou na bilancovanie, toto okružle a prvé dvojčíselné si iste zaslúži patričnú pozornosť.

Príspevok zaznamenáva prvých desať rokov pôsobenia Slovenského kultúrneho centra Našice v období rokov 2010 – 2020, dokumentuje najdôležitejšie momenty v živote tejto v súčasnosti najmladšej slovenskej organizácie v Chorvátsku a prezentuje jej najvýznamnejšie kroky.

Vďaka úsiliu a pôsobeniu Slovákov, ktorí už stáročia dopĺňajú demografický etnický obraz Chorvátska a formujú chorvátsky priestor, bolo v Naši-

Budova Slovenského kultúrneho centra Našice po rekonštrukcii, Braće Radića 68, Našice 2018

*Spoločná fotografia účastníkov a hostí na podujatí 25. Slovenčina moja,
10. 11. 2018 Markovac*

ciach založené a už desať rokov pôsobí Slovenské kultúrne centrum Našice – Slovački centar za kulturu Našice. Pred nami je aj naďalej veľa práce. Avšak uplynulých desať rokov, zachytených v príspevku, zaznamenáva aj úspešnú realizáciu množstva projektov. Nie je možné prezentovať všetko urobené a všetko dôležité, preto sme z bohatého materiálu vybrali najdôležitejšie fakty a udalosti.

Podľa aktuálneho právoplatného modelu kultúrnej autonómie v Chorvátsku Zväz Slovákov pôsobí od roku 1991, a to ako občianske združenie v oblasti kultúrneho ochotníctva, vydavateľstva a informovania, ako i koordinovania matíc slovenských. Aby Slováci mohli uplatniť práva, ktoré model kultúrnej autonómie dáva do kompetencie ustanovizniám, Zväz Slovákov 2. 10. 2010 na zasadnutí výkonného výboru prijal uznesenie o založení kultúrnej ustanovizne, ktorej súčasný úplný názov je Slovački centar za kulturu Našice – Slovenské kultúrne centrum Našice. Na zakladajúcom zasadnutí bola za dočasnú riaditeľku vymenovaná Branka Baksová, ktorá túto funkciu vykonávala ako dobrovoľníčka. Podpísaním zmluvy o poskytovaní dotácií v pôsobnosti Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí z rozpočtu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a Zväzu Slovákov, ktoré sa uskutočnilo dňa 20. 10. 2011, boli splnené podmienky na kúpu budovy Slovenského kultúrneho centra Našice, ku ktorej prispeli v rovnakej miere vláda Chorvátskej republiky, vláda Slovenskej republiky a mesto Našice.

Podpísaním Dohody o spolufinancovaní Slovenského kultúrneho centra Našice medzi vládou Chorvátskej republiky – Ministerstvom kultúry Chor-

vátskej republiky a Slovenským kultúrnym centrom Našice 8. 7. 2011 bolo zabezpečené financovanie zamestnancov Slovenského kultúrneho centra Našice. Slovenské kultúrne centrum Našice začalo svoje reálne pôsobenie 1. 11. 2011, keď na miesto riaditeľky nastúpila Dr.Sc. Sandra Kralová, menovaná do funkcie na dobu jedného roka. Slávnostné otvorenie centra a jeho aktívnej činnosti sa v spolupráci so zriaďovateľom Zväzom Slovákov uskutočnilo dňa 20. 12. 2011. Koncom roka 2012 sa riaditeľom stal Samir Slivka. V závere nasledujúceho roka 2013 ho vystriedala súčasná riaditeľka Dr.Sc. Sandra Kralová-Vukšićová. Slovenské kultúrne centrum Našice malo na vykonávanie vlastnej činnosti od svojho založenia v roku 2010 do roku 2014 jedného stáleho zamestnanca na pozícii riaditeľa. Od roku 2014 je zamestnaná kustódka Tatjana Semičaninová, čo umožnilo rozšírenie aktivít SKC Našice. V takejto zostave pracujú zamestnanci dodnes.

Jednou zo základných podmienok pre plnohodnotné pôsobenie tejto ustanovizne bola realizácia viacročného projektu rekonštrukcie starej budovy, po ukončení ktorého budú pre SKC Našice utvorené podmienky na pôsobenie v plnom rozsahu. Aj keď budova vo vlastníctve Zväzu Slovákov nie je chráneným objektom architektúry, čo písomným vyjadrením potvrdilo Konzervačné oddelenie v Osijeku – Správa pre ochranu kultúrneho dedičstva Ministerstva kultúry Chorvátskej republiky, rekonštrukčné práce boli plánované tak, aby zásahy týkajúce sa vizuálnych zmien boli minimálne. Pre projekt rekonštrukcie Slovenského kultúrneho centra Našice uzavrel majiteľ budovy Zväz Slovákov so Slovenským kultúrnym centrom Našice dňa 16. 7.

Účastníci z Chorvátska na Stálej konferencii, 28. 10. 2016 Bratislava

Terénny výskum na tému nástenné kuchárky s členkami MS Soľany, 2. 3. 2017 Soľany

2012 Zmluvu o stanovení práva výstavby. Zakladateľ Slovenského kultúrneho centra Našice menoval pracovnú skupinu (komisia pre rekonštrukciu starého objektu), ktorá sa na projekte podieľala ako odborné poradenstvo s cieľom efektívnejšej realizácie.

Tento viacročný projekt prebehol prevažne s finančnou podporou Ministerstva kultúry Chorvátskej republiky a čiastočne prispelo aj Ministerstvo hospodárstva Chorvátskej republiky, Zväz Slovákov, kým SKC Našice investovalo vlastné účelové prostriedky. Riadenie realizácie SKC Našice vykonávalo od začiatku so štedrou podporou pána Vladimira Bileka, poslanca pre českú a slovenskú národnostnú menšinu v chorvátskom parlamente, a vedenia Zväzu Slovákov. Tak sa celý rad inštitúcií, firiem a jednotlivcov pričínal o záchranu jedného z mála objektov v Našiciach, ktorých vznik sa podľa štýlového prevedenia datuje do obdobia konca 19. storočia, do obdobia historicizmu. V súčasnosti je kompletne zariadené prízemie budovy. Od dokončenia rekonštrukcie nás delí len niekoľko krokov, avšak situácia so šírením vírusu Covid 19 zapríčinila, že dokončenie rekonštrukcie prenesieme do plánu na budúce obdobie a budeme ho postupne realizovať hlavne v súlade s finančnými možnosťami.

Od začiatku pôsobenia sa začalo s budovaním knižného fondu. Počas desaťročného pôsobenia bol vybudovaný pomerne bohatý knižný fond, ktorého prevažnú časť z celkového počtu 904 publikácií tvoria dary zo Slovenska. Knižný fond Slovenského kultúrneho centra Našice je doplnený vydaniami Zväzu Slovákov a matíc slovenských v Chorvátskej republike. Men-

šiu časť fondu tvoria jednotlivé dary autorov z radov chorvátskych Slovákov, ale aj príslušníkov majoritného obyvateľstva.

Slovenské kultúrne centrum Našice je ako vydavateľ uvedené na niekoľkých publikáciách, z čoho je jedna monografia i posledných päť ročníkov vydania zbierky žiackych literárnych prác *Kvapky* (Kvapky XI – XV, do roku 2014 Kvapky vydával Zväz Slovákov). SKC pravidelne prispieva do Slovenského svetového kalendára, ročenky Slováci v zahraničí, Slovenčinára, ale aj do zborníkov zo Stálej konferencie a iných tematických publikácií.

Od roku 2014 sa Slovenské kultúrne centrum Našice *aktívne podieľa na príprave mesačníka Prameň*, jediného periodika v slovenskom jazyku v Chorvátsku vydávaného od roku 1992 Zväzom Slovákov. Zamestnankyne SKC Našice striedavo vykonávajú prácu šéfredaktora a okrem toho robia jazykovú úpravu, preklady, detské okienko a prípravu do tlače.

Celé desaťročie pôsobenia centra je zaznamenané aj na webovej stránke, ktorá bola uvedená v roku 2014. V úsilí držať krok s novými možnosťami a potrebami návštevníkov elektronického záznamu činnosti v roku 2019 stránka prešla úplným redizajnom, pričom priorita bola nestratiť materiál uverejnený v minulosti.

Zveľaďovanie tradičnej a novej kultúry chorvátskych Slovákov a jej prezentácia doma a v zahraničí je jeden z hlavných cieľov ustanovizne. V tomto smere svoju činnosť začalo SKC naplňať v roku 2015, keď bola naštartovaná výstavná činnosť usporiadaním prvej výstavy výtvarnej skupiny Kontrast MS Josipovec vo Vlastivednom múzeu v Našiciach. V spolupráci s Veľvyslanectvom

*Realizátori výstavy výtvarnej skupiny Kontrast MS Josipovec pred vernisážou
v Bratislavskej univerzitnej knižnici, 14. 11. 2018 Bratislava*

Slovenskej republiky bolo SKC Našice hostiteľom troch výstav zo Slovenska s témami Drevené kostoly na Slovensku, Kalvárie a krížové cesty a Nehmotné kultúrne dedičstvo Slovenska. V priebehu piatich rokov boli na území Chorvátska usporiadané výstavy predovšetkým súčasného umenia členov MS Jurjevca a MS Josipovec. Pribudli však výstavy aj s tradičným obsahom, napr. textilné nápisové nástenky, ktoré vo forme putovnej výstavy boli prezentované nielen v Chorvátsku, ale prešli aj slovenským územím a zavítali aj do Báčskeho Petrovca do Múzea vojvodinských Slovákov. V spolupráci s Vlastivedným múzeom Našice bola pripravená aj ostatná výstava Rodina Pejačević a kultúrno-historické vzťahy Chorvátov a Slovákov, prezentovaná v Múzeu kultúry Chorvátov na Slovensku v Devínskej Novej Vsi, v Chorvátskom kultúrnom centre vo Viedni, maďarskej Šoproni a doma v Rijeke.

Do zberu materiálu v teréne a tematického spracovania jednotlivých kultúrnych javov sa podarilo načrieť a urobiť prvé kroky, avšak je to práca, ktorá si vyžaduje čas a systematické spracovanie. A plody úsilia vidieť až po dlhšom čase. Na tento druh práce je potrebné ešte utvoriť podmienky na programové spracovanie materiálu a jeho adekvátne uchovanie v digitálnej a fyzickej podobe.

V oblasti kultúry funguje kontinuálna spolupráca a poskytovanie pomoci maticiam slovenským, v rámci ktorých príslušníci slovenskej národnostnej menšiny pôsobia v rôznych krúžkoch, ale hlavne vo folklórnych súboroch a skupinách.

Aktív učiteľov slovenského jazyka a kultúry, 9. 2. 2019 Osijek

Práca so žiakmi – Podujatie pri príležitosti Medzinárodného dňa materinského jazyka na základnej škole v Jurjevci, 19. 2. 2020 Jurjevac

Výchova a vzdelávanie je jednou z významných činností, ktoré má SKC Našice zakotvené v štatúte. V tomto smere boli prvé aktivity realizované koncom roka 2014, keď starostlivosť o slovenské školstvo v Chorvátsku SKC prebralo od Zväzu Slovákov. V spolupráci so školským dozorcóm – poradcom pre výučbu slovenského jazyka v školách SKC Našice koordinuje vyučovanie slovenského jazyka na dvanástich základných a dvoch stredných školách, zúčastňuje sa na aktíve učiteľov a podieľa sa na organizácii literárno-recitačno-dramatickej prehliadke v slovenskom jazyku *Slovenčina moja*.

Okrem administratívnych a organizačných úkonov prebieha spolupráca aj na odbornej úrovni: na príprave už ustálených projektov pre edukáciu pedagógov, na ich organizovaní a realizácii. Koordinačné aktivity súvisiace so spoluprácou s učiteľmi slovenského jazyka prebiehajú kontinuálne počas celého roka. Aktivity a projekty, ktoré SKC Našice pripravuje a realizuje, sú určené hlavne pre žiakov základných škôl. SKC Našice od začiatku svojho pôsobenia organizuje jazykové voľnočasové vzdelávacie aktivity, ktorých sa zúčastňujú školopovinné deti.

V rámci starostlivosti, ktorú SKC Našice poskytuje v oblasti školstva, je aj účasť na procese udeľovania vládnych štipendií Slovenskej republiky krajanom.

V období, ktoré je za nami, sme si cieľavedome a usilovne vyšľapávali cestu a vytvárali vlastné miesto v kultúrnej a vzdelávaco-vedeckej spoločnosti doma,

*Účastníci 3. stretnutia pod názvom Jazykové výzvy Slovákov v Chorvátsku, 20. 10. 2017
Našice*

ale aj v materskej krajine a medzi krajanmi v okolitých krajinách. Zároveň zdôrazňujeme, že si vážime každý prínos v zachovávaní slovenskej etnickej identity, bez ohľadu na to, či tento prichádza z radov príslušníkov slovenskej komunity, väčšinového chorvátskeho národa, alebo rodnej zeme našich predkov.

V rámci činnosti boli budované väzby s materskou krajinou, a to nadväzovaním konkrétnej spolupráce s Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, Sekciou medzinárodnej spolupráce a európskych záležitostí Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Múzeom kultúry Chorvátov na Slovensku, Maticou slovenskou v Martine, Ústavom pre jazykovú a odbornú prípravu Univerzity Komenského a Centrom ďalšieho vzdelávania Univerzity Komenského

*Spolupráca na realizácii projektu Kultúrny potenciál Slovákov v Chorvátsku
– Prezentácia knižného vydania spracovaného materiálu z výskumu,
14. 4. 2018 Josipovec Punitovský*

Dolnozemska spolupráca v oblasti školstva – Program pri príležitosti Európskeho dňa jazykov na Základnej škole Jána Čajaka v Báčskom Petrovci predviedli žiaci zo základných škôl z Jelisivca, Josipovca a Našíc, 22. 10. 2019 Báčsky Petrovec

v Bratislave, Metodickým centrom Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, Katedrou manažmentu kultúry a turizmu Filozofickej fakulty Konštantína Filozofa v Nitre.

V domovskej krajine udržiava SKC Našice živé kontakty okrem Zväzu Slovákov ako zriaďovateľom a maticami slovenskými s učiteľmi slovenského jazyka a kultúry, riaditeľmi základných a stredných škôl, na ktorých sa vyučuje slovenský jazyk, poslancom pre českú a slovenskú národnostnú menšinu v chorvátskom parlamente, Radou pre národnostné menšiny, Ministerstvom vedy a vzdelávania, Ministerstvom kultúry a médií aj s Veľvyslanectvom Slovenskej republiky v Záhrebe.

Pri príležitosti výročia našej inštitúcie si prajeme, nech namiesto slov o našej práci hovoria činy a najmä výsledky – projekty, podujatia, výstavy, tlačené dokumenty a iné médiá. A tak ako aj doteraz, pracovný tím sa bude usilovať aj do budúcnosti vyhľadávať riešenia na všetky výzvy, ktoré sú ešte len pred nami. Vieme, že ich dosiahneme, keď nájdeme pevnú oporu v serióznych, kvalitných a odborných spolupracovníkoch a pracoviskách tak u nás, ako aj v zahraničí, najmä na Slovensku.

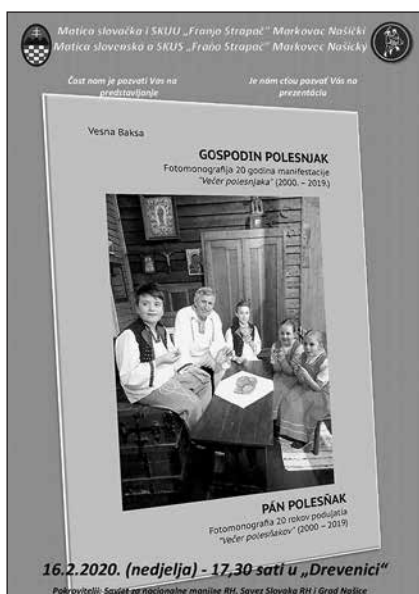
V nádeji, že naďalej budeme úspešne spolupracovať na zvelaďovaní a rozvíjaní kultúry Slovákov v Chorvátsku, úprimné poďakovanie adresujeme všetkým, ktorí sa podieľali na skvalitnení našej doterajšej činnosti a pozývame aj ďalších na aktívnu účasť v živote našej inštitúcie.

Vjera Baksová

Prezentácia fotomonografie autorky *Vesny Baksovej Pán Polesňak*

V nedeľu 16. februára 2020 sa v markovskej Drevenici uskutočnila prezentácia publikácie autorky Vesny Baksovej *Pán Polesňak*, ktorá predstavuje fotomonografiu 20 rokov podujatia Večer polesňakov (2000 – 2019). Otvorenie promócie sa začalo vystúpením speváckej skupiny Slovenského kultúrno-umeleckého spolku Fraňa Strapača. Moderátormi promócie boli Josipa Hoferová a syn pani Vesny Roko-Mihovilovič-Baksa. Okrem autorky knihu prezentovali lektorka prof. Marija Pepelková, predseda Zväzu Slovákov Mirko Vavra a predsedníčka Matice slovenskej v Markovci Našickom Branka Baksová. Mario Dužak počas prezentácie na projekčnom plátne predstavil najzaujímavejšie časti z knihy. O lektúru sa postarala prof. Margita Žagarová a texty

do slovenčiny preložili prof. Ana Maroševićová a Mgr. Tatjana Seničaninová. Prof. Monika Sobodičová preložila resumé do anglického a nemeckého jazyka. Publikáciu vo vydavateľstve Zväzu Slovákov a MS v Markovci Našickom finančne podporila Rada pre národnostné menšiny Chorvátskej republiky. Prezentácie sa zúčastnili početní milovníci zemiakových platiek, tímy, ktoré ich pripravovali počas *Večera polesňakov*, členovia iných matíc slovenských, členovia Futbalového klubu Željezničar a Dobrovoľného hasičského zboru Markovca Našického, ale aj mnohí ďalší čestní hostia: poslanec pre českú a slovenskú národnostnú menšinu Vladimír Bilek, primátor mesta Našice Josip Miletić, viceprimátor Krešimir Žagar, predse-

Plagát – pozvánka

da Mestskej rady Krešimir Kašuba, podpredseda RPNM ChR Vladimír Ham. Hostia zablahoželali vydavateľom k tejto chvályhodnej publikácii, ktorá je vzácna nielen pre Markovec, ale aj pre kultúru mesta Našice. Predseda Zväzu Slovákov Mirko Vavra zagrataloval Markovčanom a povedal, že je publikácia príkladom iným MS, ako prezentovať a zachovávať históriu pre budúce generácie. Kniha obsahuje 10 rôznych tém spracovaných na 130 stranách prostredníctvom takmer 250 fotografií (fotografie polesňakov, tímov, spolkov, publika, príprav, kvetných ozdôb, pozvánok, plagátov, ďakovných listov, kuchárov, čašníkov...) a publikované články v Prameni, novinách Glas Slavonije, Večernji list, Jednota, Makedonski glas, Školské noviny a na

internetu, ktoré sa nachádzajú v bohatom archíve MS v Markovci Našickom a SKUS-u Fraňa Strapača. Prostredníctvom knihy sa čitateľ môže zoznámiť nielen s tradíciami našického kraja, ale aj rôznych národnostných menšín: slovenskej, českej, rusínskej, bosnianskej, nemeckej, maďarskej, macedónskej, s tradíciami iných štátov, rómskymi a gréckymi tancami. V kultúrno-umeleckom programe okrem pravidelných vystúpení hostiteľov účinkovalo 47 rôznych spolkov (niektoré aj viackrát). Zo zhromaždených údajov sa dá odhadnúť, že Markovec navštívilo okolo 2250 hosťujúcich folkloristov. Zemiaky a polesňaky počas týchto 20 rokov neúnavne pripravovalo 38 tímov s priemernou päťnásobnou účasťou. Najvernejší tím je *Nočné neviniatka*, ktorý sa podujatia zúčastnil každý rok, potom nasledujú tímy *Tlačénica*, *Slepé črevo* a *Cipovičky*. Odhaduje sa, že ošúpaných, nastrúhaných bolo okolo 12 000 kg zemiakov, ktoré sa zmenili na 7 300 polesňakov.

Pre Vesnu to nie je prvá publikovaná kniha. Vydala aj tri diela o ľuďoch a spolkoch svojej dediny: *O spôsobe života a zvykoch Slovákov prisťahovaných do Markovca Našického* (2002), *Kronika 30 rokov práce SKUS-u Fraňa Strapača z Markovca Našického* (2003), *60 rokov organizovaného futbalu v Markovci*

Autorka fotomonografie Vesna Baksová

Našickom (2007). Vesna sa v rámci svojich možností zapája aj do činnosti MS a SKUS-u Fraňa Strapača. Organizuje športové hry, kvízy a dielne pre najmladších folkloristov, vyrába ozdoby pre javisko v markovskej Drevenici. Na prezentácii sa prof. Margita Žagarová poďakovala Vesne a povedala krátky príbeh zo svojho detstva o názve polesňak. Prof. Ana Maroševičová taktiež pochválila fotomonografiu a pripomenula, že bude s deťmi v škole čítať knihu, aby sa zoznámili s touto pre-

*Moderátori programu Josipa Hoferová
a Roko Mihovilović-Baksa*

hliadkou. Prezentácia fotomonografie bola obohatená hudobným bodom, v ktorom vystúpili ženská speváčka a detská skupina. Zvlášť veselé bolo vystúpenie detskej skupiny, ktorá predviedla *beťársku pieseň* v sprievode kapely *Straviana*, ktorej členovia v minulosti, ale aj v súčasnosti tvoria hudobný sprievod tanečníkom a spevákom markovského SKUS-u. *Beťársku pieseň* na počesť polesňakov napísali autorka Vesna a jej syn Roko. Kniha bola venovaná všetkým, ktorí svojou prácou prispeli k jej vzniku. Po prezentácii hostia okotovali polesňaky, ktoré vysmažili pracovité členky speváckej skupiny.

Vesna Baksová: Jednej soboty začiatkom septembra v Markovci Našickom v prvých rokoch na Letnom javisku a pod stanom, a potom v Drevenici a pod stanom, už dvadsať rokov vládne veľká tlačienica. Polesňak, jednoduchá a chutná slovenská špecialita z nastrúhaných zemiakov, múky, vajec, soli a čierneho korenia je dôvodom tohto veselého stretávania, opravdivo pravdivej veselice, druhých markovských hodov, kombinácie gastronomickej ponuky a folklórneho programu pod názvom *Večer polesňakov*. V organizácii Matice slovenskej a SKUS Fraňa Strapača zoskupuje sa a angažuje skupina milovníkov slovenského folklóru a polesňakov, entuziastov a zaľúbencov do Markovca, takže nastáva veľká rozmanitosť.

A ako sa to všetko začalo? Pred dvadsiatimi rokmi sa folkloristi vracali z nejakého vystúpenia a v autobuse rozoberali uskutočnené aktivity a plánovali budúce. Boli všelijaké, ale mne sa zdalo, že ešte voľačo chýba, a preto som povedala: Mali by sme organizovať niečo gastronomické. Branka vystrelila, ako z dela – Polesňaky! Všetci sa hneď zhodli a, hľa, čoskoro sa objavili *Večery polesňakov*.

*Lektorka Marija Pepelková, autorka Vesna Baksová, predseda Zväzu Slovákov
Mirko Vavra a predsedníčka MS Markovec Branka Baksová*

Sestry Sofia a Eva Zajacové, naše tety markovské encyklopedistky, časom nám prezradili, prečo práve názov polesňak. Koncom leta vykopávali zemiaky a keď sa z poľa vrátili domov, hneď preverovali ich kvalitu pripravovaním tohto jedla, ktoré kvôli slovám *po poli* dostalo meno polesňak. Z každého domu sa šírla pôvabná vôňa. Markovčania aj dnes takýmto spôsobom radi pozdravujú začiatok jesene, preto je heslo pre podujatie *Večer polesňakov – Pozdravme spoločne ešte jednu jeseň!*

Toto tradičné slovenské jedlo sa vysmáža na horúcej masti alebo oleji. Podáva sa s pivom, kyslým mliekom, čerstvým mliekom, smotanou, ajvarom... Medzi tými, ktorí ho okoštovali, ťažko nájdeme niekoho, kto by ho nemal rád. Slováci si ho v čase prisťahovania sa do Markovca *priniesli* so sebou. A Markovčania ho obľubujú a pripravujú dodnes. Oženia sa, povydávajú sa, odsťahujú sa a prisťahujú sa, ale tradíciu polesňakov dodržiavajú. Manifestáciu navštevuje veľké množstvo ľudí. Kým jedni tancujú, spievajú a hrajú, iní zase vysmážajú polesňaky, ostatní sa tešia pri pohľade na ich výrobu. Ak sa pocit únavy aj dostaví, rýchlo sa ho zbavia.

Povešť hovorí, že je polesňak jedlom chudobných. Možno je, alebo určite voľakedy býval. Pre mňa je polesňak Pán, s veľkým P. Preukazuje nám veľkú česť. Od rána až do hlbokej noci markovskí folkloristi a ich hostia mu s radosťou venujú jednu septembrovú sobotu. Vyžaduje si snahu a pozornosť, ale nás odmeňuje pôžitkom. Dáva pocit spokojnosti, sýtosti a veselosti, zbližuje ľudí, a pritom tak chutne vonia.

Veselé beťárska pieseň

Zhrnutie – Marija Pepelková: Pán Polesňak je metaforický názov zaujímavej fotomonografie, ktorá je venovaná slovenskej tradícii a kultúre života v Markovci Našickom. *Pamätnica Vesny Baksovej slovom a obrazom* dokumentuje 20 rokov existencie kultúrno-umeleckej a gastronomickej manifestácie *Večer polesňakov* (2000 – 2019), ktorú organizuje Matica slovenská a SKUS Fraňo Strpač v Markovci Našickom pomocou podporovateľov a sponzorov, medzi ktorými je najvernejšia Rada pre národnostné menšiny Chorvátskej republiky. Agilní účastníci a obetaví darcovia umožňujú návštevníkom nezabudnuteľný zážitok a domácim, deťom, ako aj ich rodičom zas nesmiernu radosť a hrdosť z pospolitosti. Večery polesňakov priťahujú aj pozornosť médií, ktoré tejto multinacionálnej etnomanifestácii dávajú medzinárodný význam v kultúrno-turistickej propagácii mesta Našice a význam

Pracovité speváčky v príprave polesňakov

nehmotného svetového dedičstva (fujara, jarná obchádzka kráľovien alebo ljelji, beťárska pieseň...). Tento symbolický septembrový pestrý pozdrav plodnej jesene, obohatený rozkošnými ľudovými krojmi a gastronomickými špecialitami, je propagovaný príležitostnými pozvánkami, plagátmi, ďakovnými listami, fotografiami, videoklipmi a digitálnymi médiami, ktoré putujú aj k najvzdialenejším milovníkom polesňakov.

Ivan Vereš,
ev. farár

Zo života Slovákov evanjelikov v Iloku

Príchod Slovákov a pohyb ľudnatosti

Ústne podanie hovorí, že prvé slovenské rodiny prišli do Iloku ešte pred rokom 1848. Medzi prvými sa spomínajú rodiny: Filko, Kadlák a Márko. Po roku 1848 a zvlášť v období 1860 – 1870 prišli do Iloku ďalšie rodiny. Až po dnešné časy každým rokom prisťahuje sa po niekoľko rodín i osadí v Iloku, kým iné z Iloku dočasne umiestňujú sa po Báčke (zväčša v Gajdobre, Tovariševě a iných osadách) ako sluhovia po salašoch, odkiaľ po niekoľkoročnom pobyte i so zárobkom-úsporami vracajú sa do Iloku. Viac ako polovica osadníkov býva mimo mesta, v poli, kde na svojom často len niekoľko štvorcových siahovom pozemku postavili si strechu nad hlavou.

Podľa štatistických záznamov posledných 40 rokov počet ilockých Slovákov náhle vzrastá. Štatistika Lakatošova spomína, že v r. 1900 mimo Chorvátov, Srbov, Nemcov a Maďarov bolo v Iloku 558 duší inej národnosti (veľká väčšina z nich budú iste Slováci). Šematizmus Abaffyho z r. 1905 uvádza počet evanjelikov v Iloku okružlo 500 duší. Zápisnica seniorálneho konventu Chorv. sláv. seniorátu z r. 1913 uvádza 715 duší evanjelických. Zápisnica Slov. ev. krajinskej cirkvi v Juhoslávii z r. 1937 počet evanjelikov uvádza okružlo – 1350 duší. V uvedenom počte evanjelikov nepatrná čiastka bude inej národnosti (2 – 3 $\frac{3}{4}$), ostatní Slováci. – Podľa mojich popisných záznamov, ktoré som zostavil na základe návštev urobených všetkým rodinám osadeným v Iloku i v meste i v poli, opisujúc všetky nastalé zmeny s presnosťou, ktorú mi umožňuje osobné poznávanie všetkých rodín a môj s farským úradom spojený štátny úrad matrikársky, vylúčiac rodiny evanjelické inej národnosti, zistil som, že 25. júla 1940 bolo v Iloku 1505 duší Slovákov evanjelikov.

Prírodný prírastok posledných 10 rokov je 190 duší.

Cirkev

Sprvu v cirkevnom ohľade nebolo organizácie. Ilockí Slováci evanjelici patrili do Iona hložianskej cirkvi a pozdejšie, keď sa Palanka osamostatnila,

k nej. Roku 1863 založená bola filia. V druhej polovici r. 1903 stal sa Ilok misijnou cirkvou a dnes s viacerými fíliami a diaspórami počíta okružle 3000 duší.

Prvým farárom bol Miroslav Križan (1903 – 1905); druhým Pavel Valtíny (1905 – 20. I. 1920); tretím Adam Vereš (1. IX. 1921 – 2. XI. 1931); štvrtým Ivan Vereš (20. IV. 1932 – dnes). Tretí farár ilocký Adam Vereš bol prvým biskupom Slov. ev. krajinskej cirkvi v Juhoslávii a Ilok sa tak stal i prvým sídlom biskupským; menovaný zomrel v N. Sade a pochovaný je na ilockom cintoríne. Po jeho boku účinkovali ako biskupskí sekretári Alexander Hodolík (2. III. 1930 – 30. XI. 1930) a Ivan Vereš (30. XI. 1930 – 2. XI. 1931). Po boku podpísaného účinkovali ako osobní kapláni Vladimír Vereš (6. III. 1934 – 31. VIII. 1934) a Štefan Valent (8. IV. 1939 – 1. III. 1940).

Farár je platený príspevkom cirkevníkov, lebo zbor majetku nemá a cirkevníci zaokrývajú všetky výlohy cirkevnou daňou. Zbor slov. ev. vlastní faru, kantorský byt, pozemok pre stavbu kostola a fond na tento cieľ vo výške 410 000 dinárov.

Naša cirkev vykonala kus národnej práce, keď intenzívnou činnosťou duchovno-pastierskou – zvlášť od roku 1922 vyvinovanou – zahatila miešané manželstvá z inoveriacimi a inej národnosti osobami, v ktorých prípadoch takmer bez výnimky náš element podliehal. Tou i inou prácou dvíhalo sa národné povedomie a mnohí sa znovu začali priznávať k svojmu slovenskému národu a prestali sa hanbiť za svoju materinskú reč.

Prvým kantorom bol Ivan Vereš (1923 – 1926), druhým Štefan Šuster (1926 – 1938), tretím Ján Vitéz (1939 – dodnes).

Škola

Slováci evanjelici mali ešte v minulom storočí svoju cirkevnú školu v Iloku. Podľa prameňov, ktoré mi stáli k dispozícii, nemohol som zistiť, kedy ju dostali a kedy zanikla. Trvala vyše 20 rokov a údajne za Mateja Krajca, alebo po jeho odchode z Iloku z neznámych príčin bola zatvorená.

Prvým učiteľom bol Ján Babylon zamestnaním krajčír. Účinkoval na škole asi rok. Za ním prišiel Ján Boťani (účinkoval asi 10 rokov), Ladislav Urban (po krátkom účinkovaní odišiel do Kysáča), Matej Krajec (asi 10 rokov), Ján Herrstein (1 a pol roka) a Jozef Maliak; poslední dvaja údajne – podľa farára Valtínyho – vyučovali len privátne.

Asi 25 – 30 rokov po Maliakovi zostal Ilok i bez učiteľov. Roku 1921 po príchode farára Adama Vereša a jeho zaujatosťou Ilok dostáva najprv sloven-

skú učiteľku na štátnej škole Boženu Verešovú (11. XI. 1921 – 9. IX. 1922) a po namáhavom vymáhaní školu s dvoma oddeleniami a naukosdelnou rečou slovenskou a vlastnou správou riešením „Pokrajinske Uprave za Hrvatsku i Slavoniju, odjel za prosvetu i vjere“ č. 34826 od 9. IX. 1922 – na túto školu hneď boli vymenovaní i učitelia Michal Kňazovič a Božena Verešová. Prvomenovaný miesto nezaujal a do príchodu Štefana Šustera úrad správcu prevzala Božena Verešová a na druhom oddelení vyučovali Jelena Kozobarić (23. IX. 1922 – II. 1923) a Anka Jelínek (12. II. 1923 – 26. IX. 1926). Po príchode Štefana Šustera otvorené bolo i III. oddelenie 26. IX. 1927. Na tom oddelení pracovali Anka Jelínek (v šk. roku 1927/28), Oľga Verešová (1. IX. 1928 – 5. IV. 1932), Ružena Mudrochová a Adolf Marković (za krátky čas) a Juliana Párnická (2. XI. 1932 – dodnes). Niekoľko dní, kým Štefan Šuster zastupoval úrad sekretára pri okresnom škôldozorcovi, vyučovala Savka Jovičić. Božena Verešová vyučuje na našej škole od 9. IX. 1922 po dnešný deň, teda celú dobu trvania tejto našej školy. Po odchode Štefana Šustera do Petrovca prišiel na jeho miesto Ján Vitéz (4. I. 1939 – dodnes) za učiteľa a správcu školy.

Dnes pracujeme na tom, aby sa nám otvorilo aj IV. oddelenie, lebo školo-povinných dietok pre školský rok 1940/41 máme vyše 200.

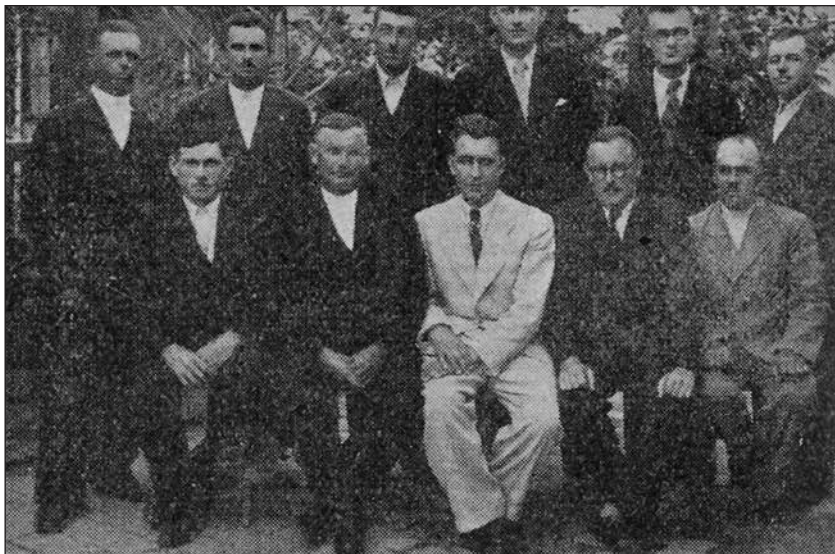
Škola koná svoju osvetovú i národnú povinnosť na všeobecnú našu spokojnosť a patrí medzi prvé školy v okrese.

Spolky

Prvým spolkom v Iloku bolo „Sdruženie stredoškolákov“ založené žiakmi miestneho gymnázia 26. IV. 1925, ktoré sa pripojilo k Spolku československých akademikov v Juhoslávii a stalo sa jeho odbočkou (13. IX. 1925). V roku 1928 osamostatnila sa táto odbočka a stala sa samostatným spolkom pod menom „Štúr“, Spolok slovenských akademikov.

Druhým spolkom je Slovenský čítací spolok založený 15. apríla 1928.

Obidva spolky pracovali do roku 1932 oddelene. Väčšiu činnosť vyvinul prvomenovaný spolok. Od r. 1932 pracuje sa vo vzájomnej dohode; činnosť však nebola nejako zvlášť vyvinutá. Zatvorením miestneho gymnázia a keď členovia „Štúra“ sa rozišli po životnej postati, iniciatívu v spolkovej, národno-osvetovej práci preberá Čítací spolok. Počiatkom roku 1939 (26. II. 1939) nastáva reorganizácia Slovenského čítacieho spolku a od toho času všetka kultúrno-osvetová práca koná sa v jeho rámci. Počet členov je 205. – Naša „Národná jednota“ v roku 1939 a 1940 registrovala zväčša tú prácu pre verejnosť.

*Výbor slovenského čítacieho spolku v Iloku: (sedia zľava napravo)
Martin Dubovský – pokladník, Peter Lamoš – podpredseda, Jozef Stupavský – predseda,
Ján Vitéz – tajomník, Pavel Pucovský – predseda odbočky Radoš;
(stoja zľava napravo) Michal Dovičín, Ján Slúka-Hudečka, Ján Čáni Tomášov,
Ivan Vereš, Milan Vereš a Juraj Kopčok ml.*

Slovenský čítací spolok je živým úľom, v ktorom sa neúnavne pracuje. Za pol druhu roka zriadený bol spolkový život, oživená čítareň, založená sekcia mládeže v meste, zorganizovaná odbočka v poli Radoš, organizovaná sekcia mládeže v poli, založené viaceré iné sekcie, ktoré zdarne pracujú. Práca, ktorú spolok koná (zvlášť medzi mládežou), zasluhuje každú pochvalu. Mládež miesto priadok a krčiem chodieval do svojho spolku. Tam sa zabáva, po- učuje a vzdeláva. Najlepšieho uznania práci dostalo sa zo strany samých ro- dičov, ktorí viac netrnú nepokojom nad bezpečím svojich dospievajúcich dietok ako niekdy, keď do krčiem a na priadky chodievali. Spolková práca i ďalej sa rozširuje a ukázala i na inom poli svoje blahodarné vplyvy. Spolčení stojíme – až na nepatrné výnimky – svorní a jednotní a vydobýjame si naše práva z kroka na krok. Naším najväčším úspechom vo verejnom živote je zvolenie prvého Slováka za podrichtára (30. V. 1940). Pre nás Slovákov v Iloku je to významná udalosť a dáva nám mnoho novej vzpruhy k práci v budú- nosti.

Slovenský čítací spolok v Iľoku. Sekcia mládeže v poli.

Iľockí poľania z príležitosti nacvičovania cirkevného spevu v poli Radoš

Slovenský čítací spolok v Iľoku. Sekcia mládeže v meste.

Majetkový stav

Ako sluhovia a vincilieri, robotníci, ná denníci, úplne bezmajetní prichádzajú naši Slováci evanjelici do Iloku. Pilnou prácou zadovážili si postupne pozemky a domy. Len v posledných rokoch pristahujú sa i majetnejšie rodiny a zakupujú zeme v našom „chotári“. Máme i mnoho Slovákov evanjelikov, ktorí bývajú po Báčke s Srieame a vlastnia zem v Iloku (zväčša vinice).

Pohľad majetkového stavu posledných 20 rokov dáva nám tento obraz: 1921. rok: domáci majú 500 kat. jutár a cezpoľní 250 kat. jutár.

1931. rok: domáci majú 1031 kat. jutár a cezpoľní 266 kat. jutár.

1940. rok: domáci majú 1235 kat. jutár a cezpoľní 271 kat. jutár.

Podľa tohoto prehľadu zisťujeme, že Slováci evanjelici v Iloku prikupujú ročne okružlo 20 kat. jutár (á 1600 štv. siah) zeme. Slováci evanjelici mimo označených pozemkov vlastnia 250 – 260 domov.

Slováci v Iloku boli si založili i svoj peňažný ústav Srieamsku Slovenskú banku dňa 8. XII. 1921, ktorý sa dňa 25. III. 1931 pripojil k Československej banke v Záhrebe ako jej filiála. I pred fúziou i pofúzií naše všeobecné národné snahy napomáhané sú nimi hmotne. Touto hmotnou pomocou prekonalí sme často mnohé ťažkosti, ktoré sa nám vyskytli v našej národnej osvetovej práci.

Pilné slovenské ruky nechávajú stopy v Iloku – robia si miesta v brehoch ilockých. (Rodina Pucovských prekopala 10 m vysoký vinicou zasadený breh za svojim domom a prešírila si humno za brehom vyvezením 2000 kubických metrov zeme a piesku.)

Záver

Slováci katolíci – počet ich nie je malý – osadení v Iloku zväčša sa pochovávali a dnes už len 2 – 3 rodiny starších (10 – 12 duší) hovorí po slovensky,

kým dorast je cele pochorvátčený. Slováci katolíci neposielajú svoje deti a nechcú ich posilať do slovenskej školy, lebo národné povedomie stratili. Kým nás osud Slovákov katolíkov zarmucuje, tešíme sa všestrannému napredovaniu nás Slovákov evanjelikov v Iloku, prajúc si do budúcnosti ďalší rozkvet nášho národného a menšinového života.

Použité pramene

1. Josip Lakatoš: Narodna Statistika, Zagreb 1914.
2. Nikola Abaffy: Šematizam evang. a. t. crkv. opc. u kralj. u Hrv. i Slav., 1905.
3. Zápisnica Horv. i Slav. ev. a. senioratu od 1905 – 1919.
4. Zapisnice Slov. ev. a. v. kraj. crkvi od 1925 – 1939.
5. Zapisnice Srijemského slov. ev. a. v. seniorátu od 1922 – 1929.
6. Archív Slov. ev. a. v. cirkevného zboru v Iloku; zvlášť Vizitačná Zápisnica písaná farárom Pavlom Valtínyom zo 14. X. 1907.
7. Archív Ľudovej školy s naukosdelnou rečou slovenskou v Iloku.
8. Archív spolkov: „Združenie stredoškôľákov“, „Odbočky spolku čaj. akad.“, „Štúr. Spolok slov. akad.“, a Slov. čítacieho spolku v Iloku.
9. Adam Vereš: „Slov. ev. kresť. cirkev...“ Petrovec 1930.
10. Rozličné iné doklady: stat. animarum, výkazy katastr. a pozemkové a iné.
11. Rozličné články a správy v časopisoch.

*(Z Národného kalendára v Báčskom Petrovci
roku 1941, s. 78 – 81)*

Slováci v Írsku

Jarmila Buchová,

predsedníčka ISEIA

<http://www.iseia.eu/>

<http://ceruzkyvosvete.iseia.eu/>

Facebook: Slovenčina vo svete

ISEIA - International Slovak Educational Institution and Association

ISEIA - Medzinárodný inštitút a asociácia slovenských vzdelávacích centier

Navždy nás opustila Mária PachEROVÁ

So smútkom sme prijali správu, že nás navždy opustila pani riaditeľka slovenského vzdelávacieho centra z Írska Mária PachEROVÁ.

Za celý pracovný kolektív ISEIA, Slovenčina vo svete, Školskej komisie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí a Odbornej komisie Štátneho pedagogického ústavu v Bratislave vyjadrujeme celej rodine úprimnú sústrasť.

Pripájam našu prvú spoločnú fotografiu, ktorú máme v archíve – fotografiu z nášho prvého stretnutia na Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí v roku 2014.

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí o Majke na svojej webovej stránke napísal (zdroj: www.uszz.sk)

Založenie Sekcie pre západnú Európu a zámorie Komisie pre školstvo a vzdelávanie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí 29. 10. 2014

Dagmara Smalley a Mária Pacherová, riaditeľky Vzdelávacích centier v Birminghame a Dubline, na pracovnej návšteve na pôde ÚŠZZ (foto: Ľudovít Pomichal)

„Iba pred pár týždňami, v polovici augusta tohto roku, zavítala Mária Pacherová, jedna z popredných pedagogičiek, ktoré vniesli svoj nespochybniteľný vklad do vzniku a rozvoja Vzdelávacích centier pre deti našich krajanov v štátoch západnej Európy a v zámorí, na pôdu ÚŠZZ. Riaditeľka Vzdelávacieho centra pre slovenské deti v Írsku v Dubline v spoločnosti Dagmar Smalley, riaditeľkou Vzdelávacieho centra v Birminghame, oboznámila vtedy počas pracovnej návštevy Milana Jána Pilipa, nového predsedu ÚŠZZ, so stavom a spôsobom výučby detí našich krajanov v tzv. víkendových vzdelávacích centrách, ako aj o perspektíve skvalitňovania ich pôsobnosti. Jednou z kľúčových pedagogičiek v tomto procese a aj zárukou jeho napredovania bola už viac ako trinásť rokov práve Mária Pacherová, plná plánov, entuziazmu, najmä však vzťahu k učiteľskému povolaniu, ktoré vnímala ako svoje životné poslanie. Žiaľ, nečakane a nenávratne sa pretrhlo vari v jej najtvorivejšom a najplodnejšom období. V utorok 13. októbra nás všetkých, ktorí sme Máriu Pacherovú poznali a stretávali sa s ňou, v smútku ohromila bôľna zvest o jej náhlom skone.“

O odchode Márie Pacherovej do večnosti informuje facebookový status Veľvyslanectva SR v Írskej republike. „So smútkom oznamujeme, že od nás

*S redaktorkou Slovenského rozhlasu Ingou Slaninkovou
pri nahrávaní v auguste 2020*

nečakane navždy odišla pani Mária Pacharová, úspešná slovenská učiteľka, zakladateľka a riaditeľka Vzdelávacieho centra pre slovenské deti v Írsku. Do Írska sa so synom presťahovala v roku 2006 a od roku 2007 zasvätila svoj čas a energiu budovaniu úspešného vzdelávacieho projektu, aby sa slovenské deti mohli učiť v materinskom jazyku.

Okrem Dublinu postupne vznikli pobočky centra aj v ďalších írskych mestách. Mária Pacharová sa iniciatívne chopila aj založenia Vzdelávacieho centra v meste Lurgan v Severnom Írsku, či ako predsedníčka Komisie zahraničných Slovákov ŠPÚ. Za svoje obetavé zásluhy počas pôsobenia v Írsku bola Márii Pacharovej v roku 2019 odovzdaná pamätná medaila Štátneho pedagogického ústavu.

Mária Pacharová bude nenahraditeľná za jej ľudskosť, aktivitu a obetavosť, s akou aj na úkor svojho voľného času a súkromia napomáhala rozvíjaniu slovenskosti formou výučby slovenčiny a slovenských tradícií v najmladšej generácii Slovákov v krajskej komunite v Írskej republike.“

Češť jej pamiatke!

Úprimnú sústrasť celej rodine.

Slováci v Kanade

Ján Jančovic

Príspevok o vysťahovalectve z Novohradu

Dcéra prisťahovalcov udržiava styky s rodiskom predkov

Na samom konci 17. storočia a celé 18. storočie Novohradská stolica stála v ohnisku migrácie južným smerom. Putovaním za lepšími životnými podmienkami, či už to bolo útekmi, alebo neskôr aj slobodným sťahovaním, stala sa príchodom nových osadníkov prechodne najviac obývanou, ale súčasne sa postupne stávala aj kolískou vysťahovania tam žijúcich Slovákov na Dolnú zem. Zistilo sa, že cez územie Novohradskej stolice prešlo po dlhej púti na Dolnú zem najviac slovenských vysťahovalcov. Zo stoličného súpisu utečených z roku 1720 vieme, že z jednotlivých obcí pred rokmi ušlo a prechádzalo cez územie stolice na Dolnú zem (terajšie Maďarsko, Srbsko, Rumunsko, Chorvátsko) najviac slovenských osadníkov. Ich dolnozemska chlebová cesta viedla koridorom od najsevernejších stolíc krajiny, naprieč Novohradom cez rieku Ipel', mesto Balašské Ďarmoty a za ním smerovala v smere na Albertiršu a stadiaľ do Békešu, Báčky, Sriemu a Banátu. Zo stolice sa z uvedeného roku zachovali aj okresné súpisy rodín poddaných, ktoré ušli zo všetkých štyroch vtedajších okresov stolice. Napríklad okres Lučenec vykazuje 542, okres Modrý Kameň, Filakovo 318, Sečany 242, čo je dovedna zo všetkých okresov 1431 poddanských rodín, čo zodpovedá počtu viac ako 7 000 utečencov. Naj-

Náhrobník Ondreja Šalamúna

viac poddaných zo slovenskej časti Novohradu ušlo z terajšieho okresu Veľký Krtíš, keď napríklad iba zo samotného Veľkého Lomu to bolo 63 rodín, čo bola polovica obyvateľov, z Horných Strhár 38, Šule 27, Pravice 26 a ďalší počet rodín z obcí okolo Pôtra, ako aj samotného Pôtra, z ktorého sa obyvatelia usádzali v osadách Peštianskej stolice, postupne vo Vojvodine v Báčke, Srijeme a v Banáte. Ich potomkov nájdeme v Asóde, Veľkej Tarči, Albertirši, Gedelove, Šápove, Báčskom Petrovci, Starej Pazove, Kovačici, Padine.

Po storočí prácu našli za morom

Po celom storočí odchádzali Novohradčania, medzi nimi aj Pôtorčania, už na americký kontinent. Pôtorčania zamierili do USA (Pittsburgh, Johnstown), Argentíny (Buenos Aires, Comodoro Revidavia) a Kanady (Windsor, Niagara Falls, Chippawa, Toronto, Saskatoon, Milden Sask, Lethbridge). Z desiatok vysťahovaných sa len časť po rokoch vrátila k rodinám. Niekoľkí zahynuli v práci, ďalší sa stali obeťami zločincov a niektorí sa tam oženili a zabudli na rodiny v domovine. Dôvody vysťahovalectva boli vtedy v celej vtedajšej Československej republike rovnaké, uvádzam ich aj na príklade rodiny Šalamúncov, vysťahovanej do Kanady. Hospodárska a sociálna zaoštalosť Slovenska v období rakúsko-uhorskej monarchie, ako aj po jej roz-

Emília s deťmi pred domom

pade spôsobila masové vystáhovalectvo Slovákov na americký kontinent. Prvé cesty nemajetných Slovákov v druhej polovici 19. storočia smerovali najprv do USA a odtiaľ v rámci tejto prvej etapy do Kanady. V roku 1902 žilo v Kanade už približne 5 000 Slovákov. V roku 1907 začala Kanada preferovať prisťahovalcov, ktorí boli farmármi a poľnohospodárskymi robotníkmi. Najviac Slovákov v tejto prvej etape prišlo do Kanady roku 1913 z USA. Lákala ich tu lacnejšia pôda, ktorá v neosídlených oblastiach bola takmer zadarmo. Ani po rozpade monarchie sa na Slovensku nevyriešila roľnícka otázka, keď napríklad roku 1921 vyše 170 tisíc rodín vlastnilo iba do dvoch hektárov pôdy. Nepriaznivá situácia roľníkov, nerozvinutý priemysel a nedostatok pracovných príležitostí spôsobil druhú vlnu masového vystáhovalectva. A keďže v tom období už USA obmedzovalo prisťahovalectvo, Kanada naopak schválila roku 1923 nový prisťahovalecký zákon a začala

Emília s pánom Bergmannom

uprednostňovať kvalifikovaných poľnohospodárskych robotníkov. Po vydaní tohto zákona smeroval potom vystáhovalecký prúd zo Slovenska do Kanady. Kanadská vláda pokračovala v aktívnej prisťahovaleckej politike, napríklad roku 1925 začala mimoriadnu prisťahovaleckú akciu na získanie poľnohospodárskych robotníkov z Európy a pre jednotlivé krajiny určila kvóty. Prísun poľnohospodárskych robotníkov organizovali kanadské železničné a parolodné spoločnosti. Kanadská vláda zabezpečovala prisťahovalectvo prostredníctvom dvoch železničných spoločností – Kanadskej pacifikkej železnice a Kanadskej štátnej železnice. Kanadská pacifická železnica bola i lodnou spoločnosťou, preto bola aj úspešnejšia, lebo organizovala prísun aj cez oceán. Obidve spoločnosti mali ústredie vo Winnipegu a svojich zástupcov aj v Prahe, kde na základe platného pasu vydávali osvedčenie na vstup do Kanady a organizovali prepravu prisťahovalcov za more.

V Kanade sedliak ako v kraji pán

Dvadsaťdvaročný **Ján Šalamún** z Ľuboriečky a dvadsaťročná **Mária Hli-nicová** z Pôtra po sobášii v evanjelickom kostole v Pôtri 4. marca 1930 sa rozhodli, že svoju neperspektívnu situáciu doma vyriešia vystahovaním za prácou ako poľnohospodárski robotníci do Kanady. Hneď po svadbe požiadali kanceláriu *Canadian Pacific* v Prahe o vystahovanie a sprostredkovanie práce poľnohospodárskych robotníkov v Kanade. Novomanželia Šalamúnovci mali šťastie, že sa v kritickom roku, keď už bol obmedzený prísun prisťahovalcov do Kanady, prihlásili na túto dlhú cestu ešte pred augustom. Na ich žiadosť odpovedala spoločnosť *Canadian Pacific* už 4. júna 1930 v rámci kvóty kladne a pozvala ich na cestu do Kanady. V zachovanom dokumente Šalamúnovcov sa určuje bezpodmienečný termín dostavenia sa do vystahovaleckej stanice v Svatoboriciach pri Kyjove na Morave na 23. júna 1930 do 10. hodiny ráno. Na cestu im spoločnosť prikazuje priniesť dvadsaťtisíc korún, tri fotografie, potvrdenie obecného úradu, že sú skutočnými poľnohospodármi a potvrdenie pasového úradu, že ich spoločný pas pre cestu do Kanady bol poslaný Ministerstvu sociálnej starostlivosti v Prahe, ktoré vystahovanie schválilo. Ďalšie dôležité upozornenie v tomto dokumente hovorí, že vystahovalec musí mať doklad o tom, že si splnil povinnosť vojenskej služby, že je úplne zdravý, musí vedieť plynule čítať, písať a nesmie mať viac ako 45 rokov, ani menej ako 18 rokov. Dôležitou podmienkou bolo, že musí byť výlučne poľnohospodár a v Kanade musí prijať len poľnohospodársku prácu. Ak niekto už bol predtým v USA, musí sa preukázať, že tam

Novohradčania

Sestry

pracoval na farme a nebude sa snažiť ilegálne z Kanady dostať do USA, inak bude bez milosti deportovaný do Európy. Pre zaujímavosť v dokumente je aj cena cesty z Prahy do kanadského prístavu (Montreal, Quebec, Halifax), dovedna 6 035 korún. Šalamúnovci cestovali do Kanady vlakom z Lučenca do Svatoboríc, kde im v sústreďovacom stredisku skontrolovali doklady, zdravotný stav a prezreli, či skutočne majú vypracované roľnícke ruky. Po splnení všetkých podmienok mohli absolvovať dlhú cestu za more. V Antverpách nastúpili na loď *Montrose* a po desiatich dňoch plavby vystúpili v prístave Montreal. V montrealskej štátnej imigračnej stanici ich prevzali zástupcovia Kanadskej pacifickej železnice a priviedli ich na prácu v provincii Alberta, ktorá bola až na treťom mieste v osídľovaní Slováckmi. Najviac Slovákov sa v medzivojnovom období usadilo v provincii Ontario a Quebec.

Usadili sa v provincii Alberta

Prvým kanadským domovom Šalamúnovcov sa stalo banícke mesto **Lethbridge**, kde sa práve obmedzovala ťažba uhlia v baniach a začínal rozkvet farmárstva. Bola to oblasť so starým slovenským osídlením, kde žili

Svadba

najmä prisťahovalci z Oravy a Liptova. Okolie baníckeho mesta Lethbridge, ktoré bolo ešte baníckou osadou, keď sem prišli prví Slováci, sa postupne zmenilo na poľnohospodársku repársku oblasť. Obrábanie cukrovej repy bola aj prvá práca Šalamúncov, ktorých sem doslova priviezli priamo z lode. Keď sa však po rokoch finančne zmohli, zakúpili si pôdu a začali samostatne hospodáriť. V rámci provincie Alberta viackrát hľadali výhodnejšie miesta a farmy, a tak z Lethbridge išli do **Turina**, potom do **Retlanu**. Po prerušenom písomnom styku po skončení druhej svetovej vojny píše 26. mája 1946 **Ján Šalamún** list svojmu bratovi Pavlovi, priženému do Dolných Strhár, už zo **Shaughnessy**.

V liste v mene celej rodiny pozdravuje všetkých doma aj starnúceho otca, ktorý vtedy žil v Ľuboriečke, a prosí brata, aby sa oňho v starobe postaral. Ospravedľňuje sa, že na dva listy brata odpovedá iba teraz, ale to je z toho dôvodu, že čakali nový prírastok v rodine a chceli poslať fotografiu s úplnou rodinou. Už vtedy ich bolo dovedna jedenásť, mali sedem dievčat a dvoch synov. Doslova píše: *Tu nás na podobenke všetkých vidíte, ale sa nás nezľaknite, že nás je toľko: Irenka, Milka, Jaruška, Rudko, Alica, Darlinka, Lijonka, Margit-*

ka, Janko a my dvaja ich rodičia. Neskôr im do rodiny pribudli ešte ďalšie dve deti a bolo ich dovedna trinásť. Dodnes okrem jedného chlapca Janka, ktorý zomrel v detskom veku, žijú všetky deti.

*V liste okrem iných informácií píše: My sme už mali dve farmy, jednu zavlažovaciú a jednu suchú. Zavlažovanú som predal minulú jeseň, lebo veľa som mal platiť za prácu robotníkom. Mal som aj z tých nemeckých zajatcov, ale teraz máme už len suché farmy. To znamená, že na jar idem na farmu vysiať obilie a na jeseň pozberať. Bývame v meste a keď tam nemám robotu, idem pracovať do uhľovej bani. Odkedy som v Kanade, ešte som nebol bez roboty, lebo ten kto chce robiť, vždy si nájde robotu. Na farmách môžeš zarobiť sto dolárov za mesiac, vo fabrike viac a v bani ešte viac zarobím, a to sto dolárov za dva týždne. Ale mne aj treba veľa živiť, šatiť a školiť početnú rodinu. My už sme tu usadení, my sa už do kraja nevrátíme. Náš kraj je už tu, kde nám deti rastú. V Kanade je sedliak ako v kraji pán, brat môj. Cesta za lepším chlebom Šalamúnovcov v provincii Alberta pokračovala ešte do ďalších miest, kde zakladali nové farmy a stavali nové príbytky. Deti sa postupne povydávali a poženili a rodičov opustili. Nakoniec svoje kosti obidvaja Šalamúnovci, rodáci zo Slovenska, zložili zhodne vo veku 72 rokov, po dlhej a náročnej farmárskej púti, a deti ich pochovali v mestečku **Blue Berry** v provincii Alberta, kde žije väčšina ich detí a vnúčat. V Kanade zanechali širokorozvetvenú rodinu, ktorá dnes v kanadských mestách v provincii Alberta a Britská Kolumbia a v americkej Kalifornii má takmer sto členov. Dvaja rodáci z Ľuboriečky a Pôtra ďaleko od rodného domova na americkom kontinente zapustili silné korene. Druhá v poradí narodená dcéra **Emília** sa roku 1956 vydala za syna miestneho farmára, s ktorým neskôr v provincii Alberta tridsať rokov farmárčili. Materinský jazyk sa naučila len od svojej matky, pri ktorej v mladosti žila a vyrastala. Nemala žiadnu inú možnosť sa v slovenčine zdokonaľiť, i keď to bola vždy jej veľká túžba.*

Emília žije teraz na ostrove Vancouver

Po tridsaťročnom farmárčení sa spolu s manželom, ktorý bol náruživým rybárom, rozhodli opustiť provinciu Alberta a presťahovať sa na ostrov Vancouver, kde si pri meste **Nanaimo** v tichom lesnom prostredí na brehu mora dali postaviť úhladný dom. Je zaujímavé, že tu na brehoch Tichého oceánu už na konci 19. storočia našli prácu v baniach prví Slováci. V mestečku Ladysmith na ostrove Vancouver založili vtedy naši krajanovia aj prvú najstaršiu

odbočku spolku založeného v USA ako 52. odbor národného slovenského spolku (vznikol roku 1890 v USA). Popri baníctve vznikla roku 1905 v Kamplo-
opse v Britskej Kolumbii aj malá osada slovenských farmárov. Dcéra Jána
a Márie Šalamúncov **Emília Thomas-Šalamúnová** nadviazala prvý kon-
takt so svojou pokrvnou rodinou na Slovensku roku 1997, keď počas pobytu
v Prahe prišla na krátku návštevu k svojmu jedinému bratancovi **Pavlovi**
Šalamúnovi, ktorý žil v Dolných Strhároch a po návrate do Kanady pokračo-
vali v písomnom styku. Jej bratanec síce pred dvoma rokmi zomrel, ale
Emília Thomasová počas svojho krátkeho pobytu v Dolných Strhároch a Pô-
tri našla ochotných ľudí, ktorí jej pomáhali zisťovať a hľadať korene po matke
Márii Hlinicovej v Pôtri a otcovi **Jánovi Šalamúnovi v Ľuboriečke**. V roku
2001 65-ročná Emília, po predchádzajúcej korešpondencii s ochotnými bá-
dateľmi, opäť zavítala do Novohradu, aby sa vydala po stopách svojich
predkov a pokračovala v zdokumentovaní genealógie svojej slovenskej ro-
diny. Po praslici jej v Pôtri poskytli podklady na obecnom úrade a v evanjeli-
ckom cirkevnom zbore. Navyše tam našla ešte obývaný dom, v ktorom sa
narodila a vyrastala jej matka.

V rodisku rodičov našla dobrých priateľov

Kedže z pôvodnej rodiny už v dedine nenašla nikoho, dobre padli aj
strohé spomienky najstarších Pôtorčanov o voľakedy rozvetvenej rodine
Hlinicovcov. Hrob rodičov jej matky sa však už nedal identifikovať. Veľkým
prekvapením pre Emíliu Thomas-Šalamúnovú počas spomienkových sláv-
ností na profesionálneho herca Ctibora Filčíka a na organizátora ochotníč-
keho divadla Pavla Karasa, ktoré sa konali v júni 2001 v Pôtri, bolo, keď jej
v obradnej miestnosti obecného úradu na uchovanie si slovenskej identity
a bádanie po svojich koreňoch udelili čestné občianstvo obce. Poskytli jej
aj dlhší pobyt, aby mohla bádať aj po predkoch po meči. V Ľuboriečke
navštívila rodný dom svojho otca, v ktorom ako i v celom dvore žije dnes
početná rodina Rómov. V dome na tom istom dvore práve oslavoval pri
cigánskej muzike jubileum najstarší z nových obyvateľov. Dom i veselú
početnú skupinu Rómov si dcéra pôvodného obyvateľa domu a dvora vy-
fotografovala a odniesla ako spomienku do Kanady. A keďže jej starý otec
žil a aj zložil kosti v dedine s podobným názvom v Ľuboreči, tam na jeho
zanedbaný hrob bez označenia dala zhotoviť náhrobný kameň s prísluš-
ným textom.

Emily u Rimajovej v Pôtri

Emília Thomas-Šalamúnová, dcéra slovenských vystaľovalcov z Novohradu, po dvojtyždennom pobyte v rodnom kraji svojich rodičov odišla do Kanady, ktorá je už dnes domovom široko rozvetvenej rodiny Šalamúnovcov zo Slovenska. Svoje spomienky, získané poznatky a dokumenty po svojich predkoch sprostredkovala celej rodine. Ako sama vraví, škoda, že sa tejto skutočnosti nedožili jej slovenskí rodičia. Emília žijúca v meste **Nanaimo** (Britská Kolumbia) má v Kanade vlastnú rozvetvenú rodinu, ale pozdravmi nezabúda ani na svojich priateľov v Pôtri, Dolných Strhároch a vo Veľkom Krtíši.

Zuzana Chlepková, SK škola

Zuzana Křížková, ČSSK

Marika Kubínyi, Slávik

Detský rok vo Vancouveri

Na západnom pobreží Kanady, vo Vancouveri, máme počas celého roka plné ruky práce a hlavy plné nadšenia pripraviť hneď niekoľko podujatí pre deti v našej komunite. Keďže na jar 2020 sú hromadné akcie v dôsledku pandémie COVID-19 zakázané, spomíname si aspoň na uplynulý rok, v ktorom rôzne české a slovenské organizácie vo Vancouveri pripravili naozaj bohatý detský program.

Ku Dňu detí bol pripravený už druhý ročník *Rozprávkového lesa*, na tému *Ako išlo vajíce na vandrovku*. Do príprav sa zapojili mamičky detí folklórneho súboru Sláviček, ženy zo Slávika (<https://www.facebook.com/slavik-folkloresociety>), České a Slovenské združenie v Kanade (<https://www.facebook.com/CSSKVAN/>) a množstvo ďalších dobrovoľníkov. Kostýmy zvierat nám zapožičalo Divadlo za Rohem (<https://www.facebook.com/DivadloZaRohem/>). Detí prišlo neúrekom a mali z podujatia obrovskú radosť. Program

*Deti zo Slovenskej školy vo Vancouveri po vyučovacej hodine
o štátnych symboloch Slovenska*

bol skutočne pestrý. Nechýbalo maľovanie zvieracích motívov na tvár a osem zábavných stanovišť s rozprávkami o zvieratkách, ktoré deti absolvovali v lese Mundy parku putovaním tak ako vajce, keď išlo na vandrovku. Na štarte si takéto rozprávkové vajce malí vandrovníci vytvorili a v cieľi ich na lúke čakali ďalšie hry a občerstvenie. Domov si deti odniesli nielen odmenu v podobe *Maľovanky*, ktorá obsahovala rozprávky z jednotlivých stanovišť, ale bezpochyby aj množstvo pekných zážitkov.

Stelka, Sofinka a Emka s vyzdobenými líčkami pripravené súťažiť na Detských olympijských vancouverských hrách 2019

Na začiatok školského roka v septembri *Slávik*, *Sláviček* a Slovenská škola opäť, ako aj rok predtým, pripravili tradičné *Detské olympijské hry*. K oficiálnemu otvoreniu patrila nástup s českou, slovenskou, kanadskou a olympijskou vlajkou a hymnami, ako aj krátke vystúpenie *Slávička*. Nato sa deti rozutekali po lúke a na športových stanovištiach predviedli svoje výkony, za ktoré každý malý atlét dostal zaslúženú perníkovú olympijskú medailu. Nechýbalo občerstvenie, umelecké stanovište s výrobou olympijských kruhov z papiera, či obľúbené maľovanie na tvár.

Svoj druhý školský rok v septembri začala Slovenská škola (<https://www.facebook.com/Slovak-School-in-Vancouver-Slovenská-Škola-vo-Vancouveri-251428439061379>). Každú sobotu popoludní sa žiaci školy stretávajú, aby sa učili nielen slovenskú gramatiku, zdokonalili sa v rozprávaní, čítaní a písaní po slovensky, ale aby si aj rozšírili zemepisné a dejepisné poznatky o Slovensku. Zároveň počas roka aj tematicky tvoria a pripomínajú si bohaté slovenské tradície a sviatky podľa kalendára. Slovenská škola tiež pravidelne prispieva do elektronického časopisu o krajských deťoch v zahraničí *Ceruzky vo svete*. Pani učiteľka zapája svojich žiakov do rôznych súťaží slovenských škôl a centier v zahraničí. Naposledy sa vydarili v literárnom kole súťaže *Rozprávky z celého sveta II.* a postúpili do druhého, výtvarného kola. Výsledkom tohto krásneho projektu bude knižná publikácia.

Rovnako nedeľnú školu pre menšie aj väčšie deti začala slovenská Farnosť sv. Cyrila a Metoda (<https://www.facebook.com/groups/CyriIMetod/>). Programová náplň je zameraná na náboženskú výučbu. Okrem toho tu

vznikajú priateľstvá, ktoré budú trvať roky. Vyvrcholením ich vzdelávania bola slávnosť Prvého svätého prijímania, či príprava detskej krížovej cesty.

České a slovenské mamičky v Downtown Vancouver si tiež samy organizujú svoje stretnutia. Výmena ich skúseností, zážitkov a spoločné hry detí majú nezastupiteľnú úlohu.

Každý pondelok sa stretávajú deti folklórneho súboru Sláviček, aby usilovne nacvičovali svoj program a počas roka s ním vystúpili na rôznych medzinárodných festivaloch a na podujatiach našej komunity. Svojím tancom a spevom sa predstavili na Európskom festivale, na podujatí Music From the Heart of Europe, aj na oslavách lunárneho Nového roka s názvom Lunarfest. V hale Farnosti sv. Cyrila a Metoda vystúpili so svojím programom Od Slávika s láskou, ako poďakovaním za celoročnú podporu od farnosti. Jedna z najmenších slávičkárov, s nádherným hlasom, sólovo zaspievala aj na plese ČSSK z príležitosti osláv nežnej revolúcie.

Všetky deti zo Slávička prišli programom podporiť Mikulášsku slávnosť, ktorú každoročne v decembri organizuje ČSSK. Z roka na rok sa nám prihlási viac a viac detí. Všetky sa tešia na Mikuláša a jeho štedré balíčky, aj na krásneho anjela, avšak oveľa menej už na čerta. Pripravené boli aj detské dielne, kde si deti vyzdobili svoje vlastné blýskavé vianočné gule. Súčasťou programu tradične býva aj bábkové *Divadielko pod Oravským zámkom*, ktoré vlani vytvorilo vlastný scenár, tiež bábkový a zahrlo predstavenie *O kozliatkach*.

*Záverečná póza všetkých zúčastnených po výbornom zábavnom
fašiangovom popoludní v hale slovenského kostola v New Westminsteri*

Detský súbor Sláviček vystúpil pre účastníkov Mikulášskeho večierka, usporiadaného Českým a Slovenským združením vo Vancouveri

Divadielko pod Oravským zámkom má predstavenia dvakrát ročne, a to raz na Mikuláša pre ČSSK a raz po Vianociach v hale Farnosti sv. Cyrila a Metoda.

December patrí aj Vianociam a k nim prináležia náboženské liturgie a slávnosti. Mikuláš prišiel k tým najmenším aj v kostole sv. Cyrila a Metoda. Deti farnosti už tradične nacvičujú *Jasličkovú slávnosť* plnú spevov a radosti z narodenia Krista.

Potom nadídu fašiangy, s ktorými je neodmysliteľne spätý *Detský karneval*, pripravený Slávičkom a Slávikom, o ktorý je vždy veľký záujem. Deti sa predvedú v rôznorodých maskách a kostýmoch, zatancujú si, zasúťažia a zahrajú rozmanité hry. Radosti, smiechu a veselého kriku nie je konca.

Prípravy na Veľkú noc sú vždy spojené aj s detskými tvorivými dielňami. Jednu pripravuje Slávik a tú druhú ČSSK. Obidve majú ten istý cieľ: poučiť deti o našich tradíciách, pomôcť im vymalovať a ozdobiť vajčka rôznymi technikami, či upliesť vrbový korbáč. Tohto roku sme už však v dôsledku obmedzení pre šírenie koronavírusu tieto dielne zorganizovať nemohli. Rovnako ČSSK vynechalo tradičné veľkonočné detské vystúpenie na Burnaby Mountain. V roku 2019 sa uskutočnil aj napriek dažďu. Deti vybavené pr-

*Záverečná póza všetkých zúčastnených po výbornom zábavnom
fašiangovom popoludní v hale slovenského kostola v New Westminsteri*

šiplášťami si vodu nevšímali a sústredili sa na hľadanie pokladu a riešenie úloh spojených s cirkevnými tradíciami. Detská akcia bola pripravená v spolupráci s Farnosťou sv. Cyrila a Metoda.

Rozprávkový les v tradičnej forme k 1. 6. 2020 nebolo možné uskutočniť. Dúfame však, že v lete sa nám ho podarí zorganizovať, pravdepodobne v podobe zaslania audiorozprávky a následne stanovišť bez dobrovoľníkov, s odkazmi a úlohami pre deti podľa vypočutej rozprávky.

Takisto aj tohoročné podujatie *Od Slávika s láskou* sa pripravuje formou videonahrávky, s príspevkami členov folklórnych súborov *Slávik* a *Sláviček*, ale aj žiakov Slovenskej školy.

Nesmieme zabudnúť na youtube kanál Deda Jozefa (Spod Oravského zámku – <https://m.youtube.com/channel/UCu8yDqTsjE1Yst8pxXbReaA#>), ktorý deťom aj počas obmedzení online číta dobrodružstvá *Smelého Zajka* od Jozefa Cígera Hronského.

Ako ste sa dočítali, o podujatia organizované pre deti v našej komunite vo Vancouveri nie je veru núdza. Vďaka patrí všetkým organizátorom a nadšencom, ktorým záleží, aby naša mladá generácia nezanevrela na pôvod svojich rodičov a starých rodičov. Je veľmi pekné vidieť mladé rodiny v našej komunite, ktoré vyhľadávajú vzájomnú spoločnosť, či už je to na našich akciách alebo aj v súkromí, len aby ich deti naďalej rozprávali v slovenskom a českom jazyku a boli obohatené o krásy našej kultúry.

Marika Kubínyi

Divadielko pod Oravským zámkom

Rozhovor s jeho zakladateľmi, manželmi Plavákovcami o jeho vzniku, činnosti a plánoch

New Westminster v Britskej Kolumbii, Kanada, druhý sviatok vianočný roku 2017, hala slovenského kostola svätého Cyrila a Metoda plná rozďzavotných detí a rodičov, ktorí netrpezlivo čakajú na predstavenie *Divadielka pod Oravským zámkom*. To bolo moje prvé stretnutie s tvorbou kreatívneho tímu manželov Mirky a Vlada Plavákovcov a ich pomocníkov Jožka Starostu a jeho dcéry Katky. Predstavili svoju hru *Vianočný príbeh*, a ja som sa ocitla spolu s deťmi v čarovnom svete marionetiek a ich tvorcov. S ich tvorbou som sa stretla ešte niekoľkokrát a zakaždým som si priala poznať ich bližšie.

Tvorivý tím divadielka

Rodina Plaváková

Vdýchnuť ich kreatívne myšlienky a podeliť sa s ostatnými s ich tajomstvami. A konečne sa mi to podarilo.

Ako sa zrodila myšlienka urobiť bábkové divadlo?

Asi rok pred naším prvým predstavením sme v Stanley Parku videli maňuškové bábkové predstavenie. Veľmi sa nám to páčilo a náš syn Samko rozprávku priam hltal, tak sme sa rozhodli, že mu niečo také doma vyrobíme. Žiadne skúsenosti sme nemali, ale vďaka internetu sme absolvovali rýchlokurz výroby, zháňania a objednávaní a získali potrebné veci a teoretické skúsenosti. Keďže sú Česi bábkarskou veľmocou, rozmýšľali sme objednať hotové bábkky, ale nakoniec sme si zadovážili len konštrukcie a vodička. Svojpo-

mocne si Mirka vyrobila bábkky, Vladko vyrobil box na divadielko a scény, ktoré Mirka s dcérou namaľovali. Plánom bolo predstaviť hru *Tri prasiatka* našim priateľom a ich deťom počas letnej kempovačky. Ale premiéra sa posunula až na 30. október 2016 a nebola len pre našich priateľov, ale pre celú slovenskú komunitu v hale slovenského kostola sv. Cyrila a Metoda v New Westminster, BC.

Znie to veľmi jednoducho: nápad – výroba – predstavenie, ale určite to nebolo až také ľahké. Čo to všetko obnášalo?

Viac ako sme mohli uniešť. Hlavne, keď sme nemali žiadne skúsenosti. Ale podarilo sa. Napríklad výroba bábok. Najskôr som celú hlavu bábkky urobila zo špeciálnej hliny na tenkú paličku, ale bolo to veľmi ťažké, tak som dala na paličku alobal a až potom hlinu. Moja škola bol internet a YouTube a tak som skúšala a učila sa.

Naša prvá hra mala 50 minút a mali sme v nej 10 bábok. Boli sme na to iba my dvaja, takže na javisku mohli byť naraz iba štyri bábkky. Spravili sme si stojany, aby bábkka mohla byť na javisku aj bez našich rúk, lebo je to dosť fyzicky náročné, držať ruky pred sebou s bábkami tak dlho a ešte s nimi aj narábať.

A pretože sme boli na to iba dvaja, už sme nezvládli v priamom prenose to aj nahovoriť a zaspievať, tak sme k tomu mali audio nahrávku z LP platne. V polovičke sme spravili prestávku, počas ktorej sme si potrebovali vydýchnuť a nemali čas zabávať deti. Našou inšpiráciou k prvej hre a potom aj k mnohým ďalším boli LP-čky slovenských ľudových rozprávok z vydavateľstva OPUS zo 70. a 80. rokov. Ako deti sme na nich vyrastali a ja som ich vedela aj s pesničkami všetky naspamäť. Chceli sme, aby Samko a aj jeho kamaráti poznali tieto krásne rozprávky. A pretože v dnešnej dobe, keď vnímame veľmi veľa vecí naraz, iba audioforma nie je pre deti dostatočne atraktívna, tak sme zvolili formu bábkového divadla.

A aké boli ohlasy na prvú hru?

Naša prvá hra mala byť aj poslednou, nemali sme veľké ambície. Páčila sa, ale bola na detskú pozornosť príliš dlhá. Po predstavení sa s nami porozprával Jožko Starosta, ktorý nám navrhol spoluprácu. Tak sme sa dali rýchlo prehovoriť v tejto činnosti pokračovať. Rozprávky sme skrátili, Jožkovi, ktorý teraz sedí ako dedo Jozef pred scénou a číta príbeh, sme vyrobili bábkku Jožka Pletka a spolu zabávajú počas prestávok deti. Jožkova dcéra Katka sa k nám tiež pridala a spolu s nami vodí bábkky. Po hre *Tri prasiatka* sme pripravili hry *Červená Čiapočka*, potom *Vianočný príbeh*, *Medovníkový domček* a

Dedo Jozef a Samko s Jožkom Pletkom

posledná hra bola *Sestričky kozičky*. Všetky, okrem *Vianočného príbehu*, boli inšpirované a tvorené na základe zdramatizovaných rozprávok Ivana Stanislava, ktoré formovali naše detstvo. Vianočný príbeh bol môj dlhoročný sen, pripraviť biblický príbeh, s kulisami inšpirovanými zimnými obrázkami Josefa Ladu. Myslím, že sa nám atmosféra tohto príbehu veľmi vydarila, aj s použitím „naozajstného“ snehu.

Prvá báбка?

Je to báбка Ježibaby z našej prvej hry. Jej výroba trvala zo všetkých bábok najdlhšie, lebo som ešte nemala skúsenosť, ako vyrábať bábkky, a ani tie najvhodnejšie materiály. Ruky, ktoré som chcela, aby vyzerali ako ozajstné, som robila z maličkých dreviek, ktoré som pospájala malými želietskami s háčikmi a obalila špeciálnou plastelínou z Dollar Store. Urobila som jej nechty, zuby, oči boli špeciálne korálky z Michaels, veľmi som si dala záležať na detailoch. Oblečenie Ježibaby je z opasku sukne, ktorú mi darovala moja švagriná. Dokonca aj tričko od nej som rozstrihla na časti odevu. Dúfam, že sa neurazí, že jej dar nosí Ježibaba. Výroba čižiem tiež dala zabrať, lebo museli byť rovnaké. Celý proces výroby trval veľmi dlho, ale Ježibaba je mojou najobľúbenejšou bábkou.

Koľko asi trvá príprava hry od zrodu myšlienky po premiéru?

Najskôr si vyberieme rozprávku a Mirka urobí všetky bábkky. Napríklad len vyformovať hlavu trvá asi jeden deň. Potom sa musí upiecť, namaľovať, urobiť oči, vlasy... Hlava kráľa má vlasy z chvosta nášho psíka, lebo vhodnú farbu vlny som nenašla. Iné bábkky napríklad majú vlasy urobené z konopy, ktoré mi v obálke poslala mama zo Slovenska. Nájstť správne lepidlo, ktoré dobre lepí a nezanecháva fláky, bol tiež dlhodobý proces. Prasiatka a kozičky sa vyrábali ťažšie ako iné bábkky, lebo museli byť skoro rovnaké, a to je ťažko urobiť, keď na to nie je forma. Keď sú bábkky hotové, robia sa kulisy a Mirka pripraví scenár. Celý tím sa stretneme asi dvakrát pred predstavením, keď všetko spolu niekoľkokrát prejdeme a pripravíme logistiku predstavenia. Takže celá príprava trvá aj pol roka.

Ako vznikol názov bábkového divadla Divadielko pod Oravským zámkom?

Navrhol to Jožko Starosta. V hale slovenského kostola máme veľký obraz krajiny pod Oravským zámkom a tak vznikol názov nášho divadielka. Naše publikum tvoria väčšinou rodiny z našej farnosti, tak názov naše divadlo a jeho pôsobenie vystihuje.

Kde skončia bábkky a kulisy po predstavení?

Deti si hneď po predstavení majú možnosť skúsiť manipuláciu s bábkami a nazrieť do zákulisia divadelného boxu. Po predstavení bábkky a kulisy

skončia v našej práčovni a veľa bábok visí z hrád v pivnici fary slovenského kostola.

Neplánujete výstavu vašich bábok a kulís?

To je dobrý nápad. Ešte sme o ňom neuvažovali, ale ak nám s tým niekto pomôže, radi by sme naše ‚detičky‘ ukázali širokej verejnosti. Celkovo sú naše plány limitované naším voľným časom. Obidvaja pracujeme na plný úväzok, máme len obmedzený voľný čas. Radi by sme ponúkli našu produkciu novej generácii mladých nadšencov, ktorí by hry mohli hrať aj mimo Vancouveru v iných československých komunitách, alebo aj hry preložiť do angličtiny. Dúfame, že sa to niekedy podarí. Posledné tri roky naše hry vidia aj deti a rodičia, ktorí sa zúčastňujú Mikulášskeho večierka usporadúvaného Českým a Slovenským združením v Kanade, Vancouverskou pobočkou. Možno v spolupráci s ČSZK sa nám podarí pripraviť viacej akcií, ako je výstava alebo tvorivé dielničky. A čo sa ďalších plánov týka, poslednou hrou sme minuli všetky rámy na bábkky, tak musíme znovu urobiť nákup z Česka. Rozmýšľame o krátkych biblických príbehoch prerobených na súčasnú dobu, napríklad príbeh o pomoci v núdzi. Len keby toho času bolo viacej.

Z Mirky a Vlada pri našom stretnutí žiarila radosť a detské šibalstvo, chceli mi vyrozprávať všetky tajomstvá výroby a zábavné historky z predstavení. Bolo to veľmi príjemné stretnutie. Ich energia a zaniatenosť je nákazlivá a som veľmi rada, že preskočila aj na mňa. Želám divadielku a ich tvorcom veľa kreatívnych nápadov a času na tvorenie. Nech sa detské, ale aj dospelácke srdiečka rozžiaria pri pozeraní ďalších rozprávok a príbehov v podaní *Divadielka pod Oravským zámkom*.

„Herci“ bábkových predstavení

Jozef Starosta

Stretnutie seniorov Pod Oravským zámkom

Nedávno (v apríli 2019) založené združenie Vancouver Slovak Mission Society zorganizovalo stretnutie slovenských seniorov – terajších aj bývalých členov farnosti sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri v kanadskej provincii Britská Kolumbia –

ktorí si prišli do farskej haly zaspomínať na 60 rokov spoločného budovania slovenskej osady na pobreží Pacifiku.

Hoci to organizátori v čase plánovania nevedeli, dátum stretnutia 15. februára 2020 bol jednou z posledných možností na stretnutie sa takmer stovky účastníkov. Áno, 11. marca 2020 WHO vyhlásila Covid-19 pandémiu a spoločenský život takmer zamrzol.

Stretnutie ešte nebolo poznačené odmietaním podania ruky. Ľudia sa ešte neobchádzali na vzdialenosť 6 stôp, pretože pojem „social distancing“ bol ešte neznámy. Masku na tvári nemal nikto.

Starí známi sa radostne navzájom zvitávali. O srdečné objatia nebola núdza. Zaslúženej pozornosti sa tešila jedna z najstarších žijúcich „pamätníkov“, pani Mária Kiktová, ktorá prišla do Kanady r. 1948.

Výstava fotografií a dokumentov na stenách spoločenskej haly pripomínala 60 rokov bohatej histórie farnosti sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri. Zamyslenia o živote tých, ktorí nás už predišli do večnosti a ktorým môžeme ďakovať za existenciu slovenskej farnosti na „ďalekom západe“ Kanady, spomienky na spoločne prežité časy, ba i smiech a žarty sprevádzali prehliadku výstavy.

Programom spoločenského stretnutia prítomných sprevádzal p. Jozef Starosta, ktorý prítomných oboznámil s organizátorom tohto podujatia, so združením Vancouver Slovak Mission Society a v bohatej obrazovej prezentácii priblížil vzácne okamžiky z histórie farnosti. Mnohí z prítomných sa dokonca spoznali na fotografiách spred 40, 50 či dokonca 60 rokov.

Účastníkom stretnutia sa predstavil aj honorárny konzul Slovenskej republiky vo Vancouveri, pán Pavol Hollosy. Oboznámil prítomných s úlohami, ktorými je poverený ako honorárny konzul a so službami, ktoré poskytuje.

Veľkú vďaku zakladateľom farnosti a všetkým bývalým aj súčasným členom farnosti vyslovil aj terajší správca farnosti, slovenský kňaz Pavol Gera.

Potom prišla na rad najmladšia generácia Slovákov žijúcich v oblasti Veľkého Vancouveru, členovia Detského folklórneho súboru *Sláviček*. Svojimi tančekom, pesničkami a nefalšovaným detským entuziazmom rozohriali krv v žilách ich starších krajanov.

Pesnička *Červené jablčko v oblôčku mám, koho rada vidím, tomu ho dám* a rozdávanie naozajstných jabĺčok vylúdili úsmev na mnohých zvráskavených perách a vohnali slzu do nejedného starnúceho oka.

Členky Folklórneho súboru Slávik sa nedali zahambiť. Hostia spoločenského popoludnia, hoci z kuchyne už rozváňal prísľub očakávaného obeda, pri slovenských tancoch dievčat v tradičných krojoch, pri slovenskej hudbe a spevoch, zabudli, že sú hladní a odmenili *Slávik* aj *Sláviček* dlhotrvajúcim potleskom.

Ešte pred roznášaním chutného obeda bola plánovaná spoločná fotografia všetkých prítomných. Neboli by sme sa však zmestili ani na javisko, ani pod obraz Oravského zámku, a preto sme urobili dve fotografie s ľuďmi sediacimi na svojich miestach a s členmi *Slávika* a *Slávička* v popredí.

Po obede, ktorý si každý pochvaľoval a za ktorý patrí trojici kuchárov úprimná vďaka, konferenciér popoludnia, p. Starosta, premietol dve krátke videá zo začiatku 90. rokov (minulého storočia ☺). V jednom z nich vtedajší kostolní speváci nacvičili niekoľko piesní z muzikálu *Na skle maľované* a obohatili nimi r. 1990 – oslavy 100. výročia založenia 1. Katolíckej Slovenskej Jednoty. Druhé video bolo z r. 1991, z fašiangovej zábavy, zo „srdiečkového“ tanca.

Mnohí z „hercov“ v oboch videách už nežijú. Tí však, ktorí ešte zápasia so starosťami (a tešia sa z radostí) tohto života a boli prítomní na spoločenskom popoludní, vybuchovali salvami smiechu pri pohľade na seba spred 30 rokov. Smiech, radosť, milé spomienky a pocit spolupatričnosti boli súčasťou premietania týchto videí a historických fotografií.

Vo voľnej časti popoludnia sa viacerí z prítomných podelili o svoje spomienky zo spoločného života farnosti, z akého regiónu Slovenska pochádzajú a pozapichovali špendlíky do mapy Slovenska, do miesta, kde sa narodili oni alebo ich rodičia.

Predtým, ako sa účastníci posedenia seniorov rozišli do svojich domovov, urobili si niekoľko spoločných skupinových fotografií pod Oravským zámkom.

Stretnutie terajších a bývalých seniorov farnosti sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri, pri príležitosti 60. výročia založenia farnosti, ktoré zorganizovalo združenie Vancouver Slovak Mission Society, bolo úspešným podujatím. Tak sa o ňom vyjadrovali všetci účastníci.

Bolo posledné? Určite bolo posledné pred vyhlásením pandémie. Dúfame však, že aj po uplynutí tohto nezvyčajného obdobia masiek, izolácie a „social distancing“ bude možnosť spoločenského (fyzického, nielen virtuálneho) stretávania sa ľudí so spoločnými koreňmi, záujmami, spoločnou vierou, kultúrou, minulosťou, rečou...

Potrebuje sa navzájom. Robme veci spoločne.

Slováci v Luxembursku

Jarmila Buchová,

predsedníčka ISEIA

<http://www.iseia.eu/>

<http://ceruzkyvosvete.iseia.eu/>

Facebook: Slovenčina vo svete

ISEIA – International Slovak Educational Institution and Association

ISEIA – Medzinárodný inštitút a asociácia slovenských vzdelávacích centier

Metodické školenia učiteľov v rámci Medzinárodného inštitútu a asociácie slovenských vzdelávacích centier (ISEIA)

ISEIA je dobrovoľné združenie slovenských vzdelávacích centier, ktoré vzniklo z iniciatívy zástupcov slovenských komunitných centier v zahraničí, ktorí sa stretli na 1. zasadnutí Komisie pre školstvo a vzdelávanie Sekcie pre západnú Európu a zámorie Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí v Bratislave. Združujeme spolu skoro 70 vzdelávacích centier v 17 krajinách po svete. Cieľom združenia je podpora a rozvoj vzdelávania Slovákov žijúcich v zahraničí v ich materinskej reči a budovanie spolupráce medzi jednotlivými vzdelávacími centrami.

Okrem koordinácie spolupráce členských centier, ktoré spadajú do oblasti neformálneho vzdelávania detí, sa zameriavame aj na vzdelávanie učiteľov slovenčiny v komunitných centrách. Do roku 2020 prebiehali metodické školenia formou výjazdových školení v rôznych krajinách sveta. V roku 2020 sme sa museli aj my z dôvodu pandemických opatrení prispôsobiť, školenia preložiť a zrealizovať ich online formou.

Posledným našim spoločným živým školením bol metodický seminár v Paríži s názvom: *Projektové vyučovanie slovenčiny v spojení s realitami Slovenska. Ukážky dobrej praxe – rozvíjanie jazykových kompetencií a poznávania realít Slovenska*. Ďakujeme Centru ďalšieho vzdelávania Univerzity Komenského v Bratislave za realizáciu školenia a slovenskému vzdelávaciemu centru Petit Slavik v Paríži za organizáciu školenia.

Týždeň inšpirácií

Ako prvé sme mali týždenné online školenie, ktoré realizoval SAS – Studia Academica Slovaca Univerzity Komenského v Bratislave.

Posúvame hranice, taký bol názov tohtoročného seminára pre učiteľky a učiteľov slovenského jazyka zo zahraničia a azda najlepšie vyjadruje postoj metodického centra Studia Academica Slovaca k zmenám a novým výzvam. Obrovský záujem o seminár nám opäť ukázal, že sa máme kam posúvať. Ďakujeme všetkým úžasným lektorkám a zúčastneným za zanietenú obetavú prácu pre deti, ktoré si osvojujú slovenčinu trošku špecificky. V Európe, Amerike, Kanade a aj Austrálii. Velikánske ďakujeme za tento naozaj úžasný týždeň.

Kvalitné, profesionálne a inšpirujúce prednášky, ktoré nadhlo ostanú zdrojom pri vyučovaní slovenčiny vo všetkých typoch škôl a vzdelávacích centrách po svete. Výborný výber tém a predášajúcich. Bol to úspešný pilotný projekt.

*Metodické školenie učiteľov slovenčiny v slovenských vzdelávacích centrách
v západnej Európe a zámorí v Paríži, 2019*

Tešíme sa na ďalšie ročníky.

K zaujímavostiam zo školenia patrili:

- Encyklopédia pre deti,
- Komiks: Hovoríme po slovensky,
- Esko App na vyučovanie slovenčiny,
- Krížom krážom – vyučovanie pre dospelých.

Literatúra

V poradí druhé školenie bolo zamerané na literatúru a prácu s ňou. Prednášali lektorky z Katerdy elementárnej a predškolskej pedagogiky. Metodické školenia pre učiteľov slovenčiny sa realizovali v súlade s plánom akcií Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR na rok 2020. Veľmi pekne ďakujeme za prípravu a realizáciu školení, ako aj za finančnú podporu.

Tešíme sa na ďalšie stretnutia, školenia a spoločné porady.

Jarmila Buchová,

predsedníčka ISEIA

<http://www.iseia.eu/>

<http://ceruzkyvosvete.iseia.eu/>

Facebook:Slovenčinavosvete

ISEIA – International Slovak Educational Institution and Association

ISEIA – Medzinárodný inštitút a asociácia slovenských vzdelávacích centier

Medzinárodná súťaž s pesničkou Mira Jaroša: *Zvládneme to*

Rok 2020 ovplyvnil prácu a vyučovanie vo všetkých slovenských vzdelávacích centrách. Pravidelné vyučovanie bolo zasiahnuté opatreniami proti šíreniu ochorenia COVID-19. Miestne školy boli uzavreté, zaviedla sa regulácia pohybu a zákaz vychádzania (až na pár výnimiek). Mnohé centrá prešli na online vyučovanie a deti boli v izolácii doma. Napriek izolácii centrá realizovali mnohé projekty a súťaže.

Jednou z takýchto súťaží bol aj projekt: *Zvládneme to!*

Pani učiteľka slovenčiny zo SiM – Slovenčina v Mníchove Zvonček Jarmila Buchová sa nechala inšpirovať pesničkou Mira Jaroša – *Zvládneme to*. Miroš urobil krásnu pesničku pre deti o spoločnom zvládnutí koronakrízy. Pani učiteľka Jarmila pripravila pre svojich žiakov v slovenskej víkendovej škole na text tejto pesničky 36 úloh zo slovenského jazyka: gramatické cvičenia a úlohy na čítanie s porozumením.

O tieto pracovné listy prejavili záujem aj pani učiteľky, rodičia a deti z viacerých krajín. Na základe takéhoto záujmu sa rozhodla ISEIA – Medzinárodný inštitút a asociácia slovenských vzdelávacích centier vyhlásiť súťaž pre deti: do

Výhercovia zo základnej školy
v Chorvátsku

konca júla bolo potrebné poslať pani učiteľke Jarmile minimálne 5 vypracovaných úloh. Správne riešenia boli zaradené do zlosovania o pekné ceny.

Do termínu uzávierky 25. 7. 2020 prišlo do redakcie spolu 176 prác od detí z 11 krajín: Cyprus, Francúzsko, Holandsko, Chorvátsko, Nemecko, Slovensko, Švajčiarsko, Taliansko, Ukrajina, USA a Veľká Británia.

Každý postupujúci súťažiaci dostal mailom diplom aj s poradovým číslom, s ktorým postúpilo do žrebovania. Žrebovanie sa uskutočnilo 31. 7. 2020 v Mníchove v Nemecku.

Výsledky žrebovania a album prác detí nájdete na našej Facebookovej stránke: Slovenčina vo svete a na našej webovej stránke:

<https://www.iseia.eu/home/nase-projekty/zvladneme-to>

Ďakujeme všetkým pedagógom a rodičom, ktorí sa s deťmi do súťaže zapojili – ďakujeme:

- za motiváciu detí k súťaži,
- za realizáciu projektu na školách, v školských kluboch, slovenských centrách, na online vyučovaní a doma,
- za sumarizáciu pracovných listov a ich zaslanie do súťaže. Všetkým víhercom gratulujeme!

Rozdali sme spolu 104 cien. Ďakujeme za ceny:

- Mirovi Jarošovi,
- Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí,

Podakovanie od detí z Chorvátska

Odobzdvávanie ceny výhercovi z Talianska

- ISEIA – Asociácia slovenských vzdelávacích centier vo svete,
- Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu SR,

Výhercovia zo Základnej školy Lietava, Slovensko

- Štátnemu pedagogickému ústavu v Bratislave,
- Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici,
- SAS – Univerzite Komenského v Bratislave,
- Slovenskému vydavateľskému centru v Srbsku,
- Vydavateľstvu Class,
- Slovenskému svetovému kalendáru v Srbsku
- a našim centrám: Bracknell (UK), Chicago (USA) Mníchov (DE), Paríž ((FR), Warwick (UK) a slovenskej škole v Užhorode (UA)).

Tešíme sa na ďalšie spoločné projekty.

Slováci v Maďarsku

Tünde Tušková

Dvojitá oslava v Békešskej Čabe

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku (ďalej VÚSM) v tomto roku (v roku 2020) oslavuje 30. výročie svojho založenia. V tom istom roku oslavuje jeho prvá riaditeľka, univerzitná profesorka Anna Divičanová svoje okrúhle životné jubileum. Pri príležitosti spomínaných dvoch veľmi dôležitých jubileí sa organizovala konferencia s názvom *Výskum Slovákov v Maďarsku v interdisciplinárnom kontexte*. Na dvojdnovej medzinárodnej konferencii odznelo vyše 45 odborných prednášok týkajúcich sa Slovákov žijúcich v Maďarsku. Boli to prednášky historického, národopisného charakteru, rokovalo sa o výučbe slovenského jazyka na odlišných stupňoch vzdelávania národnostného školstva a mohli sme si vypočuť prednášky z rôznych oblastí jazykovedy.

Účastníkov konferencie privítala riaditeľka VÚSM a vedúca Katedry slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty Segedínskej univerzity Tünde Tušková. Prihovorili sa a konferenciu pozdravili: Ing. Róbert Maxián, zástupca mimoriadneho a splnomocneného veľvyslanca SR v Maďarsku; Dr. Ján Varšo, predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí; Alžbeta Hollerová-Račková, predsedníčka Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku, a Tamás Varga, viceprimátor mesta Békešská Čaba.

V rámci plenárnej prednášky Tündy Tuškovej a Alžbety Uhrinovej sa bilancovali dôležité míľniky tridsaťročnej inštitúcie a zrevidovali sa jej aktuality a poslanie.

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku so sídlom v Békešskej Čabe bol ofi-

Profesorka Anna Divičanová
(Zdroj: VÚSM)

ciálne založený v roku 1990. Iniciatívu vzniku ústavu zrealizovala spoločenská organizácia Zväzu Slovákov v Maďarsku, hlavne jeho predseda, univerzitný profesor, genetik čabianskeho pôvodu Matej Šipický, ktorý je až dodnes predsedom Vedeckej rady Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku, a čabianska slovenská inteligencia na čele s Annou Ištvánovou, ktorá bola toho času podpredsedníčkou Zväzu Slovákov v Maďarsku a taktiež riaditeľkou Domu slovenskej kultúry v Békešskej Čabe.

Ciele a úlohy ústavu na základe koncepcie zakladateľov vypracovala jeho prvá riaditeľka, vyššie spomínaná univerzitná profesorka Anna Divičanová spolu s prvými pracovníkmi ústavu – s etnografom Ondrejom Krupom a vtedajším vedeckým tajomníkom Jánom Chlebnickým. Ciele ústavu sú zakotvené v *Zakladajúcej listine* a *Štatúte*, podľa ktorých hlavnými výskumnými oblasťami majú byť sociológia, história, národopis, pedagogika, psychológia, dialektológia, ktoré sa neskoršie rozšírili o kultúrnu antropológiu a o sociolingvistiku. Popri výskumoch a edičnej činnosti má byť inštitúcia doškoľovacím centrom pre inteligenciu, má poskytovať odbornú pomoc školám, popularizovať výsledky vedeckovýskumnej činnosti v kruhu slovenských a maďarských odborníkov a vychovávať dorast.

Personálne zloženie ústavu sa od začiatku jeho fungovania v značnej miere zmenilo. Na základe konkurzu Celoštátnej slovenskej samosprávy na-

Pracovníci VÚSM: (zľava) Z. Kunovaczová-Gulyášová, J. Demmel, T. Tušková, K. Szudová, M. Laczová, A. Hornoková-Uhrinová (Zdroj: VÚSM)

Záber z otvorenia medzinárodnej konferencie (foto: Vladimír Valentík)

sledovala po prvej riaditeľke Alžbeta Hornoková-Uhrinová a okrem nej boli v tom čase výskumníkmi i Ján Gomboš, Sándor Tóth a tiež Anna Kováčová, ktorá bola od roku 2010 riaditeľkou ústavu.

V súčasnosti (od roku 2017) riadi inštitúciu Tünde Tušková. Personálne zloženie tvoria okrem riaditeľky dvaja výskumníci, historici József Demmel a Krisztina Szudová, na polovičnom úväzku je zamestnaný lingvista Juraj Rágyanszki a taktiež na plnom úväzku pracuje vedecká tajomníčka Magdaléna Laczová a referentka, knihovníčka Zuzana Kunovaczová-Gulyášová.

Ciele a úlohy skoncipované pri založení ústavu sú stále aktuálne, aj po tridsiatich rokoch. Zostáva však ešte veľa nepreskúmaných oblastí, nových, resp. nedokončených vedeckých tém a úloh. Dejiny slovenských lokalít, inštitúcií, významných osobností, interetnické kontakty, premeny etnickej identity, kultúry, školstva, zvykov, jazykovej situácie sú veľmi zaujímavými a aktuálnymi vedeckovýskumnými otázkami. Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku popri nových oblastiach posledného obdobia chce aj v súčasnosti vyhovieť predovšetkým pôvodným požiadavkám. Naplnenie týchto cieľov pokladáme za našu hlavnú úlohu.

Ďakujeme všetkým našim partnerom doma i v zahraničí a taktiež našim spolupracovníkom (interným i externým, bývalým i súčasným), veď odborná pomoc slovenských a domácych kolegov, ako aj akademických pracovísk, resp. vysokoškolských inštitúcií je pri riešení našich vedeckovýskumných úloh pre nás nenahraditeľná.

Hajnalka Krajčovičová

Svojrážna a viackomponentná hodnota v lokalite (diamant stonožka, resp. chobotnica)

Pozrite sa na diamant! Jednoduchý biely kameň, jeden z najodolnejších materiálov, čo v šedivom vydolovanom tvare skrýva v sebe neviditeľnú krásu, čo pretvorí svoje čaro po okresaní, keď dotiaľ skrývané mnohofarebné lúče vyžarujú.

Som ozaj pyšná na to, že už dve desaťročia môžem byť svedkom a súčasťou takéhoto javu v Békešskej Čabe a v jej užšom prostredí v Dome slovenskej kultúry.

Pracujem na poli kultúry a osvetu. Považujem za dôležité vnímať, že kultúra je úzko spätá so spoločnosťou. Takzvané elementy spoločnosti, teda osoby, vrátane aj vzdialených krajanov, sú jedným, ako aj jedinečným fundamentom kultúry a osvetu – sú ich tvorcami, ochrancami, sprostredkovateľmi, ako aj priateľmi.

A tak ako diamant, ani kultúra nie je jednofarebná!

Do kultúry patrí aj folklór, aj výtvarné a iné tvorivé umenie, aj divadlo, aj film, aj písané slovo, aj svojrážny jazyk, zvyky, oblečenie, správanie, gastronómia, a, samozrejme, nevyhnutné k nim patriace pomocné služby – ako napríklad poradenské a informačné služby, výskumné práce; ako aj inštitúcie – knižnica, archív, škola, kultúrne domy, civilné organizácie atď.

Čaba, ako aj moje pracovisko zhrňa množstvo polí obhajujúcich obsah pojmu kultúry. V meste máme viac inštitúcií v službe slovenskosti, ktoré spĺňajú a dopĺňajú osobité ciele a úlohy, ale na Čabe je aj diamant v diamante, čo svojím profilom zhrňa viac polí kultúry. A to je práve moje pracovisko – Čabianska organizácia Slovákov so svojím sídlom – Domom slovenskej kultúry.

I. Inštitucionálne zariadenie na Čabe: samospráva, civilné organizácie, inštitúcie

– *Slovenská samospráva* župného mesta Békešskej Čaby (podľa LXXVII. Zk. 1993 aj na Čabe dodnes nepretržite)

– *Inštitúcie*: Slovenské gymnázium, základná škola a kolégium (zal. v r. 1946 / 1947, rok nefungovalo a znovu otvorilo bránu v r. 1949)

Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku (od r. 1990)

Generálny konzulát SR (od r. 2001)

Regionálne stredisko Ústavu kultúry Slovákov v Maďarsku (od r. 2004)

Pedagogické metodické centrum Slovákov v Maďarsku (od r. 2013)

– *Civilné organizácie* (podľa II. Zk 1989 o Právach spolčovania): na začiatku boli slovenské občianske združenia, ako aj nadácie Slovákov, teraz na Čabe sú Čabianska organizácia Slovákov, Organizácia slovenskej mládeže v Maďarsku, Nadácia pre slovenskú školu, základnú školu a kolégium a od r. 2019 Čaba 300

II. Čabianska organizácia Slovákov (ČOS) – Dom slovenskej kultúry (DSK) – Čabianski Slováci, s. r. o.

a) ČOS (1989 – pobočka ZSM, 1995 zareg. Nezisková obč. spol.)

Postavenie DSK: peniaze, civilná organizácia mohla získať z ústredných zdrojov, ale bolo treba založiť s. r. o. kvôli prevádzkovaniu veľkej budovy.

Časom si rozdeľovali financovatelia financie údržby budovy a jej života striedavo, podľa toho, ktorú formu združenia aktuálny režim uprednostňoval.

Dnes je civilným organizáciám ťažko.

b) Čabianska organizácia Slovákov (ČOS) – Dom slovenskej kultúry (DSK) – Ústav pre Slovákov v Maďarsku (ÚKSM)

– Od r. 2004 DSK je regionálnym centrom ÚKSM (predtým Slovenské osvetové centrum, t. j. SOC) obcí obývaných Slovákmí: Békéš, Čabasa-bady, Čorváš, Elek, Gerendáš, Kétšoproň, Medeš, Poľný Berinčok, Telek-gerendáš 2007 RO-HU-SRB do úradnej formy kladená spolupráca Slovákov.

ČOS – podá konkurzy na fungovanie a národnostnú činnosť s. r. o. – re-žijné, poistenie atď.

ÚKSM (inštitúcia CSSM) k fungovaniu s nájomným za osvetovú činnosť na 229,52 m²; so zabezpečením pracovnej sily – vedúci skupín, reg. vedúca a od 1. 5. 2019 aj ďalšia osoba; k regionálnym národnostným akciám

a) ČOS – národnostná činnosť

- Prevádzkovanie odborných a záujmových krúžkov (7)
- Organizačná činnosť – podujatia
- Vydavateľská činnosť (ročnica a informačný list)
- Rozvojová činnosť: poradenstvo, podanie informácií
- Zastupovanie záujmov napr. členovia v rôznych grémiách
- Dobrovoľníci

Vráťme sa trochu k spoločnosti – k miestnym, resp. lokálnym komunitám, ktoré sú fundamentom na každom poli! Veď aj vedci a odborníci tvrdia: „Pravidelne meniaci a rozvíjajúca sa spoločnosť – ako špička štátneho spoločenského zriadenia – pozostáva z rôznych formálnych a neformálnych spoločenských komunít, tvoriac jeden celok, ktorý sám seba buduje. Platí to na celkový systém globálne, ako aj osobitne na jeho tvoriace spoločenské jednotky. Preto nie je zanedbateľným poznať a rozvíjať hociktorú úroveň, formu a typ spoločenstva.

„Jadro rozvoja komunity sa skrýva v lokalite, na miestnej úrovni, v aktivite a rozvoji miestnej, respektíve regionálnej lokality.“

(Varga, A. Tamás – Vercseg Ilona)

Ale časy a preferované hodnoty, systémy a očakávania sa menia, treba sa prispôbiť aktualite, a napokon mať plány do budúcnosti. Preto je nevyhnutné posilňovať sa z hesla:

„Pravou spoločnosťou je tá z dvoch alebo viacerých členov pozostávajúca skupina, členovia ktorej nezávisle od rozličnosti svojho pozadia (sociálneho rázu, vierovyznania, kvalifikovanosti, etnickej patričnosti, hospodárskeho stavu, politického vyznania atď.) prijali a prekročili rozličnosti, čím sa im otvorí možnosť na priamu, otvorenú a efektívnu komunikáciu a na to, aby spoločne pracovali za také ciele, s čím dosiahnu spoločný osôh, vrátane nás každých.“

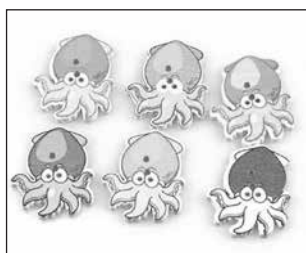
www.fce-community.org (forrás: www.igazikozosseg.hu)

A na záver by som chcela poukázať na to najdôležitejšie! Na fundament, na najmenší element našej spoločnosti a komunity, na ktorý máme dávať pozor, a, samozrejme, aj týkajúce sa záležitostí, ktoré u nás v Békešskej Čabe aj v praxi rozžiari svoje lúče na základe inštitucionálneho, ako aj samostatného vedenia života našej Slovače, poukazujúc do budúcnosti: „Rozvíjanie sa

nezačína so statkami, ale s osobami, s ich vzdelaním, organizovanosťou a disciplinovanosťou. Bez týchto troch každý zdroj zostáva skrytou, nevyváženou, prostou možnosťou“.

(Ernst F. Schumacher)¹

Preto treba vziať do úvahy každý element spoločnosti, komunity každý element kultúry, bez ohľadu na svoj koníček a vyžiarť s tým tie mnohofarebné lúče hodnôt, spájajúcich do celku. Platí ako to obrázky ukážu: máme byť stonožkami, ako aj kultúru treba vnímať za stonožkovú – fungujúci sami na viactich nohách; ako aj skupinou chobotníč – viacerí spolu na viactich nohách.

A ako na to?

*Kľúč je v našich rukách
a v našich rozhodnutiach*

Treba sa do toho pustiť zo srdca

¹ Varga, A. Tamás –Vercseg Ilona: *Közösségfejlesztés*, 2001, 60 old.

Slováci v Nemecku

Jarmila Buchová,

jarmila.buchova@gmail.com

Slovenské vzdelávacie centrum ZVONČEK

Facebook: Slovenská škola v Mníchove Zvonček

SiM – slovenčina v Mníchove Zvonček

SiM – Slowakisch in München Zvonček

SiM – slovenčina v Mníchove Zvonček

Vyučovanie slovenčiny v Mníchove sme až do konca februára 2020 realizovali bez zmien v triedach. Následne aj nás postihli opatrenia v súvislosti s Covid-19 a naše školy boli zatvorené. Prešli sme plynulo do online priestoru – kde sme začali s deťmi online vyučovanie slovenčiny v SiM – Slovenčina v Mníchove Zvonček.

Čo sme stihli pred uzavretím škôl okrem piatkového vyučovania slovenčiny?

- divadelné predstavenie *Deduškova rukavica*,
- divadelné predstavenie *Betlehemska hviezda*, ktoré sme pre veľký úspech hrali až dvakrát,

Detský karneval na Slovenskej katolíckej farnosti v Mníchove, 2020

- výbornú fašiangovú zábavu pre deti,
- fašiangové detské dielne,
- ako aj odovzdávanie cien v projekte *Rozprávky z celého sveta*.

V marci sa brány škôl zatvorili aj u nás v Mníchove a prešli sme na online vyučovanie.

V rámci nášho online vyučovania pre deti v Mníchove Zvonček sme si zasúťažili s projektom *Hľadanie pokladu s Margarétkou*. Projekt pripravilo Slovenské vzdelávacie centrum v Paríži Margarétka. Celý projekt sa nám vydaril, deti mali zábavu. Potešila ich nielen zaslúžená odmena na konci hľadania, ale aj samotná hra. Margarétke ďakujeme za podklady.

Projekt *Čítame s Osmijankom* sme začali ešte v decembri. Ako prvú sme si prečítali básničku *Aprílová brada*. Ukážky pracovných listov k tejto básničke nájdete na stránkach tohto časopisu. Na vyžiadanie ti zašleme celú sadu. Pozrite si našich záhradných trpaslíkov – s bradami a čiapkami. Počas korony sme mali uzavretú školu, ale pokračovali sme ďalej v projekte *Osmijanko*. Ďalšou témou bolo naše marcové leporelo a aktivity, ktoré sme doma počas obdobia korony s rodičmi podnikli.

Zapojili sme sa s deťmi aj do výborného medzinárodného projektu *Dúha*, v ktorom si deti maľovali dúhu, ktorou potom ozdobili okná svojich izieb, vchodové dvere alebo ploty záhrad. Kresby boli umiestnené tak, aby ich iné deti, napr. pri prechádzkach mohli vidieť, nájsť a spočítať. Dúha bola tento rok v mnohých krajinách znakom boja proti korone. Bola znakom toho, že sme doma práve preto, že myslíme na mnoho iných detí, ktoré sú tiež doma a musia zostať doma, aby ochránili starších a chorých ľudí.

V rámci programu pre životné prostredie UNEP vyhlásila OSN deň 3. mája za *Deň Slnka*. Slnko je najjasnejšia hviezda na oblohe. Je to naša najbližšia hviezda. Lúče Slnka – svetlo a teplo – vytvárajú také podmienky na Zemi, ktoré sú vhodné pre život rôznych organizmov. Slovenské vzdelávacie centrum v Tautone vo Veľkej Británii pripravilo pri tejto príležitosti výborný projekt, do ktorého sme sa zapojili aj my s našimi deťmi v Mníchove.

Naša pani učiteľka Jarka Buchová pripravila pre našich žiakov v Mníchove k pesničke Mira Jaroša pracovné listy *Zvládneme to*. Pesnička, ako aj súťaž *Zvládneme to* mala úspech u slovenských detí po celom svete. Veríme, že sa s deťmi z iných slovenských centier stretneme na rôznych ďalších spoločných projektoch.

Zapojili sme sa aj do projektu mníchovskej organizácie MORGEN, ktorá združuje školy a krúžky vyučovania v materinskom jazyku. V rámci projektu

Deň slnka: Projekt školy Klobúčik v Tautone, do ktorej sa zapojili aj deti z Mníchova

Čítania v materinskom jazyku sme medzinárodnému publiku predstavili dve diela spisovateliek:

- Ľudmily Podjavorinskej: z knihy *Už ho vezú* prečítala pani učiteľka Jarka básničky: *Žabiatko*, *Na tanec* a *Do školy*.
- Majky Mikovej: z knihy *Farebné rozprávky* rozprávku *Zvončeková princezná*.

Záznamy čítania v materinskom jazyku nájdete na youtube kanáli organizácie MORGEN e. v. a aj na našej Facebookovej stránke: Slovenská škola v Mníchove Zvonček.

Želáme nám a Vám všetkým dobré zdravie a tešíme sa na ďalšie spoločné projekty.

Jarmila Buchová,

jarmila.buchova@gmail.com

Slovenské vzdelávacie centrum ZVONČEK

Facebook: Slovenská škola v Mníchove Zvonček

Slovenské rozprávky z celého sveta aj v Mníchove

Aj v tomto roku sme sa úspešne zapojili do súťaže *Slovenské rozprávky z celého sveta*. Autorom projektu je vyslaný učiteľ slovenčiny Janko Pochnič, ktorý pracuje na slovenskej škole v Užhorode na Ukrajine. Projekt je zameraný na kreatívne stvárnenie zadanej témy v dvoch kolách. Prvé kolo je literárne kolo, v ktorom deti píšú básničky, príbehy a rozprávky na zadanú tému. Následne vyberie porota tie najlepšie práce, ktoré sa rozpošlú do druhého kola na ilustrovanie. Druhé kolo je teda výtvarné kolo. Deti v ňom majú za úlohu prečítať si príbehy, rozprávky a básničky svojich kamarátov a ilustrovať ich. Víťazné práce oboch kôl sa sumarizovali do nádhernej knihy rozprávok. Naše deti z Mníchova mali úspešné umiestnenie v oboch kolách.

Víťazné práce detských spisovateľov a ilustrátorov – príbehy a ich ilustrácie – sú uverejnené v knihe *Slovenské rozprávky z celého sveta*. Do tvorby

knihy sa zapojili slovenské deti z Anglicka, Belgicka, Kuvajtu, Maďarska, Nemecka, Rumunska, Srbska, Švajčiarska a Ukrajiny.

Víťazom z nášho vzdelávacieho centra v Mníchove prišiel zagratulovať, odovzdať diplomy a vecné ceny generálny konzul SR v Mníchove František Zemanovič.

Ocenení boli za Nemecko:

Literárne kolo: Romana Buchová, Diana Bluhm, Yasin Kaplan, Kajka Kúdelová a Timea Vozárová.

Výtvarné kolo: Vanessa Zembová, Alessio Zagarella, Diana Bluhm, Romana Buchová, Richard Buch.

Naše centrum v Mníchove získalo dokonca *Špeciálnu cenu Ministerstva*

školy SR. Získali žiaci: Alessio Zagarella, Sofia Csiba, Max Barborka, Jozef Gánovský, Tobias Soska, Lisa Billy, Viktor Konečný, Felix Halka, Rafael Seles, Noel Seles, Alex Csiba.

Výhercom gratulujeme.

Ďakujeme Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky za podporu tohto projektu.

Už pracujeme na novom ročníku s témou *Zvieratá*.

Jarmila Buchová,

jarmila.buchova@gmail.com

Slovenské vzdelávacie centrum ZVONČEK

Facebook: Slovenská škola v Mníchove Zvonček

Kabaret Akurát v Mníchove

V rámci multikultúrneho projektu Urban Space v Mníchove sme ako prvý klub predstavili svoje rodisko – Slovensko. Projektu sa zúčastnilo spolu 9 združení, ktoré sa zameriavajú na vyučovanie materinského jazyka. Pre nemecky hovoriace publikum sme pripravili výstavu tradičných slovenských výrobkov, slovenskú kuchyňu a slovenskú kultúru.

Večerom sprevádzali Jarmila Buchová a Martina Semáneková.

Slovensko sme predstavili vo forme kabaretu. Spevom a hudbou obohatili večer Zuzka Erbyová, Ann-Christin Gritto a Jan Dell. Zaspievali pesničky *Láska, Bože, láska, Jaj, Zuza, Zuzička*, zahrali na fujare a predstavili slovenskú abecedu s mäčkeňami a dlžňami.

Pre divákov bol prichystaný vedomostný kvíz o Slovensku a chutná tradičná slovenská kapustnica.

Zorganizovali sme veľmi úspešný kultúrny večer.

V januári sme pre veľký úspech reprízovali naše predstavenie, ktoré sme pripravili pre multikultúrny projekt Urban Space. Večer bol zameraný na prezentovanie Slovenska, jeho pesničiek a tradícií – tentokrát slovenskému publiku v priestoroch Slovenskej katolíckej farnosti. Ani

tentokrát nechýbala výborná slovenská kapustnica.

Mali sme kopu ďalších plánov s týmto projektom, bohužiaľ, museli sme ich presunúť. Veríme, že po období korony oprášime náš repertoár a predstavíme sa s Kabaretom Akurát aj v iných mestách v Nemecku.

Tešíme sa na naše publikum.

Slováci v Poľsku

Milica Majeriková-Molitoris

Výstavy k 700. výročiu prvej písomnej zmienky o Kacvíne, Nedeci a Fridmane

Bolo to pred viac ako 700 rokmi, keď sa z juhu blížili hustým lesom smerom k riekam *Nyzythz* (dnes Nedečanka a Kacvínsky potok), *Dunauychz* (dnes Dunajec) a *Bela* (dnes Biela voda) osadníci, ktorých hlavnou úlohou bolo zúrodniť pôdu po oboch stranách spomínaných riek a položiť tak základy troch nových obcí. O tom, že sa im to nakoniec podarilo, svedčí dokument zo 7. októbra 1320, v ktorom prvýkrát vstupujú do histórie v písomnej podobe obce *Nyzythz* (dnes Nedeca), *Kachuyunkul* (dnes Kacvín) a zem *Fredmanuagasa* (dnes Fridman), ktoré na scéne dejín následne zotrvali kontinuálne až dodnes.

Spletité sedemstoročné osudy týchto troch obcí a ich obyvateľov sme si pripomenuli v každej z nich prostredníctvom výstav, ktoré boli nainštalované v októbri v rámci XXVII. *Dní slovenskej kultúry* v Malopoľsku postupne v Kacvíne, Nedeci i Fridmane. Výstavy v slovenskom i poľskom jazyku s množstvom dobových fotografií, dokumentov či máp vytvoril Spolok Slovákov v Poľsku s finančnou podporou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ministra vnútra a administrácie Poľskej republiky a Slovenského inštitútu vo Varšave. Texty pripravila historička Milica Majeriková-Molitoris a o ich preklad sa postarali súdni prekladatelia Ľudomír Molitoris a Agáta Jendžejčíková. Excelentné mapy na základe dobových dokumentov vytvoril historik Peter Labanc a rekonštrukcie vývoja nedeckého hradu Krzysztof Moskal. Ďalšie materiály sme čerpali z Archívu Spolku Slovákov v Poľsku v Krakove, redakcie krajanského časopisu *Żivot*, Štátneho archívu v Prešove, pracoviska Spišský archív v Levoči, Archívu biskupského úradu v Spišskej kapitule, Magyar Nemzeti Levéltár v Budapešti, Archiwum Narodowego v Krakove, či Narodowego Archiwum Cyfrowego. Zvlášť chceme poďakovať Kacvínčanom, Nedečanom, Fridmančanom i ďalším, ktorí poskytli fotografie zo svojich domácich albumov, a to: rodinám Molitorisovcov „od Miša“, Jánošíkovcov, Magerovcov, Sojovcov, Vodžákovcov a Michalovi Królovi z Kacvína, Ing.

Jánovi Čarnogurskému, rodinám Ivančákovcov, Gronských a Matiašovských z Nedece, rodinám Brinčkovcov, Organisčákovcov, Jozefa Plevu, Agnešky Prelichovej, „od Panienki“, Františka Šveca i Valenta Tažika z Fridmanu.

Kacvín

Výstava v Kacvine sa tešila záujmu Kacvínčanov

V Kacvine bola výstava nainštalovaná v centre obce, pri miestnom kostole Všetkých svätých a už v čase inštalácie sa stala predmetom značného záujmu Kacvínčanov. Tí totiž mohli na jednotlivých paneloch vzhliadnuť nielen seba a svojich predkov, či činnosti, ktorým sa v minulosti venovali, ale aj zaujímavé dokumenty, pečate, dobové fotografie obce i jej pamätihodnosti. Zároveň sa mohli oboznámiť so stručnou históriou Kacvína, ktorá doteraz

Kacvínčania sa na fotografiách spoznávali

ešte nebola odborne spracovaná, a dozvedieť sa zaujímavosti, z ktorých niektoré uzreli svetlo sveta vôbec prvýkrát.

Za sprístupnenie výstavy na farskej pôde ďakujeme miestnemu kňazovi dp. Władysławowi Zapotocznemu, ktorý zároveň v závere niekoľkých bohoslužieb vyjadril vďaka Spolku Slovákov v Poľsku a odporúčal Kacvínčanom jej individuálne prezretie, čo miestni skutočne v hojnom počte využili.

Nedeca

Veľké poďakovanie patrí tiež nedeckému farárovi a dekanovi vdp. Jozefovi Bednarčíkovi, ktorý výstavu venovanú sedemstému výročiu prvej písomnej zmienky o Nedeci nielen sprístupnil, ale postaral sa tiež o jej elegantnú inštaláciu. Počas slovenskej svätej omše, ktorú snímala aj krakovská televízia, poďakoval Spolku Slovákov v Poľsku za sprístupnenie zaujímavých informácií a odporúčal Nedečanom nahliadnuť do vlastných dejín.

Po skončení bohoslužby sa tak viacerí obyvatelia zastavovali pri jednotlivých paneloch, kde spoznávali svojich predkov i históriu svojej obce. Všetko to snímala aj spomínaná televízia, pričom niekoľko viet o Slovákoch v Poľsku pre ňu povedal generálny tajomník Spolku Slovákov v Poľsku Ľudomír Molitoris a o cesťkách dejín, ktorými sedemsto rokov kráčali Nedečania zas historička Milica Majeriková-Molitoris.

Následne sme položili skromný veniec na hrob nedeckého richtára Valentína Strončka, ktorý sa pred sto rokmi stal obeťou smutných dejinných udalostí – teroristického útoku členov slúžiacich v poľskej tzv. spišsko-oravskej légii.

Nainštalovaná výstava v Nedeci

*Dekan vdp. J. Bednarčík počas sv. omše
v slovenskom jazyku*

Nedečania sa so záujmom oboznamovali
so svojimi dejinami

Veniec na hrobe nedeckého richtára
Valentína Strončeka

Fridman

Poslednou obcou, kde sme sprístupnili výstavu k sedemstému výročiu prvej písomnej zmienky bol Fridman. Výstava stojí v centre obce, trochu paradoxne neďaleko pamätného kameňa, ktorý prezentuje jej lokáciu v roku 1308. Ako už bolo spomínané vo viacerých odborných štúdiách, listina z roku 1308 však nepojednáva o Fridmane, ale o Spišskej Starej Vsi, čo prakticky neznamená, že Fridman v tom čase nemohol existovať, len o tom nie je žiadny doklad. Prvá známa písomná zmienka o Fridmane pochádza zatiaľ až z roku 1320.

Veľká vďaka patrí predsedovi miestnej skupiny Spolku Slovákov vo Fridmane Jozefovi

U predsedu MS SSP vo Fridmane
Jozefa Plevu

Z fridmanskej
výstavy

Plevovi, ktorý nám veľmi pomohol so zbieraním dobových fotografií i identifikáciou osôb.

Ak sa teda chcete viac dozvedieť, ako sa vyvíjali sedemstoročné osudy najstarších zamagurských obcí – Kacvína, Nedece a Fridmanu, a ak sa chcete pozrieť na činy či podobizne svojich predkov, čo mali zapísané v očiach a myšliach, pre čo žili a za čo zomierali, nezabudnite si pozrieť naše výstavy. Pretože tak, ako keď budujete dom, nemôžete vybudovať ako prvú strechu a vyššie poschodia, ale musíte sa najskôr pustiť do pevných základov, tak aj relevantnú budúcnosť môžete plánovať a postaviť len na poznaní našej skutočnej minulosti.

A ak by ste si predsa len z rôznych dôvodov, v tejto covidovej dobe, nestihli naše výstavy pozrieť, viac o dejinách Kacvína, Nedece a Fridmana i živote ich obyvateľov sa dozviete v našich monografiách, ktoré uzrú svetlo sveta už v tomto roku.

Slováci v Rakúsku

Miriam Spring

Rok sociálneho odstupu a kreatívnych riešení

Rok 2020 sa rozbehol aj pre viedenských Slovákov v zaužívanom tempe.

Neznámy vírus bol ďaleko a ani pojem COVID-19 ešte nebol na svete. Programy spolkov a iných inštitúcií plné naplánovaných podujatí sľubovali aktívne mesiace.

Hneď v januári navštívili Viedeň autori Róbert Kotian a Ivan Štulajter, aby v Rakúsko-slovenskom kultúrnom spolku v rámci podujatí Chill Out predstavili ich dielo *30 rokov po. Slovensko 1989 – 2019*. Aj prednáška Markéty Tománovej, farmaceutky a odborníčky na zdravú výživu, prilákala o mesiac neskôr do priestorov spolku mnoho záujemcov. Február so sebou ešte priniesol okrem pravidelnej jogy, filmového klubu či Slovenčiny pre deti aj fašiangovú zábavu a 17. Galavečer viedenských Slovákov. V posledný februárový deň sa konal obľúbený Reprezentačný a maturitný ples viedenských Čechov a Slovákov, už tradične v nádherných priestoroch Parkhotela Schönbrunn. Po marcovom Chill Out-večeri s prednáškou k téme *Spánok a jeho účinky na naše zdravie* s poradkyňou v oblasti zdravého životného štýlu Alicou Drobnou a nakoniec po poslednej Slovenčine pre deti 7. marca museli byť všetky podujatia Rakúsko-slovenského kultúrneho spolku zrušené. Čoskoro nato boli zrušené aj všetky naplánované aktivity Slovenského inštitútu vo Viedni. Súbory netancovali, zbory nespievali, ľudia sa nestretávali a mesto sa ponorilo do nezvyčajného ticha.

Netušili sme ešte, že hlasy v spolkoch zmlknu takmer na celý štvrtrok. A netušili sme vtedy ani to, že deti v Rakúsku majú pred sebou posledný zvyčajný školský týždeň tohto akademického roka. Že z rodičov budú popri ich práci aj učitelia. Že sa celý život, ako sme ho poznali a žili, obráti naruby.

Nastal zvláštny čas sociálneho odstupu, neistoty a prísnych pravidiel. Nastal ale taktiež čas plánov B a kreatívnych riešení, pretože hlad po kultúre na seba nenechal dlho čakať. Tá žila vo virtuálnom svete. Slovenský inštitút vo Viedni začal vydávať nový elektronický bulletin, v ktorom infor-

moval o virtuálnych prehliadkach kultúrnych inštitúcií, rozhovoroch či o obývačkových koncertoch rôznych slovenských umelcov. V spolupráci s inými slovenskými inštitútmi vznikli projekty, ktoré nám literatúru či hudbu priniesli priamo domov. Umelci na celom svete tvorili, hrali, čítali, a tak sme mohli na chvíľu zabudnúť na všetky zlé správy i neistoty.

Redakcia národnostných skupín taktiež nezaháľala. Aprílový televízny magazín *Ozveny* sa natáčal podľa prísnych pravidiel s minimálnym obsadením. Rozhlasový týždenník *Dia:tón* vznikal mesiace v domácnostiach redaktoriek. Jeho sériu relácií „Život medzi súcitom, strachom a zodpovednosťou | Portréty národnostnej skupiny v nezvyčajnom období“ tvorili hlavne zaujímavé telefonické rozhovory s osobnosťami, ktoré poslucháčom približovali ich pozmenený každodenný život a vyrovnávanie sa s výzvami pandémie.

V polovici mája sa situácia začala pomaly uvoľňovať. Aj kultúra nesmelo ožívala. Spolky, inštitúty rozbehli svoju činnosť v povolenom režime a za prísnych pravidiel. Deti prešli z dištančného učenia na výučbu v školách, aj keď v zredukovaných triedach a dňoch. Koncom mesiaca sa aj malí spolkári začali učiť slovenčinu opäť spolu a ešte pred letnými prázdninami sa mohli stretnúť aj nadšenci jogy či výletov a túr. Slovenský inštitút usporiadal ako svoje prvé podujatie začiatkom júla vernisáž výstavy diel Daniely a Michala Helienkovcov. Redakcia národnostných skupín natáčala júnový a augustový magazín už v plnom obsadení a rozhlasové relácie nie sú momentálne odkázané už iba na telekomunikáciu.

A predsa! Počet infikovaných aktuálnym koronavírusom v Rakúsku stúpa znovu zo dňa na deň. Čo prinesú ďalšie týždne a mesiace pre náš sociálny život či kultúrnu oblasť nie je isté. Isté je ale jedno: veľká vďaka Vám všetkým, ktorí ste sa nebáli vykročiť novou cestou, za Vaše plány B. Vďaka umelcom hrajúcim pred prázdnyh hľadiskom. Vďaka za čítačku, ktorá nás priviedla na iné myšlienky, vďaka i za pekný koncert na konci náročného dňa!

*Autorka príspevku
s nevyhnutným rúškom*

Marta Tarhaničová

Združenie kresťanskej kultúry Slovákov vo Vorarlbergu

Náša členka Veronika Šebešová v typickom šarišskom kroji víta hostí chlebom a soľou

Folklorný súbor Višňa nám svojím programom predviedol temperament a krásu východniarskych tancov a piesní

Osobiná komunita Slovákov v Rakúsku žije v oblasti Vorarlberg, najzápadnejšie od Viedne. Má celkovo 394 000 obyvateľov. Hlavné mesto je Bregenz (29,5 000 obyv.). Najväčšie mesto je Dornbirn (46 000 obyv.).

Stretávame sa už 7 rokov v meste Dornbirn vo Františkánskom kláštore, kde mávame raz v mesiaci poľsko-slovenskú omšu, po nej posedenie, nadväzujeme kontakty, zoznamujeme sa a pomáhame si. Vo Vorarlbergu žije asi tisíc Slovákov aj s rodinami a približne toľko robí na turnusy, prevažne opatrovatelky. Práve táto skupina slovenských žien mala potrebu stretávať sa a duchovne sa podporovať. Takto vznikla Komunita Slovákov s podporou poľských kňazov. Najskôr prišla požiadavka pozvať slovenského kňaza, ktorý nás navštevuje už 5 rokov. Z roka na rok sa stretávame v hojnejšom počte priaznivcov. Takto sme rozšírili aktivitu na *Dni slovenskej kultúry*.

Prvý deň (sobota) na námestí v Dornbirne sa predstavuje spev, ta-

nec a ukážky zo slovenskej svadby, ako čepčenie nevesty a tanec karička od pozvaných folklórnych súborov. Našich hostí vždy vítame tradične chlebom a soľou a slovenskými jedlami, ako sú napr. bryndzové halušky, langoše, guláš, pečené prasiatko, parenice a korbáčiky z vlastnej produkcie. Šikovné ženičky ponúkajú ručne tkané koberce, bábiky, obrusy, vyšívané dečky a mnoho iného.

Kláštorná záhrada, kde sa pri speve a tanci zhromažďia Slováci, aby sa zabavili a pohostili

V nedeľu na slávnostnej sv. omši, ktorá sa vždy koná v septembri na 7-bolestnú Pannu Máriu ochrankyňu Slovenska, odznejú nádherné slovenské piesne za sprievodu fujary, organu a harmoniky. Slovenské súbory ako aj ostatní Slováci s deťmi v krojoch majestátne predvádzajú našu kultúru v zahraničí. Minulý rok nás poctila svojou návštevou delegácia z Úradu pre zahraničných Slovákov na čele s predsedom Jánom Varšom. Zúčastnila sa aj na sv. omši a po nej sme rozoberali naše aktivity a plány do budúcnosti. Na základe toho od januára 2020 sme založili *Združenie kresťanskej kultúry Slovákov vo Vorarlbergu*, ktorého zakladateľkou a iniciátorkou je predsedníčka združenia pani Marta Tarhaničová spolu so 7-členným tímom pomocníkov. Tento rok naše plány prekazila pandémia korony, ale veríme, že sa nám podarí usporiadať nedeľnú sv. omšu. Máme veľa plánov v oblasti vzdelávania sa, duchovna a kultúry. Pre slovenské deti je požiadavka na výučbu sloven-

Vedľa obľúbeného kňaza Guida Kobieca je zakladateľka a iniciátorka slávností Marta Tarhaničová (predsedníčka združenia)

ského jazyka, tanečný krúžok, krúžok ručných prác a maľovania. Plánujeme pozvať zo Slovenska rôznych remeselníkov z Levoče a iných častí Slovenska, ktorých chceme predstaviť našim Slovákom, najmä ich deťom, aby vedeli, kde majú svoje korene a nezabudli na našu drahú vlasť Slovensko. Samozrejme, aj zo strany rakúskych občanov je záujem spoznávať naše kultúrne dedičstvo. Slováci majú obrovský potenciál, šikovnosť a hrdosť ukázať, čo v nás je, a nezábúdať na svoju vlasť.

Slováci v Rumunsku

Alex Mlinarčík

Teoretické lýceum Jozefa Kozáčka v Bodonoši

Teoretické lýceum Jozefa Kozáčka v Bodonoši (v rumunčine Liceul Teoretic Jozef Kozáček Budoi) je stredná škola s vyučovacím jazykom slovenským. Je to jediná slovenská stredná škola v bihorskej oblasti Rumunska, ktorá zahŕňa župy Bihor a Salaj, kde žije približne 8000 Slovákov. Lýceum bolo založené v roku 1995 s cieľom umožniť žiakom slovenskej národnosti v Rumunsku pokračovať v štúdiu na strednej škole v materinskom jazyku a týmto spôsobom udržiavať a rozvíjať ich jazykovú, etnickú a kultúrnu identitu.

Škola pripravuje žiakov v trinásťročnom vzdelávacom programe a poskytuje úplné stredné všeobecné vzdelanie s maturitnou skúškou. Obsahuje

Budova Teoretického lýcea Jozefa Kozáčka v Bodonoši

všetky stupne, počnúc materskou školou, potom päťročnou primárnou školou (prípravný ročník, 1., 2., 3. a 4. ročník), ďalej štvorročným vzdelávaním na druhom stupni (5., 6., 7. a 8. ročník) a štvorročným stredoškolským vzdelávaním (9., 10., 11. a 12. ročník). Vzdelávací program je zameraný predovšetkým na prípravu pre štúdium na vysokých školách v Rumunsku a v Slovenskej republike, ale aj pre uplatnenie v praxi, v osobnom a sociálnom živote.

Žiaci prichádzajú na strednú školu ako štrnásťroční po absolvovaní ôsmeho ročníka základnej školy, na konci ktorého zložia celoštátne skúšky. Na základe výsledkov z týchto skúšok a priemerov z 5. až 8. ročníka sú zaradení informatickým systémom na konkrétnu strednú školu.

Zmyslom štúdia na lýceu je oboznámiť žiakov so systematickou štruktúrou poznávania, vybaviť ich spôsobilosťou kriticky pracovať s informáciami, schopnosťou zmysluplne ich zaradiť do životnej praxe tak, aby sa mohli profesijne aj osobnostne rozvíjať. Predpokladom je uplatňovanie progresívnych vzdelávacích postupov, nových organizačných foriem, stratégií a metód, ktoré podporujú poznávaciu zvedavosť, tvorivé myslenie a samostatnosť žiakov.

Zameranie školy je filologické, to znamená, že okrem materinského jazyka sa vyučuje aj rumunský, anglický, nemecký a latinský jazyk. V súčasnosti na škole študuje spolu 139 žiakov v 13 ročníkoch (prípravný ročník až 12. ročník) a v materskej škole. Znižujúci sa počet Slovákov žijúcich v Rumunsku negatívne vplýva na celkový počet žiakov slovenskej národnosti, preto aj ich počet v jednotlivých ročníkoch je bližšie k dolnej hranici stanovenej zákonom (na strednej škole je to okolo 15 žiakov v ročníku). Škola má dostatok učiteľov, pričom všetci majú zodpovedajúcu kvalifikáciu. Svoju odbornú spôsobilosť si rozširujú absolvovaním rôznych foriem štúdia a metodických kurzov v Rumunsku a aj na Slovensku (organizovaných Metodickým centrom UMB v Banskej Bystrici a Centrom ďalšieho vzdelávania UK Modra-Harmónia). Pedagogický zbor tvorí celkovo 23 učiteľov.

Vyučovanie sa koná v dvoch budovách, ktoré boli zrekonštruované v rokoch 2007 – 2009. Škola disponuje počítačovou učebňou, veľkou športovou halou a laboratóriom fyziky a chémie. Žiaci, ktorí dochádzajú na strednú školu zo vzdialených obcí, majú možnosť ubytovať sa na internáte a stravovať sa v školskej jedálni. V súčasnosti túto možnosť využíva 20 žiakov, ktorí prichádzajú do internátu v nedeľu večer a odchádzajú v piatok poobede. Ubytovanie a stravovanie žiakov je hradené z rozpočtu Komunálneho (Obecného) úradu obce Popești, odvoz a dovoz žiakov hradí Ministerstvo školstva v Rumunsku.

Budova Teoretického lýcea Jozefa Kozáčka v Bodonoši v zime

História školy

Obec Bodonoš (v rumunčine Budoii) je jedna z najstarších slovenských obcí na území Rumunska. Bodonoš bol založený v rokoch 1785 až 1790 slovenskými osadníkmi, ktorí prišli sem z územia dnešného Slovenska, z regiónov Orava, Kysuce a Gemer.

V rokoch 1835 a 1836 bola vystavaná cirkevná škola s jednou učebňou a bytom pre učiteľa. Bola štvorročná, prvým učiteľom bol Matej Jakus a vyučovalo sa po maďarsky. V roku 1837 v škole bolo zapísaných 68 žiakov. Vo vyučovaní sa zúčastnili aj farári, rehtori a laickí učitelia. V rokoch prvej svetovej vojny vyučovanie bolo prerušené.

Po zjednotení Rumunska s Basarabiou, Bukovinou a Transylvániou v roku 1918 pre nedostatok učiteľov sa vyučovalo aj v rumunskom jazyku, rumunskými učiteľmi.

Vyučovanie v slovenskom jazyku sa začalo od roku 1932, keď do obce prišiel prvý československý učiteľ Gustáv Hlubocký. Po Viedenskom diktáte (30. 8. 1940) v škole sa zase vyučovalo po maďarsky až do skončenia druhej svetovej vojny.

Škola bola zo začiatku štvorročná, po druhej svetovej vojne sedemročná, neskôr, od roku 1965, osemročná a v období 1983 – 1990 desaťročná.

Počnúc rokom 1995 v Bodonoši bolo založené druhé slovenské lýceum v Rumunsku, pod názvom Teoretické lýceum Jozefa Kozáčka. Takto žiaci z okolitých slovenských obcí majú možnosť pokračovať v študovaní na strednej škole v materinskom jazyku.

Športová hala

Význam školy

Škola v menšinovom prostredí je dôležitou inštitúciou, pretože vplýva na celé spoločenstvo prostredníctvom žiakov, ktorí ju navštevujú. Aj keď sa v slovenských obciach v Rumunsku hovorí nárečím, stupeň zachovania a pestovania slovenského jazyka tam, kde sú školy s vyučovacím jazykom slovenským, je vyšší ako v obciach, kde nemajú takéto školy.

Naša škola má dôležitú úlohu pri udržiavaní a rozvíjaní jazykovej, etnickej a kultúrnej identity tak Slovákov z Bodonoša, ako i z jeho okolia. Žiaci, ktorí ukončia základné 8-ročné štúdium na domácich školách, majú možnosť pokračovať v študovaní na strednej škole v Bodonoši, pretože je to jediná stredná škola s vyučovacím jazykom slovenským v župe Bihor. V škole majú možnosť zdokonaľiť sa v slovenskom jazyku, ale aj v anglickom a nemeckom. Toto im uľahčuje nájsť si po ukončení štúdia lepšie zamestnanie v cudzích spoločnostiach v Rumunsku alebo v zahraničí (Slovenská republika, Česká republika, Rakúsko a iné). Iní zas môžu pokračovať v štúdiu v materinskom jazyku na univerzitách v SR, využívajúc štipendiá, ktoré poskytuje Slovenská republika študentom – Slovákom žijúcim v zahraničí.

Taktiež popri škole funguje folklórna skupina Lipka, vytvorená zo študentov lýcea a vedená domácimi učiteľmi. Aj takto žiaci prostredníctvom ľudových piesní a tancov sú vedení k zachovaniu zvykov, obyčají a tradícií Slovákov v bihorskej oblasti.

Alex Mlinarčík

Vianočné obyčaje – *Betlehemci*

Začiatky ľudovej hry Betlehem z Bodonoša siahajú až do prvých rokov príchodu Slovákov do tejto obce. Tvrdenie má základ v tom, že vždy pri príprave *betlehemcov* sa zdôrazňovalo, že je to bodonošský *betlehem*, ktorý si priniesli naši predkovia zo Slovenska. Ak porovnáme *betlehem* z Bodonoša s podobnými hrami z iných slovenských obcí (Petriš, Bajaš, Varža, Čerpotok, Boromlak, Huta, Šarany), možno konštatovať podstatné rozdiely.

Príprava hry v Bodonoši sa začínala začiatkom jesene, keď sa budúci *betlehemci* dohodli medzi sebou, že sa budú cvičiť. Pri výbere sa dbalo na to, aby boli všetci rovnakej výšky a aby všetci mali *dobrý hlas*. Potom si vyhľadali dvoch bývalých *betlehemcov*, ktorí im budú *starovia* a zároveň ich budú pripravovať. Pri dohode s cvičiteľmi sa určilo, že *betlehemci*

Betlehemci

ich budú bez reptania poslúchať. V tradícii sa zachovalo, že na prípravu sa mohli prísť pozerať aj iní bývalí starší betlehemci a iní mladí chlapci a dievčatá.

Medzi pravidlá patrilo, že betlehemci každý večer mali doniesť rad-radom jeden liter vína a na začiatku, každý deň do týždňa, po jednom surovom vajíčku. Prvý týždeň každý betlehemec musel vypiť jedno surové vajíčko a taktiež za pohár horúceho vína. Takto si betlehemci mali zabezpečiť *dobrý hlas* potrebný pri chodení s *betlehemom* po dedine. Počas cvičenia betlehemci si museli dobre držať palice, lebo z prítomných tí starší im mohli zobrať palice z ruky počas cvičenia. Dostali palicu späť, ak priniesli patričnému ako výkupné víno.

Skupina betlehemcov pozostávala zo štyroch betlehemcov (*Andel, Feder, Ivan a Kubo*). V hre každý mal svoju rolu. Roly sa ale menili, lebo úlohy neboli všetky rovnako ťažké. Do skupiny patrila aj starý. Druhý starý bol ako náhrada, keď sa jeden unaví. Ale ak počas chodenia s betlehemom niektorý betlehemec ochorel alebo už nemohol chodiť, tak vtedy jeden zo starých sa obliekol za betlehemca. Cvičenie trvalo asi dva mesiace pred vianočnými sviatkami. Posledný týždeň sa venovali najviac ozdobe kostolíka a betlehemsých čiapok.

Odev betlehemcov pozostával z *kiňťeša*, bielej košeli s *očenášom*, nohavíc *prieč* a bagančov. Ponožky boli biele a používali sa „okrucky“. Cez plece až pod druhé rameno betlehemci mali prevesenú šnúрку (dvaja modrú a dvaja červenú). Čiapka bola zhotovená z kartónu a na nej boli špendlíkmi dookola prichytené šnúrky rôznych farieb. Na spodku bola šnúрка, prevesená cez plece. Tie druhé farby (okrem modrej a červenej) mohli byť biela, bledozelelá, tuhá modrá alebo fialová.

Okrem *Andela* každý betlehemec mal palicu. *Starý* mal tiež palicu, ale väčšiu a hrubšiu. Palice boli používané pri spievaní, ale v prípade nebezpečenstva aj ako obranná pomôcka. Palice boli vystrúhané do okrúhla a na konci mali pliešky, ktoré počas spevu zvonili.

Odev *starého* spočíval z *guby* a čižiem. *Guba* bola utvorená z vlny, tkaná, z hrubých vlnených nití a utkané plátno bolo vo *valche*, kde sa z neho vytvorilo hrubé súkno. Z toho súkna si Bodonošania dávali šiť *gubu*. *Starý* mal cez plece prevesenú kapsu, v ktorej mal *kulač* na víno. Po návšteve rodiny mu dávali doň víno, ktoré používali na betlehemskej zábave na Jána. *Starý* bol opatrený hrkálkami a zvončekmi.

Kostolík mal tri veže, bol oblepený staniolom rôznych farieb a vnútri mal prilepené sošky Márie, Jozefa, Ježiška – *veľká a malá čelad* a figúrky rôznych zvierat. Osvetlenie vnútra kostolíka bolo zabezpečené pomocou sviečky

alebo, neskoršie, pomocou malých žiaroviek. V strednej veži bol na oske pripevnený zvonček (niekedy aj tri), ktorými *Andel* pomocou jedného špagáta zvonil pri jeho speve, alebo keď prechádzali kostolom.

Pred Vianocami sa v dedine začali učiť okrem *betlehemcov* aj *dorotáši*. Zvyčajne bývali dve skupiny betlehemcov, ktorí reprezentovali vyšný a nižný koniec Bodonoša, a jedna skupina *dorotášov*.

Hra o svätej Dorote

Tradičná hra o svätej Dorote nadväzuje na legendu, ktorá rozpráva príbeh Doroty, ktorá odmieta kráľovu ponuku na sobáš, za čo je väznená a kruto mučená. Popri betlehemcoch je stále neoddeliteľnou súčasťou osláv vianočných sviatkov u Slovákov v Bihore.

V hre účinkuje päť chlapcov, ktorí stvárňujú päť postáv: Dorotu, kráľa, kata, Teofila a čerta. Rovnako ako betlehemci aj tzv. *dorotáši* by mali byť kvôli spievaným častiam vybavení dobrým hlasom. Predstaviť Doroty je menší ako ostatní, predovšetkým z dôvodu, aby viac pripomínal dievča. Kostýmy majú jednotliví účinkujúci pomerne jednoduché. Kráľ, kat a Teofil sú oblečení vo vojenských uniformách, odlišujú sa od seba len pokrývkou hlavy. Kat a Teofil majú vlastnoručne vyrobené čiapky (z tvrdého papiera,

Dorotáši

Betlehemci a dorotáši

obalené staniolom) s malým šiltom, ktoré sa odlišujú len tým, že Teofil má na čiapke dva krížiky, jeden vpredu, jeden vzadu, kat má naboku čiapky písmeno K. Kráľ má čiapku guľatú, na ktorej hore uprostred je krížik. Na prsiach majú všetci pripevnené odznaky, kráľ ich máva spravidla najviac. Nosia aj opasky, za ktorými majú zastrčené drevené šable. Chlapec, ktorý predstavuje Dorotu má na sebe ženské biele svadobné šaty, na hlave venček so závojom, v ruke drží modlitebnú knižku a krížik. Čert má na sebe čierny oblek, na ktorom sú prišité kusy červenej a čiernej látky. Na hlave má kuklu z čiernej vlny s vystrihnutými otvormi pre ústa a oči. Na kukle sú pripevnené srnčie rohy. Cez prsia má čert pretiahnuté dva opasky, na ktorých sú pripevnené menšie zvonce. Nosia tiež kulač na víno či pálenku a vidly, ktoré bývajú zahnuté.

Slováci v Slovinsku

Katarína Mosnáková-Bagľašová

Nový spolok v krajaňskom svete

**Rozhovor s Michaelou Homarovou, podpredsedníčkou
Spolku Slovákov a priateľov Slovenska v Slovinsku**

Rok 2020 nám z krajaňského sveta priniesol krásnu správu – v Slovinsku si založili Slovenský spolok. Ako ste prišli na túto ideu a aké je poslanie spolku?

Sme radi, že sa správa o založení spolku krajanov v Slovinsku tak rýchlo rozšírila a vzbudila všeobecnú radosť. Gratulácie sme prijali od iných krajaňských spolkov, Svetového združenia Slovákov i Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Momentálne posielame prihlášku do Svetového združenia Slovákov pod predsedníctvom pána Skalského, ktorý nám vyjadril podporu. Veľmi sa tešíme na spoluprácu, hlavne na aktivity, ktoré zvýšia povedomie o Slovensku tu v Slovinsku, ale hlavne spoja Slovákov žijúcich v Slovinsku, ktorí tu doteraz nemali žiadnu základňu, pretože tu krajaňský spolok chýbal.

Ustanovujúca schôdza spolku, 19. januára 2020

Stretnutie na Veľvyslanectve SR v Ljubljane, 17. júla 2020

Samotný nápad založiť krajský spolok prvýkrát sformulovala pani Eva Ponomarenková, t. č. už bývalá veľvyslankyňa SR v Slovinsku. Vzhľadom na jej predošlé pôsobenie v Srbsku i v Austrálii, kde sú krajské spolky veľmi aktívne, bolo jej želaním, aby sa takýto spolok podarilo založiť i v Slovinsku. Veľvyslanectvo úzko spolupracovalo s Katedrou slovenského jazyka FF Univerzity v Ľubľane, kde dodnes pôsobí ako lektorka slovenského jazyka pani profesorka Eva Tibenská. Tá podporila snahu pani veľvyslankyne a prevzala iniciatívu, predovšetkým ako spojovací článok. Po stretnutí s našou, dnes už predsedníčkou, Anou Kominkou, Slovenkou žijúcou v Slovinsku, začala myšlienka o krajskom spolku dostávať jasné kontúry.

V decembri minulého roku pani Tibenská zorganizovala vianočné posedenie pri kapustnici, na ktoré pozvala zástupcov veľvyslanectva na čele s pani veľvyslankyňou a krajanov. Predstavila na ňom myšlienku spolku a už na tomto stretnutí sa úspešne sformovala skupinka nadšencov, ktorí s radosťou myšlienku spolku vzali za svoju a pojali sa ju zrealizovať. Bolo to prvé stretnutie Heleny Jakličovej, Any Kominky a Michaely Homarovej. Napriek tomu, že už roky žijeme v Slovinsku, nepoznali sme sa. Spolok, ktorý sme spoločný-

mi silami neskôr založili, má za úlohu spájať krajanov žijúcich v Slovinsku, aby sme si neboli v cudzine cudzí.

Cesta k oficiálnej registrácii spolku bola trnistá z dôvodu pandémie, spolok sa teda oficiálne podarilo zaregistrovať až koncom mája tohto roku. Taktiež prvé valné zhromaždenie sa nám podarilo zrealizovať až koncom augusta, bolo však veľmi úspešné. Uskutočnilo sa v Centre remesiel v Ribnici. Po úradnej časti zhromaždenia, kde sme odsúhlasili predsedníctvo i doterajšie a plánované aktivity, zúčastnili sme sa prehliadky Centra remesiel so sprievodcom. Na príjemnom nádvorí centra potom nasledovalo pohostenie, kde členky (Ana, Michaela a Helena) podávali tradičné slovenské pochúťky VÔŇA TRADÍCIE: bryndzovú pomazánku, škvarkové pagáče, makovník a iné dobroty.

Aké máte za sebou práce a čo plánujete do budúcnosti?

Predstavitelia Evanjelickej cirkevnej obce v Slovinsku získavali vzdelanie na Evanjelickej bohosloveckej fakulte UK v Bratislave, čím si získali vrúcny vzťah k Slovensku a Slovákom. Popredným predstaviteľom evanjelickej cirkvi v Slovinsku je Mag. Geza Filo, ktorý v 70-tych rokoch študoval na Slovensku a dodnes udržiava kontakty so Slovákami i hovorí po slovensky. Za jeho zásluhy pri rozvíjaní priateľských vzťahov medzi Slovákami a Slovincami sme mu udelili čestné členstvo v našom spolku. Za nezanedbateľné zásluhy o založenie spolku krajanov sme udelili čestné členstvo i Jej Excelencii pani Eve Ponomarenkovej, dnes už bývalej veľvyslankyni SR v Slovinsku. Je nám ctou, že našu ponuku s radosťou prijala.

Dôležitou úlohou spolku je zvyšovanie povedomia o Slovensku. Okrem iného túto úlohu splňa i naša stránka na Facebooku, kde zdieľame i vytvárame vlastné príspevky o Slovensku.

Naše ďalšie ciele a úlohy sú:

- propagovať slovenské kultúrne dedičstvo v Slovinsku, ako aj slovinskú kultúru na Slovensku;
 - pozývať slovenských kultúrnych a iných predstaviteľov na udalosti v Slovinsku, na ktorých môžu propagovať svoje aktivity a výrobky;
 - spolupracovať s podobnými organizáciami v Slovinsku i v zahraničí;
 - organizovať odborné i náučné cesty, výlety a stretnutia i pikniky pre členov spolku;
 - organizovať exkurzie a výlety na Slovensko i do krajín EÚ, kde prebieha spolupráca s lokálnymi spolkami a organizáciami Slovákov žijúcich v zahraničí.
- Hlavne však chceme zaistiť, aby Slováci žijúci v Slovinsku mali svoju základňu, kde sa budú môcť stretávať, preto dúfame v ustanovenie Krajské-
-

Valné zhromaždenie spolku, 29. augusta 2020

ho domu i u nás. Chceme, aby naše deti nezabudli na svoje korene, aby sa vedeli dohovoriť v rodnom jazyku svojich rodičov i prarodičov, aby poznali Slovensko a považovali ho za svoju druhú vlasť.

I preto spoluorganizujeme kurzy slovenského jazyka pre deti, pod záštitou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktoré bude viesť naša členka a tajomníčka spolku pani profesorka Eva Tibenská. Pracujeme tiež na projekte *Vôňa tradície*, ktorá bude propagovať slovenskú kuchyňu. V rámci tohto projektu zorganizujeme i súťaž vo varení bryndzových halušiek. Pripravujeme i rôzne programy na propagáciu slovenských turistických destinácií. Snažíme sa vytvoriť podmienky pre realizáciu projektu *Slovenská izba* v Ľubľane, kde sa bude propagovať slovenské kultúrne dedičstvo, jazyk, folklór a tradícia.

Keď bude situácia naklonená hromadnejším udalostiam, plánujeme do Slovinska pozvať slovenských hudobníkov i folklórne skupiny, nakoniec, v našich radoch máme i veľmi nadaných a známych tanečníkov, pánov Milana Tomášika a Radoslava Pivovarčího.

Aké je formálne členenie spolku? Zameriavate sa viac na činnosti s deťmi, či dospelými?

Momentálne je náš spolok ešte v plienkach, preto sa knižnicou, či divadelnou skupinou zatiaľ pochváliť nemôžeme. Folklórna skupina, alebo aspoň kurzy tancov sú taktiež súčasťou našich plánov do budúcnosti. Našou

V Centre remesiel v Ribnici, (zľava): predsedníčka Ana Kominka, Mag. Geza Filo, podpredsedníčka Michaela Homar a konzul SR Lukáš Kajan

snahou je nájsť to, čo by upútalo tak dospelých, ako i rodiny s deťmi, preto sa snažíme aktivity prispôbiť každému veku.

Predstavte nám vedenie spolku.

Výkonný výbor spolku: Ana Kominka, predsedníčka, Michaela Homarová, podpredsedníčka, Eva Tibenská, tajomníčka, Eva Halašová, pokladníčka, a Helena Jakličová, dozorný orgán.

Máte údaje o tom, koľko Slovákov žije v Slovinsku a aké sú príčiny ich sťahovania do tejto krajiny?

Podľa posledných údajov štatistického úradu z roku 2019 bolo **461 Slovákov** žijúcich v Slovinsku, aktuálne číslo už teda môže byť mierne vyššie, ale tento údaj ešte nie je k dispozícii. Ide prevažne o osoby, ktoré sa prisťahovali do Slovinska v posledných 30 rokoch z dôvodu vyššej životnej úrovne a mentálnej blízkosti a potom osoby, ktoré si tu založili rodinu.

Novému spolku v krajanskom svete želáme veľa úspechov, súdržnosti a zdaru v práci a hlavne, aby im ten nasadený elán a chuť do práce nikdy nechýbali.

Slováci v Srbsku

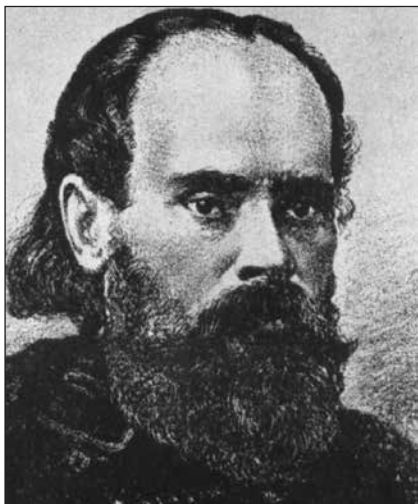
Vladimír Valentík

Traja slovenskí výtvarníci v Belehrade v 19. a začiatkom 20. storočia

Prvým slovenským umelcom, ktorý pôsobil v Belehrade – hoci veľmi krátko – bol jeden z najvýznamnejších slovenských maliarov a sochárov z 19. storočia **Jozef Božatech Klemens** (1817 – 1883), ktorý do Belehradu pricestoval roku 1855 na pozvanie Janka Šafárika. V Belehrade pôsobil ako výtvarný pedagóg a sochár a údajne v tom období tu vypracoval i Karađorđeho bustu.

Omnoho hlbšie stopy v dejinách srbského výtvarného umenia zanechal **Cyril Kutlík** (1869 – 1900), ktorému sa podarilo vďaka veľkej vytrvalosti a snahe založiť prvú maliarsku školu v Srbsku. Pred Kutlíkom v Belehrade od roku 1845 bolo niekoľko nevydarených pokusov založiť umeleckú školu. Cyrilovi Kutlíkovi sa to podarilo prvému. Dňa 3. septembra 1895 začala s prácou prvá Srbská kresliarsko-maliarska škola. Na Kutlíkovu výzvu záujem o školenie prejavilo 80 žiakov, z čoho 30 žiakov aj štartovalo s výučbou.

Cyril Kutlík napriek prekážkam niektorých domácich umelcov a Ministerstva školstva, ktoré mu neposkytlo finančnú pomoc, úspešne viedol školu až do svojej predčasnej smrti. Umrel 31-ročný roku 1900. Kutlíkova *Srpska crtačko-slikarska škola* však nezanikla. Odkúpili ju od Kutlíkovej vdovy Rista a

*Jozef Božatech Klemens (1817 – 1883)
prišiel pôsobiť do Belehradu roku 1855*

*Cyril Kutlík (1869 – 1900) zakladateľ prvej
Srbskej kresliarsko-maliarskej školy
v Belehrade*

Beta Vukanovićovci. Neskoršie, po prvej svetovej vojne, sa pôvodne Kutlíkova škola zoštátnila a roku 1937 na jej základoch vznikla v Belehrade *Výtvarná akadémia*.

Kutlíkova umelecká škola nemala veľké nároky. Cyril Kutlík chápal svoju školu ako prípravu pre talentovaných žiakov, aby mohli pokračovať v školení na umeleckých akadémiách v zahraničí, alebo aby boli uschopnení pracovať ako učitelia kreslenia, ktorých v Srbsku v tom období nebolo dosť. Kutlíkov pôvodný zámer sa aj splnil. Najtalentovanejší Kutlíkovi žiaci Dragomir Glišić, Borivoje Stanković, Kosta Miličević, Milan Milanović a Nadežda Petrovičová sa stali priekopníkmi moderného výtvarného prejavu v Srbsku.

Cyril Kutlík udržiaval kontakt i so Slovákami vo Vojvodine. Išlo predovšetkým o rodinné styky. Jeho starý otec Ján Kutlík (II.) bol učiteľom v Starej Pazove, kde sa narodil aj Cyrilov otec Bohdan, a jeho strýc Félix bol farárom v Kulpíne.

Cyril Kutlík počas svojho pobytu v Belehrade okrem pedagogickej činnosti aj maľoval. Najznámejšie jeho práce z tohto obdobia sú: *Čukur česma*, *Manastir Vratna*, *Čučuk Stana*, *Apoteoza izmirenja Aleksandra Obrenovića sa knezom Nikolom Crnogorskim*, *Kraljević Marko ubija Aždaju* a pre výstavu v Paríži roku 1900 chystal obraz *Ulazak svetog Save u Jerusalim*. Tak sa Cyril Kutlík – stvárnením historických kompozícií, žánrových scén a portrétov – zapojil do prúdu srbského maliarstva národného romantizmu.

Tretí významný slovenský výtvarník, ktorý časť svojho tvorivého veku strávil v Belehrade, bol jeden z najvýznamnejších slovenských sochárov na začiatku 20. storočia **Ján Koniarek** (1878 – 1952). J. Koniarek sa školil v Budapešti a Ríme. Neskoršie pracoval v Mníchove ako asistent a tu sa zoznámil s početnými študentmi zo Srbska, čo ho podnietilo roku 1906 i pricestovať do Srbska. Najprv pôsobil v Čačku a neskoršie roku 1908 sa presťahoval do

Belehradu, kde pracoval ako výtvarný pedagóg. V Belehrade sa zúčastnil na mnohých súbehoch o reliéfy a sochy. Na súbehu o návrh a vypracovanie *Čukur časmy* aj zvíťazil. Okrem toho vo Svilajnci vypracoval pomník Sindeličovi a v Belehrade vymodeloval busty členov kráľovskej rodiny, Aleksandra Karađorđevića, Nikolu Pašića, Minu Pavlovića, Uroša Predića a iných významných osobností Srbska tých čias. Pre Ministerstvo hospodárstva vypracoval monumentálne sochy rozsievачa a kosca. Najvýznamnejšou jeho prácou z belehradského obdobia je *Hlava Jána Krstiteľa*, ktorá sa uschováva v kolekcii Národného múzea v Belehrade. Táto Koniarekova práca dostala i početné uznania nielen v Belehrade, ale aj v Sofii, v Mníchove a Bruseli.

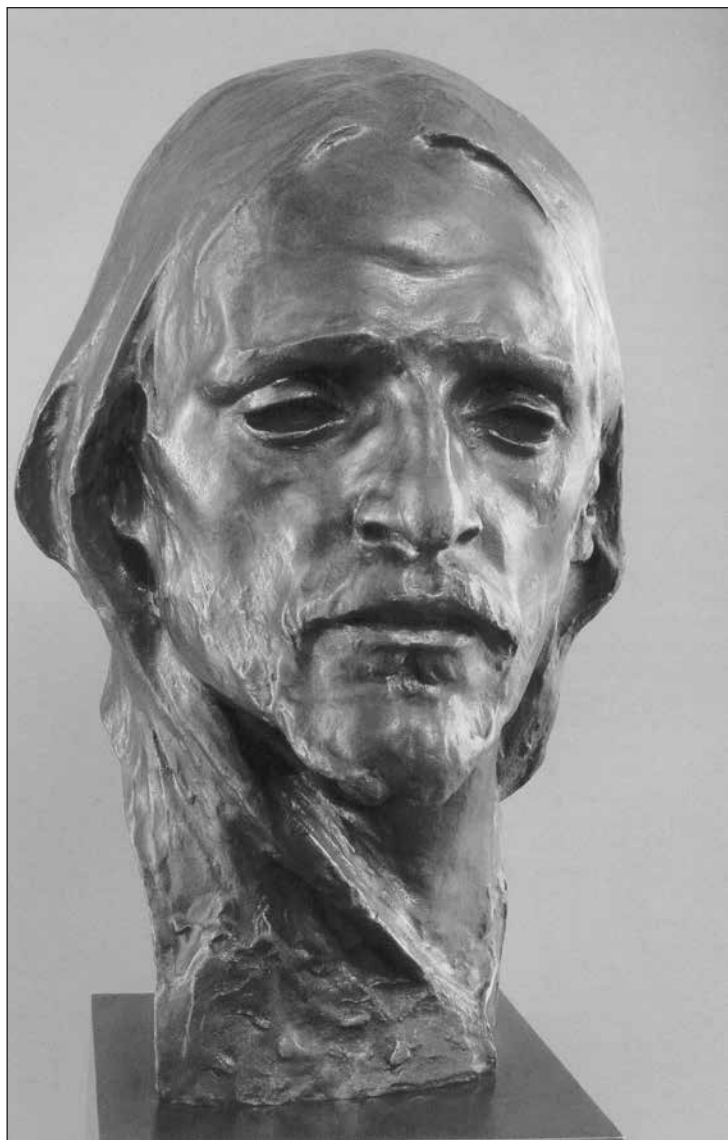

*Sochár Ján Koniarek (1878 – 1952)
v Belehrade, roku 1910*

Ján Koniarek sa v Srbsku úplne zapojil do výtvarných dianí. So srbskými výtvarníkmi vystavoval roku 1908 na Prvej výstave Srbského umeleckého združenia (Prva izložba Srpskog umetničkog udruženja) v Belehrade, roku 1910 v Sombore na Prvej srbskej umeleckej výstave (Prva srpska umetnička izložba) a znovu v Belehrade na výstavách združenia srbských umelcov Lada. Tiež vystavoval aj roku 1912 v Belehrade na Štvrtej juhoslovanskej umeleckej výstave. Tvorivá umelecká práca Jána Koniareka v Belehrade bola prerušená balkánskou vojnou, v ktorej bojoval ako dobrovoľník. Za prvej svetovej vojny Koniarekov ateliér v Belehrade bol zničený. Po vojne sa napriek pozvaniam z Belehradu, ale aj z iných miest Kráľovstva SChS, Ján Koniarek usadil na Slovensku.

Významné osobnosti slovenského výtvarného umenia Jozef Božatech Klemens, Cyril Kutlík a Ján Koniarek sa tak stali aj významnými osobnosťami dejín srbského výtvarného umenia.

*Z knihy Z dejín výtvarného umenia vojvodinských Slovákov,
2007*

*Ján Koniarek (1878 – 1952): Hlava Jána Krstiteľa, bronz, 1906 – 1912,
majetok Národného múzea v Belehrade*

Ján Chrtán

Matej Ambrózy
(13. január 1797 – 12. marec 1869)
Národovec, básnik a ev. kňaz v Kovačici

Matej Ambrózy nebol iba duchovným vodcom slovenského národa. Bol všestranne vzdelaný, s veľkými rečníckymi schopnosťami a patril medzi romantických vojvodinských básnikov, ktorý najlepšie svoje verše napísal pod priamym vplyvom národnodemokratického jadra štúrovskej generácie (Hronec, 2015 : 19). Najviac údajov o jeho živote sa dozvedáme v knihe Jána Čaploviča *Dejiny slovenského evanj. a. v. cirkevného sboru v Kovačici*, ktorý však čerpal z poznámok kovačického farára Samuela Paulínyiho (1881 – 1904). Paulínyi bol manželom Ambrózyho vnučky, a tak mu boli sprístupnené mnohé rodinné správy a dokumenty, vďaka ktorým dnes vieme mnoho o jeho živote. Všetchno od začiatku.

Matej Ambrózy sa narodil 13. januára 1797 v Liptovskej Sielnici¹ (dnes obec na Slovensku), v chudobnej remeselníckej rodine ako syn dedinského kováča. Jeho prvými učiteľmi náboženstva boli práve jeho rodičia, otec Matej Ambrózy a matka Eva (rodená Lavothová), ktorí ho vo večerných hodinách učili piesne z *Tranoscia* (Čaplovič, 1928 : 126). Keď sa dostal do miestnej školy, učil aj ostatné deti k spevu a katechizmu a stal sa obľúbeným žiakom učiteľa Mateja Tadzku, ktorý ho zdarma začal učiť hrať na organe (Čaplovič, 1928 : 126). Tu, v svojom rodisku, skončil miestnu školu a s odporúčením miestneho farára a učiteľa začal študovať nižšie triedy evanjelického gymnázia v Banskej Bystrici. Jeho rodičia, z dôvodu chudoby, ho na štúdiách nemohli nadostať napomáhať, a preto sa musel vynásť na rôzne spôsoby. Avšak bol vynikajúcim žiakom už v alumneu/študentskej stravovni dostal zdarma obedy a večere (Čaplovič, 1928 : 127). Keď skončil nižšie triedy gymnázia, vrátil sa domov a hneď na základe odporúčaní a výborného vysvedčenia

¹ Deň jeho narodenia sa nepodáva všade rovnako. Samuel Paulínyi uvádza 13. február, Karol Adolf Kernúch v Pamätnici kovačickej (v zápise o jeho smrti) a v monografii zasa 13. január a Rizner v Bibliografii 9. august. Dnes na základe záznamu v matrike narodených evanjelickej farnosti vieme, že sa narodil 13. januára, krstným menom ako Matthias Ambrosz.

1797 49.

Nomen Infantis	Nomen Infantis	Locus Nativit.	Parentes	Receptores
1. Janu	Sophia	Sydelniče	Paulus Holuady Sophia Hufka	Georgius Klimant. Jufana Alexander.
8. Janu	Matthias	Sydelniče	Joannes Haan Eua Mašer-	Georgius Klimant. Sophia Hufka
9. Janu	Paulus	Sydelniče	Thomas Hufka. Eua Janyk.	Matthias Klimant. Dorotea Blejža.
13. Janu	Matthias	Sydelniče	Matthias Ambrož Eua Lavotto	Georgius Klimant. Sophia Hufka
14. Janu			M. L. K. Kukuřička	Georgius Klimant.

Záznam v matrike narodených evanjelickej farnosti z roku 1797

začal zbierať milodary, lebo iba takým spôsobom mohol pokračovať v štúdiách. Bol to ťažký rok, lebo jeho rodina v povodni utratila aj ten malý majetok, čo mala, a zároveň mu umrela matka.

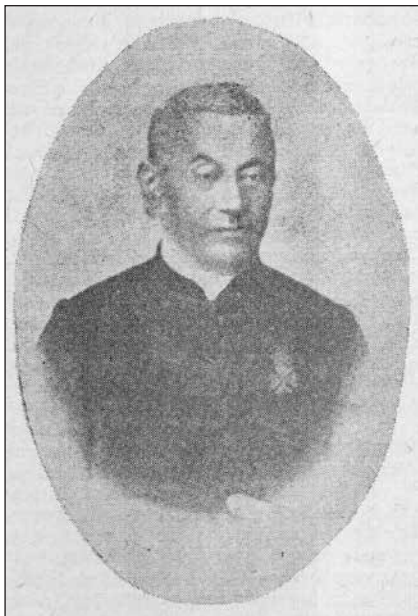
Ďalšiu triedu gymnázia (rétorickú) vychodil na evanjelickom kolégiu v Prešove u známeho filozofa profesora Žigmunda Karlovského. Počas ročného prerušenia štúdia v Prešove odchádza za vychovávateľa k rodine Tomáša Dežoffyho do Miškovca (maď. Miskolc/Maďarsko), aby si na ten spôsob zarobil ďalšie peniaze na štúdiá (Valentovič, 1986 : 54). V roku 1816 sa vrátil späť do Prešova, odkiaľ odišiel do Banskej Štiavnice na ďalšie štúdiá. V rokoch 1816 až 1818 vychodil dva ročníky teológie v Banskej Štiavnici, s výborným prospechom. Na odporúčanie superintendenta/biskupa Adama Lovicha odchádza do Šopronu, kde aj dokončil bohoslovecké štúdiá a zložil kandidátsku skúšku (Čaplovič, 1928 : 127). Po skončení štúdia pôvodne mal v úmysle študovať v Nemecku, ale „mu tieto plány zmarili metternichovské úrady“, lebo sa mu, ako uhorskému študentovi, nedalo ísť do zahraničia (DMF AMBR/7087). Vďaka odporúčaniam superintendenta Adama Lovicha sa v roku 1818 dostal do Nového Sadu za učiteľa-levitu (kňazov pomocník a strážca chrámu) (Čaplovič, 1928 : 128).

V Novom Sade pobudol v období rokov 1818 – 1820. Jeho jedenapoločný pobyt v Novom Sade bol kuriózne až anekdoticky opísaný v knihe *Slovenská evanjelická kresťanská cirkev a. v. v Kráľovstve Juhoslovanskom v slove a obrazoch* takto: „Matej Ambrózi údajne bol geniálny... Nimród Nového Sadu, ktorý chodil radšej na lov ako do kostola.“ (Vereš, 1930 : 66). Michal Filip na uvedené neopodstatnené tvrdenie reaguje a odôvodňuje ho takto: „Zachovala sa o ňom pamiatka ako o náruživom poľovníkovi, ale táto náruživosť sotva sa

kryla s jeho vážnou a hlbavou povahou“ (DMF AMBR/7087). V Pešti v roku 1919 ho superintendent Lovich vysvätil za kňaza a už v auguste 1820 si ho povolal za farára bajšanský cirkevný zbor. K Ambrózyho záslužným činom patrí postavenie nielen fary, ale aj začiatok stavby kostola v Bajši. Ako bajšanský farár stal sa aj dekanom, vlastne kňazom dozerajúceho sa na niekoľko farností.

V marci roku 1825 povolal si ho za farára cirkevný zbor vo Veľkom Bečkereku (dnešný Zreňanin), kde zostal celých trinásť rokov. Tu odbavoval služby Božie v troch jazykoch, aj keď na začiatku nevedel po maďarsky. V období rokov 1826 – 1832 bol dekanom dolného Banátu a v rokoch 1836 až 1847 prvým banátskym seniorom. Zároveň v rokoch 1834 a 1835 bol aj misijným kňazom na území vojenskej hranice (Čaplovič, 1928 : 128). Začiatkom októbra 1837 prišiel za farára do Kovačice.

Matej Ambrózy sa ženil dvakrát. Prvýkrát sa oženil v roku 1822 s Esterou Rákovickou (dcérou Jána Rákovica, aradáčskeho farára) a z tohto manželstva mal šesť detí: Esteru (vydatú za farára Daniela Kernúcha), Edvarda (farár), Adolfa (žil krátko), Júliusa (kaplán, farár, učiteľ), Milenu a Ludviku. Po smrti svojej prvej manželky sa v roku 1840 oženil po druhýkrát s Karolínou Peťkovou a z tohto manželstva sa zrodili štyri deti: Karol (profesor-správca), Matilda, Juliana a Irma (Čaplovič, 1928 : 158-159).

Matej Ambrózy (1797 – 1869)

Pôsobenie v Kovačici

Po smrti a pohrebe kovačického farára Karla Abaffyho cirkevníci nečakali a hneď hľadali novú vhodnú osobnosť na uvoľnené farárske miesto. Odišli vtedy na seniorálny konvent, ktorý sa v polovici júna 1837 konal v Temešvári, a požiadali už vtedy banátskeho seniora Mateja Ambrózyho, aby urobil

všetko, aby sa v Kovačici čo najrýchlejšie zvolil nový farár. On im vtedy kandidoval a odporúčal troch farárov z Banátu: padinského Petra Kramára, hajdušického Štefana Jastrebního a malosemlackého (maď. Kis-Szemlak) Jozefa Vodára (Čaplovič, 1928 : 125). Žiadosť Kovačičanov však bola, aj napriek odporúčaniam, zvoliť si práve jeho. Už o dva týždne prišiel do Kovačice vykonať nedeľné služby Božie (Čaplovič, 1928 : 125). Kovačickí cirkevníci ho poznali už aj skôr, však nebol prvýkrát v Kovačici, a táto jeho skúšobná kázeň zanechala veľmi dobrý dojem. Po službách sa konali rozhovory v škole s cirkevným zborom, kde mu bol prisľúbený väčší plat a kde následne prijal povolanie za farára. Z Bečkereku do Kovačice prichádza 1. októbra 1837 a za prítomnosti dôstojníkov a veľkého počtu ľudu ho do úradu inštalovali farári Kramár a Bányász (Čaplovič, 1928 : 125). Jeho voľbu za farára Čaplovič hodnotí pozitívne: „Jeho voľba bola veľmi šťastná. Cirk. sbor kovačický získal v ňom muža zbožného, učeného, svedomitého a pracovitého, ktorý pôsobil tu zpmiedzi všetkých kovačických farárov najdlhšie a pôsobil požehnane“ (Čaplovič, 1928 : 125). Pre Kovačicu urobil mnoho, a to nie iba vo veciach týkajúcich sa cirkvi. Dlh po jeho smrti zostal v spomienkach svojich cirkevníkov a ich potomkov ako prísny, energický a príkladný kňaz, alebo jednoducho „Pán farár Maco“.

Vďaka jeho neúnavnej práci a vďaka jeho záznamom v pamätnici kovačického cirkevného zboru (Cirkevná pamätnica – VIII. zväzok arch.) dnes vieme mnoho toho nielen o jeho vlastnej činnosti, ale takmer o všetkých udalostiach počas jeho služby. Prvou prácou po jeho príchode bolo vystavať novú faru (Čaplovič, 1928 – 128). Vtedajšia fara bola vo veľmi zlom stave, pre nízkosť a vlhkosť, a nebolo ju hodné opravovať. Preto vojenské vrchnosti nemecko-banátskeho pluku a na žiadosť Mateja Ambrózyho, uznávajúc potrebu novej fary, nariadili vypísať verejnú licitáciu na jej stavbu (Čaplovič, 1928 : 129). Stavbu mal na starosti pančevský murár Václav Fomberger, ktorý sa prijal práce za 2077 zlatých. Cirkevný zbor k stavbe poskytol tehly, vápno, piesok, potrebný povoz, ako aj pracovníkov, a stavbár všetko ostatné. Stavba bola započatá v septembri 1838 a ukončená v nasledujúcom roku. Dva roky neskôr 1841 k fare bola pribudovaná aj nová konica (maštal). V tom istom roku bola ohradená fara a škola a prázdny pozemok ležiaci medzi nimi (Čaplovič, 1928 : 129).

V rovnakom období nastala potreba rozšíriť cintorín. Cintorín bol zaplnený a veliteľstvo pluku na to navrhlo otvoriť starý cintorín, ako jediný možný spôsob, lebo štát nedovoľoval otváranie nových miest pre cintorín. Pozornosť Mateja Ambrózyho po tomto zaujal chrám a jeho potreby (Čaplovič, 1928 : 130). Najmenší zvon, ktorý si Slováci doniesli ešte z Ečky (z Bardáňu) sa začiatkom roku 1842 pukol. Vtedy bol zvon vo Vršci preliaty a zvážsený.

Taktiež bol vyhotovený aj nový kalich, používaný pri prisluhovaní Večere Pánovej, zhotovený vo Veľkom Bečkereku u Jána Behringera a bol o trochu menší, vyrobený z medi a postriebrený (Čaplovič, 1928 : 130). Predsa veľký kostol vtedy ešte nebol vymalovaný a pravdepodobne v ňom nebol ani žiadny oltárny obraz (Čaplovič, 1928 : 131). Pre postupné zariaďovanie interiéru kostola bol najzáslužnejší práve Matej Ambrózy. V rokoch 1844 až 1845 židovský maliar fresiek A. Wippler z Veľkého Bečkereku vymaloval oltár (sanctnarium) a v roku 1846 bol vojenskými vrchnosťami schválený návrh na vymalovanie celého vnútra kostola (maľby stoja dodnes). Oltárny obraz nakreslil vtedy najznámejší srbský maliar v Banáte Konstantin Danil z Veľkého Bečkereku (v tomto okolí vo viacerých srbských a rumunských pravoslávnych kostoloch autor rôznych pravoslávnych ikonostasov). Pozlátený rám na oltárny obraz bol vyhotovený v Pešti. Jeho obraz znázorňuje Ježiša Krista, modliaceho sa v Getsemanskej záhrade, posilňovaný anjelom na Zelený štvrtok večer pred jeho zatknutím (Sklenár, 2002 : 244). Obraz bol postavený v roku 1845 a stál celkovo 1000 zlatých.

Ďalšia práca v chráme sa vzťahovala na starý organ. Organ bol stiesnený pod vežou medzi dva vežové stĺpy a tak pri ňom nebolo miesta pre spievajúce školské deti. Aj kantorovi bolo veľmi zle začínať pieseň, viesť i sprevádzať spev, lebo sedel v chráme tak, že bol obrátený chrbtom. Cirkevný konvent v roku 1845 preto rozhodol všetky tieto nedostatky riešiť. Bol dobudovaný výbežok z chóru a zábradlie medzi vežové stĺpy, kde bolo miesto pre školské deti a kde bol umiestnený nový vyhotovený hrací stôl, teraz otočený smerom k oltáru (Čaplovič, 1928 : 132). Organár opravil chyby starého organu a navrhol, aby sa organ rozšíril niekoľkými ďalšími registrami. K tomu boli zhotovené aj nové a väčšie mechý, ktoré si organ vyžadoval. O niečo neskoršie do kostola boli vyhotovené aj nové lavice z tvrdého dreva a celý chrám bol vydláždený veľkými hladkými štvorcovými kameňmi (Čaplovič, 1928 : 133). Avšak Matej Ambrózy sa staral nielen o materiálne zosilňovanie zboru, ale aj vnútorné, aj keď mu vojenské vrchnosti stavali prekážky. Tak v roku 1845 boli zakázané nočné priadky ako nemravné. Z dôvodu, že do evanjelickej cirkvi prijal jedného staršieho Rumuna, dostal nariadenie a zákaz, priamo od dvornej valnej rady, nikoho neprijíť do evanjelickej cirkvi bez znalosti vojenských vrchností. Vrchnosti zakázali aj dekanovi vplývať na školské vyučovanie a dovoľovali mu prítomnosť iba na skúškach. Taktiež bez vedomia vojenských úradov cirkevné vrchnosti nesmeli navštevovať cirkevné zbory (Čaplovič, 1928 : 134).

Nasledovalo ťažké obdobie, nielen pre Kovačičanov, ale aj pre všetkých obyvateľov habsburskej monarchie. Prišli búrne revolučné roky 1848/49

a ich nepokoje a rôzne neporiadky pretrhli vývin kovačického cirkevného zboru. Matej Ambrózy toto ťažké obdobie zaznamenal v Cirkevnej pamätnici – VIII. sv. arch. s názvom „*Poznamenání o roku 1848 a 1849. v hranici*“. Cirkevný zbor utrpel dosť strát (Čaplovič, 1928 : 134 – 137). Viacerí padli v bitkách a po revolúcii na choleru ochorelo a zomrelo vyše 70 ľudí.

Po búrných revolučných rokoch a ťažkých udalostiach nasledovalo krajšie obdobie, medzi ostatným aj 50. výročie od založenia obce a cirkevného zboru. Pre slávnostné bohoslužby, ktoré mali byť uskutočnené, Matej Ambrózy napísal aj pieseň, ktorá sa vtedy spievala v chráme Božom. Duchovnú pieseň pod názvom *Píseň nábožná, slúžená k sláve Památce padesatročního osázení se lídu Evanjelického v Kovačici anebožto k milostivému létu, spojenému s 24. roční Památkou posvěcení nového chrámu v Neděli XIX. Po svatě Trojici roku Páně 1852 při veřejných službách Božích zpívaná*, bola vytlačená v Bečkerku.² Zaujímavé je, že pieseň bola tlačaná švabachom (druh lomeného gotického písma), a pretože tlačiareň nemala mäčkene a dlžne, museli ich dopisovať perom (Čaplovič, 1928 : 138). Ambrózy pri tejto príležitosti okrem duchovnej piesne zložil kážeň a modlitby. Vďaka jeho zápisom zanechané sú cenné údaje o dejinách Kovačice. Po tejto veľkej slávnosti nastali v Kovačici tichšie a pokojnejšie časy, ktoré Ambrózy využil na prehĺbenie náboženského života svojho zboru (Čaplovič, 1928 : 141). V nasledujúcich rokoch na kostol darovali mnohí cirkevníci. Tak do kostola zabezpečili šesť veľkých svietnikov z čínskeho striebra, strieborný kríž na oltár, postriebrenú nádobu na víno k Večeri Pánovej, ako aj kamenno-granitovú kazateľnicu. Všetky tieto dary sa používajú v chráme aj dnes.

Matej Ambrózy, ale aj vojenské vrchnosti sa snažili bojovať proti zlej obyčaji dlhých svadieb, lebo to negatívne vplývalo na hospodárstvo, dávala sa príležitosť pre hanebné opilstvo, zlé správanie svadobníkov, ako aj mnohé hriechy (Farkaš, 1985 : 47). Však niektoré svadby trvali aj celé týždne. Vojenské vrchnosti taktiež zakázali mládeži blúdiť po nociach, ako aj tance a zábavy v nočnom čase (Čaplovič, 1928 : 144). Farkaš o tomto píše: „Presbyteri oznámili nasledovné neporiadky: priadky, 'ľármu', ktorá sa zvlášť v nedeľu večer a v noci deje, potom neporiadky, ktoré dievky pri krčmách a v nich robia. Dievky stáli pred krčmou v polokruhu a mládenec kývnutím hlavy, alebo na meno volal dievku tancovať. O priadkach uznesené bolo, aby ten gazda, ktorý organizuje takéto priadky vo svojom dome a sprevádza sa ne-

² Text piesne sa nachádza v Čaplovičovej monografii *Dejiny slovenského evanj. a. v. cirkevného sboru v Kovačici* (s. 138 – 140).

rešť, pokutovaný bol najprv na 1 zl., druhý raz na 2 zl. Čo sa týka ‚lármý‘ v nedeľu večer a v noci, bola poprosená slávna kompánia, aby tento neporiadok prekazila, vydaním rozkazu („zápovesti“) pred strážou, neporiadok pri krčmách a v nich mali odstrániť kurátori. Čo sa týka farbení dievok, uzavreté bolo, že sa po prvé z kanceli zmieni „Maco“ Ambrózy, farár, zakáže farbiť líce, lebo škodí zdraviu, a jestli táto opomienka nepríspeje, dievky sa budú v kostole umývať pod dozorom kurátora“ (Farkaš, 1985 : 49). Na všetko toto mali dozerať aj nižšie miestne vojenské vrchnosti, ale aj sám pán farár. Matej Amrózy tieto povinnosti, ako aj cirkevné, nevládal sám plniť, a preto si za pomocníka povolal svojho syna Júliusa, ktorého dal vysvätiť. Po zložení kňazskej skúšky v roku 1852 bol vysvätený za kovačického kaplána. V Kovačici pôsobil v období rokov 1852 – 1860 ako kaplán a zároveň učiteľ nemeckej školy (Čaplovič, 1928 : 144).

Vnútro kovačického kostola

Cisársko-kráľovským nariadením z 1. septembra 1859 bol vydaný *Protestantský patent*, ktorým sa dovoľovalo samostatné zriadenie slovenskej luteránskej cirkvi, čo v Kovačici bolo uvítané s radosťou (Babiak, 2002 : 60). Patent mal protestantským cirkvám v Uhorsku umožniť legislatívny podklad na jednotné a samostatné formovanie cirkevného poriadku. Vláda chcela vydaním patentu posilniť jednotlivé národnosti predovšetkým Slovákov proti Maďarom. Avšak týmto zákonom sa nepodarilo zjednotiť uhorských protestantov. Matej Ambrózy sa na začiatku Patentálnej doby znovu stal seniorom (1860), ale nie dlho (Čaplovič, 1928 : 149). On sám bol už starý a zlého zdravia, a preto sa chcel zbaviť tejto funkcie.

V Kovačici v júni 1862 bola vykonaná aj kanonická vizitácia Jozefa Szé-kácsa a Matej Ambrózy aj pre túto príležitosť zložil duchovnú pieseň, ktorá

vyšla aj tlačou.³ Počas Szekácsovej kanonickej vizitácie banátskeho seniorátu bol spísaný protokol o pomeroch v kovačickom cirkevnom zbore. V ňom je zachytená Ambrózyho krátka správa o priebehu zborovej a školskej katechizácie a o jej výučbe podľa „novej“ príručky: „Katechizácie hned, jakž zima popouští, začínají se, a trvají až do času žne. Pri tomto vyučovaní obyčejne na krátke opakovaná kázeň pred polednejší, za tím nasleduje výklad častečky Písem sv. Nového Zákona, v porádku Evangelium jednoho, aneb druhého stojí. V tom vyučovaní bere podíl mládež, škole odrostlá, až do roku 18. Konfirman-ti pres celý rok bývají u nás připravováni v škole; jen měsíc před úvodem jejich do církve, bývají každodenne a summovne zvláště o večeri Páne poučení, dle Katechismu od zdejšího kazatele v nove vydaného“ (Čaplovič, 1928 : 153).

Po skončení kanonickej vizitácie Matej Ambrózy sa vzdal svojho senior-ského úradu. Avšak, aj keď zlého zdravia a vysokého veku neúnavne pracoval v svojom cirkevnom zbore. Kostol dostal novú strechu a škola, vtedy ešte cirkevná, bola zrenovovaná. V roku 1866 vo Vršci bol preliaty stredný a naj-menší zvon a súčasne oba boli zväčšené. O jeho starostlivosti svedčí aj údaj, že v roku 1863 kovačickému cirkevnému zboru poslal 72 zlatých nejaký švajčiarsky evanjelický spolok (Čaplovič, 1928 : 155). Činnosť Mateja Ambró-zyho bola uznaná a ocenená aj od samého panovníka Františka Jozefa I., ktorý mu 20. novembra 1864 udelil vymenovanie – zlatý kríž s korunou.⁴

V roku 1868 mal Ambrózy osláviť významné jubileum – 50 rokov svojho kňazského účinkovania. Na toto jubileum sa chystala celá jeho rodina, ako aj kovačický cirkevný zbor a celý seniorát. Avšak toto jubileum 71-ročný Matej Ambrózy mohol osláviť len v kruhu svojej rodiny, lebo bol veľmi zlého zdra-via. Čaplovič o tomto píše: „Rodina však oslávila toto jubileum dojemne. Ján Gdovin, vtedajší kovačický učiteľ, urobil z neakej priesvitnej látky pyramídu a na nej, na jednej strane bolo meno M. Ambrózyho a rok 1868 a na druhej

³ Jej titulný list je: „*Písen, kterou při příležitosti kanonické vizitácie, od Jeho Důstoj-nosti, Pána Doktora Jozefa Székács, biskupa církví evanjelických podle Augšpurského vyznání v Banskem okolí stojících, r. P. 1862. v měsíci Máji v Banáte konané, církev Kova-čická v svém chráme zahořelým srdcem zpívala. V Pešti 1862. Tiskem Trattner-Károlyiho.*“ Text piesne sa nachádza v Čaplovičovej monografii *Dejiny slovenského evanj. a. v. cir-kevného sboru v Kovačici* (s. 150-151).

⁴ Dva roky po nástupe na trón František Jozef I. vo februári 1850 založil nové vy-znamenanie – Civilný záslužný kríž (Zivil-Verdienstkreuz), ako náhradu za zrušenie civilnej záslužnej medaily. Udeľoval sa ako civilné vyznamenanie za všeobecne prospešné zásluhy v prípadoch. Podľa miery zásluh bol udeľovaný Zlatý či Strieborný záslužný kríž s korunou alebo bez koruny.

– na návrh Adolfa Kernúcha, kovačického kaplána – vyrezaný bol I. Kor. 13, 13. v bibličtine: „Nyní pak zůstává víra, naděje, láska, to tré, ale největší z nich jestiť láska.“ Pyramída táto postavená bola na prostriedok izby, susediacej s tou, v ktorej M. Ambrózy ležal chorý, a osvetlená. Rodina požiadala potom M. Ambrózyho, aby na chvíľku vstal a prešiel do susednej izby. Keď to urobila uvidel pripravené mu prekvapenie s hlbokým plačom sadnul do stoličky, ale o chvíľu potom, čo aj 71-ročný a chorý starec, povedal tak, sediac, z toho textu takú prenikavú reč, že všetkých prítomných k slzám dojal“ (Čaplovič, 1928 : 155). Choroba, ktorá šla z ramena („telangiecastasie“), sa čoraz viac rozmáhala. Už v máji roku 1868 nebol schopný držať služby, a preto si za kaplána povolal svojho vnuka, ešte študujúceho Adolfa Kernúcha. Na svoju chorobu si hľadal pomoc aj v Pešti, kde bol aj operovaný, ale ho to toľko vyčerpalo, že mal každý deň menej a menej síl, pokým 12. marca 1869 o 4. hodine ráno, 72-ročný a 32 roky neúnavný kovačický pastier umrel. Pochovaný bol 14. marca, keď ho sprevádzalo veľké množstvo ľudu aj napriek tomu, že sa lial hustý dážď. Čaplovič ďalej píše: „(...) ohromné množstvo ľudu sprevádzalo ho na tejto poslednej ceste. Z fary, kde sa spievala pieseň *„Já se již s vámi loučím“*, kovovú jeho rakev do chrámu niesla rodina, kňazi, učitelia a obecné predstavenstvo. Za rakovu niesla jeho vnučka Kornélia na knihe Gerochových kázní jeho vyznačenie: zlatý kríž. (...) Hrob jeho na starom cintoríne dala jeho rodina ohradiť mrežami a vďačný cirk. sbor kovačický postavil mu na ňom r. 1890 mramorový pomník“ (Čaplovič: 1928: 156).

Matej Ambrózy bol muž peknej, vysokej postavy a všestranne vzdelaný, najmä teologicky (Čaplovič, 1928 : 157). Bol vážený nielen v evanjelickej cir-

*Oltárny obraz
Ježiš v Getsemanskej záhrade,
práca chýrečného srbského maliara
Konstantina Danila*

kvi, ale aj v celej Vojenskej hranici. V Kovačici sa jeho meno dlho spomínalo, čo je aj prirodzené, lebo najviac svojej práce venoval a najdlhšie pôsobil v kovačickom cirkevnom zbore. Bol opravdivým duchovným otcom. Osobne poznal každého svojho cirkevníka, navštevoval Kovačičanov, radil, povzbudzoval, tešil a každého vypočul. Aký bol v živote, taký bol aj v chráme, na kazateľni. Bol aj uznávaným kazateľom. Jeho kázne boli poučné, ľudské, ale vedel aj poukázať na chyby, nedostatky, výstupy a nemravnosti, ktoré sa nebál aj verejne kritizovať (Čaplovič, 1928 : 157). Preto sa mu udiala nepríjemná udalosť, keď našiel vo svojej lavici, v kostole, lístok, na ktorom písalo: „Pán otec, dajte pozor, lebo vás podpálime.“ Prípád podrobne opisuje Čaplovič: „Keď to prečítal, po kázni medzi oznamami vyhlásil, že na budúcu nedeľu bude slovenská kázeň. Ľud nevedel, že čo to má znamenať, a preto v nasledujúcu nedeľu shromaždil sa do chrámu v zriedkavo veľkom počte, povrávajúc si: „nuž či nám Pán otec nekázali dosiaľ po slovensky? Čo to má byť?“ M. Ambrózy potom prečítajúc k príležitosti tejto zvolený text a najdený lístok, kázal na nasledovný rozvrh: „Čo povie na túto ceduľu: 1. vaše vlastné svedomia, 2. čo poviem na to ja a 3. čo povie na to Pán Bôh?“ Pod slovenskou kázňou rozumel to, že odložiť v tejto kázni češtinu, bibličtinu, hovoril slovensky, prísne, tvrdo, ba až hrubo“ (Čaplovič, 1928 : 157-158). Veľké boje mal Matej Ambrózy aj s vojenskými hraničiarskymi vrchnosťami, a to vtedy, keď mu nedovolili vymaľovať kostol a kúpiť oltárny obraz. Ale ako aj všetky, aj túto situáciu vyriešil po svojej vôli, tak ako len chcel. Tak ako sa staral o cirkev, staral sa aj o školu. Dva razy týždenne, v stredu a v sobotu, ju navštevoval a učil deti všetkým predmetom (Čaplovič, 1928 : 158). Konfirmandov učil v kostole, v kostolnej záhrade alebo pred farou, a to z kníh, ktoré sám napísal.

Literárna činnosť

Matej Ambrózy patril medzi niekoľko desiatok učiteľov a farárov, ktorí žili a pôsobili v polovici 19. storočia na Dolnej zemi a ktorých činnosť svedčí o významnej úlohe evanjelickej cirkvi v živote vojvodinských Slovákov. Cirkev mala veľký vplyv na udržiavanie národného povedomia, ako aj na rozvoj osvetového a kultúrneho života (Čelovský, 2010 : 66). Ambrózy spolu s Jurom Ribayom, farárom v Torži (1799 – 1812), a Jurajom Rohoňom, farárom v Hložanoch (1801 – 1829), reprezentujú najranejšiu etapu prvého vývinového úseku slovenskej vojvodinskej literatúry (Harpáň, 2013 : 69). Vojvodinskí skúmatelia ich tvorby sa zhodujú v tom, že literárna tvorba týchto autorov

bola poznamenaná rurálnosťou dolnozemského prostredia (Boldocký, 2013 : 84). Ambrózy prišiel na Dolnú zem ako veľmi mladý, najväčšiu časť svojho života prežil v samote, v Banáte, takmer na okraji literárneho a kultúrneho života toho obdobia (Hronec, 2015 : 19).

Matej Ambrózy ešte počas štúdia v Šoproni napísal dve latinské knihy veršov: *Pietatis gratique animi monumentum [...] Joanni Kiss [...] superattendenti ...* (Sopronii 1817) a *Epicedium in praematurum obitum [...] Pauli Magda, funeris exequias cum studiosa juventute comitante* (Soproni 1818) (Rizner, 1929 : 28). Sú to latinské verše, prvé venované superintendentovi Jánovi Kissovi a druhé na odobierku od spolužiaka Pavla Magdu (Čaplovič, 1928 : 128).

Z literárnych prác sa v *Cirkevných listoch* uvádza iba jeho prvá kniha, vydaná v Pešti roku 1844 pod menom „*Jádro Náboženství Křesťanského ku prospěchu Evangelických konfirmanťů do formy rytmovných veršů vložené v Banátě skrze M. A.*“ (Cirkewni listy, č. 16 a 17, 1869 : 185). K napísaniu knihy Ambrózyho viedla prax učiteľa náboženstva. Podnet k jej vytvoreniu nebol nedostatok kvalitných príručiek tohto druhu v slovenskom jazyku, ale fakt, že ani jeden z nich nemal veršovanú podobu (Brtáňová, 2016 : 406). Pridržiaval sa zásady, že čím je výklad výstižnejší, tým viac odhaľuje myšlienkovú hĺbku náuky (Brtáňová, 2016 : 406).

*Dost katechismu jest, ba mnoho velice,
Tak že je obsáhnout svet nemůže více; Jan. 21:25
My evangelici i dobrých dosl máme,
Zač Bohu srdečnou čest, chválu vzdáváme.
Nač tedy jest tento? mnohý čtenáf se ptá,
Jemuž spisovatel jen tuto zprávu dá:
Ve veršech psaného neznám ni jednoho;
A však na takovém záleží též mnoho.
Nebo pravda svatá zdárne veršovaná
Snadneji v paměti bývá udržaná;
Na srdce pak mladé doráží mocneji,
Čím jest jadrnejší, sedne tím hluběji. (Ambrózy, 1844)*

Ambrózy dodáva, že príručka je vhodná aj pre konfirmandov, lebo obsahuje základy kresťanskej náuky, ktorú podáva Luther v *Malom katechizme*, a to v miere, ktorá nepresahuje ich rozumové a duševné schopnosti (Brtáňová, 2016 : 407).

*Dále konfirmantum chtěl sem jádro dáti
Toho, co z učení Krista mají znáti;
Jádro, zrnko samé, kolik možno, celé,
Neb z něho jde život, tak jakž z duše v tele.
Mdlý rozum, a útlé srdce v své mladosti
Potřebují této jadrné známosti,
Jak bylo vyznání víry v věku starém,
Jakovou dal Luter v Katechismu malém.* (Ambrózy, 1844)

Štruktúra Ambrózyho katechizmu ako celku rešpektuje obsah štandardnej náboženskej výučby konfirmandov. V porovnaní s Lutherovým *Malým katechizmom* vykazuje isté obsahové rozdiely a tiež odlišnosti v usporiadaní látky (Brtáňová, 2016 : 409). Ambrózy predkladá čitateľovi ďalšiu možnosť využitia príručky ako domáceho čítania. Z jej obsahu môžu mladí kresťania čerpať duchovnú a duševnú posilu aj pri plnení svojich životných úloh: zvlášť mladí muži vo vojenskej službe, keď sa ocitnú na miestach, kde nenájdú kostoly a nebudú mať k dispozícii ani nábožensko-vzdelávaciu literatúru. Rovnaký úžitok z príručky môžu mať aj mladé ženy, ktoré sa budú pohybovať v domácom prostredí (Brtáňová, 2016 : 408).

*Přijmětež ho jak dáreček na památku, dítky!
A kladte ho k srdci, jako z květin kytky.
Dorostete, chlapi; z vás časem vojáci
Budou, stráž hranice, bojovní Slováci.
Ven do neznámého světa snad pujdete,
Kde chrámu, a knih svých míti nebudete;
Sebou aspoň lehké to jádro vezmete,
V něm světlo, posilu, potěchu najdete.
Aneb raděj neste ho v srdci, v paměti,
Protož učte se ho, když ste ješ té děti.
Vy, děvčata, doma podle něho žíte,
Ním duši, co věncem krásné ozdobíte.* (Ambrózy, 1844)

Ambrózy podobne ako aj iní autori katechizmov „vstupuje do života veriaceho nielen optikou viery, ale modeluje ho všestranne ako individualitu a príslušníka society“ (Bočková, 2009: 38). Čitateľ dostáva usmernenia o limitoch primeraného vystupovania voči pozemským autoritám, ako sú prejavy úcty a poslušnosti, platenie daní a verná služba (*O povinnostech k lidem v rozličných stavech*).

87) *Kterak se ty za to k vrchnostem chovali máš
Já za to vrchnosti chcem upřímne ctiti,
Rozkazum, zákazum jich poslušný býti;
Tak i naloženou daň vdečně platiti,
A tú nechcem klamem nijak ukráti.
Císáři, a králi chcem verne sloužiti,
Jej, a vlast, kde třeba, životem brániti.* (Ambrózy, 1844 : 47-48)

Ambrózy je autorom ešte jednej rovnomennej, značne rozsiahlejšej príručky *Jádro náboženství křesťanského pro školskou mládež evanjelickou a. v. v c. k. Hranici nemecko-banátské. (V Pešti: Nákladem Karla Osterlama, 1861, 215 s.)* (Rizner, 1929 : 28).

Okrem už spomínaných spisov a dvoch príležitostných duchovných piesní vytlačené boli aj jeho tri verše-sonety v *Orle Tatranskom* v roku 1846 pod menom „*Pozdrav z Banátu Slovákom*“. Jeho literárny pozdrav či podpora slovenskému hnutiu vošla aj do dejín a autor zostal jediným dolnozemským básnikom v 19. storočí, ktorý svoje najlepšie verše písal pod priamym vplyvom národnobuditeľského jadra štúrovskej generácie (Hronec, 2015 : 19). Pozdrav vyjadruje túžbu autora po slovenskom rodisku, symbolizovanom pestrou a živou panorámou hôr, ktorá je v kontraste s jeho životnou realitou, obrazne s pustou dolnozemskou nížinou (Brťáňová, 2016 : 404). Verše, ktorými pozdravil slovenský národný pohyb štúrovcov, pod pseudonymom *Vojak hraňičjar*, uverejnených v *Orle Tatranskom* roku 1846 podávame v origináli:

Pozdrav z Banátu Slovákom.

Od

Vojaka hraňičjara

Uťešnje Tatri, pozdravuje
Vás duch dolňozemskej rovini,
Kďe Slovenskej sinák roďini
Po Ťise a Dunaji vesluje.

Horko-sladko oči pozdvihuje
Z tejto rozloženej nižini,
Na tje dumnje hori, dolini,
Nad ktorimi Kriváň náš panuje!

Hej Sjelňica! tis' ma kolísala,
 Učilas' ma najprú Bistrica,
 Láska oboch cestu k šťastú stlala.

Vďaka Jacko, vďaka Lovich tebe
 Od siroti, aj v tom VAŠOM hrobe,
 Skloň sa na VÁS božja pravica!

* * *

Darmo mňa tu, darmo srdce horí
 Po vás v Tatrách lúki zelenje,
 Kde studňički čerstvje, studenje,
 Kde Pán z lepšej hrudi prsja tvorí.

Načo Kriváň moju túžbu sporí,
 Keď pustíni sú mi súdenje?
 Kostí zložíť tu unavenje –
 Darmo túžba, darmo srdce morí!

Tatra zlatá! tje tri hradi tvoje,
 Tri oltáre, Bohom sveštenje,
 Lutujem, že sú ňje naše, moje:

Národnosť, mjernosť a v cirkvi práva –
 A predca sa ťeším – buď ťi Sláva!
 Veť sú tvojim potom zdviženje!

* * *

Oj len ďalej, vi Tatjer junáci,
 Viťe vence, viťe v radosti
 Národu a svatej mjernosti –
 Dokjal je čas – majme sa ku práci!

A vám kňazja boží a Slováci
 K počte; srdce v čistej lúbošti
 A krú v žilách hrá do visosti;
 Vás žehnajú v Banáte rodáci!

Hej ozrutná, veličzná kuša,
Kriváň mocní, kuša kamenná –
Naša túžba, nádeja, ba duša!

Neochladlas', ešteš' plamenná
Od ohňa, ktorí ti berješ z ňeba?
Tak je! Nech nám Boh len chráni ťeba!
(*Orol Tatránsky*, 42/1846 : 1)

Avšak Matej Ambrózy písal omnoho viac. V Budapešti v roku 1844 vyšla jeho kniha v maďarčine *Akeresztyn vallás veleje az. Ev confirmondusok tanítására* (Valentovič, 1986 : 54). V *Evanjeliku I*, č. 8 z roku 1862, vyšla jeho *Zpráva o kanonické visitácii cirkvi evanjelických a. v. v Banátě* (Rizner, 1929 : 28). Podľa svedectva Jána Čaploviča ešte v tridsiatych rokoch minulého storočia bol v archíve cirkevného zboru uložený nedokončený rukopisný zväzok Ambrózyho z časti veršovaných modlitieb, ako aj kázeň k 50-ročnej pamiatke založenia Kovačice, ktoré dnes tam už nie sú, a kde sa teraz nachádzajú, nie nám je známe.

Na podnet kovačických literárnych snaživcov v Kovačici bola 6. decembra 1996 založená literárna družina, ktorá dostala meno práve podľa tohto cirkevno-národno-buditeľského dejateľa – Mateja Ambrózyho. Škoda je len tá, že mu Kovačičania nevenovali dostatočnú pozornosť a v Kovačici aspoň jedna ulica mohla nosiť jeho meno. Matej Ambrózy si to každopádne zaslúžil svojou neúnavnou a vytrvalou prácou, a to všetko pre dobro svojho/slovenského národa.

ARCHÍVNE PRAMENE

DMF AMBR/7087 Matej Ambrózy (1797 – 1869). Strojopisný koncept článku (s. 3) uložený v Ústrednom archíve Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v Srbsku v Starej Pazove.

Archív kovačickej evanjelickej cirkvi v Kovačici. Nespracované.

DOBOVÉ PERIODIKÁ A TLAČ

Cirkewní listy: pro wesskeré záležitosti církwe ewanjelicko-luteranské. Roč. 5, č. 16 a 17, Dne 28 Čerwenca, 1869.

Korouhev na sionu: Cirkewní časopis věnovaný veškerým záležitostem církve ev. a. v. Roč. III., č. I., Dne 15. Ledna, 1880.

Orol Tatránski. Č. 42, dňa 22. Mal. Rujna, 1846.

LITERATÚRA

- AMBRÓZY, Matej: *Jádro náboženství křesťanského ku prospěchu evangelických konfinantu do formy rytmovných veršů vložené v Banátě skrze M. A. V Pešti* : Tiskem Trattner-Károlyiho, 1844.
- AMBRÓZY, Matej: *Jádro náboženství křesťanského pro školskou mládež evangelickou a. v. v c.*
- BABIAK, Ján: Prvých 150 (k)rokov. In: *Kovačica 1802 – 2002*. Kovačica: MS Kovačica 2002.
- BOČKOVÁ, Hana: *Knihy nábožné a prosté: k nábožensky vzdelávací slovesné tvorbe doby barokní*. Brno: Matice moravská 2009.
- BRTÁŇOVÁ, Erika: Dva dolnozemské (vojvodinské) katechizmy. In: *Slovenská literatúra*, 63, č. 6, Bratislava: Ústav slovenskej literatúry SAV 2016.
- ČAPLOVIČ, Ján: *Dejiny slovenského evanj. a.v. cirkevného sboru v Kovačici*. Petrovec: Knihtlačiareň uč. Spol. v Petrovci 1928.
- ČELOVSKÝ, Samuel: Félix Kutlík medzi vojvodinskými Slovákmi. In: *Z kultúrnych dejín Slovákov vo Vojvodine*. Báčsky Petrovec : MOMS v Srbsku 2010, s. 66.
- FARKAŠ, J. Jozef: *Dejiny Kovačice 1802 – 1946*. Kovačica : vlastným nákladom 1985.
- HLÁŠNIK, Pavel a kol.: *Dolnozemskí Slováci – hranice určenia*. Nadlak: Vydavateľstvo Ivan Krasko 2013.
- HRONEC, Vítazoslav a kol.: *Slovník slovenských spisovateľov Dolnej zeme: Juhoslávia. Maďarsko. Rumunsko*. Bratislava: ESA 1994.
- HRONEC, Vítazoslav: *Poézia vojvodinských Slovákov*. Báčsky Petrovec: SVC 2015.
- KUTLÍK, Felix: *Báč-Sriemskí Slováci*. Nemecká Palánka: Tlačou Jozefa Krištofeka 1888.
- MARKO, Ján: *Kovačičania vysokoškooláci*. Kovačica 1992.
- MARKO, Ján: *Seniarski Markovci v Kovačici*. Nový Sad: Edícia TEP 1997.
- ORMIS, V., Ján: *Doplňky a opravy k Riznerovej bibliografii*. Martin: Matica slovenská 1972.
- RIZNER, L., Vladimír: *Bibliografia písomníctva slovenského na spôsob slovníka od najstarších čias do konca r. 1900. Diel I. A-F*. Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská 1929.
- SKLENÁR, Pavel: Dejiny slovenského evanjelického cirkevného a. v. zboru. In: *Kovačica 1802 – 2002*. Kovačica: MS Kovačica 2002.
- VALENTOVIČ, Štefan a kol.: *Slovenský biografický slovník: (od roku 833 do roku 1990)*. I. zväzok, A – D. Martin: Matica slovenská 1986.
- VEREŠ, Adam: *Slovenská evanjelická kresťanská cirkev a. v. v Kráľovstve juhoslovanskom v slove a v obrazoch*. V Petrovci: Nákladom vlastným 1930.
- ZLOCH, Martin a kol.: *Pozdrav z Banátu Slovákom: zbierka básní Literárnej družiny Maťeja Ambrózyho z Kovačice*. Kovačica: Obecná knižnica 2002.
-

Slováci vo Švajčiarsku

Renáta Krempaská

Ľudovít Pomichal

Krojovaný ples Slovákov vo Švajčiarsku ozdobil v družnej atmosfére FS Kolečko

Napriek tomu, že pandémie koronavírusu COVID-19 v rôznej miere a rozsahu negatívne ovplyvnila kultúrne aktivity a spoločenský život našich krajanov, sme radi, keď sa od slovenských komunít v západnej Európe dozvedáme o ich snahe, najmä však úspešne zvládnutých podujatiach. Aktuálne sa nám ozvala Renáta Krempaská, ktorá ďalším krajanom vo svete i nám sprostredkúva atmosféru KROJOVANÉHO PLESU v Zürichu – Riesbachu. Slováci žijúci vo Švajčiarsku sa na podujatí, ktoré sa uskutočnilo pri dodržiavaní bezpeč-

Spoločná fotografia z Krojovaného plesu v Zürichu

nostných opatrení (v kontexte COVID-19 registrovaný zoznam hostí, meranie telesnej teploty, odstup...), zišli v sobotu 26. septembra 2020.

„V programe Krojovaného plesu vystúpil Folklórny súbor *Kolečko* s novou choreografiou z Horehronia.“ Ako ďalej informuje Renáta Krempaská, „súboru sa ju podarilo naštudovať začiatkom roku 2020 a po pauze spôsobenej koronavírusom COVID-19 pod vedením umeleckých vedúcich tanec „dočistili“ a pripravili na premiéru. Tanečníci vystupovali v nových krojoch z Horehronia. Obnovené slávnostné kroje z Hornej Nitry si obliekli tanečníci pre tanec s názvom *Tekov*. Obohatením boli hudobné vystúpenia slovenských hudobníkov z *Kolečka* na fujare, heligónke, husliach a base spolu so spevákmi.“

Renáta Krempaská ďalej uvádza: „Hoci sa z objektívnych dôvodov na podujatí zúčastnil menší počet hostí, ako sme obvykle zvyknutí (spolu s členmi *Kolečka* to bolo okolo 80 ľudí), atmosféra bola vynikajúca. Hostia sa bavili a pochutnali si aj na domácej slepačej polievke, guláši a parených buchtách. Nechýbali ani korbáčiky, pareničky a doma pečené koláče.“

Ľudovít Pomichal

Pascal Janovjak, švajčiarsky spisovateľ so slovenskými koreňmi, získal Cenu publika Radio Télévision Suisse za román *Rímska ZOO*

V poradí už 33. ročník udeľovania cien publika Radio Télévision Suisse (RTS) ocenil už v septembri najlepšieho švajčiarskeho autora Pascala Janovjaka, syna francúzskej matky a slovenského otca. Porota v rámci udeľovania cien publika vyberala zo 60 prihlásených diel (uvedených na trh v roku 2019) švajčiarskych autorov alebo autorov žijúcich vo Švajčiarsku. Okrem Pascala Janovjaka sa o túto cenu uchádzali Matthieu Mégevand, Bénédicte Belpois, Edmond Vullioud, Nétonon Noël Ndjékéry a Annette Hug. Ako informuje JE Mgr. Andrea Elscheková Matisová, PhD., veľvyslankyňa Slovenskej republiky vo Švajčiarsku, Cena publika RTS, s ktorou víťaz získa aj 10 000 frankov, podporuje od roku 1987 švajčiarskych autorov alebo autorov žijúcich vo Švajčiarsku. Zaujímavosťou je, že ide o cenu každoročne udeľovanú verejnosťou – teda samotnými čitateľmi.

V tomto roku získal Pascal Janovjak už druhé ocenenie románu *Rímska ZOO*. Prvé ocenenie – Švajčiarsku cenu za literatúru 2020 – získal P. Janovjak vo februári v Berne. Túto cenu v minulosti prevzala tiež Irena Brežná, známa švajčiarska spisovateľka a publicistka slovenského pôvodu.

Najnovší román Pascala Janovjaka *Rímska ZOO* je poetickou prechádzkou srdcom parku vybudovanom na zač. 20. storočia. P. Ferla, prezident Ceny publika RTS, označil Janovjakov román za „originálne a nečakané dielo“. V románe sa medzi postavami mihne Mussolini, pápež a Salman Rushdie.

Najznámejšie knižné tituly Pascala Janovjaka *Neviditeľný* (2011) a *Pre Teba* (2013) boli preložené do slovenčiny. V prípade románu *Neviditeľný* to bolo aj zásluhou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorý sa na vydání knihy podieľal finančnou podporou v rámci svojej dotačnej politiky v rozvíjaní vydavateľských aktivít našich krajanov, žijúcich a pôsobiacich v zahraničí.

Slovenský preklad knihy prezentoval Pascal Janovjak so svojím otcom Štefanom počas Bibliotéky 2011 v Bratislave v Inchebe, ako aj na stretnutí s čitateľmi 3. novembra 2011 v bratislavskom kníhkupectve Panta Rhei na Poštovej ulici.

Kto je Pascal Janovjak

Pascal sa narodil v roku 1975 vo švajčiarskom Bazileji v slovensko-francúzskom manželstve. Pascalov otec Štefan Janovjak je bratislavský rodák, ktorý sa v roku 1968 rozhodol emigrovať a vytvoril si svoje profesijné (vyštudoval aplikovanú matematiku a vo Švajčiarsku si stupne svojho vzdelania rozširoval, aby po roku 1989 a najmä v kontexte samostatného Slovenska od roku 1993 vniesol svoj vklad do rozvoja slovenskej vedy a školstva svojimi pedagogickými aktivitami – prednáškami na slovenských vysokých školách...) a postupne aj rodinné zázemie v otvorených demokratických podmienkach západnej Európy. Jeho manželka je Francúzka, do rodiny sa narodili traja synovia, u ktorých sa zásluhou ich otca vyvinul veľmi úprimný a ľudsky i emotívne priľnavý vzťah k Slovensku a prakticky ku všetkému, čo so slovenskosťou súvisí.

Pascal je z bratského triumvirátu Janovjakovcov najstarší. Vyštudoval literatúru a dejiny umenia v Štrasburgu, aby svoje odborné znalosti zužitkoval v prelínaní iných ako európskych kultúr. Silnými motivačnými aspektmi, ovplyvňujúcimi aj jeho poviedkovú a najnovšie románovú tvorbu, sa stali jeho mimoeurópske pracovné aktivity na poli kultúry v arabskom svete a v Ázii. Pascal sa venoval kultúrnej diplomacii v Jordánsku vo Francúzskom kultúrnom centre v Ammáne. Svoje pedagogické vlohy preukázal potom ako prednášateľ francúzskej literatúry počas dvoch semestrov v Saint-Joseph University v Libanone. Ďalšie pracovné povinnosti ho počas troch rokov včlenili do ministerstva zahraničných vecí Francúzska. Pascal pôsobil vo funkcii riaditeľa Francúzskeho inštitútu v bangladéšskej Dháke.

Od roku 2005 znovu mení krajinu svojho pôsobenia – Pascal pracoval v Ramalláhu na okupovaných palestínskych územiach, kde sa okrem pedagogickej činnosti venoval písaniu poviedok, beletrie a prekladovej literatúry. Z tohto obdobia jeho tvorby bolo najvýznamnejším počínom vydanie literárnej prvotiny, knižky básní v próze *Coléoptères* (Ženeva, vydavateľstvo Samizdat 2007).

Román *Neviditeľný* (*L'Invisible*) vyšiel v roku 2009 v náklade 25-tisíc výtlačkov, čo je na francúzskej literárnej scéne obdivuhodný úspech, keďže, aj podľa slov autorovho otca, pána Štefana Janovjaka, „vychádza vo Francúzsku – Mekke svetovej literatúry – každý mesiac okolo 500 nových knižných titu-

lov v oblasti beletrie. Teda, ak si už niekoho takýmto spôsobom a vydavateľským prístupom všimnú, už ide o významný kompliment. Ako otec som preto na Pascala veľmi hrdý, ohlas jeho románu ma naplňa radosťou a verím, že aj slovenský preklad jeho prvého románu sa stane prínosom pre slovenskú literatúru.“

Pascal Janovjak ovláda viacero jazykov – francúzštinu, angličtinu, taliančinu, nemčinu, arabčinu a, prirodzene, aj slovenčinu, ktorú napriek svojej – možno až príliš pokornej skromnosti, keď hodnotí seba samého, používal aj počas prezentácie knihy a našej debaty v novembri 2011 mimoriadne obratne.

Pascal Janovjak žije a tvorí v súčasnosti so svojou talianskou manželkou v Ríme, v marci 2011 sa im narodil syn. Neskrýva očakávania z nových spisovateľských impulzov (čo, *napokon, jeho nový román Rímska ZOO aj naplnil!*). V Ríme už v čase návštevy Slovenska v r. 2011 chystal literárne dielo, v ktorom využíva netradičný prístup v jeho obsahovej a dramaturgickej stavbe: autor oslovuje pre neho celkom neznámych ľudí priamo na ulici. A tí sa v rôznej intenzite osobného nasadenia a zaujatosti zdôverujú so svojimi životnými príbehmi.

Pascalovi aj touto cestou blahoželáme k jeho krásnemu literárnemu úspechu!

ZDROJ: ZÚ Bern, Portál Slovenské zahraničie

Pascal Janovjak na prezentácii svojej knihy v Bratislave (foto: Ľudo Pomichal)

Slováci v Taliansku

Elena Cengelová Carina,
predsedníčka ZKPS

Združenie krajanov a priateľov Slovenska v Miláne

Associazione dei Connazionali e degli Amici della Slovacchia a Milano

Milí priatelia Slovenského svetového kalendára,

napriek tomu, že sme prvou, legálne registrovanou slovenskou asociáciou na území Talianska, doposiaľ sme o nás vo Vašom kalendári nepísali. Spočiatku možno zo skromnosti, lebo sme sa nemohli porovnávať s početnými a finančne dobre zabezpečenými komunitami v iných štátoch, a neskôr možno aj z obavy, že prechádzajúc rôznymi etapami, finančnými problémami, ako aj organizačnými zmenami, nemohli sme sa pochváliť takým množstvom akcií, aké organizovali iné slovenské komunity.

Združenie krajanov a priateľov Slovenska v Miláne (ZKPS),

„*Associazione dei Connazionali e degli amici della Slovacchia*“ je prvou samostatnou legálne registrovanou asociáciou Slovákov na území Talianska. Vznikla po rozdelení bývalého Československa a bola založená ustanovujúcim zasadaním dňa 26. februára 1994 v priestoroch bývalého Generálneho slovenského konzulátu v Miláne na Via Morgagni 20. V tento deň nadobudol platnosť aj prvý novozvolený dočasný výbor, ktorý bol definitívne potvrdený a rozšírený na druhom riadnom zasadnutí dňa 7. mája 1994. Oficiálna registrácia asociácie ZKPS sa uskutočnila na Štátnom notárstve v Miláne, Via G. Murat 76, notárom Dr. Robertom Banone, ktorý ju zaregistroval pod číslom 54945 v zozname č. 7875.

Zakladajúcimi členmi ZKPS boli: Ing. Rudolf Damašek, generálny konzul Slovenskej republiky v Miláne, Ph. Dr. Elena Cengelová-Carina (tlmočníčka konzulátu), Mária Vatrťová-Fusilli a Ing. Beata Hazdová-Ghidotti.

Cieľom a hlavnou náplňou asociácie ZKPS je organizovanie kultúrno-spoločenských akcií zameraných na udržiavanie a rozvíjanie slovenského

národného povedomia v zahraničí, na poznávanie slovenských kultúrnych i náboženských tradícií, rozširovanie znalosti slovenského jazyka a literatúry, folklóru, národných a historických poznatkov, ale taktiež aj na zviditeľnenie a pozitívnu reprezentáciu Slovenska.

Asociácia ZKPS je apolitickou a nelukratívnou organizáciou, existuje jedine vďaka obetavej práci jej členov, ktorí konajú akúkoľvek činnosť

úplne zdarma. Disponuje len finančnými prostriedkami z členských príspevkov, prípadných dobrovoľných darov a z vlastných lotérií. ZKPS je okrem notárstva v Miláne registrovaná aj v zozname Kultúrnych asociácií Provincie Miláno a v zozname miestnych asociácií v meste Melegnano, kde má, po zrušení Slovenského generálneho konzulátu v Miláne, prechodné sídlo a poštovú adresu: Dr. Elena Cengelová-Carina, ZKPS, Via Edmondo de Amicis 12/A, 20077 MELEGNANO, Prov. Milano Italia

Vedenie / Direzione (do roku 2018):

prezidentka / *presidente* Dr. Elena Cengelová-Carina,
viceprezidentka / *vicepresidente* Dr. Katarína Ševčíková,
financie / *finanze* Mária Vatrťová-Fusilli,
kontrola / *controllo* JUDr. Marco Carina,
poradcovia / *consilieri* Dr. Viera Danihelová,
MUDr. Magda Ševčíková,
Dr. Mária Machová-Turcato.

Velkonočné stretnutie krajanov (1996)

Pôvodný program našich akcií bol takýto:

- jarné predvelkonočné stretnutia (marec, apríl),
 - spoločné výlety do prírody, pikniky, guláš-party (máj, jún),
 - návšteva kultúrnych pamiatok, exkurzie, semináre (september, október),
 - kultúrno-umelecké stretnutia: koncerty, divadlo, večery poézie, výstavy (celý rok podľa záujmu),
 - mikulášske a predvianočné stretnutie (december),
 - spoločné podujatia organizované honorárnym konzulátom Slovenskej republiky v Miláne (podľa pozvania),
 - slovenské aperitívy (podľa dohody),
-

*Na prijatí u prezidenta Slovenskej republiky
Ivana Gašparoviča (2001)*

Guláš-party v Bosco in città v Miláne

*Elena Cengelová-Carina pri prezentácii
svojej knihy Dietro la cortina di ferro
(Spoza železnej opony) 2018*

– vydávanie časopisu *Slovenské ozveny*.

Po roku 2018 nastal krízový stav, mnoho členov nezaplatilo členské príspevky (ale prišli sa pohostiť a pobaviť), zvýšili sa náklady na prenájom miestností pre naše stretnutia, niektorí z pôvodných členov sa vrátili definitívne na Slovensko, osem našich členov zomrelo, včítane MUDr. Káčerika, bývalého predsedu, a ZKPS sa ocitlo pred ťažkým rozhodnutím: existovať naďalej, alebo zmeniť a zjednodušiť formu organizácie a pôsobenia.

Stalo sa tak, že po roku 2018 sa združenie zmenilo na Interkultúrálnu organizáciu, ktorá pracuje na báze webovej komunikácie on-line, čím sa ušporí mnoho papierovej práce a vzájomná komunikácia je rýchla a finančne nenáročná. V tomto roku sme obnovili aj vydávanie nášho slovensko-taliankeho časopisu *Slovenské ozveny* on-line a stali sme sa intermediačnou zložkou medzi oficiálnymi zástupcami Slovenska v Taliansku, Veľvyslanectvom, Slovenským inštitútom v Ríme a honorárnymi konzulátmi v Taliansku a, samozrejme, všetkými inými asociáciami, ktoré sú s nami v priateľskom vzťahu. Dnes je našim cieľom komunikovať nielen s krajanmi, ale aj s miestnymi obyvateľmi a kultúrnymi inštitúciami a pre-

hlbovať ich znalosti a informácie o našej rodnej krajine. V databáze máme asi 194 kontaktov (z toho 96 pôvodných členov).

Slováci v Ukrajine

Jana Dudášová

Slovenská identita a Spolok Dôvera

Vážení rodáci, keď vymedzujeme pojem o zahraničných Slovákoch citujúc zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí: sú to osoby, ktoré nie sú štátnymi občanmi Slovenskej republiky, ale uchovávajú si národné povedomie a ich predkovia mali pôvodne slovenskú národnosť.

Každý z nás má svoje dejiny a bezcenné tradície, ktoré si uchováva vo svojej vlasti. My zahraniční Slováci z Ukrajiny si vážime všetko, čo pre nás robí slovenský štát v oblasti vzdelávania a kultúry, podporuje a rozumie špecifickým potrebám Slovákov žijúcich nielen na Ukrajine, ale aj v zahraničí, ktorú si v diaľke od svojej otčiny zachovávajú a rozvíjajú slovenskú identitu, kultúru a jazyk.

Nosíme vo svojom srdci kúsok svojho domova, zeme, ktorá je rodiskom a kolískou jednoty všetkých Slovákov na celom svete.

Momentka z prezentácie kalendára na rok 2019

Jedna časť návštevníkov prezentácie kalendára

Prišlo na svet pokolenie, ktorému sú ukradnuté tradičné oslavy Vianoc, Veľkej noci, vymenili sme koledy na zahraničné piesne, málokto si vychutná čaro koledy, vymierajú tradície veľkonočného šibania, málokto z mladých vie zaspievať a zatancovať tradičné slovenské piesne a tance.

Keď sa pozrieme na naše spoločné dedičstvo, tak uvidíme veľa spoločného. Všetky naše tradície majú jeden spoločný koreň a hlavne nemajú právo na zabudnutie. Naučme naše deti tomu, čo je bezcenné, aby sa nestratili v tomto veľkom svete, aby si uvedomili, že domov sú tradície, zvyky, krásne piesne, tance a hlavne prekrásna reč, ktorú musia odovzdať budúcim pokoleniam po nás.

Čím pomôžeme novému pokoleniu? Umožníme im uvidieť zem našich praotcov, otčinu, ktorá sa líši od ich domova, naučíme ich jazyk, a hlavne či dáme im možnosť byť Slovákmí? Prišli nové časy, lákajú nás nové kultúry, učíme sa všetkému novému, ale je otázkou, či sa nestratíme v oceáne sveta, či si zachováme svoju identitu. Aby sme mali čo odovzdať budúcemu pokoleniu, musíme sa vrátiť späť do svojej minulosti.

Musíme si uvedomiť, aké krásne je byť spoludedičmi jednej spoločnej vlasti.

Byť krajanom znamená uchovať si svoj jazyk, svoju kultúru, svoje tradície v srdci do konca života. Byť krajanom znamená nosiť si svoju vlasť vo svojej

pamäti ako genetickú pamiatku na všetko krásne, čo sme dostali do vienka od svojich rodičov.

Každý z nás potrebuje nadýchnuť sa jazykom svojich predkov, má právo počuť krásnu slovenskú reč, spoznať kultúru svojich praotcov, a preto prosíme Vás, aby ste nás aj naďalej motivovali svojím príkladom, ukážte nám, že Slovensko je krásna zem, ktorá je milujúcou matkou pre všetky svoje deti.

Nové pokolenie Slovákov žijúcich v zahraničí na Ukrajine chce priblížiť Slovensko svojim deťom, aby sa právom stalo ich druhým domovom, aby našli nádej a stabilitu, pokoj a múdrosť predkov.

Pred desiatimi rokmi sme dostali šancu uchovať si svoje národné povedomie, jazykovú kultúru a možnosť byť spoluredičmi jedného malého, ale silného duchom národa, umožnil nám to zákon o Slovákoch žijúcich v zahraničí. My zahraniční Slováci žijúci na Ukrajine pocítujeme podporu slovenského štátu, ktorý nám umožňuje stotožňovať sa vo svete so Slovákami z iných krajín. Osvedčenie Slováka žijúceho v zahraničí dáva možnosť aj potomkom vycítiť, že sú jednotní spolu so svojimi rodákmi. Sú im blízke kultúrne hodnoty jedného spoločného národa.

Počas desiatich rokov slovenský štát nás podporuje a dáva nám možnosť byť bližšie, dáva možnosť našim deťom poznávať Slovensko. Vzdeláva naše deti, ktoré majú možnosť vypočúť si krásnu slovenčinu a nadviazať kontakty so Slovákami z iných krajín.

Krajské spolky na Ukrajine aj napriek rôznym názorom sa snažia podporovať svojich členov, pomáhajú staršiemu pokoleniu a u mladých sa snažíme vychovávať pocit identity so svojím národom.

Jedným z takýchto spolkov je aj Spolok slovenských žien Dôvera. Je otvorený k spolupráci s orgánmi mestskej samosprávy, stranami, charitatívnymi, náboženskými, občianskymi organizáciami, ďalšími právnickými osobami a občanmi pre realizáciu úloh zakotvených v Stanovách.

Spolok všestranne podporuje charitatívne, občianske a náboženské organizácie, ktoré pracujú so zástupcami slovenskej národnosti kraja a úlohou ktorých je zvýšenie ich duchovnosti, kultúrnej úrovne a celkového blahobytu.

Sme rodáci zo Seredného, preto predstavujeme rodiny Slovákov z krásneho kraja sladkého hrozna, chutných koláčov, spevu slovenských piesní a ľudských osudov, ktoré tvoria dejiny našich predkov.

Keďže sme ženská organizácia, nemohol nám ujsť život žien, ktoré tvorili nielen svoj vlastný osud, ale aj osud dediny, z ktorej pochádzame. Otvorme dvierka dejín a nazrime do minulosti cez fotografie.

Ľudovít Pomichal

Slováci na Ukrajine odhalili v obci Dračino pamätnú tabuľu Ľudovítovi Štúrovi

Spoločná fotografia pri odhalenej tabuli

V stredu 21. októbra 2020 z iniciatívy Užhorodského spolku Slovákov a za finančnej podpory Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí slávnostne odhalili naši krajanovia pamätnú tabuľu na počesť kodifikátora slovenského spisovného jazyka Ľudovíta Štúra v obci Dračino – časť mesta Svalava.

Na odhalení spomienkovej tabule sa zúčastnili zástupca Generálneho konzulátu SR v Užhorode Peter Hodúl, predseda Svalavskej štátnej administrácie Roman Tarabij, jeho zástupca Ivan Rusnak, riaditeľka Svalavského okresného oddelenia školstva Edita Hrabar, riaditeľka miestnej školy v Dračine Viktorija Kňaz, predseda krajského spolku slovenskej inteligencie Ernest Hor-

vat, predseda USS mgr. Ivan Latko a tiež aktivisti Užhorodského spolku Slovákov a krajanovia. Po slávnostných príhovoroch hostí vystúpili deti miestnej školy s krátkym folklórnym programom a zaspievali rôzne piesne.

Keď bolo Zakarpatsko súčasťou medzivojnovej 1. Česko-slovenskej republiky, v obci Dračino žilo okolo 400 obyvateľov, z ktorých bolo 200 nemeckej národnosti, 100 slovenskej a 100 rusínskej. Teraz žije v Dračine asi 40 obyvateľov slovenskej národnosti.

Dôležité je podčiarknuť, že toto podujatie bolo úspešné aj vďaka podpore miestnej štátnej administrácie, ktorá je ústretová voči aktivitám našich krajanov žijúcich v okrese Svalava.

Slováci v USA

Milina Sklabinská

Ešte predtým ako sa niekde stanete cudzincami...

Rozhovor s Michalom Benkom, prvým predsedom spolku Vojvodina

Len prednedávnom oslávil svoje životné jubileum – osemdesiatku, a práve pri tejto príležitosti sme si dovolili nazrieť bližšie do duše vojvodinského Slováka, ktorý viac ako päť desaťročí s rodinou žije v štáte Michigan v USA, v útulnom mestečku Chesterfield neďaleko Detroitu. Michal Benka, pôvodom z Lalite, spolu so svojou manželkou Zuzanou Benkovou, rodenou Kováčovou, zo Silbaša, ochotne a úprimne porozprávali o svojom vysťahovaleckom príbehu. Počas videohovoru som sa akoby aj sama vrátila do detstva a so zvedavosťou a pokorou počúvala dvoch výnimočných, rodinne založených ľudí, ktorí si ďaleko od svojho rodiska vytvorili svoj slovenský svet, avšak v ktorých obrazy rodnej vojvodinskej roviny nikdy nezovšedneli. Vo chvíli mi bolo jasné, že každý vysťahovalecký príbeh má svoju silu, no tie zámorské sú dobrodružstvom pre tých z najsilnejšej ocele.

Azda preto, že naším spoločným menovateľom je slovenský vojvo-

*Zuzana a Michal Benkovci
pri 50. výročí manželstva*

dinský pôvod, Michal si s úsmevom a láskou zaspomínal na detstvo. Narodil sa v roku 1940 do krčmárskej rodiny, ktorá mala známu Benkovu krčmu v Laliti. S kamarátmi sa od útleho detstva hral o vojnu, lebo vyrastal práve v tých neblahých časoch. V krčmárskom prostredí zvedavé detské ucho si vy počulo všelijaké príbehy, ale bol to podnet i pre skutočnú detskú akciu: „Keď ruské vojsko išlo cez našu dedinu na kočoch a pešo, tak sme mali takúto výmenu – oni nám dávali kryštálový cukor a my sme na oplátku vyzbierali vajcia z domáceho hniezda a bolo.“ Hneď nato vynoria sa mu spomienky na sviatočné chvíle, na kirbaj v Laliti a potom na čarovné Vianoce, keď vždy, akoby zázrakom, po štedrovečerných bohoslužbách pri východe z kostola snežilo. Slovenské zvyky žili naplno, a aj dnes si spomína, keď ako malí chlapci na Štedrý večer spievali pod oknami a v deň Vianoc chodili polazovať, neskôr keď boli starší, tak strieľať dievkam pod okná... Laliť sa v tom čase pýšila aktívnym divadelným životom a Michalov strýko, taktiež Michal Benka, inak učiteľ a kantor v Laliti, v povojnových rokoch tu nacvičoval divadelné hry. „Vedel som všetky roly spamäti a čo kto má kedy hovoriť, lebo sme strýkovi pomáhali s prípravou javiska. Keď prišiel deň premiéry, sieň zaplnilo obecnstvo, ktoré nadšene a so záujmom vnímalo dej a herecké výkony našich dedinských hercov, lebo v tom čase u nás ešte televízor nebol... Keď sa predstavenie skončilo, stoličky sa odložili a vtedy začal tanec, ktorý trval do rána. Boli to časy, na ktoré sa nezabúda,“ – spomína si Michal. Svoj kufrík si po prvýkrát zbalil, keď bolo potrebné

Štefan Benka s manželkou Annou vyprevádza súrodencia Michala s rodinkou na cestu z prístavu v Rijeke 8. marca 1967

ukončiť malú maturitu v neďalekom Odžaku. Šiestakovi sa desaťkilometrová vzdialenosť zdala neprekonateľná, ani čo by sa mesto nachádzalo na konci sveta. Spoje neboli časté, a tak pre skončenie siedmeho a ôsmeho ročníka musel bývať v meste Odžaci v podnájme. Po prvom zbalenom kufríku nasledovali mnohé ďalšie, ktoré prinášalo školenie, neskôr práca a vojenčina (Železnik, Sombor, Nový Sad...). „*Nový Sad sa mi páčil a zdal sa mi byť miestom, kde natrvalo zakotvím. Prácu som mal vo svojom odbore a nebola ďaleko ani moja rodná Laliť,*“ – spomína. Sny o budúcnosti prekazila rodinná tragédia: „*V našej krčme sa stala vražda, môj otec bol jej obeťou, keď chcel ochrániť dvoch pohádaných... Zabil ho jeden miestny mäsiar a táto udalosť poznačila celý môj život. Bola to veľká rana, po ktorej sme dom v Laliť predali a moja matka, ktorá kedysi s rodinou už žila v Amerike, sa rozhodla po druhýkrát odísť za otcom do Ameriky, ktorý tam stále žil.*“ Michal sa rozhodol založiť si rodinu, za manželku si vzal Zuzanu, ktorú poznal od detstva, odsľúžil si povinnú vojenčinu v Sombore a neskôr v Slovinsku, a v Novom Sade sa rodina rozrástla, keď sa im v roku 1964 narodil prvý syn Miroslav. Rodinka však dostala pozvanie presťahovať sa za matkou a starým otcom do mesta Hamtramck v americkom štáte Michigan, pretože v tom čase v Amerike platil zákon, podľa ktorého sa najbližšia rodina mala možnosť presťahovať k svojim blízkym. „*Rozhodli sme sa zbalit už dobre známy kufrik a odísť,*“ spomína si Michal. Na zaplatenie lístkov na loď vystačilo to, čo dostali z predaja domu v Novom Sade a čoskoro z chorvátskeho prístavného mesta Rijeka nastúpili na dlhú cestu, ktorá trvala vyše dvadsať dní. Na ceste, ktorá pre mnohých bola skúškou nervov, si najviac spomínali na tých osem dní na oceáne, počas ktorých ich zachvátila veľká búrka. Mysleli si, že je to koniec. Prvý dojem z New Yorku nebol veľmi príjemný, lebo to bol iný svet, hlavná stanica preplnená ľuďmi, ale aj vojakmi, lebo v tom čase zúrila vojna vo Vietname. Pre Zuzanu, ktorá sa starala o malé dieťaťko, kládol príchod do tejto úplne inej krajiny rad otáznikov, či si to s odchodom rozmysleli správne. Aj na lodi a aj vo vlaku však boli ďalší vojvodinskí Slováci z Erdevíka a aj z Kovačice, všetci so strachom a s nádejou v začiatok novej kapitoly ich životov. „*Začiatky boli ťažké, nepoznali sme jazyk, nemali sme auto, nemali sme prácu a keď sme odišli k dedovi, ktorý bol ešte živý (do USA odišiel roku 1912), naše predstavy o jeho blahobyte v Amerike sa rozplynuli už pri pohľade na jeho drevenú chladničku, ktorá chladila tak, že sa do nej vkladal ľad. Žil veľmi skromne.*“

Všetko sa však začalo meniť, keď sa Michal zamestnal vo svojom odbore v automobilovom priemysle. Netrvalo dlho a svoje vedomosti naplno využil vo firme, v ktorej následne pracoval 38 rokov. Dokázal zarobiť tak, že sa

Krojová zábava v roku 1988. Anka, Slobodan a Stefani Stevanovičovci získali prvú cenu, Zuzana a Michal Benkovci získali druhú cenu a Marka Slavkova s dcérou Ankou získali tretiu cenu.

manželka Zuzana mohla úplne starať o domácnosť a o ich už dvoch synov – Miroslava a Mikiho. Vystačilo na nové bývanie, ale aj na pravidelné odchody domov – *do kraju*. Dom si kúpili v Detrote oproti slovenskému kostolu, ktorý si tu početní Slováci evanjelického vierovyznania z Vojvodiny a zo Slovenska vystavali v 40. rokoch minulého storočia. Žiaľ, keď staršie generácie pomreli, kostol bol v polovici 80. rokov predaný a prostriedky z predaja boli odoslané na Slovensko a do Vojvodiny na znak vďaky k tým, ktorí ho vystavali. Dnes je tento sakrálny objekt pamiatkou, ktorá sa nachádza v centre Detroitu a používa ju početná černošská kresťanská komunita.

Rodina sa neskôr presťahovala a žila veľmi intenzívnym spoločenským životom, keď sa stretávala s mnohými krajanmi z vtedajšej Juhoslávie. Podľa vzoru na Toronto si aj Slováci vo Windsore, ktorý od Detroitu rozdeľuje rieka Detroit, založili svoj slovensko-kanadský klub Vojvodina. Práve Michal Benka bol prvým predsedom tohto klubu v prvých dvoch funkčných obdobiach a ako si spolu so Zuzanou spomínajú, na svojich stretnutiach bolo cítiť juhoslovanského ducha, lebo „*hudba nepozná národy ani národnosti*“. Bolo to miesto, na ktorom sa uskutočnilo množstvo rôznych podujatí, na ktoré si aj

Slovenský orchester vo Windsore: Štefan Častvan saxofón, Janko Častvan bicie, Michal Čáni gitara a Michal Benka harmonika

dnes s láskou spomínajú. Michal však s radosťou hovorí aj o svojich koníčkoch, je ich vraj celá „ergela“, čiže žrebčinec. Je talentovaným harmonikárom, a nielenže na tomto nástroji hrá, ale harmoniky aj opravuje – „vdychujem nový život starým nástrojom“. Z dreva dokáže vyrezať všetko, čo si predstaví, a jeho vášňou je aj poľovačka. Zuzana je zasa šikovná vo všetkých domácich prácach a skutočnou celoživotnou oporou svojmu manželovi. „Vieš, Milinka moja (toto moja mi zakaždým zahreje srdce), ktorý bol najkrajší deň v mojom živote?“ pýta sa Zuzana a ja už tuším, čo povie. „Bola to veľká oslava k 50. výročiu nášho manželstva. Keďže sme svadbu ako mladomanželia v Juhoslávii nemali, táto oslava bola slávnosťou, na ktorú nám prichádzali hostia z Toronta či z ďalekej Austrálie. Ako sa na správnu vojvodinskú svadbu patrí, týchto hostí aj pri príchode a aj pri odchode domov sprevádzala hudba, lebo sa tu oslavovala skutočná láska. Boli tu naši synovia s manželkami a deťmi, boli sme tu všetci a šťastní,“ – hovorí Zuzana.

Moji virtuálni hostitelia sa však zdôverujú, že aj dnes túžia za svojím rodným krajom, za minulosťou a láskou, ktorú im v detstve vstúpili rodičia a najmä starí rodičia. Na obrazovke sa chvíľku objaví vnuk Andrew, ktorý len

Rodina Benková: zľava syn Miroslav (1964 – 2018), manželka Kathleen a deti Nikolas a Tatiana; sprava syn Michal jr., manželka Tricia a deti Alexander, Andrew a Alyssa, v strede Zuzana a Michal Benkovci

prišiel poprosiť starkú, či mu pripraví jeho obľúbené jedlo na večeru. Možno si ani neuvedomujú, že sa z nich stali rovnakí starostliví starí rodičia, ako boli tí ich, keď im kedysi dávno vedeli splniť všetky túžby, čo im na očiach videli. Ich päť vnúčat im tú lásku stonásobne vie vrátiť, a práve v tom našli zmysel svojich dní v jeseni života.

Na moju otázku, aký je život v cudzine, Michal hovorí: „Vystahovalecký život nie je ľahký, keď tam nemáš svojho súrodenca, svojho brata... Iný je to svet, iné sú obyčaje, všetko je iné a ten život nie je pre každého. Preto odporúčam mladým, ktorí začínajú, predtým než sa rozhodnú odísť, nech si to dobre rozmyslia ešte predtým, ako sa niekde stanú cudzincami... Je to ťažké slovo, lebo ťažko je byť cudzincom. Ten, kto môže, nech zostane doma, na svojej hrudi... Možnože nebude až tak dobre materiálne zabezpečený, ale bude šťastný. Pozdravujem všetkých dobrých ľudí, Michal Benka...” Po tomto si utrel slzu, a aj ja. Ani neviem či preto, že je radosť stretnúť a poznať takých úprimných ľudí čistého srdca, alebo preto, že nám v dnešnej dobe takáto úprimnosť a ľudskosť tak veľmi chýba.

Slováci vo Veľkej Británii

Eva Danková

Slovenská víkendová škola v Bristole

Naša sobotná víkendová škola pôsobiaca v anglickom Bristole datuje od januára 2014 a mnohí nás poznali pod názvom Stonožka. V roku 2019 sa nám podarilo zrealizovať dlho plánovanú zmenu právneho statusu a názvu organizácie. 23. 5. 2019 bol krajanský spolok zapísaný v Companies House pod názvom Czech & Slovak Community and School Bristol CIC.

S novým menom sa zrodilo aj nové logo. Tri lipové listy v národných farbách symbolizujú Českú republiku, Slovenskú republiku a Veľkú Britániu. Lipové listy sme zvolili preto, že lipa je národným stromom Slovanov a tiež preto, že dcéru slávnej Zpívající lípy z Českomoravskej Vysočiny sme 16. 6. 2018 slávnostne vysadili v krásnom bristolskom St George Parku v rámci projektu *Stromy slobody* a tiež pri krásnej príležitosti 100. výročia vzniku Československa.

S radostou musíme konštatovať, že akcia bola nesmierne vydarená a zúčastnilo sa na nej niekoľko desiatok Slovákov i Čechov. V ústrety nám vyšli

všetci, ktorí sa podieľali na prevoze mladého stromčeka do Anglicka, no a, samozrejme, britská strana, konkrétne miestny úrad, ktorý nám ponúkol pekné miesto k výsadbe v parku neďaleko našej sobotnej školy.

Lipe sa v parku darí, kvitne a rozrastá sa – podobne ako naša organizácia a komunita v Bristole.

Karin Košťalová

Slovenská víkendová škola vo Warwicku

Slovenská víkendová škola v historickom mestečku Warwick bola otvorená v septembri 2020 a je súčasťou česko-slovenského klubu England.

Škola začala športovým popoludním v sobotu 5. septembra 2020, kde bol spropagovaný aj zápis žiakov vo veku 5 – 13 rokov.

Výučba prebieha každé dva týždne v prenajatých priestoroch základnej školy Emscote Infant School, kde sa stretávajú deti Slovákov žijúcich v okolí Warwicku, aby sa spriatelili s inými deťmi s podobným dedičstvom.

Cieľom klubu je organizovať aj kultúrne akcie pre slovenskú komunitu kvôli spoznávaniu sa aj s inými slovenskými deťmi a narastaniu ich slovenského povedomia a aby boli hrdí na to, že sú Slováci, aj keď žijú v Anglicku. Začali sme športovým popoludním v septembri na školskom dvore a ihrisku,

*Športový deň na školskom dvore Czech and Slovak Club England:
česko-slovenská komunita vo Warwicku*

Výroba papierovej vlajky a spievanie slovenskej hymny, práca s mapou

ktoré má škola k dispozícii a využíva sa aj počas vyučovania na vonkajšie aktivity, ako loptové hry alebo futbal a súťaže. Učenie hrou je podstatnou súčasťou našej školy.

Záujem prejavili dokonca aj dospelí, ktorí by sa chceli učiť slovenčinu.

V októbri sme zorganizovali aktivitu prechádzka lesom a stretnutie s Bielou paňou, kde deti s rodičmi cestou lesom plnili úlohy a získavali kódy, ktoré potom ukázali Bielej pani na záver hľadania v lese. Biela pani ich odmenila sladkosťami a diplomom za účasť a detičky si mohli vychutnať horúcu čokoládu.

K aktivitám patrí aj Mikuláš, fašiangy, oslava slovenskej Veľkej noci a pripomenutie slovenských tradícií, majáles, Deň detí a školský rok sa ukončí aktivitou rozprávkový les, kde deti v miestnom parku stretnú rôzne postavičky zo slovenských a českých rozprávok a čakajú ich aktivity na každom stanovišti a, samozrejme, odmena ich neminie.

Facebookové a instagramové stránky sú nepostrádateľnou komunikáciou s verejnosťou, ako aj pravidelnou komunikáciou s rodičmi o vyučovaní a aktivitách.

Czech and Slovak Club England prispieva k vzdelávaniu v slovenskom jazyku pre slovenské deti v Anglicku, ale záujem je aj o stretávanie sa v našej herni pre rodiny s menšími detičkami, ktoré chcú udržiavať kontakt s krajanmi žijúcimi a pracujúcimi v Anglicku.

Krajanina na Slovensku

Príhovor predsedu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Vážení krajanovia,

je pre mňa veľkou ctou, že vás všetkých, ktorí čítate *Slovenský svetový kalendár*, môžem pozdraviť ako predsedu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí, ktorým som sa stal v júli v roku 2020. Listujúc v štyroch kalendároch, ktoré od roku 2017 vydáva Slovenský kultúrny klub z vojvodinského Báčskeho Petrovca na čele so znalcom na krajauskú problematiku Vladimírom Valentíkom, je očividné, že ide o jedinečný počin, ktorého potenciál ešte len spoznáme v budúcnosti. Totiž špecifikum tejto ročenky spočíva v tom, že ju spoločne

Predsedu ÚSZZ Milan Ján Pilip

prípravujú samotní krajanovia, Slováci žijúci v zahraničí, ktorých združila potreba lepšie sa spoznávať a vedieť o sebe viac. Táto myšlienka materializovaná doteraz v štyroch kalendároch vznikla v krajauskom prostredí, presnejšie na tzv. Dolnej zemi, avšak jej potenciál veľmi rýchlo zaznamenal aj rad tvorivých osobností z celého krajauského sveta, a najmä zo Slovenska. Boli to novinári, spisovatelia, akademickí a kultúrni pracovníci, jednoducho všetci tí, ktorí už spoznali komplexnosť a pôvab ešte stále nedostatočne známeho slovenského zahraničného sveta. Uvedená ročenka v priebehu štyroch rokov dokázala zdokumentovať ne jeden výťahovalecký príbeh z vyše tridsiatich krajín sveta a spojila znalcov tejto problematiky s jediným cieľom – koncentrovať na jednom mieste kus slovenskej histórie naprieč rôznym historickým obdobiami a naprieč zemepisným šírkam a dĺžkam.

Úrad pre Slovákov žijúcich v zahraničí prebral záštitu nad *Slovenským svetovým kalendárom* už od jeho prvého ročníka a rovnako tak robí aj v jeho piatej edícii. V tejto edícii na rok 2021 sa však nebudeme môcť pochváliť bohatou prezentačnou činnosťou krajanov na Slovensku, ako to bolo bývalo zvykom v minulých rokoch. Sme svedkami neblahej situácie, ktorú zapríčinil nový vírus Covid-19 a opatrenia na zamedzenie jeho šírenia zabránili uskutočniť pripravované podujatia, na ktoré sme sa všetci veľmi tešili. Z tohto dôvodu sa neuskutočnili naše stretnutia s krajanmi v Detve, v Dulovciach, v Bratislave či na rôznych iných miestach, na ktorých nám každoročne pripomínate, ako starostlivo si dokážete zachovávať svoju kultúrnu identitu za hranicami Slovenska. V tomto neštandardnom čase sme sa však sústredili na iné aktivity, ktoré sú v záujme našich krajanov a okrem iného dali sme sa aj do prípravy novej Konceptie štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu k Slovákom žijúcim v zahraničí. Naším cieľom bolo zachytiť čo najširší rádius krajanského sveta a čo najlepšie pochopiť a zabezpečiť Vaše potreby v snahe zachovať si svoj slovenský jazyk a kultúru všade tam, kde žijete.

Nová situácia akoby prinútila ľudí na celom svete, aby si v súčasnom rýchlom a globalizovanom svete začali lepšie uvedomovať skutočné hodnoty, ale aj to, že veci, ktoré neraz považujeme za samozrejmé, sú veľmi krehké. Verím, že sa v čase, keď si zdravie svojich blízkych, ako aj svoje vlastné zdravie chránime tým, že zostávame doma, zahlbíme aj do čítania publikácií s krajanskou náplňou. Možno ju aj vďaka tomu začneme chápať intenzívnejšie a s väčším porozumením a vďačnosťou, ktorú si táto problematika bezpochyby zaslúži.

Na prahu nového roka 2021 Vám všetkým, milí krajanovia, prajem veľa zdravia, lebo to je predpokladom všetkých našich ďalších snáh. Zostávame tou inštitúciou, ktorá Vám aj naďalej chce byť nápomocná v snahe zachovať a rozvíjať svoju slovenskú identitu a veľmi sa tešíme na to, keď naša veľká krajanská rodina bude dávať o sebe vedieť aj prostredníctvom takého média, akým je *Slovenský svetový kalendár*.

Milan Ján Pilip,
predseda Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí

Ján Jančovic

Spomienka na pamätné stretnutie Slovákov z Juhoslávie

Spolok Slovákov z Juhoslávie vznikol v roku 1947 a prvým predsedom sa stal Pavel Šuľan zo Selenče. Spolok sa staral o repatriantov z Juhoslávie, spolupracoval s Osídľovacím úradom a inými inštitúciami, ktoré mali na starosti repatriantov. Dokázal vytvoriť účinnú štruktúru svojpomoci s rôznymi formami starostlivosti o presídlených Slovákov z Juhoslávie. Okrem toho organizoval prednášky a zájazdy, bol činný aj v publicistike. V rámci hlavnej činnosti sa snažil zabezpečiť pre roľníkov pôdu a domy a pre ostatných zamestnanie a ubytovanie. Všetkým reemigrantom, ktorí o to požiadali, sprostredkoval vybavenie štátneho občianstva, pri nostrifikácii školského vzdelania, staral sa o ubytovanie žiakov v internátoch, zabezpečoval zľavy pri školských poplatkoch a vybavoval pre študentov finančné podpory. Vypracoval mnoho správ, informácií a elaborátov o juhoslovanských Slovákoch a o problematike presídlenia, a tak v podstate suploval štátne orgány. Bol spojivom medzi inštitúciami Slovákov v Juhoslávii, predovšetkým Matice slovenskej v Juhoslávii a kompetentnými inštitúciami na Slovensku. Táto jeho aktivita vyplývala aj z toho, že medzi Juhosláviou a Československom v tom období nebola podpísaná medzištátna dohoda o presídlení a reemigrácia prebiehala bez nej. V júli roku 1948 boli v dôsledku prijatia Rezolúcie Informačného byra o Juhoslávii štátne hranice uzatvorené a presídľovanie sa až na malé výnimky zastavilo. V novembri roku 1948 bola nakoniec medzištátna dohoda podpísaná, ale keďže predtým bol proces repatriácie úplne umŕtvený, oficiálne styky prerušené, dohoda už nemala žiaden praktický význam. V roku 1949 bol navyše Spolok Slovákov z Juhoslávie likvidovaný, celý spisový materiál štátnou bezpečnosťou zhabaný a zničený. Mnohí z jeho funkcionárov, ale aj mnohí radoví členovia spolku boli zaistení a odsúdení ako špióni v rámci boja proti tzv. titoizmu.

Pred tridsiatimi rokmi obnovovali Spolok Slovákov z Juhoslávie

Po dlhej prestávke – 41 rokoch prerušenia spoločných stretnutí zišli sa v Bratislave Slováci, navrátilci pochádzajúci zo slovenských dedín a miest bývalej Juhoslávie. Počas slnečnej októbrovej soboty roku 1990 sa stala kultúrno-spoločenskú hala a priestranný dvor JRD Vinohrady v Bratislave dejiskom dojímavého podujatia krajanov navrátených na Slovensko z Vojvodiny. Naposledy sa takéto stretnutie Slovákov z Juhoslávie uskutočnilo tesne pred likvidáciou spolku roku 1949. Pokračujúce nepriaznivé pomery na dlhú dobu spôsobili, že spolok zanikol a aj stretávanie rodákov sa zúžilo len na súkromné a rodinné styky.

Po roku 1989 sa sformoval spolok znova. Vznikol prípravný výbor, ktorý si dal za úlohu pripraviť prvé obnovujúce stretnutie vojvodinských Slovákov. Predseda prípravného výboru Ján Podhradský si ako prvoradú úlohu vytýčil pozisťovať adresy a miesta bydliska roztrúsených krajanov. Veď za viac ako

*Účastníci obnovenia Spolku Slovákov z Juhoslávie roku 1990 – Ján Čapeľ,
Ivan Majera, (–), Vladimír Labáth, (–), Dr. Ján Bulík a Pavel Slivka*

štyridsať rokov mnohí, o ktorých sa vedelo, sa presťahovali, umreli alebo aj vysťahovali do zahraničia, a tak sa bolo treba nakontaktovať s mnohými pamätníkmi a kronikármi z dávnejšej doby, ktorí by čo-to vedeli povedať, informovať o žijúcich presídlencoch, či ich deťoch, ale už aj vnukoch. Viacerí Slováci z Juhoslávie prišli na Slovensko a usadili sa na južnom Slovensku, kde založili roľnícke kolónie. Mnohé z týchto kolónií už neexistujú, a aj prví prisťahovalci už nežijú a ich deti sú už dnes v pokročilom veku. Niekoľkí z nich prišli na stretnutie so svojimi deťmi a vnúčatami a v ich prítomnosti si obnovovali spomienky na ťažké začiatky v staronovej vlasti. Ďalšia skupina Slovákov z Juhoslávie prišla na Slovensko počas vojnových udalostí a mnohí z nich tu nielen vyštudovali, ale zúčastnili sa aj na bojoch v Slovenskom národnom povstaní. Najpočetnejšia skupina vojvodinských Slovákov prišla na Slovensko po druhej svetovej vojne, a to najmä v rámci matičnej akcie „Mať volá“. Mnohí sa usadili nielen na južnom a strednom Slovensku, ale aj v Čechách. Prúd intelektuálov smeroval najmä do Bratislavy, kde viacerí za svojho života zastávali významné funkcie v oblasti hospodárstva, vedy, školstva, literatúry a na iných miestach.

Obnovené stretnutie Slovákov pochádzajúcich z Juhoslávie časovo nadviazalo aj na obnovenie činnosti Matice slovenskej v Juhoslávii, ktorá bola slávnostne, a to tiež po 41 rokoch, dňa 5. augusta 1990 obnovená v Báčskom Petrovci. Predseda prípravného výboru na obnovenie bývalého Spolku Slovákov z Juhoslávie, a tým aj ďalšieho pravidelného stretávania svojich krajanov Ján Čapeľ v otváracom príhovore k takmer štyristo účastníkom okrem iného povedal: „Mnohí sme opustili rodičov, bratov, priateľov, čo nebolo ľahké. Urobili sme to preto, aby sme mohli šťastne žiť a byť užitoční vo vlasti našich predkov. Ďakujeme tiež našej rodnej vlasti Juhoslávii, kde za štvrtisícročné života sa Slováci mohli slobodne vzdelávať, na čom má zásluhu najmä slovenské školstvo, cirkev a Matica slovenská. Vychovávaní v silnom slovenskom povedomí sme prišli dobrovoľne, a to i napriek tomu, že sme nemali žiadny majetok. Naša pracovitosť, skromnosť a oddanosť Slovensku nám postupne priniesla úspechy. Sme radi, že takmer všetci sa ‚ujali‘ na svojich pracoviskách a neboli na ťarchu staronovej vlasti. Viedol nás k tomu aj Spolok juhoslovanských Slovákov, ktorý by sme tu chceli obnoviť.“ Toto významné stretnutie prišla pozdraviť aj delegácia Matice slovenskej v Juhoslávii, so svojím predsedom Michalom Spevákom a podpredsedom Jánom Haníkom. Osobitnú pozornosť v sále vyvolal aj príchod biskupa Slovenskej evanjelickej cirkvi v Juhoslávii Dr. Andreja Berediho. Celé stretnutie sledoval a dokumentoval štáb slovenskej redakcie televízie z Nového Sadu, Novosadského rozhlasu a týždenníka Hlas

*Televízny štáb novosadskej televízie – Martin Prebudila v rozhovore
s J. Kevenským v roku 1990*

ľudu z Juhoslávie. Predseda Matice slovenskej v Juhoslávii Michal Spevák vo svojom pozdravnom vystúpení okrem iného povedal „*Keď človek odchádza zo svojho rodiska, snaží sa so sebou niečo zobrať. Nieкто si zoberie hrudu rodnej zeme, ktorá sa časom premení na prach a jednoducho zmizne. Oveľa lepšie je, keď tá hruda zostane v srdci, ako spomienka a obraz na rodisko a rodákov. Veríme, že všetci tu prítomní máte takéto obrazy vo svojich srdciach a v spomienkach sa často vraciate na Dolnú zem a v duchu vidíte tu krásnu rovinu, dlhé ulice plné moruší, pokojné nedeľné popoludnia a zvonenie z kostolnej veže. Všetko to zostalo vo vašich srdciach a my sme vám kus toho priniesli...*“

V bohatom kultúrnom programe vystúpili recitátori, spevokol Zvony zo Serede, humorista Strýco Marcin so skupinou. Plné stoly dolnozemsých špecialít i malokarpatské víno „rozviazalo“ jazyky prítomných, a tak rozprávanie a spoznávanie starších a mladších nemalo konca. Keďže sa všetci účastníci do sály nezmestili, organizátori podujatia boli nútení rozmiestniť a presunúť stoly aj na dvore družstva, veď bol pekný slnečný deň a každého hriali

úprimné rozhovory a nové plány. Všetci prítomní jednomyselne odhlasovali založenie Spolku juhoslovanských Slovákov a poverili prípravný výbor na jeho právnu registráciu. Na záver Ján Čapela vyslovil želanie: „*Jar a leto sme vyplnili statočnou prácou, nuž jeseň nám dožičila svoje plody v podobe dlho očakávaného stretnutia Slovákov z Juhoslávie. Roky nášho života vytvárajú krásnu mozaiku tvorivého a statočne prežitého života. Dovoľte mi zaželať, aby pekné slová z detstva, mladosti, prítomnosti, spomienky na priateľstvo v rodnej vlasti ešte dlho túto mozaiku dopĺňali.*“

Ako tento pamätný deň zhodnotili niektorí prítomní účastníci?

Docent Dušan Miloš Plachtinský: „*Páči sa mi najmä to, že sme sa stretli po toľkých rokoch, vo veľkom počte – mladí i starí. Rád by som uviedol, že to nie je posledný raz. Je to návrat ku koreňom. Prišiel som na Slovensko študovať roku 1942 z Kulpína, zostal som na Slovensku a teraz pracujem na Vysokej škole ekonomickej v Bratislave.*“ Michal Kolár, dôchodca (prišiel roku 1942 z Báčskeho Petrovca): „*Je to milé stretnutie, ktoré má za cieľ udržiavať spolupatričnosť, národnú identitu, vzájomné spoznávanie nielen pôvodných prisťahovalcov, ale už aj ďalších mladších generácií. Chceme, aby toto stretnutie vyústilo do založenia alebo obnovenia Spolku juhoslovanských Slovákov žijúcich v ČSFR.*“ Dr. Ondrej Poliak, redaktor na dôchodku (prišiel roku 1942 z Báčskeho Petrovca) a bol častým hosťom rodiny Lehotskej v Rastislaviciach: „*Po mnohých rokoch sa stretli ľudia, ktorí voľakedy vyrastali v iných podmienkach a teraz si spomínali na svoje mladé časy a roky, ktoré potom prežili. Na zbilancovanie ešte počkáme.*“ MUDr. Ján Bulík, syn prvého predsedu Matice slovenskej v Juhoslávii, lekár v Michalovciach: „*Je to stretnutie roztrúsenej rodiny, ktorá sa po rokoch stretáva a zisťuje, že sa pozná, ale vlastne nepozná. Až teraz si uvedomujem, čo ten čas s nami urobil. Myslím si však, že sme vo vnútri všetci zostali rovnakí, to je tá najcennejšia devíza, a tak som veľmi spokojný.*“ Akademik Karol Šiška, vtedy už 84-ročný lekár-vedec na dôchodku, rodák zo Selenče: „*Som vďačný za toto stretnutie. S veľkou pozornosťou som si vypočul všetko, čo sa tu oficiálne a voľne medzi krajanmi povedalo. Ďakujem v mene všetkých účastníkov prípravnému výboru, že sa postaral o jeho organizáciu a priebeh, rovnako ďakujem aj Matici slovenskej v Juhoslávii, že jej vedenie prišlo medzi nás, veď stále myslíme aj na nich a hoci dlho žijeme na Slovensku, myslou sa vraciame na Dolnú zem. Vyslovujeme nádej, že tak, ako sme sa dnes dobre cítili, tak to bude aj na ďalších našich stretnutiach.*“

Dve úspešné dekády činnosti spolku

Toto stretnutie bolo významné tým, že sa na ňom rozhodlo o obnovení spolku. Samotný čin obnovenia sa však uskutočnil až na valnom zhromaždení dňa 16. marca 1991. V prijatých stanovách sa Spolok Slovákov z Juhoslávie definoval ako nepolitická dobrovoľná krajanská organizácia Slovákov, ktorí pochádzajú z Juhoslávie. Prvým predsedom obnoveného spolku sa stal akademik Karol Šiška. Najdôležitejší cieľ spolku bolo utužovať krajanskú spolupatričnosť, opatrovať kultúrne dedičstvo juhoslovanských Slovákov, pestovať svojbytnosť slovenského národa žijúceho v Juhoslávii, upevňovať a prehľbovať priateľské vzťahy medzi slovenským národom a národmi Juhoslávie. Pri plnení svojho poslania spolok bude spolupracovať aj s inými organizáciami a združeniami a spolkami (Matica slovenská, Krajanské múzeum Matice slovenskej, Matica slovenská v Juhoslávii), so spolkami Slovákov z Maďarska, Rumunska a Bulharska, s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Veľvyslanectvom Juhoslávie (teraz Srbska). Spolok sa prihlásil za člena

Akademik Karol Šiška a docent Dušan Plachtinský v roku 1990

Svetového združenia Slovákov žijúcich v zahraničí, Spolku Svetozára Miletiča a Združenia dolnozemsých Slovákov. Spolok sa rozhodol organizovať zájazdy svojich členov na augustové Slovenské národné slávnosti v Báčskom Petrovci a pomáhať tiež pri zabezpečovaní penzijných náležitostí svojich členov. Rovnako podľa svojich možností poskytovať pomoc študentom Slovákom zo Srbska pri štúdiu na Slovensku a zabezpečovať literatúru a učebnice pre slovenské školy a knižnice v Srbsku. Spolok od svojho obnovenia zorganizoval množstvo kultúrno-spoločenských podujatí, ako sú napríklad výstavy insitných maliarov z Kovačice, prezentácie literárnej tvorby krajanov, vystúpenia speváckych, tanečných a divadelných súborov, odborných seminárov a konferencií. Významným podujatím bola medzinárodná konferencia pri príležitosti 60. výročia založenia Matice slovenskej v Juhoslávii, ďalej medzinárodný seminár „Evanjelická a. v. cirkev a jej význam v národnom a kultúrnom živote Slovákov v Juhoslávii“, umiestnenie pamätných tabúl Dr. Jánovi Bulíkovi, a to v Petrovci, Mauthausene, Martine a v Bratislave, generálovi Jánovi Imrovi v Kovačici v jeho rodisku Kovačici a ďalším. Na čele spolku od jeho obnovenia po prvom predsedovi Karolovi Šiškovi ďalej stáli Ondrej Tordaji, Oľga Fejdiová, Martin Hriešik, Karol Forgáč, Oľga Fejdiová, Martin Hriešik, Zdenko Folťan (v roku 1998 bolo prijaté pravidlo, že predsedovia sa volia na dvojročné funkčné obdobie s tým, že sa v tejto funkcii striedavo volia predsedovia pochádzajúci z Banátu, Bácsky a Sriemu). Prvým tajomníkom spolku bol Ján Podhradský, po ňom Ján Kožík a Vierka Dendúrová-Tapalagová. Spolku ako prejav uznania za dosiahnuté výsledky, udelilo Ministerstvo zahraničných vecí SR v roku 1998 plaketu s diplomom. V roku 2007 mal spolok viac ako 400 členov a činnosť spolku viedol výbor, ktorý mal 13 členov. Už niekoľko rokov jednotlivé dolnozemske slovenské spolky (Srbska, Bulharska, Maďarska, Rumunska) popri svojej individuálnej činnosti spolupracujú v Združení dolnozemsých spolkov a spoločne sa stretávajú každú tretiu stredu v mesiaci, a to vždy aj s pripraveným programom, ktorý striedavo pripravuje iný spolok. Slováci zo Srbska si pôvodný názov Spolok Slovákov z Juhoslávie ponechali a v združení ich zastupuje predseda Samuel Jovankovič.

Mária Katarína Hrkľová,

predsedníčka

Dotyk ľudskosti, o. z. – Touch of Humanity

Družstevná 7/18, 945 01 Komárno, Slovenská republika

Tel.: 00421 918 630 852

mariahrklova@gmail.com

Dotyk ľudskosti, o. z. – Touch of Humanity – pätnástročný

Občianske združenie Dotyk ľudskosti, o. z. – Touch of Humanity vzniklo z iniciatívy bývalých pracovníkov Domu zahraničných Slovákov (DZS). Zakladajúcimi členmi združenia sú Ing. Pavol Stračiak, Ružena Lužová a Mgr. Mária Katarína Hrkľová, ktorí 15. júla 2005 zvolali členskú schôdzu kvôli voľbe výkonného výboru ako najvyššieho orgánu združenia. Informovali prítomných o skutočnosti, že statuty združenia boli zaregistrované Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky 7. júla 2005, číslo spisu VVS/ 1 – 900/90 – 20 6310. Prítomní jednomyselne zvolili výkonný výbor združenia, ktorý riadi jeho činnosť medzi zasadnutiami členskej schôdze. Členmi výkonného výboru sa stali jeho zakladatelia. Za predsedníčku zvolili Máriu Katarínu Hrkľovú, ktorá riadi činnosť združenia a koná v jeho mene, rozhoduje o všetkých záležitostiach, pokiaľ nie sú vyhradené iným orgánom. Podpredsedníčkou sa stala Ružena Lužová a revízorkou RNDr. Oľga Fejdiová, CSc. 8. novembra 2005 vedenie navštívilo Slovenskú sporiteľňu a vložilo prvý vklad 1 000, – korún, ktorý poskytol Ing. Pavol Stračiak. V tom istom roku predsedníčka združenia navštívila Štatistický úrad Slovenskej republiky – krajskú správu v Nitre, kde požiadala o pridelenie identifikačného čísla (IČO) a identifikáciu v Štátnom registri. 28. decembra 2005 združenie získalo IČO, čím splnilo všetky formálne náležitosti k začatiu činnosti. Tieto najzákladnejšie informácie sú v „rodnom liste“ občianskeho združenia *Dotyk ľudskosti, o. z. – Touch of Humanity*, ktoré sa v roku 2020 dožilo svojich pätnástych narodenín.

Hlavným cieľom združenia je spolupráca so zahraničnými Slovákami na poli kultúry, podporovanie tvorivej činnosti najmä mladej generácie, tvorba a rozvoj kultúrnych aktivít s dôrazom na začleňovanie mladých Slovákov žijúcich v zahraničí do celoeurópskeho kultúrneho života, s akcentovaním osobitosti a svojbytnosti kultúry Slovákov vo svete. Ďalším cieľom je pomá-

hať výchove mladej generácie s dimenziou dobrých vzťahov medzi národmi a národnosťami, ctiac si myšlienky tolerance a úcty medzi národmi s dôrazom na slovenskú Dolnú zem.

Čas nášho občianskeho združenia sa od prvých dní po súčasnosť niesol v znamení spolupráce so Slováckmi žijúcimi vo svete na všetkých úrovniach – od najvyšších predstaviteľov spolkov, organizácií a inštitúcií až k mnohým jednotlivcom, ktorí sa na nás obracali s menšími, či väčšími problémami a my sme boli radi, keď sme im dokázali pomôcť. Pomáhali sme a pomáhame zabezpečovať kontakty a stretnutia zahraničných Slovákov s predstaviteľmi inštitúcií, organizácií, samospráv v Slovenskej republike s cieľom rozvíjať slovensko-slovenské vzťahy. Spolupracujeme aj s Úradom pre Slovákov žijúcich v zahraničí, Maticou slovenskou, Nitrianskym samosprávnym krajom (NSK), samosprávami a spoločenskými organizáciami v Slovenskej republike.

Naše obavy, či dokážeme bez kancelárskych priestorov, bez komunikačných prostriedkov, bez štátnej či inej finančnej dotácie zabezpečovať naše ciele, rozptýlil návrh predsedu Kultúrnej a vedeckej spoločnosti Ivana Krasku z Nadlaku Ondreja Štefanka, aby sme pripravili prezentáciu publikácie Jozefa Juráška *Retrospektíva Slovákov v Poiana Micului*. Prezentácia bola mimoriadne úspešná, uvedomili sme si, že ak tvorivo využijeme naše skúsenosti získané predošlou prácou so zahraničnými Slováckmi a kontakty, ktoré sme mali na Slovensku i v slovenskom zahraničí, budeme úspešní aj prácou v Dotykoch. A tak 20 dní po zániku Domu zahraničných Slovákov (DZS) Dotyky pripravili prvé podujatie a vo svojej práci pokračujú dodnes. Teší ma, že počas uplynulých pätnásť rokov sme pripravili desiatky podujatí a dovoľím si možno neskromne predstaviť naše aktivity, ktoré sa niesli v znamení spolupráce a podpory Slovákov žijúcich v zahraničí, už či sa konali na Slovensku alebo v zahraničí.

Jedným z najvýznamnejších zdrojov kultúrnej tradície, dedičstvom zahraničných Slovákov je slovenské slovo, slovenská literatúra. Prezentovali sme diela slovenských autorov – ako sú publikácie majstra slova doc. Michala Babiaka, pôvodom z Kulpína, *Drámy II*, Zdenky Bolerábovej, Slovenky z Ukrajiny, *História a kultúra Slovákov na Zakarpatskej Ukrajine*, básnickú tvorbu Ivana Miroslava Ambruša, publikáciu Jaroslava Miklovica *Stará Pazova a ďalších* – v Bratislave. Na pamiatku vynikajúceho spisovateľa, významného spolkového činiteľa rumunských Slovákov Ondreja Štefanka sme v spolupráci s DZSCR, Kultúrna a vedecká spoločnosť Ivana Krasku v Nadlaku (KVSÍK) a ESA pripravili spomienkové stretnutie *Otlačky zaštepene do slov a Javorové husle v objatí zeme* venované pamiatke básnika a novinára Adama

Suchánskeho z Nadlaku. V DZS sme organizovali knižný stánok na Knižnom veľtrhu *Bibliotéka*, kde sme prezentovali okrem knižných vydaní Domu aj publikácie a časopisy zahraničných Slovákov. Po rokoch prestávky sa v roku 2012 KVSÍK vrátila k myšlienke prezentovať vydavateľské počiny z Dolnej zeme. Našli sme ďalšiu dimenziu spolupráce, kde Ruženka Lužová pomáha zabezpečovať logistiku stánku a pre mňa bola česť moderovať prezentácie desiatok diel dolnozemských vydavateľstiev.

Prioritnou oblasťou našej práce bola a je mladá generácia zahraničných Slovákov. Ona je budúcnosťou a nádejou komunít zahraničných Slovákov. Sme spolupracujúcou organizáciou pri príprave a realizácii Južnoslovenských detských a mládežníckych folklórnych slávností v Dulovciach, zrealizovali sme viaceré stretnutia vysokoškolákov – zahraničných Slovákov, ktorí študujú na Slovensku v Bratislave a Banskej Bystrici. Od roku 2007 každoročne zabezpečujeme vystúpenia mladých slovenských folkloristov z Dolnej zeme na *Dňoch školy* v Svätom Petri, poskytli sme finančné príspevky pre študentov z Ukrajiny, knižné dary pre deti materských škôl v Nadlaku a Békéšskej Čabe, pomoc pri poznávacích pobytoch mladých zahraničných Slovákov *Putovanie za koreňmi* a mnohé ďalšie. Pre mňa osobne je ctou byť predsedníčkou poroty na súťažiach Výskumného ústavu Slovákov v Maďarsku pre žiakov základných škôl, študentov stredných a vysokých škôl. V roku 2004 vznikla v Rumunsku myšlienka študentskej súťaže s cieľom prehlbovania poznatkov v slovenskom jazyku a jeho tvorivej aplikácie mladými autorami. Súťaž rýchlo prekročila hranice Rumunska a v súčasnosti sa realizuje pod názvom *Putovná súťaž zo slovenských dolnozemských realít* pre stredoškolákov a zúčastňujú sa jej študenti z Maďarska, Rumunska a Srbska. Od 5. ročníka súťaže pravidelne vychádza zborník študentských prác s rovnomenným názvom, do ktorého pravidelne prispievam a som predsedníčkou poroty.

K našim erbovým podujatiam patrila príprava a realizácia Folklórneho festivalu *Slováci Slovákom*, ktorý sme realizovali v spolupráci s Neinvestičným fondom *Slováci Slovákom*. Po prvýkrát prebiehal v Piešťanoch v dňoch 25. – 27. mája 2007. Pomyselnou zlatou bránou pretancovali pozvané súbory z 5 krajín Európy na javisko Hudobného pavilónu a s nadšením predviedli tance a spevy svojich regiónov. Diváci búrlivým potleskom odmenili mladých slovenských folkloristov zo sveta, ktorí ich v závere zobrali do tanca a vo vírivých pohyboch končilo naše prvé piešťanské vystúpenie. V Piešťanoch sme v májových dňoch každoročne vystupovali a snažili sme sa pozývať aj menej známe folklórne súbory zahraničných Slovákov a postupne sme sa stali súčasťou *Kultúrneho leta* svetoznámeho kúpeľného mesta. Počas

Členky združenia Dotyk ľudskosti: (zľava) Oľga Fejdiová, Ruženka Lužová, Mária Katarína Hrklová a v pozadí Ingrid Zachorecová

krízy sme už len veľmi ťažko získavali sponzorov, a tak sme sa piatym ročníkom podujatia *Slováci Slovákom* museli rozlúčiť s pohostinnými Piešťancami a s obavou sme uvažovali, či a ako podujatie prežije ďalšie ročníky. Pomoc sme našli na východnom Slovensku a podujatie sa presťahovalo do Spišskej Novej Vsi. Od roku 2012 sa náš program *Slováci Slovákom* stal súčasťou programov mesta Spišská Nová Ves, tiež Spišského Podhradia a Sucháňa. Pobytu súborov obohacovali návštevy historických pamätihodností Spiša a jeho prírodné krásy. Mladí folkloristi spoznávali pamiatky Spišskej Novej Vsi, pravidelne ich prijímal vtedajší primátor mesta Ján Voľný, navštevovali Spišský hrad, Levoču, Slovenský raj a iné. Naše folklórne stretnutia a programy *Slováci Slovákom* sa dožili desiateho ročníka a v období od roku 2007 do roku 2017 sme poskytli priestor na účinkovanie viac ako 1 200 mladým folkloristom zo 7 krajín Európy. V programoch pravidelne účinkovali mladí zanietení slovenskí folkloristi z Rumunska, Srbska a Ukrajiny a striedali sa účinkujúci z Českej republiky, Chorvátska, Maďarska a Rakúska. V súčasnosti sa podujatie neuskutočňuje, ale veríme, že v budúcnosti nájdeme dosť síl a financie v krásnej tradícii podujatí *Slováci Slovákom* pokračovať.

Pravidelne sa zúčastňujeme kultúrno-spoločenských podujatí v slovenskom zahraničí, kde prispievame vecnými darmi, osobitne na prehliadke *Cez Nadlak je ...* kde oceňujeme najmladšieho a najstaršieho účastníka. Pripravili sme vystúpenia Divadelnej skupiny X z Nadlaku v Bratislave, Svätom Petri, Pribete a mohla by som pripomenúť i ďalšie, ale dolnozemskí Slováci ich poznajú a teší ma, že nám s dôverou zverujú ich realizáciu.

Členovia *Dotykov* sa pravidelne aktívne zúčastňujú na konferenciách s účasťou zahraničných Slovákov na Slovensku i v slovenskom zahraničí, ako boli Úloha kultúry v zachovávaní národného povedomia detí a mládeže v menšinovom prostredí v Nadlaku, na Medzinárodnej konferencii Slováci v Békéšskej Čabe, na Svetovom mierovom fóre v Bratislave, od roku 2009 na dnes už chýrečných nadlacksých marcových konferenciách, ktoré sa venujú problematike histórie, tradíciám a súčasnosti života Slovákov na Dolnej zemi. Bolo pre mňa mimoriadnou ctou zúčastniť sa Medzinárodnej konferencie 210 rokov spolupráce Slovákov a Rumunov, Nadlak – kultúrny model, ktorá sa konala pod záštitou najvyšších predstaviteľov Rumunska a Slovenskej republiky, kde som mala možnosť vystúpiť s príspevkom *Kultúrne tradície a dedičstvo menšín*. V uplynulom roku oslávili viaceré slovenské dolnozemské vzdelávacie inštitúcie výročia a z nich *Gymnázium Jána Kollára v Báčskom Petrovci sté výročie založenia* a členovia *Dotykov* sa aktívne zúčastnili seminára a veľkolepých slávností k výročiu. S vďakou prijímame pozvania na najvýznamnejšie podujatia zahraničných Slovákov, ako sú *Dni Slovákov* v Maďarsku, *Slovenské národné slávnosti* v Báčskom Petrovci, Srbsko, *Jánošíkov dukát*, Česká republika, *Cez Nadlak je ...*, *Mládežnícky folklórny Čerpotok*, Rumunsko, *300-sté výročie osídlenia Békéšskej Čaby Slováckmi*, Maďarsko, aj iné. S úctou a vďakou tiež prijímam členstvo v porotách na udelenie Ceny Ondreja Štefanka, Ceny Samuela Tešedíka a Ceny Pro Cultura Slovaca. Vnímam to ako uznanie mojej práce pre dolnozemských Slovákov.

Dotyky vydali publikáciu *Pamätnica – oživovanie a rozvoj folklórnych tradícií na južnom Slovensku na prelome tisícročia* (Mária Katarína Hrklová, 2010) a ja osobne som veľmi vďačná Ivanovi Miroslavovi Ambrušovi, čestnému predsedovi KVSÍK, a Pavlovi Hlásnikovi, prvému podpredsedovi DZSČR, za pomoc a podporu pri vydaní mojich publikácií *Z blízkeho ďaleka* (2012) a *Zastavenia v čase* (2017) vo Vydavateľstve Ivana Krasku v Nadlaku.

Mnohostranné aktivity o. z. inšpirovali k spolupráci významné osobnosti kultúrno-spoločenského života zo Slovenska i slovenského zahraničia. Nemôžem vymenovať všetkých, sú ich desiatky, ale bez ich pomoci by sme nemohli realizovať naše mnohostranné podujatia. Za všetkých spomeniem

našich čestných členov; v roku 2012 výkonný výbor o. z. udelil čestné členstvo Borisovi Lužovi z Bratislavy a v roku 2018 Pavlovi Hlásnikovi z Nadlaku za systematickú a vysoko efektívnu prácu pri aktivitách *Dotyku ľudskosti*. *Dotyk ľudskosti* nedostáva žiadnu finančnú dotáciu zo štátneho rozpočtu SR, svoju činnosť zabezpečuje nezištnou a bezplatnou prácou svojich členov, ich darmi a príspevkami združeniu, dobroprajnými darcami 2 % zaplatenej dane z príjmov fyzických osôb, finančnou podporou podujatí NF Slováci Slovákom, finančnými príspevkami na vybrané projekty Nitrianskym samosprávnym krajom a sponzormi.

Pri jednej návšteve Báčskeho Petrovca mi Vladimír Valentík povedal: „Zdá sa mi, dámy, že ste ani neodišli do dôchodku.“ Aj nám sa zdá, že sme do dôchodku neodišli, nemohli sme opustiť prácu v oblasti kultúry a spolupráce so Slovámi žijúcimi vo svete. Základným stavebným kameňom duchovnej stavby *Domu zahraničných Slovákov* bola kultúra, história a súčasnosť života zahraničných Slovákov, *Dotyk ľudskosti*, o. z. – Touch of Humanity vystavali virtuálny dom, ale v ktorom sú s nami reálni Slováci zo sveta, ktorých si vážime, ctíme si ich dôveru a práca s nimi obohacuje aj naše životy. Verím, že i v rokoch budúcich nájdeme silu na ďalšiu činnosť nášho združenia, ľudskú spolupatričnosť, na skutočné dotyky ľudskosti.

Katarína Mosnáková-Bagľašová

Medzinárodný projekt *Ja Som* spája pedagógov a kultúrnych pracovníkov zo Slovenska, Chorvátska, Srbska a Rumunska

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, ktorá už dlhodobo podporuje vzdelávanie krajanov prostredníctvom Metodického centra pre Slovákov žijúcich v zahraničí, si v roku 2019 do medzinárodného projektu pozvala tri subjekty z krajanského sveta: Oddelenie slovakistiky Filozofickej fakulty Univerzity v Novom Sade (Srbsko), Slovenské kultúrne centrum Našice (Chorvátsko) a Teoretické lýceum Jozef Kozáček v Bodonoši (Rumunsko). Projekt pod názvom Sebaidentifikácia v multietnickom prostredí ako prostriedok etnickej tolerancie (so skratkou *Ja Som*) bol schválený Národnou agentúrou programu Erasmus + pre vzdelávanie a odbornú prípravu vo Výzve 2019 (oblasť KA2 Strategické partnerstvá) a jeho realizácia prebieha v rokoch 2019 – 2022.

Projekt má za cieľ vytvoriť výstup vymedzujúci tie prvky slovenskej kultúry v minoritnom prostredí, ktoré prispievajú k sebaidentifikácii jeho jednotlivých členov, čoho výsledkom má byť zvýšená miera vzájomnej tolerancie v multietnických prostrediach. Hmotným výstupom bude didaktický materiál, ktorý bude praktickou pomôckou pedagógom, vychovávateľom a kultúrnym pracovníkom pôsobiacim v prostredí Slovákov žijúcich v zahraničí, nielen v partnerských krajinách.

Obsah projektu

Projekt sa zaoberá tromi hlavnými témami: ľudová pieseň dolnozemských Slovákov (na príklade zozbieraných ľudových piesní v Bodonoši, ich výskumu a následnej komparácii na Dolnej zemi a Slovensku), dialektológia vojvodinských Slovákov (odborná identifikácia výskumných materiálov profesora Daniela Dudka a ich následné praktické využívanie) a scénické formy v Chorvátsku (skvalitnenie divadelnej a folklórnej scénickej prezentácie v slovenských súboroch v Chorvátsku).

Hlavní riešitelia projektu PhDr. Zuzana Drugová, Mgr. art. Martin Urban, PhD., a Mgr. Katarína Mosnáková-Baglašová sa spolu s partnermi budú snažiť identifikovať tie prvky tradičnej ľudovej kultúry a jazyka, ktoré prispievajú k sebaidentifikácii zahraničných slovenských komunít s dôrazom na pozitívne vnímanie inakosti v multietnickom prostredí. Za Oddelenie slovakistiky FF UNS na projekte budú participovať vedúca Oddelenia doc. Dr. Jasna Uhláriková, Dr. Zuzana Týrová a prof. Anna Makišová, za Slovenské kultúrne centrum Našice to bude riaditeľka DrSc. Sandra Kralj-Vukšić a Mag. Tatjana Seničanin, pokým Slovenské lýceum v Bodonoši zastupujú Mgr. Alexander Mlinarček a Mgr. Andrea Albina Mlinarček. Finančná manažérka projektu je Ing. Zuzana Kvetková z Univerzitného centra pre medzinárodné projekty UMB.

Súčasťou ich práce budú nadnárodné projektové stretnutia, identifikácia a sumarizácia doposiaľ realizovaných výskumov v oblasti slovenskej dialektológie, tradičnej ľudovej kultúry a scénického prejavu, tiež konferencie a školenia. Následne odborní garanti projektu a didaktici doc. PhDr. Katarína Chovancová, PhD., a doc. PaedDr. Miroslav Kmeť, PhD., pripraví didaktický materiál, ktorý bude určený zahraničným pedagógom a kultúrnym pracovníkom. Pri príprave výsledného didaktického materiálu sa plánuje aktívne spolupracovať s pedagógmi z praxe v krajských komunitách tak, aby výsledný materiál čím viac kopíroval špecifické potreby jednotlivých krajských spoločenstiev. Didaktická príručka bude k dispozícii v textovej elektronickej forme; v prípade predpokladaných výsledkov a doriešení technických parametrov bude možné v elektronickej forme prezentovať aj zvukové, resp. obrazové záznamy.

Doposiaľ realizované aktivity

Doposiaľ bolo realizované prvé nadnárodné stretnutie v dňoch 20. – 21. novembra 2019 na pôde Rektorátu UMB v Banskej Bystrici a vytvorila sa pracovná verzia súpisu doposiaľ zverejnených publikácií zaoberajúcich sa danou problematikou. Partneri sa podrobne zoznámili s obsahom projektu, čerpaním finančných zdrojov a naplánovali sa aktivity súvisiace s projektom.

Každý z partnerov si na domácej pôde tiež priebežne realizuje parciálne podujatia súvisiace s projektom. Tak napríklad Slovenské kultúrne centrum Našice v spolupráci so školami v Chorvátsku, na ktorých sa slovenský jazyk vyučuje, pri príležitosti Medzinárodného dňa materinského jazyka pripravilo

vzdelávacie podujatie na tému *Ja som kto?*. So žiakmi základných škôl v Jelisavci, Markovci, Josipovci Punitovskom a Jurjevci Punitovskom od 17. do 19. februára 2020 sa hľadali odpovede na otázky: Aký vplyv na nás má materinská reč? V ktorých oblastiach života používame slovenský jazyk? Či poznáme alebo aj používame slovenské nárečia? Či sme si utvorili vlastné nárečie, keďže od materského etnika žijeme oddelene už vyše storočia? Aké prejavy alebo formy ľudovej slovesnosti poznáme? a pod. Partneri zo Srbska a Rumunska si pre svojich študentov a spolupracovníkov vyrobili tašky, perá, odznaky a rúška s logom projektu.

V termíne od 10. – 12. augusta 2020 sa v priestoroch Slovenského kultúrneho centra Našice konalo krátkodobé školiace podujatie projektu. Primárnym zámerom školenia bolo definovať ciele a metodiku práce. Pridanou hodnotou programu bol zber materiálu nehmotného kultúrneho dedičstva medzi Slovákami v Josipovci Punitovskom a Zokovom Gaji, ktorý poslúžil na analýzu partnerom zo Slovenska a Rumunska. Z bohatého materiálu zapôsobil najmä kompaktný a originálny obraz slovenskej svadby a autentické detské ľudové hry v Josipovci Punitovskom, ako aj archaický a raritný dvojhlasný spev žien v Zokovom Gaji, či piesňový a obradový materiál vianočných a veľkonočných zvykov. Pri tejto príležitosti v priestoroch SKC Našice

Absolventi seminára v Slovenskom kultúrnom centre Našice v Chorvátsku

sa konalo aj školenie pre vedúcich súborov a tanečných pedagógov z matíc slovenských v Chorvátsku, z ktorého vyplynuli ďalšie motivačné a didaktické postupy dôležité pre projekt *Ja Som*.

Školiace podujatie projektu pokračovalo v dňoch 15. – 17. 9. 2020 u Slovákov v Bodonoši, kde sa zúčastnili PhDr. Zuzana Drugová, Mgr. art. Martin Urban, PhD., a doc. Dr. Jasna Uhláriková. Hostiteľom bolo tamojšie Teoretické lýceum Jozefa Kozáčka a hlavne jeho reprezentant a neúnavný organizátor Mgr. Alex Mlinarčík, ktorý zabezpečil bohatý a kvalitný program. Priamo na pôde hostiteľskej strednej a základnej školy prebiehali pracovné a školiace stretnutia nielen priamych účastníkov projektu, aj s pedagógmi tejto školy.

Sprievodnými podujatiami boli školiace stretnutia so žiakmi školy, s ktorými sa overovala časť pripravovaných didaktických postupov. Obohacujúcimi boli aj stretnutia s najstaršou generáciou v Bodonoši, ktorá bola pre odborníkov významnou databázou dôležitých zistení o živote Slovákov v minoritnom prostredí. Ďalšie čiastkové stretnutia sa realizovali v slovenských obciach v okolí: v Borumlaku, Varzali, Novej Hute a Gemelčičke, kde partneri získali významné komparatívne informácie.

Na pôde Oddelenia slovakistiky Filozofickej fakulty Univerzity v Novom Sade prebiehalo tretie školiace podujatie v dňoch 19. – 21. októbra 2020. Program zameraný na špecifiká regionálnych nárečí Slovákov v Srbsku a teóriu dialektológie viedla vedúca katedry doc. Dr. Jasna Uhláriková s odborným príspevom prof. Anny Makišovej. Účastníčkami za UMB boli garantka témy dialektológie Mgr. Katarína Mosnáková-Baglašová a koordinátorka projektu *JaSom* PhDr. Zuzana Drugová, obe z Metodického centra pre Slovákov žijúcich v zahraničí UMB. Zahraničným účastníkom bola aj riaditeľka Slovenského kultúrneho centra v Našiciach v Chorvátsku Dr. Sandra Kralj-Vukšić. Aktívnymi účastníkmi projektu sa stali aj študenti Oddelenia slova-

Záber zo školiaceho podujatia medzi Slováckmi v Rumunsku

Študentky Oddelenia slovakistiky Filozofickej fakulty Univerzity v Novom Sade transkribujú nárečový text

kistiky, ktorí absolvovali kurz fonetickej transkripcie a absolvovali prednášku o metodológii terénneho výskumu a zúčastnili sa aj na výskume v multietnickej obci Biele Blato, kde významnú časť obyvateľstva tvorí práve slovenská minorita. Priami účastníci projektu rovnako informovali o cieľoch projektu a absolvovali diskusiu so zástupcami slovenského školstva v Srbsku na pôde základnej školy v Báčskom Petrovci.

Záverom

Obsah projektu sa formoval postupne na základe aktívnej spolupráce Metodického centra pre Slovákov žijúcich v zahraničí UMB so vzdelávacími a kultúrnymi inštitúciami v krajskom prostredí. Pre Univerzitu Mateja Bela je to v poradí tretí projekt Erasmus + v pozícii koordinátora. Základné informácie o projekte, ako aj doposiaľ realizované aktivity možno sledovať na stránke www.mc.umb.sk

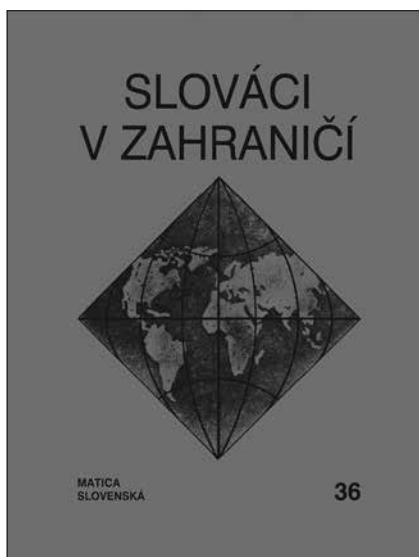
Na výskume v Bielom Blate v Srbsku

Na definovanie významu projektu si dovoľíme citovať úryvok z hodnotenia Národnej agentúry programu Erasmus +, kde sa k tomuto projektu o. i. uvádza: „Návrh projektu predstavuje pridanú hodnotu na európskej, možno povedať celosvetovej úrovni, pretože prispieva k posilneniu kultúrnej identity Slovákov v diaspóre, k európskemu kultúrnemu dedičstvu a v rámci rešpektovania rôznorodosti nielen v Európe podporuje toleranciu ku všetkým etnikám.“

Projekt poukazuje aj na význam existencie Metodického centra UMB a jeho prínos do vedy a vzdelávania slovenských komunit za hranicami Slovenska, ako aj k prezentácii života a kultúry krajanov v ich materskej krajine.

Zuzana Pavelcová

Vyšiel 36. ročník zborníka *Slováci v zahraničí*

Ročenka *Slováci v zahraničí* vyšla vo Vydavateľstve Matice slovenskej v roku 2019 už po 36. krát. Editoriál ročenky predstavuje rok 2019 ako rok podujatí venovaných 100. výročiu oživotvorenia Matice slovenskej a jej prvých deviatich miestnych odborov na Slovensku a na Ukrajine.

Kapitolu **Štúdie** uviedla kvalitná, hlbková štúdia **Patrika Šenkára**, ktorý sa zamerlal na texty Pavla Bujtára – Agáta a Dominika. Objektívno-subjektívnym interpretačným prístupom k jednotlivým prototextom reflektujem (a v určitom zmysle slova aj konfrontujem) dve hlavné ženské postavy próz Pavla Bujtára. Tieto diela (najmä románová novela Agáta) mali

významný podiel na formovaní tvorivej literárnej „atmosféry“ v súdobom Rumunsku, teda sú akýmsi styčnými bodmi národn(ostn)ej existencie, identity – až tvorivej sebazáchovy. V príspevku sa uvádzajú aj konkrétne úryvky z pôvodín, resp. metatexty odborníkov danej problematiky, čím vlastne „dokresľujú“ dobovú atmosféru i autorské impulzy tejto národnostnej menšiny v širšom kontexte, zhodnotil štúdiu Šenkár.

V poradí druhá štúdia z pera **Jána Jančovica** prezentuje počiatky slovenského školstva v Sarvaši. Tak, ako boli čitatelia ročenky i po iné roky zvyknutí, Jančovic i tentokrát nevynechal zdroje informácií z vhodných kroník a cudzojazyčné archiválie, ktorými odkrýva dejiny sarvaškého školstva už od roku 1722.

Claude Baláž sa venuje histórii pamätného dňa Slovenskej republiky – Dňa zahraničných Slovákov. Popisuje historický vývin osláv Dňa zahraničných Slovákov od vzniku Československa až po súčasnosť. Venuje sa dôvo-

dom vzniku osláv, jednotlivým podobám osláv a tiež hodnoteniu momentálneho stavu osláv *Dňa zahraničných Slovákov*, ktoré sa v súčasnosti konajú pod gesciou Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí so sídlom v Bratislave.

Kapitolu uzatvára štúdia **Gabriely Hamranovej**, ktorá sa zaoberá životnými osudmi Renée Mikuš-Perréal, manželky politika a diplomata, od roku 1948 exulanta Jozefa A. Mikuša. Autorka sa zaoberá osudmi oboch manželov od počiatku ich zoznámenia až po spoločný život na Slovensku, vo Francúzsku i v USA. Renée Mikušová bola nielen manželkou a matkou, ale i prekladateľkou, spisovateľkou a učiteľkou, ktorá mala veľmi vrúcny vzťah ku Slovensku. Manžela povzbudzovala a obdivovala jeho prácu o dejinách Slovenska a snahách získať samostatnosť Slovenskej republiky v slobodnej a demokratickej Európe.

Kapitolu **Výročia a spomienky** uvádza príspevok **Petra Cabadaja** venovaný 110. výročiu narodenia zakladateľskej osobnosti modernej slovenskej grafiky Jozefa G. Cincíka. Autor prináša pozoruhodné informácie o Cincíkovi ako o slovenskom grafikovi, ilustrátorovi, umenovedcovi a publicistovi, ktorý na americkom kontinente pracoval viac ako polovicu života. Približuje jeho dielo, životné osudy i presvedčenia, ktoré ho zaradili k popredným osobnostiam slovenského exilu 20. storočia.

Druhý príspevok **Petra Cabadaja** je venovaný spomienke na 100. výročie narodenia literárneho prozaika a esejistu Pavla Hrtusa Jurinu. Autor sa venuje jeho literárnej tvorbe, ktorá vznikala v exile. Je dokladom autorovho spojenia s rodnými Kysucami zameraná i na osobné osudy a cesty.

Nekrológ **Petra Cabadaja** o živote a diele Imricha Kružliaka prináša pohľad na život esejistu, publicistu, literárneho a kultúrneho historika, básnika, novinára, editora, rozhlasového pracovníka, redaktora, organizátora krajanského diania a ikonickú postavu slovenského exilu nielen cez objektívnu prizmu, ale i vlastnú, ktorú získal počas osobného stretnutia s básnikom. V nekrológu sa zameriava na Kružliakove životné osudy v exile, charakterové črty, názory i významné činy.

Ďalší spomienkový príspevok **Petra Cabadaja** sa zameriava na životné osudy reportéra, prozaika, esejistu, autora literatúry faktu, scenáristu, publicistu, dramatika a básnika Ladislava Mňačka. Autor vykresľuje Mňačka najmä cez jeho literárne dielo, popisuje jeho politické postoje, život ovplyvnený vtedajšou politikou i pohnuté osudy od jeho narodenia až po úmrtie.

Katarína Mosnáková-Baglašová pripravila pre ročenku príspevok venovaný 100. výročiu založenia kníhtlačiarne v Báčskom Petrovci. Autorka sa

venuje histórii vzniku tlačiarne a jej opodstatneniu i prínosu vo vojvodinskom prostredí. Sústreďuje sa najmä na rok 1919, na okolnosti, ktoré predchádzali vzniku tlačiarne a na jej prvé tlače.

Príspevok **Vladimíra Valentíka** prináša obraz o výtvarnej výstavnej činnosti Slovákov v Srbsku. Autor príspevku uvádza krátky prehľad histórie výtvarných výstav vo Vojvodine. Zameriava sa najmä na výstavnú činnosť Galérie Zuzky Medveďovej počas ostatných 30 rokov svojej činnosti. Príspevok obsahuje i zoznam všetkých výstav, ktoré boli v týchto priestoroch od roku 1989 sprístupnené.

Ročenku uzatvára kapitola **Informácie a správy**. Rozhovor **Anny Kováčovej** so slovenským rodákom zo Srbska žijúcim v Kanade Ondrejom Mihálom prináša racionálny pohľad na krajskú problematiku Kanady cez objektív fotografa, publicistu i riaditeľa Kanadského slovenského inštitútu so sídlom v Toronte. Ondrej Mihál popisuje svoje osobné osudy, prácu pre propagáciu krajskej komunity, úspechy a úskalia práce v prospech krajanov. Rozhovor sa zameriava na jeho dielo v oblasti publicistiky i fotografie a iných tvorivých počinov.

Zborník obsahuje i správu **Zuzany Pavelcovej** o činnosti Krajského múzea Matice slovenskej počas roku 2019. Autorka popisuje aktivity KM MS vo vedeckej oblasti, v oblasti archívnej činnosti, akvizície fondov, rozvoja knižnice KM MS, výpožičiek a konzultačných služieb, v oblasti styku s krajanmi, s verejnosťou a krajskou mládežou a v oblasti spolupráce s ostatnými inštitúciami.

Lucia Kubicová,

Foto: Lucia Kubicová a Iveta Galbavá

Zahraničné Slovenky v Bratislave – V nesprávnom čase na správnom mieste

V piatok 31. mája 2019 sa v Bratislave stretli známe Slovenky žijúce v zahraničí, členky VIP klubu Slovenky:

– **Nada Gyllenhammer (Švédsko)** – prezidentka Kultúrnej spoločnosti priateľov Milana Rúfusa v Štokholme,

– **Božena Farhat (Libanon)** – ex-prezidentka Združenia absolventov vysokých škôl v Čechách a na Slovensku,

– **Iveta Galbavá (ČR)** – prezidentka Medzinárodného klubu Slovenka v Prahe,

– **Lucia Kubicová-Torchio (Taliansko)** – viceprezidentka Združenia Priateľov Slovenska MY@VY v Toríne.

*Na spoločnom obede v Alžbetke, sprava: Božena Farhat (Bejrút, Libanon),
Lucia Kubicová-Torchio (Asti, Taliansko), Iveta Galbavá (Praha, ČR),
Nada Gyllenhammer (Štokholm, Švédsko) a Edoardo Torchio (Asti, Taliansko)*

Tieto mimoriadne aktívne dámy organizujú množstvo spoločensko-kultúrnych, vedecko-vzdelávacích a výtvarno-umeleckých podujatí v zahraničí, kde žijú a pracujú. A to všetko v duchu slovenského národného povedomia, slovenských tradícií. Vďaka svojim manažerským schopnostiam, znalostiam minimálne 5 jazykov, rozširujú mená slovenských autorov, spisovateľov, básnikov a výtvarných umelcov za hranice našej vlasti, čím nepretržite šíria, zvyšujú a zviditeľňujú dobré meno Slovenska po celom svete.

Pravidelne sa prezentujú aj na Slovensku. Naposledy to bolo 8. júla 2013 pri príležitosti Bratislavského kultúrneho leta a hradných slávností MKB v **Letnej čítarni U červeného raka** na Michalskej 26 v Bratislave, kde sa predstavili širokému publiku v multijazyčnom poeticko-hudobnom pásme „*Láska patrí všetkým – naša však Slovensku.*“ Nad vystúpením prevzal patronát Minister zahraničných vecí SR a európskych záležitostí pán Miroslav Lajčák, keďže sviatok vierozvestcov Cyrila a Metoda – 5. júl je aj dňom zahraničných Slovákov. Pásmo bolo zostavené z tvorby slovenských básnikov Milana Rúfusa a Jozefa Leikerta, ktoré recitátorky preložili do českého, anglického, talianskeho, francúzskeho, švédskeho, ruského, srbského a arabského jazyka.

Na multijazyčnom recitále vystúpili: (zľava) Lucia Kubicová (Taliansko), Iveta Galbavá (ČR), spoluúčinkovali aj Zuzana Pengue (Taliansko) – prezidentka Taliansko-slovenskej kultúrnej asociácie TATRA v Caserte a herečka Milka Zimková, Božena Farhat (Libanon) a Naďa Gyllenhammer (Švédsko)

Veruže, od tohto úspešného večera uplynulo takmer šesť rokov. Všetci sa medzitým zmenili v spoločnosti, riešili sa rôzne rodinné starosti, radostné i tie smutné, pracovná vyťaženosť, zdravotné problémy atď. Avšak táto „umelecká pauza“ nijako ich úprimné priateľské vzťahy nenaštrbila. Tieto Slovenky sú na rovnakej vlnovej dĺžke, sú v konštantnom dennodennom on-line spojení. Stretnúť sa tvárou v tvár je však o inom, je to viac, je to o tom najintímnejšom ľudskom faktore.

Vyššie menované VIP Slovenky sa najprv stretli na spoločnom obede v nedávno zrekonštruovanej reštaurácii pivárne Alžbetka v Bratislave. Osobne si prevzali Slovenský svetový kalendár na rok 2019, ktorý vydávajú v Srbsku Vladimír Valentík a Katarína Mosnáková-Baglašová a do ktorého sú aj aktívnymi autorskými prispievateľkami. Odtiaľ sa presunuli do pražiarne kávy na Obchodnú ul. do kaviarne 4U.

A tu sa zahraničné Slovenky stali nepriamymi účastníkmi ozbrojeného policajného zásahu so strelbou.

(<https://www.topky.sk/cl/100370/1798491/MIMORIADNE-Strelba-v-Bratislave-si-vyziadala-troch-zranenych--medzi-nimi-aj-dieta--Detaily-dramy>)

Lucia Kubicová nám povedala: „Vyšla som na dvor telefonovať mame, keď do kaviarne prišli mladí muži a vzrušene nás, neznámych návštevníkov

V nesprávnom čase na správnom mieste – v kaviarni 4U na Obchodnej ulici, počas policajnej strelby: (sprava): Nadežda Gyllenhammer (Štokholm, Švédsko), Lucia Kubicová s manželom Edoardom Torchio (Asti, Taliansko), Iveta Galbavá (Praha, ČR) a Božena Farhat (Bejrút, Libanon)

kaviarne, informovali, že na Obchodnej ulici sa muselo niečo vážne stať. MHD bola odstavená, nechodili električky, videli sme nezvyklý ruch na ulici, ako aj zapnuté a svietace majáky policajných áut a sanitiek. Ešte som ich ukludňovala, že to môže byť kvôli zasadeniu NATO v Bratislave, veď hlásili možné zastavenia dopravy a uzavretie určitých ulíc. Ale oni trvali na tom, že to musí byť niečo iné, niečo vážne, lebo videli na zemi ležať človeka. My sme ďalej pokračovali v našich rozhovoroch a plánovaní budúcich medzinárodných spoločných akcií. Ani sme nepostrehli, ako čas plynie. Po výbornej káve sme si dali ešte ovocné limonády a keď sme vyšli na ulicu, na Obchodnej bol bežný, každodenný ruch ponáhľajúcich sa ľudí a turistov. Potom sme pokračovali do ateliéru našej dobrej priateľky maliarky, sochárky a poetky – Evy Trajterovej. Tam sme až do večera nadšene obdivovali jej poslednú tvorbu. Na druhý deň ráno, ešte v posteli, si čítame správy a až vtedy sme sa dozvedeli, že sme vlastne šťastne unikli ozbrojenému útoku v centre Bratislavy. Zhodli sme sa, že sme boli v nesprávnom čase na správnom mieste. A tí

V ateliéri pri nerezovej svetelnej fontánke s básňou vyrezanou v Braillovom písme multifunkčnej autorky, umelkyne Márie Evy Trajterovej: (sprava) Naďa Gyllenhammer, Eva Trajterová a Iveta Galbavá

*Lucia Kubicová obdivuje
krútiacu sa sochu „Hurikán“
od Jakuba Trajtera.*

*Za ňou stoja
Eva Trajterová
a Naďa Gyllenhammer*

*Mária Eva Trajterová drží v rukách jedno zo svojich
ocenení, čestné uznanie za cenu „Slovensko bez bariér“
za Nočnú galériu pre nevidiacich a slabozrakých,
ktorej už päť rokov poskytuje priestor vlastnej záhrady,
aby cez svetelné objekty vytvárala most medzi
okoloidúcimi vidiacimi a nevidiacimi*

anjeli, o ktorých prednášame v básňach Milana Rúfusa a Evy Trajterovej, stáli tentoraz nad nami a takto sa nám „podakovali“, že nás ochránili. Človek sa veľmi rád zaobíde aj bez takýchto dramatických zážitkov.“

Katarína Mosnáková-Baglašová

Projekt *Obrazy z Dolnej zeme* UFS Mladosť z Banskej Bystrice

Keď koncom 18. storočia Juraj Rohoň (1779 – 1831), evanjelický farár z Hložian (Srbsko), ľudovýchovný pracovník a priekopník slovenskej dolnozemskej literatúry spolu s kysáckym farárom Františkom Jesenským (1764 – 1805) zozbierali dnes takmer neznámy národopisný materiál zachovaný v rukopise, v Széchényiho knižnici (Országos Széchényi könyvtár) v Budapešti, pravdepodobne ani netušili, že o viac ako 200 rokov úlomok z neho dostane svoju scénickú podobu. Jednak preto, lebo sa v tom čase na javiskách hrávali prevažne divadlá, a nie choreograficky spracované prvky tradičnej ľudovej kultúry, ale aj preto, že ten materiál vychádzal z prostredia dolnozemských Slovákov, a nie z prostredia Horného Uhorska. Ved' prečo by sa v Horných Uhrách niekto zaujímal o to, čo si ten najchudobnejší slovenský sedliacky ľud, ktorý sa rozhodol postupne od 17. storočia opúšťať svoju vlasť, zobral so sebou na Dolniaky? Presne takúto otázku si aj v súčasnosti pravdepodobne položia mnohí dolnozemskí Slováci, keď sa im dostane informácia, že si jeden folklórny súbor zo Slovenska do svojho repertoára zaradil tance z ich prostredia.

Ide totiž o viacročný projekt *Obrazy z Dolnej zeme*, ktorý scénicky spracúva tému dolnozemských Slovákov, počnúc ich sťahovaním na Dolnú zem až po súčasné formy a špecifiká krajanov žijúcich v Srbsku, Chorvátsku, Maďarsku a Rumunsku. Realizátorom projektu je Univerzitný folklórny súbor Mladosť z Banskej Bystrice a ideovým tvorcom je jeho vedúci Martin Urban, vysokoškolský pedagóg, choreograf a režisér, ktorý sa k tomuto programu vyjadril takto: „Projekt čerpá z potenciálu krajskej kultúry, otvára verejnosti relatívne neznáme prostredie a iný pohľad na dejiny, než je bežne dostupný. Program *Obrazy z Dolnej zeme* má za cieľ priniesť na scénu tradičnú kultúru Slovákov žijúcich v regiónoch Dolnej zeme, ponúknuť divákovi nový exkurz do genézy a procesov presídľovania v rámci veľkej monarchie a vplyv Veľkej vojny spolu s následným vznikom národných štátov na život a osudy ľudí s úplne špecifickou kultúrou“ (URBAN: 2019). Na príprave programu sa zúčastnili viacerí, no spomenúť treba najmä Tatianu Urbanovú za nácvik súboru a autorskú spoluprácu, tiež Katarínu Mosnákovú-Baglašovú za scenár,

Spoločná fotografia účastníkov Obrazov z Dolnej zeme vo Východnej v roku 2018

námety a dramaturgiu, Leonóru a Juraja Súdirovcov, Petra Pavlíka, Ondreja Drugu a Pavla Martinku za jednotlivé hudobné a dramaturgické podklady a Patrika Raga za krojovo-kostýmový segment programu. Projekt je viacročný a významný je najmä preto, lebo po prvýkrát na Slovensku jeden folklórny súbor umelecky spracúva krajskú problematiku.

Na Slovensku folklórne súbory siahajú po rôznych materiáloch, zaujímavé sú scénické spracovania iných komunit tu žijúcich, susedné a tie vzdialenejšie folklórne regióny, no ani jeden umelecký tvorca sa doposiaľ nepustil do scénického spracovania dolnozemskeho folklóru. Navyše, ešte aj mnohí odborníci zo Slovenska odchádzajú na Dolnú zem učiť našich krajanov „horniacke“ tance a zabúdať na tie vlastné. Mohli by sme sa sťažovať, že je tomu tak, lebo sa stále navzájom dobre nepoznáme. Mohli by sme povedať, že prezentácia materiálu zahraničných Slovákov nebude taká pútavá pre slovenského diváka. Alebo že nie je nadostač preskúmaná problematika. Realita je však taká, že sa kultúrne prepojenia dolnozemskej verzus hornozemskej Slováci začali ešte dávno. Už spomínaný Juraj Rohoň v roku 1827 svoju rukopisnú zbierku piesňových zápisov z Dolnej zeme *Starodávne spěvy lidu slovenského v Uhrách* (BRTÁŇ, 1978) poslal Jánovi Kollárovi na zverejnenie do Národných spievaniek. Rozsiahlejší súbor piesní z prostredia dolnozemskej Slovákov vyšiel koncom 19. storočia v zbierke *Slovenské spevy* (1880 – 1926), kde už vo výzve z roku 1879 sa uvádzalo, že sa „žiada, aby sbieraním zásoba spevu ľudu slovenského, kdekoľvek on býva, podľa možnosti, čím najhojnejšie bola vyčerpaná“. V tejto zbierke, v novom vydaní, je zapísaných 127 piesní z Vojvodiny. Prispeli k tomu zberatelia Ľudovít Geryk z Hajdušice a Július Kubány z Báčskeho Petrovca. Na Slovensku sa o pieseň

dolnozemských Slovákov zaujímali aj Anton Cíger (1911 – 1976), Karol Plicka (1894 – 1978) a Jozef Kresánek (1913 – 1986), ktorý piesne z repertoáru Slovákov na Dolnej zemi, považoval za „organickú súčasť slovenského ľudového spevu“ (URBANCOVÁ: 2015). Od 60. rokov minulého storočia sa začal organizovaný systematický výskum v slovenských komunitách na Dolnej zemi, a to vďaka Národopisnému ústavu SAV, Ústavu hudobnej vedy SAV a Ústavu zahraničných Slovákov Matice slovenskej. Naslovovzatí bádatelia skúmali dejiny, etnológiu, hudbu a tanečné tradície. Spomenieme len mená, ako sú Soňa Burlasová, Ladislav Leng, Svetozár Švehlák, Stanislav Dúžek, Oskár Elšek, Kliment Ondrejka a i. Mnohé výsledky ich práce sú publikované, no v zbierkových fondoch Ústavu hudobnej vedy SAV je ešte väčší záznam nepublikovaného materiálu. Ako hovorí Hana Urbancová, v Rukopisnom archíve ľudových piesní je vyše 1500 zápisov piesní s nápevmi, pokým sa v Archíve zvukových nahrávok nachádza 89 mg. pásov, z čoho je iba jedna tretina transkribovaná. V Ústredí archívu SAV sa nachádzajú audiovizuálne dokumenty ako výsledok výskumu jeho pracovníkov. Navyše na Dolnej zemi sú inštitúcie, ktoré chránia archívny materiál a ešte stále je v niektorých obciach folklór živý a prostredie je adekvátne na ďalšie terénne výskumy. Materiál na scénické spracovanie dolnozemskeho folklóru na Slovensku je teda už dávno dostupný, no pre folklórne kolektívy zrejme doposiaľ nebol atraktívny. Preto naštudovanie *Obrazov z Dolnej zeme* Univerzitného folklórneho súboru Mladosť z Banskej Bystrice považujeme za priekopnícky počín.

Ako vznikali *Obrazy z Dolnej zeme*? Divák si pomyslí, že je to práca, ktorá sa zvládne do jedného roka. Tanečník, spevák, muzikant UFS Mladosť alebo jeho programový manažéri povedia, že je to projekt, ktorý vznikol dva, tri roky. Avšak táto myšlienka sa začala formovať ešte pred takmer dvadsiatimi rokmi, keď Martin a Tatiana Urbanovci prvýkrát prišli do Báčskeho Petrovca na choreografický seminár učiť tanečných pedagógov a tvorcov choreografií z Dolnej zeme a pritom sa im otvoril úplne nový slovenský región, s celým komplexom miestnych, charakterových, interpretačných špecifik a zároveň aj so skvostami slovenskej tradičnej ľudovej kultúry, na ktoré sa na Slovensku už zabudlo. Navyše vznikli tam silné väzby, priateľstvá, prepojenia, nové projekty, že sa jednoducho kultúra dolnozemskeho Slovákov stala intenzívnou súčasťou rodiny Urbanovej. Práca v kolektíve mladých ľudí UFS Mladosť, ktorí častými zájazdmi na Dolnú zem, ale aj z vnútorného presvedčenia a vlastnej rozhladenosti dokázali nájsť zmysel naštudovania nového neznámeho materiálu, ako aj prítomnosť niekoľkých interpretov z Dolnej zeme, ktorí sa v posledných rokoch na Slovensko presťahovali, sa vytvorili takmer

ideálne podmienky na spracovanie dolnozemskeho programu. Začalo sa to menšími etudami ako *Od rubáča po vence* – obliekanie mladej nevesty zo Selenče autorov Patrika Raga a Leonóry Súdiovej, choreografia *Ilečke* autoriek Tatiany Urbanovej a Kataríny Mosnákovovej-Baglašovej, ktorá v roku 2017 získala strieborné pásmo na Celoštátnej súťaži choreografií folklórnych kolektívov *Tancuj, tancuj*, potom program *Obrazy z Dolnej zeme* na festivale vo Východnej ako prvý samostatný krajský program na tomto najväčšom folklórnom podujatí na Slovensku (MOSNÁKOVÁ-BAGLAŠOVÁ: 2018), projekt 1918, medzinárodný vedeckovýskumný projekt *Ja Som* atď.

Na stvárnenie tohto umeleckého programu sme použili rôzne zdroje a materiály. Informácie sme čerpali z historickej, etnologickej a etnomuzikologickej literatúry na Slovensku, v Srbsku, Maďarsku, Rumunsku, Chorvátsku, ale aj zo súčasnej literárnej a umeleckej tvorby autorov z Dolnej zeme. Veľmi vzácné pre nás boli práce etnológov Rudolfa Bednárika, Jána Botíka, Sone Burlasovej, Ondreja Krupu, historikov Félixu Kutlíka, Jána Siráckeho, Samuela Čelovského, Miroslava Kmeťa a i. Piesňový materiál sme získavali z nahrávok etnomuzikológa Martina Kmeťa, ktoré sa chránia v Múzeu Vojvodiny

v Novom Sade, a nahrávok Jarmily Cinkotskej-Dobromirovovej, ktoré sú umiestnené v elektronickej databáze Ústavu pre kultúru vojvodinských Slo-

Projekt oslovil veľký počet divákov

Tance Slovákov z Maďarska viedol Andrej Častvan a účinkovali sólisti z Rumunska, Srbska a Slovenska

Zváči zo Selenče pozývali vinšom na dolnozemsú svadbu

vákov. Piesne boli zaznamenané terénnymi výskumami v 50., 60. a 70. rokoch min. storočia pre potreby Rádia Nový Sad a väčšina z nich je už takmer neznáma aj v prostredí vojvodinských Slovákov. Piesne Slovákov z Rumunska zaradené do tohto programu sú garantované hudobníkom, skladateľom a zakladateľom festivalu slovenskej ľudovej piesne v Nadlaku Jozefom Zifčákom, pokým hudobný a tanečný materiál Slovákov v Maďarsku „konzultoval“ prevažne s Častvanovcami, ktorí sa slovenskému folklóru venujú profesionálne. Prínosný bol i rukopisný materiál – svadobné formulky zapísané koncom 18. storočia Jurajom Rohoňom a Františkom Jesenským zo Széchényiho knižnice v Budapešti, ako i vedeckovýskumný materiál jazykovedca a dialektológa prof. Daniela Dudka. V umeleckom stvárnení programu sme neváhali použiť i diela súčasných autorov z Dolnej zeme, ako sú básne Jozefa Gregora Papučeka, Ivana Ambruša, Viery Benkovej, Pavla Mučajiho, ale aj prozaické dielo Pavla Povolného Juhása pod názvom *Prvé ulice*. Tiež využívame citácie z dobovej tlače – Dolnozemskeho Slováka, Národnej jednoty a Národného kalendára, ako aj nápis na kostolných zvonoch v Aradáci, ktorého autorom je Leopold Branislav Abaffy. V príprave scenára nám veľmi pomohli miestne monografie jednotlivých dolnozemských obcí, ale najmä sme sa opierali o vlastný terénny výskum z prostredia Slovákov žijúcich v Maďarsku, Srbsku, Rumunsku a Chorvátsku. Vizuálnu stránku projektu sme realizovali vykúpením krojov z tohto prostredia, ale aj zapožičaním či novými replikami, ktoré zhotovil etnológ Patrik Rago. V sprievodnom videu využívame reprodukcie obrazov insitných maliarov v spolupráci s Naiva Art Kult z Kovačice, Galériou Zuzky Medvedovej a výtvarným kritikom Vladimírom Valentíkom z Báčskeho Petrovca. Tiež siahneme po archívnych videách a skenoch z dobovej tlače, ktoré získavame v spolupráci s dolnozemskými inštitúciami.

Dramaturgická niť programu ponúka rôzne témy, ako sú sťahovanie Slovákov na Dolnú zem, pracovné úkony, obrady, svadobné obyčaje, vojnové roky a rozdelenie Rakúsko-Uhorska do nových štátnych útvarov, dôsledkom ktorých sa dolnozemskí Slováci „odtrhli“ od svojho jadra a začali si budovať samostatný menšinový život. Tu sa začali formovať aj výrazné zmeny medzi komunitami, každá bola poznačená novým prostredím a rôznymi činiteľmi, ktoré sa prejavili aj v tradičnej ľudovej kultúre. Práve na tieto odchýlky v krojoch, obyčajach, tancoch, piesňach... sa snaží poukázať aj program *Obrazy z Dolnej zeme*. Program vrcholí ukážkami novodobých tancov, ako sú tzv. step, šloufoks, „na ruku“, natriasaný... čo sú vlastne regionálne varianty súčasných slovenských tancov na Dolnej zemi.

Cieľom projektu *Obrazy z Dolnej zeme* je poukázať na jedinečnosť a originalitu tradičnej ľudovej kultúry dolnozemských Slovákov aj na Slovensku. Dôkladným naštudovaním materiálu, interpretačne a umelecky profesionálnym stvárnením tradičnej ľudovej kultúry Slovákov z Dolnej zeme tento kolektív vrhá nové svetlo na takmer zabudnutý slovenský folklórny región. No zároveň je projekt prínosný aj pre folklórne kolektívy na Dolnej zemi, lebo po prvýkrát im prinesie možnosť sledovať, ako siahnúť po vlastnom autentickom materiáli a umelecky a scénicky ho spracovať na vysokej úrovni. Z tohto aspektu možno s istotou tvrdiť, že umelecký počín Univerziténeho folklórneho súboru Mladosť z Banskej Bystrice v podobe *Obrazov z Dolnej zeme* má mimoriadny a viacvýznamový prínos do celoslovenskej kultúry.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- BRTÁŇ, Rudolf: *Historické spevy a piesne*. Tatran, Bratislava 1978. s. 207.
- MOSNÁKOVÁ-BAGLAŠOVÁ, Katarína: *Krajanské kultúrne podujatia na Slovensku*. In: Slovenský svetový kalendár 2019. Slovenský kultúrny klub, Báčsky Petrovec 2018. s. 268 – 269.
- URBAN, Martin – PAVLÍK, Peter: *Rok 1918 a jeho vplyv na Slovákov na Dolnej zemi – impulz na umeleckú tvorbu*. In: Dolnozemskí Slováci a rok 1918, Vydavateľstvo Ivan Krasko, Nadlak 2019. s. 203 – 209.
- URBANCOVÁ, Hana: *Výskum piesňovej tradície Slovákov vo Vojvodine – dokumentácia a reflexia*. In: Slovenská hudba vo Vojvodine – zborník prác 10. konferencie muzikológov a hudobných odborníkov, Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov, Nový Sad 2015. s. 9 – 26.
- Rukopisná zbierka Juraja Rohoňa a Františka Jesenského zo Széchényiho knižnice v Budapešti.
-

Krajanská téma

Slováci vo svete na začiatku pandémie

Praha bez turistov, vyludnený Paríž, bolestná absencia objatí a... najsmutnejšie bolo, keď stíchol smiech detí na dvore.

Počas veľkonočného víkendu sme sa opäť spojili so Slovákami žijúcimi v zahraničí. V Prahe, v Nancy a Marange-Silvange vo Francúzsku a v Stony Creek v kanadskej provincii Ontário.

Bez turistov je Praha ako bez života

Iveta Galbavá, rodáčka z Trenčína, žije v Prahe dvadsať rokov. O živote v Českej republike neuvažovala, no keď jej dcéru, vtedy ešte maloletú, prijali na tanečné konzervatórium v Prahe, rozhodla sa presťahovať. Žije v historickom centre Prahy a všetko, čo sa tu udeje, má v priamom prenose pod oknami.

Inak bežne plné Václavské námestie v Prahe je v týchto dňoch vyprázdnené

„Táto vymoženosť mi dovoľuje pomerne často navštevovať divadlá, hudobné kluby, výstavy a rôzne zaujímavé podujatia, ktorých je v Prahe naozaj veľké množstvo. Zároveň je to jedno z historicky a architektonicky najzaujímavejších miest na svete. Priznám sa, že za celých dvadsať rokov, čo tu žijem, som ešte všetky nestihla navštíviť,“ hovorí pani Iveta.

Veľa svojho času venuje Medzinárodnému klubu Sloveniek, ktorý založila pred pätnástimi rokmi a ktorý združuje Slovenky a priateľov Slovákov v Prahe a v Čechách.

„Sú medzi nami aj cudzinky, ktorým sa páčia naše programy, temperament, alebo majú partnerov Slovákov. Snažíme sa zviditeľňovať zaujímavých krajanov, či už formou besied, výstav alebo koncertov. Veľmi úzko spolupracujeme a sme prakticky i v dennom kontakte so Slovenkami žijúcimi aj v iných krajinách, napríklad v Taliansku, Švédsku, Austrálii, Libanone, Rumunsku, Kanade, Nemecku a ďalších.“

Pani Iveta, ktorá je obdivovateľkou umenia, má v centre Prahy malú predajňu sklárskeho umenia zo sklárne v Lednických Rovniach. Predajňa je veľmi vyhľadávaná, no v tomto období je Praha ako bez života.

„Nikdy som toto veľkolepé mesto nevidela tak prázdne. Vzhľadom na to, že žijeme v hlavnom meste, ktoré v každom ročnom období navštívi niekoľ-

ko miliónov turistov, a máme tu aj medzinárodné letisko, naše obavy z koronavírusu boli skutočne veľké. Česká vláda však reagovala veľmi rýchlo. V sobotu štrnásteho marca ráno sme sa z televízie a rozhlasu dozvedeli, že okrem lekární a potravín je všetko zatvorené. Museli sme obmedziť vychádzanie a bez rúšok nebolo a ani nie je možné pohybovať sa po verejných priestoroch. Okamžite nastal problém s rúškami. Bol to absolútne nedostatkový tovar. Pamätám si, ako som si sadla a premýšľala, čo budeme robiť? Od Sloveniek žijúcich v Taliansku som dobre vedela, aký je Covid-19 agresívny. Ich strašnú situáciu sme preberali každý deň. Nemohla som ani odísť

Iveta Galbavá

na Slovensko, pretože hranice sa postupne uzatvárali a do karantény som sa dostať nechcela. Ešte v ten večer som vytiahla šijací stroj a pokúsila sa ušiť pre seba moje prvé rúško, čo sa mi celkom podarilo. Sadla som k počítaču a uverejnila inzerát, že ušijem rúška pre tých, čo potrebujú. Bolo to vyslovene kvôli tomu, aby som sa z toho ničnerobenia nariadeného vládou nezbláznila. Ani vo sne by mi nenapadlo, že sa mi ozve toľko ľudí! A tak som povyberala všetky látky, mnohé nakúpené ešte za dievčenských čias na Slovensku. Prišli pomáhať aj moje dospelé deti a ich priatelia, pretože situácia s rúškami bola naozaj kritická. Robili sme, čo sme mohli.“

Rúška sú nevyhnutné

Napokon rúška vylepšili tým, že do nich všívali tvarovacie drôtky a ako jediní šili aj rúška čiernej farby. Prvoradé pri rozdávaní rúšok boli deti, starí ľudia a tí, ktorí boli ohrození. Mnohí spontánne trvali na tom, že chcú za rúška zaplatiť, aby pani Iveta mohla kúpiť aspoň ďalší materiál.

„Niektorí nám aj posielali fotky celej rodiny v našich rúškach. Našiel sa pán, ktorý chcel prekvapiť svoju ženu a priniesol kúsok látky z jej večerných šiat, či by sme jej dokázali z toho brokátového materiálu ušiť rúško. A ušili sme...“

Iveta Galbavá žije v Prahe so svojimi dvomi dospelými deťmi. Majú už svoju domácnosť, ale v kontakte s mamou sú každý deň. Od začiatku veľmi svedomito dodržiavajú všetky nariadenia, aby ochránili svoje aj jej zdravie. Takže rodina je v poriadku.

„V celej Českej republike vláda vyhlásila karanténu od šestnásteho marca. Odvtedy sa nesmieme pohybovať na verejných priestranstvách, ani v skupinách viac ako dvaja ľudia, pokiaľ nejde o rodinu. Neodporúča sa zbytočne vychádzať von, iba v nevyhnutných prípadoch. Keď už musíte navštíviť verejný priestor, nutné je dodržiavať pravidlá odstupu a ďalšie. Kvôli vysokému počtu infikovaných boli úplne uzatvorené mestá na Olo-moucku a v izolácii zostal Uničov a Litovel. Neskôr pribudli aj Kynice na

Havlíčkobrodsku. Bolo úžasné sledovať, ako Česi a české firmy nosili k hraniciam izolovaných obcí potraviny a rôzne dary, ktoré polícia a hasiči odvážali do domácností. Očakávali sme sprísnenie nariadení počas veľkonočných sviatkov, ale okrem upozornenia, aby sme zvážili, či musíme cestovať a stretávať sa s príbuznými, vláda ďalšie obmedzenia nevyhlásila. Dokonca tesne pred sviatkami povolila cyklistom a bežcom mimo centra mesta nepoužívať rúška. Zároveň verejne vyhlásila, že po veľkonočných sviatkoch budeme môcť cestovať na Slovensko za príbuznými, no musíme počítať s tým, že každý, kto sa vráti do Česka, automaticky pôjde na štrnásť dní do karantény," hovorí pani Iveta a vzápätí priznáva, že v tomto „korona“ čase jej najviac chýbajú práve cesty na Slovensko, do Bratislavy a rodného mesta Trenčín, ktoré miluje, rovnako ako všetko, čo je slovenské. A chýba jej aj kultúra.

„Keď sme sa s kamarátkou rozprávali, kam pôjdeme hneď po ukončení karantény a zákazov, jednoznačne to bolo divadlo, kino alebo jazzový klub. Proste, najviac nám tu chýba kultúra. Nikdy by som však neverila tomu, že mi budú chýbať aj turisti. Preplnená Praha s všadeprítomnými turistami mi vždy skôr prekážala. Nedalo sa nikam rýchlo dostať, plné električky, metro, o chodníkoch ani nehovorím... Bez turistov je Praha ako bez života. Vizuálne je to síce krásny pohľad, ale veľmi smutný. Musím konštatovať, že turisti sa stali súčasťou a zároveň koloritom tohto krásneho mesta.“

Vyššie milióna Parížanov odišlo na vidiek

Nancy je univerzitné mesto na východe Francúzska s množstvom študentov a bohatým kultúrnym životom. Leží 150 kilometrov na západ od Štrasburgu a približne raz toľko kilometrov na východ od Paríža. V tichom predmestí Nancy žije od roku 1984 bratislavská rodáčka **Olga Freis**. Vydala sa za Francúza. Ako farmaceutka si tu veľmi rýchlo našla prácu, najskôr pôsobila na farmaceutickej fakulte tunajšej univerzity, neskôr sa v súkromnej firme venovala výskumu v oblasti kozmetológie.

Francúzsko v súčasnosti patrí medzi krajiny najviac postihnuté koronavírusom. Denne pribúdajú stovky nových prípadov a, bohužiaľ, aj obetí.

„Sú to už viac ako štyri týždne, čo musíme dodržiavať prísny zákaz vychádzania. Francúzsko je tretou najviac postihnutou krajinou v Európe. Máme už viac ako pätnásťtisíc obetí koronavírusu. Napriek veľmi tvrdým opatreniam sa situácia viditeľne nezlepšuje, zvlášť dramatické je to v domovoch dôchodcov. Nových prípadov a úmrtí je stále veľa. Situácia bola najdrama-

Prázdné ulice Nancy

tickejšia na východe Francúzska, v Alsasku, kde sa vírus začal šíriť po jednom veľkom evanjelickom zhromaždení. V posledných dňoch je na tom ale horšie oblasť Veľkého Paríža. Mnohých pacientov prevážali lietadlami alebo vlakmi do iných, menej postihnutých oblastí, aby ich mohli napojiť na pľúcne ventilátory. Francúzsko zvýšilo počet JIS postelí zo štyritisíc na pätnásttisíc, ale ani to nestačí. Pomohli aj susedné krajiny, Nemecko, Luxembursko a Švajčiarsko, ktoré prijali našich ťažko postihnutých pacientov,“ hovorí pani Oľga a vyzdvihuje záslužnú a obetavú prácu lekárov a zdravotníckeho personálu. Vo Francúzsku im podľa talianskeho vzoru ľudia každý večer tlieskajú z balkónov na znak podpory a vďaky. Ale ako zdôrazňuje, najlepšou podporou pre nich je, aby ľudia zostali doma a nevychádzali zbytočne von.

„Tiež mi nedá nespomenúť ohromné hnutie solidarity. Solidarity so staršími ľuďmi, ktorým susedia nosia domov nákup a položia ho pred dvere, solidarity s bezdomovcami, ktorých ubytovali v prázdných hoteloch, solidarity veľkých reštaurácií, ktoré denne pripravujú a nosia do nemocníc jedlo lekárom a zdravotníkom, či módnych domov, ktoré namiesto modelov šijú lekárske plášte a rúška. Myslím že tento druh solidarity je teraz v každej krajine a hreje to pri srdci.“

Oľga Freis s manželom žijú v dome so záhradou, vďaka čomu, ako poznamenáva, sa cíti privilegovaná a zákaz vychádzania znáša celkovo dobre.

„Vždy, keď máme chuť, môžeme vyjsť von do záhrady. Obaja sme mladí dôchodcovia a naša terajšia situácia nie je dramatická. Manžel sa venuje úprave záhrady, ja čítam a venujem sa svojmu hobby, výrobe šperkov z bronzu. Nedá sa to vôbec porovnať s tým, čo prežívajú ľudia v malých bytoch bez balkónu. Majú to ťažké najmä rodiny s deťmi, musia rozmýšľať, ako ich zabaviť a ako im pomocou internetu zaistiť výučbu. Nie všetky deti majú prístup k počítaču a internetu. No mnohé podniky poskytli počítače práve týmto, znevýhodneným rodinám, aby tak zlepšili ich možnosti vyučovania počas karantény.“

Olga Freis

V čase veľkonočných sviatkov sa vo Francúzsku už existujúce a dostatočne prísne nariadenia, viac nesprísnilo. No pani Olga si myslí, že zákaz vychádzania sa s veľkou pravdepodobnosťou predĺži.

„Mám dojem, že sa všetky opatrenia teraz dodržiavajú s väčšou zodpovednosťou ako na začiatku. Deň pred zavedením zákazu vychádzania sa vyľudnil Paríž. Podľa oficiálnych správ vyše milióna Parížanov odišlo do svojich prázdninových domov na vidiek. Je pochopiteľné, že je lepšie toto obdobie stráviť na vidieku. No miestne obyvateľstvo týmto fenoménom, samozrejme, nebolo nadšené.“

Podobne ako v iných krajinách, aj Francúzom sa epidémia Covid-19 spočiatku zdala vzdialená, nikto nepredpokladal, že sa tak rýchlo rozšíri po celom svete.

„Pri repatriácii našich krajanov z Číny a ich následnej karantény sme si mysleli, že to budú snád jediné prípady na našom území. A tak hrozne rýchlo sa situácia zmenila! Ešte vo februári nám vláda hovorila, že Francúzsko je pripravené na epidémiu. Skutočnosť však bola iná. Neexistovala žiadna zásoba rúšok pre zdravotnícke zariadenia. Z veľkých zásob, čo malo Francúzsko v období chrípky H1N1, nezostalo takmer nič. Zdalo sa to také jednoduché! Keď budeme potrebovať, objednáme z Číny. Zásielky však nedošli a nám povedali, že rúška nie sú potrebné. Len pre pracovníkov zdravotníctva,“ spomína pani Olga na začiatky epidémie vo Francúzsku.

Dnes je situácia iná, rétorika sa mení a po zrušení zákazu vychádzania zrejme aj tu bude nosenie rúšok povinné pre všetkých. Vláda sa snaží byť transparentná, každý večer informuje o vývine situácie.

„Veľkým problémom vlády teraz je, ako zvládnuť zrušenie zákazu vychádzania tak, aby sme sa vyhlí druhému vrcholu infekcie. Myslím, že na uvoľnenie opatrení ešte nie sme pripravení. Čakáme, kedy budú správy a štatistiky lepšie.“

Tak ako asi všetkým, aj pani Olge a jej manželovi je smutno za najbližšími. Majú dve dcéry a každá žije so svojím partnerom v inom meste.

„Veľmi mi chýbajú, rada by som ich mala pri sebe, aby som ich mohla objasť. Stretávame sa cez Skype, aby sme sa aspoň trochu videli. Zatiaľ obidve dcéry pracujú z domu a tiež vychádzajú von len na nákup. No napriek tomu... človek sa vždy obáva o svojich blízkych. Samozrejme, že mi chýba aj spoločenský kontakt, a moje aktivity, ktoré sú teraz „stand by“, ale to nie je až také dôležité. Dôležité je, aby sme prekonali toto krízové obdobie, aby bolo čo najmenej obetí na životoch, a aby sme sa postupne vrátili do „normálnych koľají“. Aj keď zrejme to „potom“ bude trochu odlišné od toho, ako to bolo „predtým“.

Bronzový niagarský hrdina s rúškom

Keď v roku 1981 emigroval z vtedajšieho Československa, netušil, že zakotví v Kanade. Najprv žil v utečeneckom tábore Traiskirchen pri Viedni. Od prvých dní v emigrácii poctivo pracoval a pôvodne sa chcel usadiť vo Viedni. Osud ho však zahnal až k Niagarským vodopádom. **Paul Stacho** sa narodil v Novákoch, no už takmer štyridsať rokov žije v Stoney Creek v kanadskej provincii Ontário.

„Trvalo mi to desaťročia, ale dnes sa už v Niagarskej gubernii cítim ako doma. Stoney Creek leží v blízkosti priemyselného polmiliónového veľkomesta Hamilton, ktoré spolu s okolím nazývajú hlavným mestom sveta vodopádov, vodopádičkov, kaskád a kaskádičiek. V mojom najbližšom okolí je ich vyše sto a Niagarské vodopády do toho vôbec nerátam. Je tu nádherná príroda, aj keď provincia Ontário je v podstate rovina ako pri Dunajskej Strede. Vyrastal som pod Vtáčnikom na Hornej Nitre. Tu je to „kapánek“ nižšie. Najvyššie položené miesto Niagarského pohoria je vo výške len okolo tristo päťdesiat metrov, kým Vtáčnik je o tisíc metrov vyšší. Ale keď má človek od Pána Boha obrovský dar, oči, tak všade na svete dokáže nájsť krásu,“ začína svoje rozprávanie Paul Stacho.

Paul Stacho s odznakom Slovenského svetového kalendára na čiapke

Rokmi prežitými v Kanade dopel k životnému presvedčeniu, že každé zlo je na niečo dobré. Z jeho pohľadu je to tak aj s epidémiou koronavírusu.

„Osobne si myslím, že politici, teda naši vládni činitelia, túto epidémiu hlboko podcenili a dovoľm si tvrdiť, že mali dostatok času na to, aby začali konať. Presviedčajú ma o tom dokumenty kanadských tajných služieb, ktoré sa nedávno dostali na verejnosť. Vyzerá to tak, že niekto mal záujem, aby korona bola korunnou záležitosťou tohto roku. Množstvo ľudí pôjde finančne ku dnu, ale nájdu sa ľudia, ktorí situáciu zneužijú a obohatia sa.“

Aj preto v súvislosti s koronavírusom používa slovo „koruna“ a hovorí,

Aj socha sa chráni od nákazy

že táto epidémia zasiahne ľudstvo nielen na zdraví, živote a duši, ale aj finančne.

„Budeme určite spomínať na „zlaté časy“ pred koronou. Veľa ľudí, najmä vo vyspelých západných krajinách, sa malo skutočne veľmi dobre. Život sa stal materiálnym. Zabudli sme si vážiť prírodu, starších ľudí, učiteľov či zdravotníkov... Epidémia nás naučí najmä pokore.“

Čo si všeobecne u Kanadanov a Američanov cení, je veľké srdce. Nie je im cudzia charita a pomoc ľuďom, ktorí to potrebujú. Majú to prosté v krvi.

„Kanada patrí k najsociálnejším štátom sveta. Ľudia tu pomáhajú všade, kde sa dá. Pred rokmi som pracoval ako dobrovoľník s alkoholikmi a drogovými závislými, preto si to dovoľím tvrdiť. Aj my pomáhame v rámci našich možností. Moja manželka Elena šla rúška a ja pomáham ako dobrovoľník v stre-disku pre ľudí s chorobami z povolania. V minulosti som bol v nesprávnom čase na nesprávnom mieste a prekonal som sériu pracovných úrazov. Využívam teda aj svoje mnohoročné skúsenosti a pomáham ľuďom či už ako fotograf alebo v administratívnych záležitostiach.“

Paul Stacho má priateľov v mnohých krajinách sveta, väčšinou sú to zahraniční Slováci. Vďaka nim, no najmä vďaka priateľom z „krajiny medzi Tatrami a Dunajom“ sa informácie o šírení koronavírusu dostali k nemu skôr ako k ostatným Slovákom žijúcim v Kanade a k miestnym obyvateľom. Mnohí mu za informácie poďakovali.

„Informoval som aj kanadské médiá, dokonca som im poslal aj videoklip z Česka, ako si bez šitia urobiť jednoduché rúško, no ignorovali ma. Rozdiel medzi Kanadou a Slovenskom je v tom, že na Slovensku sú ľudia oveľa disciplinovanejší. Kanadský predseda vlády Justin Trudeau a jeho hlavná poradkyňa, doktorka Teresa Tam tvrdia, že rúško je hlúposť a nemá opodstatnenie. Hlavní politici Kanady sa prezentujú bez rúšok a sociálneho odstupu. Kopírujú USA a Trumpa. Každý deň čakám, že im dôjde, že aj po domácky zhotovené rúško je lepšia prevencia ako vôbec nič.“

Pred pár dňami Paul Stacho, ktorý je náruživý fotograf, nafotil v Stoney Creek sochu miestneho niagarského hrdinu Augustusa Jonesa (1757 – 1836). Niektorí pravdepodobne v noci vyliezol na bronzovú sochu a nasadil jej rúško. Asi aby išiel príkladom, keď politici v Ottawe rúška nepovažujú za potrebné.

V súčasnosti sú v Kanade nariadenia v súvislosti s epidemiou podobné ako na Slovensku. Teda, až na tie rúška. Na uliciach sú policajti a kontrola funguje aj pomocou dronov a helikoptér. Ľudia pracujú väčšinou systémom

Celosvetová verejná výzva

home office, vychádzanie na ulicu je obmedzené len na nevyhnutné nákupy a návštevy lekára a lekární.

„Mnohí ľudia, hlavne však mladá generácia, dodnes nepochopili, čo znamená sociálny odstup. Primátori Toronta a Hamiltonu preto tlačia na policajné zložky, aby bez váhania dávali vysoké pokuty ľuďom, ktorí v tejto mimoriadnej situácii porušujú nariadenia vlády.“

Napriek všetkému v rodine Paula Stacha vládne dobrá nálada. Jemu a jeho manželke, pôvodom Ruske, ani v ťažkých chvíľach nechýba zmysel pre humor a ako vraví, majú stalingradský syndróm prežitia.

„Vďaka informáciám od kamarátky Lucie z Talianska sme sa na túto situáciu vopred pripravili. Naplnili sme špajzu, postarali sme sa o mimoriadny prísun vitamínu C a najmä sme si dobre nastavili psychiku. Mnohí Kanadania sú teraz extrémne vystresovaní, nespia, lebo zrazu prestali chodiť do práce, úplne sa im zmenil život, nevedia využívať voľný čas a hlavne si nedokázali ušetriť financie na „rainy days“, dni keď môže pršať a nezarobíme žiadne koruny. Nám, vďaka bohu, nič nechýba. Čo mi chýba, je zdravý sedliacky rozum u politikov, či už v Kanade, Amerike, v Bruseli alebo na Slovensku. Správny politik, keď spraví chybu, ospravedlní sa. Ospravedlnenie som zatiaľ nepočul.“

Veľká noc pri Niagare

Tohtoročná Veľká noc bola aj pri Niagare iná ako obvykle. U Paula Stacha mala však už tradične slovenskú príchut'. Nechýbal domáci antivírusový chlieb s ingredienciami ako prírodný vápnik (škrupiny organických vajčiek rozomleté v kávovom mlynčeku), ruská altajská čaga, namiesto vody pivo, talianske olivy a iné dobroty. Sviatky jari oslavujú Stachovci dvakrát. Pravoslávna ruská Veľká noc sa slávi o týždeň neskôr, ako tá naša, slovenská.

Na Slovensko chodí Paul pravidelne. V Bratislave má brata, známeho umeleckého fotografa Ľubomíra Stacha a medzi Tatrami a Dunajom množstvo bratrancov a sesterníc.

„Ale aj turistických priateľov, „krasistov“, teda čitateľov časopisu *Krásy Slovenska*. Tento najdlhšie nepretržite vydávaný časopis v histórii

Slovenska naštartoval v roku 1921 môj dedo Pavol Stacho spolu s Milošom Janoškom. V máji som mal letieť do Európy, ale realita je taká, že kvôli korone nemôžem. Modlím sa však, aby som sa skôr či neskôr opäť vrátil do rodného kraja. Čím som starší, tým viac ma chytá nostalgia za Slovenskom. Keď som tam, „doma“, vyhladávam len slovenské maškrty, držkovú či bryndzové halušky. Chcel by som od Niagary, spolu s mojou manželkou, srdečne pozdraviť všetkých v Banskej Bystrici a, samozrejme, prikladáme aj želanie zdravia a šťastia.“

Oni dvaja ešte nie sú úplne zdraví

Aj maliarka a reštaurátorka **Viera Pridalová D'Agostini** sa vydala za Francúza. So svojím manželom už viac ako štyridsať rokov žijú na severovýchode Francúzska, v dedinke Marange-Silvange neďaleko mesta Metz (Lotrinsko).

Honoré D'Agostini a Viera Pridalová D'Agostini. Honore nás však navždy opustil.

„V živote mi nikdy nenapadlo, že by som mohla opustiť Slovensko a žiť niekde v zahraničí. Keď som ale spoznala Honorého a zaľúbili sme sa do seba, museli sme sa rozhodnúť, ako ďalej. Vtedy nám prišlo ako samozrejmé využiť medzinárodné právo, ktoré hovorí, že manželka môže nasledovať manžela tam, kde on žije,“ spomína pani Viera, ktorá sa síce narodila v Čechách, ale od šiestich rokov žila na Slovensku, v Bratislave. V tom období (1976) vôbec nebolo jednoduché vydať sa za cudzinca a odísť za ním do zahraničia. Ale to je iný príbeh, než ten, ktorý pani Viera a jej rodina prežívajú teraz, v čase korony.

Na Veľkonočnú nedeľu pani Viera napísala: „Dnes prišla naša malá vnučka Gizelka domov ako náš najväčší veľkonočný darček. Ale nesmie nás ešte kontaktovať, len cez okno, aby na nás nepreniesla chorobu. Oni dvaja ešte nie sú úplne zdraví...“

Oni dvaja, rodičia Gizelky, to je Vierkin syn s manželkou. Obaja sa nakazili vírusom Covid-19. Bývajú spolu v jednom dome, no kvôli korone sa vyhýbajú osobným stretnutiam.

„Nevesta mala záchvat astmy a ani po dvoch týždňoch jej nebolo lepšie. Urobili jej test a zistili, že je pozitívna na koronavírus. Syn chodil do domu dôchodcov a keď im to tam povedal, tiež si musel urobiť testy. Aj on bol pozitívny. Testov je málo a robia ich len tým, čo musia pracovať. Syna aj nevestu

Viera Pridalová D'Agostini

hneď vypísali na štrnásťdňovú maródku. Dostali lieky na horúčku. Inak to vraj prejde samo...

V rodine D'Agostini mala byť koncom apríla svadba. Syn sa mal ženiť. No zišlo z toho... A v dedine bývajú ešte dvaja súrodenci Vierkinho manžela a ich deti s rodinami. Až siedmi z nich sú pozitívni na vírus Covid-19!

„Najdlhšie je chorý synovec. Pred týždňom ho po troch týždňoch previezli z Francúzska do Nemecka ako ťažký prípad. Mali ho už odpojiť z dýchacích prístrojov, no teraz vo štvrtok ho operovali a cez hrdlo a hrtan mu potom znovu zaviedli dýchaciu trubicu. Je tridsať kilometrov od Berlína, no navštíviť ho nemôžeme. Synovec je hasič, prevážal surné prí-

pady. V začiatkoch epidémie nemali ochranné prostriedky a nemysleli na to, že by si ich mohli vyrobiť aj sami. Teraz si ich už ľudia vyrábajú.“

Situácia vo Francúzsku je kritická a mení sa každý deň. V stredu 15. apríla vo Francúzsku zomrelo na koronavírus ďalších takmer 1 500 ľudí. Doteraz podľahlo nákaze celkovo viac ako 17-tisíc ľudí. Prísne opatrenia naďalej trvajú.

„Lekárne vydávajú lieky cez okienko. Počet ľudí v našich obchodoch je obmedzený na maximálne päť, predavačky pri pokladni majú bariéru z plexikla a mnohé obchody prešli na predaj na základe emailových objednávok. Z obecného úradu nám pravidelne telefonujú, či nepotrebujeme s niečím pomôcť. V slávnych módných domoch ako Dior, Armani či Vuitton šijú masky na tvár, odevy pre lekárov. Také, čo možno prať, pretože jednorazové oblečenie spôsobuje množstvo odpadu, no nestačia ho ani vyrábať. Mnohí ľudia, nielen krajčíri a krajčírky, šijú rúška a mnohí darovali látky.“

Pani Viera sa snaží dobre variť, ale musí šetriť, lebo na nákup sa môže ísť len raz za týždeň, aj to len jedna osoba, a nakúpiť len to najnutnejšie, maximálne po jednom, dvoch kusoch. Keď sa s manželom po troch týždňoch karantény prvý raz vybrali na nákup, navštívili aj svojho lekára. Trval na tom, že ich musí vidieť. Obaja sa dlhodobo liečia na srdce, tlak a k tomu ešte koronavírus v ich rodine.

„K lekárovi sme museli prísť v určený čas. Čakali sme na ulici a do ordinácie sme mohli vojsť len po jednom. Lekár medzitým zamkol dvere. Vyšetril nás, dal nám lieky na ďalší mesiac, rúška aj rukavice. Mnohí lekári fungujú len cez telefón, ale všetko sa nedá počuť či vidieť na diaľku.“

No potešujúce je, že situácia sa niekedy mení aj k lepšiemu. Hoci Francúzsko predĺžilo karanténne opatrenia do 11. mája, nádejné sú správy, že po tomto termíne už možno začnú fungovať niektoré prevádzky, firmy a školy.

„Zatiaľ ale žiadne lietadlá, autobusy, vlaky, ani autá ... Ani ľudia nechodia po vonku. Sledujú nás aj dronmi a vždy, keď vychádzame z domu, musíme mať okrem občianskeho preukazu aj priepustku s údajmi kam ideme, prečo tam ideme a kedy sa vrátíme. Lekárne vydávajú lieky len cez okienko, mnohé obchody predávajú „drayf“, na základe emailových objednávok. Počet ľudí v našich obchodoch je obmedzený na maximálne päť, predavačky pri pokladni majú bariéru z plexiskla a z obecného úradu nám pravidelne telefonujú, či nepotrebujeme s niečím pomôcť. V slávnych módnych domoch ako Dior, Armani či Vuitton šijú masky na tvár, odevy pre lekárov. Také, čo možno prať, pretože jednorazové oblečenie spôsobuje množstvo odpadu, no nestačia ho ani vyrábať. Mnohí ľudia, nielen krajčíri a krajčírky, šijú rúška a mnohí darovali látky.

O koľko sa v tomto období znížil počet nehôd a obetí na cestách sa nehovorí, ale ako konštatuje pani Viera, vyskytli sa krádeže rúšok na tvár a v obchode niekoho zabili. No najsmutnejšie bolo, keď stíchol smiech detí na dvore...

„Ja som si vymyslela sekať sochu z kameňa na dvore, aby som mohla byť vonku. Manžel a nevesta, ktorá sa má už lepšie, striedavo záhradníci. Syn s Gizelkou išiel na chvíľu do lesa a vzal so sebou aj dve vnúčatá Honorého sestry. Ich mama už vyzdravela a opäť išla pracovať do röntgenologického laboratória, kde robia röntgeny pľúc,“ hovorí pani Viera a spomína aj svoju mamu, ktorá má 97 rokov. Žije na Slovensku a zatiaľ sa drží.

Neskoršie v priebehu roka 2020 manžel sa jej však pominul.

Podľa BBoonline.sk (Anna Gudzová). Sprostredkoval Paul Stacho.

Viera Pridalová D'Agostini maľuje

Milica Majeriková-Molitoris

Epidémie v dejinách Zamaguria

Na celom svete v súčasnosti zúri pandémie nového koronavírusu, ktorá už teraz výrazne zasiahla do života každého štátu, regiónu i človeka. Aj v minulosti ľudstvo postihlo viacero katakliziem celosvetového charakteru, ktoré sa nevyhli ani oblasti Zamaguria, ktorého časť sa dnes nachádza v Poľsku. Čomu museli v dejinách čeliť naši predkovia? Prečítajte si v nasledujúcich riadkoch.

Čierna smrť

Prvá známa obrovská pandémia, ktorá zachvátila takmer celý dovtedy známy svet, prišla do Európy v roku 1347, keď mongolské kmene dobývajúce janovský obchodný prístav v Kaffa na Kryme (dnes Feodosija) zrazu ustali v obliehaní, keďže vojsko zdecimovala zákerná choroba. Prejavovala sa vysokými horúčkami, hnisavými vredmi a krvavými škvrnami, ktoré postupne sčerneli. Preto sa pre mor zaužíval tiež názov čierna smrť. Zvyčajne do niekoľkých hodín od objavenia škvŕn nakazený zomrel v agónii. Mongolské hordy teda prístav nedobyli, ale predsa len mu zasadili smrteľnú ranu, a nielen jemu, keď pred odchodom vrhli prostredníctvom katapultov za jeho hradby mŕtve telá obetí moru.

Z prístavu, ktorý zachvátila epidémia, mor rozšírili ďalej do Európy janovskí obrancovia, ktorí sa snažili uniknúť späť do Talianska. Kým však lode doplávali k jeho brehom, boli už väčšinou námorníci obsypaní vredmi alebo mŕtví. Z Apeninského polostrova sa čierna smrť rýchlo šírila do ďalších krajín – Španielska, Anglicka, Francúzska, Rakúska, Uhorska, Švajčiarska, Nemecka, Škandinávie, pobaltských krajín a ďalej do Ázie a na Blízky východ. V priebehu necelých troch rokov zomrelo podľa niektorých odhadov až 34 miliónov ľudí, čo bola takmer tretina populácie vtedajšej Európy. Následne sa mor na starý kontinent neustále vracal.

Prvú zmienku o čiernej smrti na Zamagurí máme z roku 1565. Najviac obetí si vtedy vyžiadala v Nedeci, kde vymrela takmer desatina obce. Okrem toho mor zasiahol aj Spišskú Starú Ves, Matiašovce, Lechnicu a Richvald

(dnes Veľká Lesná). Čierna smrť sa v nasledujúcich storočiach vrátila do obcí za Spišskou Magurou ešte niekoľkokrát. Keďže prichádzala takmer výlučne z Poľska, najdôležitejším opatrením bolo, podobne ako v súčasnosti, uzavretie hraníc, vytvorenie sanitárneho kordónu a obmedzenie pohybu, za porušenie ktorého hrozila peňažná pokuta. Platil taktiež zákaz konania trhov a jarmokov, či zhromažďovania sa.

Najväčšou morovou ranou pre Zamagurie bola epidémia, ktorá vypukla v roku 1710 a šírila sa niekoľko rokov. Strašnej nákaze vtedy podľahla veľká časť obyvateľov Zamaguria. Podľa záznamov kamaldulských mníchov z Červeného Kláštora neostal napríklad v Spišskej Starej Vsi nažive ani jeden roľník a prežilo len niekoľko sluhov. Zo 487 obyvateľov, ktorí tu žili v roku 1700, zomrelo okolo 400 a nazmar vyšiel aj celý majetok, takže len veľmi ťažko sa našlo niekoľko kráv a volov, ktoré by boli základom pre nové hospodárenie. Mŕtvi boli pochovávaní mimo mesta do spoločného hrobu v blízkosti lúk nazývaných v *Šmerdzonce*, kde bola postavená taktiež murovaná kaplnka, ktorá už dnes nestojí. V susedných Matiašovciach podľahlo čiernej smrti 236

Ľudia nakazení morom vo vyobrazení z 15. storočia

ľudí, čo znamenalo, ak vezmeme do úvahy kanonickú vizitáciu z roku 1700, podľa ktorej tu žilo 199 ľudí, že vymrelo prakticky všetko miestne obyvateľstvo. Podobne na tom boli aj neďaleké Hanušovce, kde z 320 ľudí v roku 1700 bolo o dvadsať rokov neskôr evidovaných len 6 poddanských rodín. Mor prudko zdecimoval taktiež obyvateľstvo Osturňa, kde zo 600 ľudí v roku 1700 ostalo po skončení epidémie len 25 rodín. V susednej Frankovej bola obhospodávaná len jedna štvrtina pozemkov a v Jezersku ostalo po vyčistení moru 9 obyvateľov. V neďalekých Hágoch ostali 4 roľníci, 3 želiari a 1 „iný“ a vo Folvarku (dnes Stráňany) klesol počet želiarov o viac ako dve tretiny. V Lechnici sa znížil počet obyvateľov z 332 v roku 1700 na 16 rodín

*Takýto ochranný oblek proti moru mali
lekári v minulosti*

v roku 1720. Zdecimované boli tiež Haligovce, kde sa po morovej epidémii úplne zmenili priezviská poddanských. V Kacvíne poklesol počet poddaných platiacich dane v roku 1702 z 92 na 34 v roku 1715. Ešte rapidnejší bol pokles v ďalších zamagurských obciach, v Nedeci to bolo zo 105 na 13, vo Fridmane zo 111 na 20, v Krempachoch z 85 na 21, v Novej Belej zo 67 na 37, v Nižných Lapšoch z 82 na 19, v Durštíne z 25 na 8, v Tribši z 37 na 13, v Čiernej Hore z 44 na 13, v Jurgove z 27 na 11 a vo Vyšných Lapšoch z 56 na 30. Azda najmenej boli zdecimované Repiská, kde sa počet platiacich roľníkov v danom časovom úseku znížil z 19 na 14 a v Lapšanke, kde klesol z 25 na 19. Celkovo mor pripravil o život začiatkom 18. storočia v jednotlivých zamagurských obciach od 30 % do takmer 100 % obyvateľov a stal sa tak zásadným medzníkom v dejinách Zamaguria, keďže po jeho skončení bolo územie doosídlené významnou mierou úplne novým obyvateľstvom.

Cholera

Len čo utíchli epidémie moru, objavuje sa v Európe nová hrozba – cholera. Išlo o infekčné ochorenie, ktoré sa prenášalo pitnou vodou znečistenou výkalmi alebo kontaminovanými potravinami, najčastejšie nedostatočne tepelne upravenými rybami, pričom baktéria cholery je schopná prežívať vo vode aj niekoľko rokov a v jedle až 6 týždňov. U nakazených sa už v priebehu niekoľkých hodín prejavili bolesti brucha, vodnatá hnačka, horúčka, nevoľnosť a zvracanie, čoho výsledkom bola ťažká dehydratácia a rozvrat vnútorného prostredia. Smrť prichádzala, najmä u oslabených jedincov a detí, aj v priebehu niekoľkých hodín. Málokedy cholera trvala dva dni. K jej šíreniu výrazne prispievalo nedodržiavanie hygienických návykov a podvýživa.

Hoci v Indii a Ázii bola cholera známa už od staroveku, pandemicky sa do Európy prvýkrát rozšírila z Indie cez Rusko až v roku 1830. Do Uhorska sa dostala cez Halič v lete nasledujúceho roku. Podľa vtedajších záznamov sa od júna 1831, keď bol oficiálne zaznamenaný prvý prípad, do februára 1832 nakazilo v Uhorsku 536 517 ľudí, z ktorých 237 641 zomrelo. Úmrtnosť bola teda na úrovni viac ako 44 %.

Na Zamagurí, ktoré bolo navyše postihnuté radom neúrodných rokov, sa prvé prípady začínajú objavovať koncom augusta 1831 v Lechnici, Richvalde, Gibli (dnes Zálesie), Veľkom Lipníku, Spišských Hanušovciach, Matiašovciach i Spišskej Starej Vsi. V priebehu mesiaca ochorelo v spomínaných obciach 745 ľudí, z ktorých 296 chorobe podľahlo a ďalších 153 bolo pod dohľadom lekára. V jedinom zamagurskom mestečku Spišskej Starej Vsi si nakoniec cholera vyžiadala 72 obetí, ktoré boli pochované do spoločného hrobu na mieste zvanom *Na Mogilach*. V auguste vypukla cholera aj Krempachoch, pričom jej prvými obeťami boli dvaja muži vo veku 40 a 64 rokov. Ak môžeme veriť údajom z matriky, ochorenie tu malo

Ako vzniklo slovo karanténa?

Slovo karanténa pochádza z talianskeho „quaranta giorni“, čo znamená štyridsať dní. V období moru totiž začali talianske prístavy pre svoju bezpečnosť praktizovať uzavretie prístavov pre lode prichádzajúce z infikovaných oblastí, ktoré pred vykládkou tovaru museli najskôr 40 dní kotviť a nevychádzať z lode na pevninu. Ak sa po tejto dobe u námorníkov choroba neprejavila, mohli začať s vykládkou tovaru.

pomerne ľahký priebeh a do konca októbra sa obeťami choroby stalo len 7 Krempašanov, ktorí boli pochovaní poniže kostola svätého Valentína. Nákaza si tu však svoju daň vyžiadala o niekoľko desaťročí neskôr.

V nasledujúcom mesiaci zachvátila cholera aj Nedecu, kde jej od 6. septembra do 19. októbra podliehalo denne niekedy až do 10 ľudí. Celkovo si nákaza vyžiadala životy 52 Nedečanov, ktorí boli pochovaní na samostatnom cintoríne v miestnej časti *Končíky*. V septembri sa cholera objavila aj v ďalších zamagurských obciach – Haligovciach, Jezersku, Reľove, Hágoch či Osturni. Práve v poslednej menovanej obci bola zaznamenaná najvyššia úmrtnosť a chorobe tu podľahlo až 94 zo 121 nakazených, teda viac ako 77 %. V októbri bola nákaza zaznamenaná tiež vo Veľkej Frankovej, odkiaľ sa preniesla do susedných Frankoviek (dnes Malá Franková). Obe obce pre zomrelých na cholery zriadili cintoríny mimo obývaných častí označené krížom a ohradené priekopami. Cholera sa objavila taktiež v Jurgove, kde sa zachovalo svedectvo Valenta Miškoviča, ktorý „*v tejto nemoci urobil slávnostný sľub, že ak vyzdravie, postaví kaplnku Božieho hrobu v jurgovskom farskom kostole*“. Keď vyzdravel, skutočne na tento cieľ zložil 40 rýnskych florénov. Podobne ako v iných obciach i v Jurgove pochovávali zomrelých na cholery mimo obce *Nad Pustým Brežkom*. Nákaza sa určite preniesla aj do ďalších zamagurských obcí, o čom svedčia cholerové cintoríny vykopané práve v tejto súvislosti. Vo Fridmane bol zriadený cholerový cintorín v miestnej časti *Nad Stavom*, smerom na Dębno (dnes je potopený v priehrade) a v Nižných Lapšoch boli obeť cholery pochovávané v *Novákovej doline Za starú horu*. Mimo obce boli zriadené cholerové cintoríny tiež vo Vyšných Lapšoch na *Poduliskách*, v Lapšanke na *Pustke* či Jezersku, kde bol na mieste pochovávaní vztýčený drevený kríž. Novobeľania pochovávali zomrelých na cholery pri kaplnke svätej Márie Magdalény, pričom na ceste do Krempách pod vrškom dal v malej kaplnke na pamiatku cholery postaviť miestny kňaz Ján Schlitz drevený kríž v objatí Márie Magdalény. V Tribši na mieste cholerového cintorína neskôr postavili kaplnku Panny Márie. V Kacvine, podľa spomienok najstarších obyvateľov, pochovávali obeť epidémie na mieste dnešného cintorína.

Zomrelí boli pochovávaní v noci, bez zvonenia, bez kňaza a príbuzných, spolu s popolom zo šiat a perín. Telo nebohého sa pred pochovaním polialo kvôli dezinfekcii klorkom a pred prikrytím zeminou ešte posypalo vápnom. Tí, čo vyzdraveli, nesmeli minimálne 10 až 14 dní od svojho vyliečenia opustiť svoj príbytok alebo liečebňu. Šíreniu nákazy mali zabrániť rôzne opatrenia ako zamedzenie pohybu obyvateľov, zákaz trhov, jarmokov, pútí,

Podobne ako mor aj cholera sa opätovne vracala, avšak nepostihla vždy rovnako všetky zamagurské obce, čo môžeme dokladovať na príklade Nedece a Krempách. V prvej menovanej obci znovu vypukla v júli 1855 a práve v tomto roku mala najdrastickejší priebeh. Jej prvou obeťou bola 48-ročná Anna Dzurillová, ktorá zomrela 24. júla a následne do konca mesiaca chorobe podľahlo ďalších 8 Nedečanov. Nákaza zúrila v Nedeci až do októbra, pričom si vyžiadala celkovo až 73 ľudských životov. S cholerou sa Nedečania museli popasovať opätovne o necelé dve desaťročia, keď od novembra 1872 do septembra 1873 chorobe podľahlo 21 obyvateľov. Na druhej cholera neobjavila vôbec, zato omrú omája do septembra pripravila o život miestny kňaz, 77-ročný Jozef prudko tiež Spišské Hanušovce, kde v Zamaguria však boli obeť podstatne v Repiskách dve a v Jurgove 21.

[illegible]

Vo Fridmane zostalo po morovej epidémii, v roku 1715, len 20 roľníkov platiacich dane

Španielska chrípka

Poslednou veľkou celosvetovou epidémiou, ktorá sa dotkla aj Zamaguria, bola tzv. španielska chrípka. V rokoch 1918 – 1920 sa ňou infikovalo viac

Na tomto mieste, ďaleko za dedinou, pochovávali zomrelých na choleru Novobeľania

ako pol miliardy ľudí, pričom cca 50 miliónov, teda približne 3 % svetovej populácie, nákaze podľahlo. Objavila sa ešte počas vojny, avšak krajiny zapletené do konfliktu v úsilí udržať medzi vojakmi morálku informácie zatajovali. Správy o nej sa tak šírili len v neutrálnych krajinách, akou bolo napríklad Španielsko, čo vytvorilo mylnú predstavu, že ochorenie vzniklo v tomto štáte a získalo po ňom aj pomenovanie. Tento druh chrípky bol veľmi agresívny a zomierali na ňu nielen starší a oslabení, ale vo veľkej miere tiež mladí zdraví ľudia. Jediným účinným liekom boli, podobne ako v súčasnosti, rozsiahle karanténne opatrenia a nosenie rúšok.

V Nedeci vypukla španielska chrípka v septembri 1918. Prvou obeťou bola 20-ročná Mária Mondely a do konca roku zomrelo na toto ochorenie, či pridružený zápal pľúc celkovo 15 ľudí, čo tvorilo viac ako polovicu úmrtí v danom roku, pričom v októbri a novembri s výnimkou dvoch úmrtí zomreli všetci na túto chorobu. Podľa správ z regionálnych novín španielska chrípka a brušný týfus vyčíňali v októbri 1918 aj vo Vyšných Lapšoch. V Krempachoch bolo prvé úmrtie na túto chorobu zaznamenané 30. októbra 1918. Do konca novembra zomrelo na nákazu, prípadne komplikácie spôsobené zápalom pľúc 6 Krempašanov, čo tvorilo polovicu úmrtí v týchto dvoch mesiacoch. Koncom nasledujúceho roku sa navyše museli obyvatelia Krempách vyrovnáť s kiahňami, ktoré si od konca októbra do konca roku vyžiadali 4 mladé životy. Kiahne sa do obce vrátili opätovne v máji 1923.

Rúška boli základom zastavenia vírusu i počas tzv. španielskej chrípky

Lokálne epidémie

Okrem celoeurópskych pandémií boli totiž Zamagurčania, rovnako ako aj obyvatelia iných regiónov, vystavení od nepamäti tiež lokálnym epidémiám. Najstaršiu zmienku o takejto miestnej epidémii máme z Kacvína, kde v roku 1682 zomrelo na nákazlivú chorobu 28 detí a o dva roky neskôr podľahlo nákaze až 56 obyvateľov, medzi inými 11 detí a 4 vojaci litovského vojska. Epidémia sa objavila v rokoch 1691 až 1693 tiež v susednej Nedeci, čo môžeme usudzovať najmä zo skutočnosti, že sa počet mŕtvych v miestnej matrike oproti minulým rokom až strojnásobil, pričom v drvivej väčšine zomierali deti. Nákazlivá choroba postihla Nedečanov opätovne v marci 1736. V priebehu necelých troch mesiacov jej podľahlo 23 obyvateľov, medzi inými i miestny učiteľ a organista 30-ročný Christophoros. Na prelome decembra 1776 a januára 1777 vypukla v Nedeci choroba, ktorá postihovala detskú populáciu. Podľahlo jej celkovo 18 detí vo veku od 1 do 12 rokov. Detská úmrtnosť v roku 1777 tvorila takmer 90 % všetkých zomrelých.

V druhej polovici 19. storočia už vieme lepšie identifikovať aj konkrétnu chorobu, keďže v matrikách sa začala uvádzať príčina úmrtí. Z krempašskej matriky sa tak dozvedáme, že od júla do novembra 1857 sa v obci šírila ná-

Očkovanie na Zamagurí výrazne prispelo k zlepšeniu zdravotnej situácie. Na obrázku MUDr. Alexander Kúchel očkuje zamagurské deti (foto z archívu Eduarda Pavlíka)

kaza čierneho kašľa, ktorému podľahlo 8 detí. O päť rokov neskôr, od novembra 1862 do konca roku sa v Krempachoch vyskytovali kiahne, ktoré zapríčinili 6 detských úmrtí. Kiahne sa vrátili v apríli a máji 1872 a vyžiadali si životy ďalších piatich detí. V auguste roku 1875 sa v obci objavuje týfus, ktorému podľahlo 6 obyvateľov. Vo februári 1878 vypukla v Krempachoch epidémia ružienky, ktorá sa preniesla aj do neďalekého Durštína, pričom za rok si vyžiadala 31 ľudských životov. Obyvatelia týchto dvoch obcí si však ani po jej skončení neoddýchli, keďže už vo februári 1879 sa šíria kiahne, ktoré pripravili o život 9 detí. Následne sa koncom nasledujúceho roku objavuje v Krempachoch záškrt, ktorý naplno prepukol počas roku 1881 a doznieval ešte aj v roku 1882. Za ten čas si vyžiadal 27 detských životov. V roku 1887 sa v neďalekej Novej Belej rozšíril týfus. Niekoľko prípadov sa v nasledujúcom roku objavilo aj v Krempachoch, väčší problém však spôsoboval čierny kašeľ, ktorý sa rozšíril z Durštína a vyžiadal si 15 obetí. V auguste 1898 postihla Krempachy i Durštín epidémia osýpok, ktorá v priebehu štyroch mesiacov pripravila o život 20 detí. Následne na to sa rozšíril záškrt, ktorý za desať dní udusil 9 detí.

Nákazlivé choroby sa nevyhýbali ani Nedeci, kde sa v apríli 1900 rozmochol čierny kašeľ, ktorý si do októbra vyžiadal 10 detských obetí. V januári 1911 sa nákaza objavila opätovne a už prvé dva mesiace si vyžiadala 5 detí.

ských životov. V januári 1908 vypukol v Nedeci Zámku šarlach, ktorému podľahli 3 deti. V máji sa nákaza preniesla do Nedece, kde do októbra zomrelo 5 detí. Na prelome rokov 1915 a 1916 prepukla epidémia šarlachu znovu. Prvé úmrtie ani nie dvojročného dieťaťa sa objavilo v novembri 1915, ale naplno sa rozvinula až v nasledujúcom roku, keď zomrelo na túto chorobu celkovo 10 detí. Úmrtia na šarlach tvorili 1/3 všetkých úmrtí v roku 1916. Koncom roku 1921 sa objavili v Nedeci týfus a úplavica. Zatiaľ, čo týfusu podľahli 4 obete, úplavica si vyžiadala 5 obetí z celkového počtu 20 úmrtí za rok. Vo februári 1929 sa rozšírili v obci osýpky, ktoré si do mája vyžiadali 7 detských obetí a v apríli 1934 si čierny kašeľ vyžiadaval v Nedeci 4 detské životy.

S postupným zlepšovaním hygieny, skvalitňovaním zdravotnej starostlivosti, zavedením očkovania, či vynálezom antibiotík sa viaceré vyššie uvedené choroby z matiek i slovníka Zamagurčanov vytratil. Nevytratili sa však úplne a v niektorých oblastiach našej planéty, ako aj vo vedeckých laboratóriách, sa ešte objavujú. K nim pribúdajú nové, ako napríklad aj Covid-19, ktorý sa iste svojimi dôsledkami taktiež zapíše do dejín. Ako? Mnoho závisí od našej disciplinovanosti a ohľaduplnosti.

Niekoľko „babských“ receptov z 18. – 19. storočia

Proti nečistote, ak sa niekto nechce umývať vodou, použije sa ocot na ranné umývanie a vtedy prejdú aj muži, aj ženu všetky zlé žiadosti.

Proti vetrom a nafukovaniu pomáha šťava, vytlačená z kravského lajna a ešte teplá sa priloží na brucho. Komu by to smrdelo, nech sa lieči pitím horúceho ľanového oleja.

Proti pehám si treba umývať tvár citrónovou šťavou alebo vlastným močom.

Ak má niekto slabú pamäť, nech si dá do vrecúška biely kmín a prikladá na hlavu, alebo nech si päty na nohách drhne špiritusom.

Pri dlhej nespavosti dáme si k posteli fľaštičku žitnej pálenky, ovlažíme si ňou ruku, okolie prsnej kosti, vnútornú stranu stehna, zvlášť chodidlá a prsty na nohách, čím určite dosiahneme hlbší spánok.

Mnohí od narodenia horúčky, zo zlej lásky, opilstva, hnevu alebo od veľkého študiovania trpia šialenosťou. Lieči sa to častým podávaním klistíra. Alebo je dobré variť vo vode kuracie lajno a raky, keď sa to vysuší, rozbiť na prášok a dať to užívať chorým.

Obsah

Vladimír Valentík, Katarína Mosnáková-Baglašová: K piatemu ročníku Slovenského svetového kalendára	3
KALENDÁRIUM	4
Kalendár na rok 2021	29
Alexander Kormoš (1941 – 2020): Jazyk	30
SLOVÁCI VO SVETE	
Slováci v Argentíne	
Ján Botík: Patagónsky experiment Martina Kukučina	31
Slováci v Austrálii	
Adriana Paulovčinová: Deň krajanov na veľvyslanectve v Canberre	40
Katarína Mosnáková-Baglašová: Sandridge Bridge ako dôkaz, že aj Slováci prispeli k vytvoreniu modernej spoločnosti Austrálie	42
Katarína Mosnáková-Baglašová: Prvé randevú s oceánom	44
Katarína Mosnáková-Baglašová: Ako chutí Austrália a ako Slovensko chutí Austrálčanom	47
Katarína Mosnáková-Baglašová: Vôňa rodiska	52
Slováci v Bulharsku	
Ján Botík: O našich v Bulharsku	55
Tomáš Topoľský: Slovenská vetev v Bulharsku	62
Slováci v Česku	
Martin Matejka: Stretnúť správnych ľudí v správny čas a na správnom mieste	67
Slováci v Ekvádore	
Anton Odrobiňák: Pozdrav z Ekvádora	70

Slováci vo Francúzsku

- Alžbeta de la Bouvrie: Vzdelávacie centrum Petit Slavík 74
- Zuzana Colinet-Fodorová: Margarétka Paríž – Slovenská
víkendová škola, škôlka a detský folklórny súbor 76
- Pavel Kováč-Varga: Naši vo Francúzsku 91

Slováci v Chorvátsku

- Miloslav Strehársky: Matica slovenská v Rijeke oslávila
25 rokov svojej činnosti 93
- Miloslav Strehársky: Matica Slovenská v Rijeke vystúpila
na *Porto Etno 2019* – festivale svetovej hudby
a gastronómie 101
- Sandra Kralová-Vukšićová: Desať rokov Slovenského
kultúrneho centra Našice 105
- Vjera Baksová: Prezentácia fotomonografie autorky
Vesny Baksovej *Pán Polesňak* 114
- Ivan Vereš: Zo života Slovákov evanjelikov v Iloku 119

Slováci v Írsku

- Jarmila Buchová: Navždy nás opustila Mária Pacharová 126

Slováci v Kanade

- Ján Jančovic: Príspevok o vystahovalectve z Novohradu 129
- Zuzana Chlepková, Zuzana Křížková, Marika Kubínyi:
Detský rok vo Vancouveri 138
- Marika Kubínyi: *Divadielko pod Oravským zámkom* 143
- Jozef Starosta: Stretnutie seniorov Pod Oravským zámkom 148

Slováci v Luxembursku

- Jarmila Buchová: Metodické školenia učiteľov v rámci
Medzinárodného inštitútu a asociácie slovenských
vzdelávacích centier (ISEIA) 152
- Jarmila Buchová: Medzinárodná súťaž s pesničkou
Mira Jaroša: *Zvládneme to* 155

Slováci v Maďarsku

- Tünde Tušková: Dvojité oslava v Békešskej Čabe 159
- Hajnalka Krajčovičová: Svojrážna a viackomponentná
hodnota v lokalite 162
-

Slováci v Nemecku

- Jarmila Buchová: SiM – slovenčina v Mníchove Zvonček 166
 Jarmila Buchová: Slovenské rozprávky z celého sveta aj
 v Mníchove 169
 Jarmila Buchová: Kabaret Akurát v Mníchove 171

Slováci v Poľsku

- Milica Majeriková-Molitoris: Výstavy k 700. výročiu prvej
 písomnej zmienky o Kacvíne, Nedeci a Fridmane 173

Slováci v Rakúsku

- Miriam Spring: Rok sociálneho odstupe a kreatívnych riešení ... 178
 Marta Tarhaničová: Združenie kresťanskej kultúry
 Slovákov vo Vorarlbergu 180

Slováci v Rumunsku

- Alex Mlinarčík: Teoretické lýceum Jozefa Kozáčka v Bodonoši 182
 Alex Mlinarčík: Vianočné obyčaje – *Betlehemci* 186

Slováci v Slovinsku

- Katarína Mosnáková-Baglašová: Nový spolok v krajanskom
 svete 190

Slováci v Srbsku

- Vladimír Valentík: Traja slovenskí výtvarníci v Belehrade
 v 19. a začiatkom 20. storočia 195
 Ján Chrtán: Matej Ambrózy (13. január 1797 – 12. marec 1869) 199

Slováci vo Švajčiarsku

- Renáta Krempaská, Ľudovít Pomichal: Krojovaný ples Slovákov
 vo Švajčiarsku ozdobil v druhej atmosfére FS Kolečko 215
 Ľudovít Pomichal: Pascal Janovjak, švajčiarsky spisovateľ
 so slovenskými koreňmi, získal Cenu publika Radio
 Télévision Suisse za román *Rímska ZOO* 217

Slováci v Taliansku

- Elena Cengelová Carina: Združenie krajanov a priateľov
 Slovenska v Miláne 220
-

Slováci v Ukrajine

Jana Dudášová: Slovenská identita a Spolok Dôvera 223

Ľudovít Pomichal: Slováci na Ukrajine odhalili v obci Dračino
pamätnú tabuľu Ľudovítovi Štúrovi 226

Slováci v USA

Milina Sklabinská: Ešte predtým ako sa niekde stanete
cudzincami... 227

Slováci vo Veľkej Británii

Eva Danková: Slovenská víkendová škola v Bristole 233

Karin Košťalová: Slovenská víkendová škola vo Warwicku 235

KRAJANIA NA SLOVENSKU

Milan Ján Pilip: Príhovor predsedu Úradu pre Slovákov žijúcich
v zahraničí 237

Ján Jančovic: Spomienka na pamätné stretnutie Slovákov
z Juhoslávie 239

Mária Katarína Hrkľová: Dotyk ľudskosti, o. z. – Touch of
Humanity – pätnásťročný 246

Katarína Mosnáková-Baglašová: Medzinárodný projekt *Ja Som*
spája pedagógov a kultúrnych pracovníkov zo Slovenska,
Chorvátska, Srbska a Rumunska 252

Zuzana Pavelcová: Vyšiel 36. ročník zborníka *Slováci v zahraničí* 258

Lucia Kubicová: Zahraničné Slovenky v Bratislave – V nesprávnom
čase na správnom mieste 261

Katarína Mosnáková-Baglašová: Projekt *Obrazy z Dolnej zeme*
UFS Mladosť v Banskej Bystrici 266

KRAJANSKÁ TÉMA

Paul Stacho sprostredkoval podľa BBonline.sk (Anna Gudzová):

Slováci vo svete na začiatku pandémie 272

Milica Majeriková-Molitoris: Epidémie v dejinách Zamaguria 286

S finančnou podporou

ÚRADU
PRE SLOVÁKOV
ŽIJÚCICH
V ZAHRANIČÍ

Slovenský SVETOVÝ KALENDÁR

Ročník 5

Zakladateľ a šéfredaktor: Vladimír Valentík
Zástupkyňa šéfredaktora: Katarína Mosnáková-Baglašová

Na obálke: Martina Žubretovská, Slovensko
Fotografoval: Roman Krnáč
Prepress: Slovenské vydavateľské centrum, Báčsky Petrovec, Srbsko

Vydal:

Slovenský kultúrny klub v Srbsku

e-mail: svetovyykalendar@gmail.com
www.slovenskykalendar.com

Vytlačila: tlačiareň Futura, Nový Sad,
Srbsko roku 2020

ISSN 2466-510X

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

323,15(=162.4)(497.11)

SLOVENSKÝ svetový kalendár / zakladateľ a šéfredaktor
Vladimír Valentík. – Roč. 1 (2017) – . – Bački Petrovac :
Slovenský kultúrny klub, 2016 – . – Ilustr. ; 21 cm

Godišnje.

ISSN 2466-510X = Slovenský svetový kalendár
COBISS.SR-ID 309006343

ISSN 2466-510X